

\$4.00

ב'ה

לוח יומי הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחג השבועות ה'תשפ"ג
שנת הקהל

יו"ל על ידי
בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

מהדורת קאבאטשניק

לזכות
הרה"ת ר' מנחם מענדל זוגתו מרת מלכה שיחיו
ובניהם: אברהם, ארי' זאב שיחיו
קאבאטשניק

להצלחה רבה ומופלגה בכל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו שיחיו

לזכות
הרה"ח ר' יונה מרדכי שיחיל' זוגתו מרת דבורה לאה תחיל'
איידעלקאפף

בניהם ובנותיהם: יהושע העשיל, מאטיל רחל, אהרון אליעזר, שטערנא שרה ותמרה
שיחיו **איידעלקאפף**

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לעילוי נשמת

מרת אסיה בת ר' בן ציון ע"ה

נפטרה ח"י סיון תשע"ד

והקיצו ורגנו שוכני עפר והם

בתוכם תיכף ומיד ממש

ע"י

ולזכות ר' משה זוגתו מרת

רבקה ומשפחתם שיחיו

באלינסקי

לעילוי נשמת

ר' יעקב בן ר'

מנחם מענדל ע"ה

נפטר י"ד סיון

תשנ"ד

לזכות

הרה"ת ר' יהודה ליב שי'

ולרגל יום הולדתו (י"ט אייר) לשנת

הצלחה - בכל מכל כל

ולזכות זוגתו מרת חנה שתחיל'

ובניהם ובנותיהם

רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן

מאריאשא ומרים מושקא שיחיו

מרזוב

גר חוץ להשכונה? ראה רשימת ההפצה של ה"לוח יומי" בקהילות אנ"ש ברחבי ארה"ב

לחץ על Copies & Orders באתר www.daytodayguide.com

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י ה'בד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה

הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

רוצה שהקהילה שלך תהנה מהלוח היומי בקביעות?

צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com

ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

משרד ה'בד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתר דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחו של המד"א וחבר ה'בד"צ הרב ברוין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחג השבועות ה'תשפ"ג
שנת הקהל

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ
הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו' – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתוך ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכא"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

תוכן ומפתח

- ה. פתח דבר.....
- ז. קודם שבועות.....
קו התאריך / איחולים
- ז. שבת קודש, כ"ט אייר, מבה"ח וערב ר"ח סיון.....
- ט. יום ראשון, ר"ח סיון.....
תחנון / הכנות
- יב. יום שני, ב' סיון.....
יום המיוחס / התגלות מתן תורה בחג השבועות
- יג. שלשת ימי הגבלה (ג' - ה' סיון).....
תספורת / נישואין / מוזיקה / שמחת יום-טוב
- טו. יום שלישי, ג' סיון.....
- טז. יום חמישי, ה' סיון, ערב חג השבועות.....
תספורת / נטילת צפרניים / בדיקת דם / מיני מאפה חלביים / הכשרת התנור / הכשרה בחג / פרחים / עירוב תבשילין / טהרה / צדקה / הכנת אש לנרות / סדר הדלקת נרות
- כד. ליל ששי, ליל א' דחג השבועות.....
קבלת עול תורה / ערבית / קידוש / ברכת המזון / תיקון ליל שבועות / שיחה בטלה / טבילה / אכילה / קריאת שמע שעל המטה
- לא. יום ששי, א' דחג השבועות, ו' סיון, (יום שבו ניתנה תורה).....
הכנה לתפלה / זמן קריאת שמע / ברכות השחר / שחרית / הלל / קריאת התורה / אקדמות / עשרת הדברות / הפטרה / מוסף / מזל טוב / תענית חלום / קידוש היום / סעודת היום / שתי סעודות / בין החלב לבשר / גבינה קשה / דוחקא דסכינא / ברכת עוגת גבינה / ברכת מעין שלש / שמחת יום טוב / מצות עונג יו"ט / רחיצה ביו"ט / מנחה / תהלוכה / הדלקת נרות
- נב. ליל שבת קודש, ליל ב' דחג השבועות.....
מעריב / קידוש / ברכת המזון
- נג. יום שבת קודש, ב' דחג השבועות, ז' סיון.....
מגילת רות / קריאת התורה / הזכרת נשמות / התוועדות
- נט. יום ראשון, ח' סיון, אסרו חג, "יום טבוח".....
ימי תשלומין / יום טבוח / אסרו חג / כינוס תורה
- סא. יום חמישי, י"ב סיון.....
- סב. מילואים.....
- סז. דיני שכחה וטעות - טבלה.....
קיצור דיני שכחה וטעות, ר"ח סיון, חג השבועות

פתח דבר

על-פי בקשת רבים, מגישים אנו קיצור עיקרי הלכות ומנהגים לחג השבועות הבעל"ט השכיחים ונוגעים למעשה, במתכונת של לוח יום-יומי. בחוברת זו באו דינים ומנהגים מר"ח סיון עד י"ב סיון.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך ונו"כ. ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. **ועוד ועוד.**

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת באתרא דרב", הכוונה לאתר www.AskTheRav.com בפיקוח הרב בריון שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' ז'תתידי יש לכתוב 7814), ואז בעזה"י תמצא את מבוקשך. עזר בעריכה הרה"ח הרב **מנחם מענדל שי' ראטנברג**.

כל הלכה הזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוטו.

* * *

בכמה מקומות הובאו ענינים השייכים ל"הקהל" ול"מבצע הקהל", בעיקר מקטעי שיחות קודש – מה ש"המלך הי' קורא", על "בימה של עץ בעזרה". והוא ע"פ המבואר בכו"כ שיחות קודש שהענין ד"הקהל" הוא ענין שהזמן גרמא בכל השנה כולה, ושכלל הזדמנות יש לעורר אודות הענין ד"הקהל" בכל האופניים האפשריים, ולקשר כל ענין וענין לצו השעה – "הקהל" (ו"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – בריבוי שיחות קודש). ובמק"א² נזכר שיש להקהיל ולקבץ עניני התורה שבהם נתבארו פרטי הענינים ד"הקהל" בנגלה דתורה, ובמיוחד – בפנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת החסידות, בענינים המעוררים "ליראה את ה'". וכן נזכר³ ע"ד לימוד "הלכות הקהל", בדוגמת הלכות חג בחג, ובענינו – ההלכות הרוחניות של המצוה המפורשים בתורת המוסר החסידות והקבלה.

כמובן אין בכך משום תחליף כלל ללימוד הענינים במקורם, ובפרט שהובאו כאן רק קטעים **אחדים**, והרי בשיחות ואגרות קודש בשנות הקהל כמעט שאפשר להמליץ ש"כל הספרים מלאים בדבר זה". להרחבה בענין הקהל – ראה "קובץ הקהל"⁴. "קהל גדול": אוצרות מצות הקהל⁵. וראה גם "אנציקלופדיא לתלמודית" ערך הקהל. "הקהל": קובץ למצות הקהל ובירור הלכות⁶. "ספר הקהל": מצות הקהל – אסופת מאמרים⁷. ובלשון הרב⁸: "חבורת "הקהל" למחברים שונים".

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"⁹, מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה

1) ובשיחת שבת בראשית תשמ"ח: "אז אלע עניני עבודה פון דעם יאר דארפן דורכגיין דעם "שער" און זיין דורכגענומען מיט דעם גייסט פון "הקהל"."

2) שיחת שמח"ת תשמ"ח.

3) בשיחת ש"פ משפטים תשמ"א.

4) י"ל ע"י ועד להפצת שיחות בשנת תשנ"ה.

5) י"ל ע"י ממש' – מרכז הפצה באה"ק.

6) רבינוביץ תאומים, ירושלים תש"ו. תשל"ג.

7) י"ל ע"י מכון התורה והארץ, שילחי שנת השמיטה תשס"א.

8) לקו"ש ח"ט עמ' 363 הערה 1.

9) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלימות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתחה"מ דוקא. ואכ"מ). וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ז בכ"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. ולהעיר, שמשה"ק שם בדין תק"ש בכ"מ שיש"ב ב"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתו"ט (יחזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים ג, א) שדיני נגעים ואהלות יקרון בכוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מרה"א שם. בניהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלימות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתחה"מ, ומובן מכל"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 576 ובהערות 9-108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שנו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל, לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"נ ר"ל שהל' שבת ונדה לא נז' בתניא שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נטי' בזה"ו בכדי שיהיו רגילים לאכול בטוהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם

האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש¹⁰ [שגם זה שייך ל"הקהל" – "קהל גדול ישובו הנה", כש"המלך" – "מלך מבית דוד" – "קורא בתורה", וכפי שנתבאר בריבוי שיחות קודש¹¹], שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן: "מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**]¹²."

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממחר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכו"ב¹³."

"דער אויבערשטער בעט זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך"¹⁴.

10 ב"ח י"ד חס"ט – קג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קג שגם בתקופה ראשונה דימוה"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש ש"ד ע' 27 הע' 59. וו"ל). וראה זה פלא, בס' שערי ג"ע (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס"ש ויעיבר רה"ט ויהיו קצת מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטרהה וכו'.

[והנה, בתניא שם (קמה, ב) שהנגלות יהיו גלויים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה כו"צ לעסוק בהם. ומשמעות הדברים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פ' בלקוטי ביאורים (ארך). וכ"מ גם בסה"ש תנש"ל (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהדגיש תיבת "לעסוק".] וכ"ה להדיא ב"ר"ד תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחו"ק תשמ"ח).

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוב הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי ב' זה, ת"ח א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בסה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה פנ"ו בארובה. וצ"ע שבכ"מ מבוואר להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב. וכ"ה בכמה מאמרי דא"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ישרש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק **גופי** התורה הנגלית" וכמ"ש לפני"ז בתניא שם, ש"יהי' גם **יקר** עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמיהם הנסתרים". ועד"ה הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה וה' ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים ס"ד, חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ו. סה"מ מלוקט ח"ה ע' עדר) במעלת לימוד הנפלאות דתורה מתוך גליא דתורה, בבחי' "תלמודו בידו", משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקו"ש ופולפולא דאורייתא, לאפשר לה בנגלה דתורה (ראה לקו"ש חט"ז ע' 240. ולהעיר מו"ה הנה ישיבל עבדי תשנ"ב בתחילתו. ולהעיר גם מסה"ש תשנ"ט ע' 357. וצ"ע בסה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), שקו"ש בתושב"ע פ' יטל לעת"ל. ובפשטות י"ל, שהכוונה שם לעמל וגייעה ("במשכשים וגייעה") לברור ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפרט (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דזקא. וע"ד הנת' בסה"ש שם ע' 510 – ראה כ"ז קובץ העו"ב לך וחי"ש תשע"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמשיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"ר בתניא שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים (ערב רב) לפרטי הלכות איסור וטומאה **יותר מישאל** שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכא"ו לפי ב' זה, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע].

10) ובס' שערים מצריינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"ב אאמור"ו, ובתוספת נופך מאחמו"ד הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתיחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (התלים קיט, קסו) על מאד"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בהשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

11 חלקם הועתקו בס' "קהל גדול" פ"ט.

12 שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

13 משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות התש"נ כרך ב ע' 485.

14 לקוטי שיחות חלק י ע' 341.

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי העניין] את הזמן במידת-מה – ולא לחכות לרגע האחרון.¹⁵

קודם שבועות

קו התאריך

באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין דעתי נוחה מאלה העוברים קו התאריך באמצע ימי הספירה (באם אין הכרח **גמור** בדבר) – כיון שאז לדעתי **ברורה** . . . שה"ש שלהם (ולא באותם הימים דחה"ש דבנ"י שבמקום שבאו לשם, ומתמיהים את הרואים וכו'". "כבר מילתי אמורה שאין דעתי נוחה כלל – לעבור קו התאריך באמצע ימי הספירה, כי אף שמצד הדין דעתי ברורה (ש) בהנוגע לחג השבועות . . . אבל בכ"ז תמיהא מילתא ביותר [ובפרט שלדעתי החילוק הוא – מן התורה] שלכן יש להשתמט מלהכנס בהנ"ל ככל האפשרי".

עד"ז, ובמכל שכן וקל וחומר, נכון לימנע ממסלולי נסיעה קוטביים ככל האפשרי.

כמובן, מי שכבר עבר 'קו התאריך' במהלך ימי ספירת העומר – עליו לשאול רב מורה הוראה פרטי הדינים בנוגע חג השבועות, ולא לחכות ולשאול ברגע האחרון.

איחולים

בשיחת ש"פ במדבר תשמ"ח נאמר שיש "לעורר שיהודים יברכו איש את רעהו בברכה זו [קבלת התורה בשמחה ובפנימיות] אשר עי"ז שמברך את רעהו ניתוסף גם אצלו, כהבטחת הקב"ה "ואברכה מברכך", ואני המתחיל – לברך את כל בני"ב בלשון הרב, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, לשונו בדיוק (לא יותר, ועאכו"כ לא פחות) – "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות"¹⁶.

בשיחת ש"פ בהו"ב תשמ"ח: יש להעיר אודות ענין הדורש תיקון: כשמדברים אודות הענין ד"והחי יתן אל לבו" בקשר ובשייכות להכנה ליו"ט מסויים וכיו"ב, ומעוררים שיש להשתדל בענין פרטי – מובן וגם פשוט שענין פרטי זה בא **כהוספה** על כל הענינים הידועים לפנ"ז, אשר מרוב הפשיטות שבדבר אין צורך להזכירם. אמנם לפעמים קורה שמרוב ההתלהבות כו' בפירסום הענין שבא כהוספה, שוכחים אודות הענינים העיקריים, ובמילא, כשמפרסמים ע"ד ההכנות לחג השבועות, מפרסמים רק ההצעה ע"ד ההשתדלות להביא כל ילדי ישראל לבית הכנסת לשמיעת עשרת הדברות, להוסיף בצדקה וכיו"ב, ותו לא מידי. ולכן, יש צורך להדגיש שענינים הנ"ל באים **כהוספה** על העיקר, ופשיטא, שיש לפרסם אודות ההכנות העיקריות לחג השבועות כפי שנתבאר בריבוי מקומות, אפילו לפני שלומדים הענינים שנתבאר בתורת החסידות, כי אם, בספרי מוסר כו', עד ל"קיצור שולחן ערוך", הן כפשוטו, והן בתוכנו – בלשון עם ועם. וכאמור ענינים אלו נתפרשו ונתבאר בריבוי מקומות בתורה, אלא שמצד חושך הגלות יש צורך להדגיש שענינים אלו לא ישארו "בתורה", אלא יומשכו גם **בעולם**.

ש"ק פ' במדבר, כ"ט אייר, מבה"ח וערב ר"ח סיון, מ"ד לעומר

בספר המאמרים קונטרסים¹⁷: ווען איך בין אלט געווארן אכט חדשים – האט דער טאטע [הוד

(15) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו 770, "חנה"מ פסח תשע"ח.

(16) ובאג"ק ח"ז דלקמן, שבתח כן שמע כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מאבוי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע. ובר"ד משיחת ש"פ במדבר תשמ"ט שזוהו נוסח כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו וכך נהגו גם כל רבותינו נשיאינו.

דיוק הלשון – ראה לקו"ש ח"ד ע' 1307. אג"ק ח"ב ע' מח. ח"ז ע' קנב. ח"ח ע' תב. שיחת ש"פ בהו"ב תשי"ג. חגה"ש תשכ"ה. ובכ"מ. (17) ח"ב תג, א.

ולהעיר משל"ה סוף ס' תמיד (נר מצוה בעניני תפלה וקרה"ת – פה, ב): ביותר צריך להתפלל שיהיה לו זרע כשר עד עולם וכל צרכיהם וזיווגם מהי יצא הדבר ולבי אומר שעת רצון לתפלה זו בערב ר"ח סיון הוא החודש שבו ניתנה התורה ואז נקראים בניי לה' אלקינו וראוי להתענות ביום ההוא הוא ואשתו ויתעוררו בתשובה ויתקנו כל עניני הבית איסור והיתר וטומאה וטהרה וכל הענינים יתנו צדקה לעניים הגונים ואם אפשר לבעל להתענות אז הפסקה מה טוב ומה נעים וכו'. והביא שם תפלה מיוחדת, וזכור גם במקו"ח להחור"ס ס"א ס"ה. וראה חת"ס עה"ת ס"פ במדבר בהג"ה. והעירו מח"י חגה"ש פ"א.

ואותם הנוהגים להתפלל תפלה זו (ולא הובא בסידור אדה"ז. ונתבאר בכ"מ שכמעט לא הביא תפלות כיו"ב ופיוטים, ואפילו פסוקים שהובאו בסידורים אחרים, בבחינת "על כן יהיו דבריך מעטים" – ראה אג"ק ח"ב ע' יח. חת"ז ע' ער. ח"ח ע' ששב. שם ע' תל. שיחת ליל

כ"ק אאזמו"ר הרה"ק בעל הצמח צדק זצוקללה"ה] ווייטער גערעדט – דאס איז געווען דאנערשטאג ער"ח סיון שנת תק"ן האט דער זיידע [הוד כ"ק אדמו"ר הזקן זצוקללה"ה] געזאגט מיין מוטער [הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה זצוקללה"ה] זי זאל מיר ברענגען צו אים, ער וויל מיר בענטשען, און פון יענעם יאהר אן פלעגט מיר דער זיידע בענטשען יעדען יאהר ער"ח סיון. ווען דער זיידע האט נגעהויבן זאגן פאר מיר ביחידות מאמרי חסידות, איז דער טאג, ער"ח סיון, אויך געווען פון די טעג אין וועלכע ער פלעגט פאר מיר זאגן ביחידות מאמרי חסידות. . שנת תקס"ט. . יום שני ער"ח סיון – קרא אותי כ"ק אאזמו"ר ויברכני כרגיל בכל שנה, ויאמר לפני ביחידות את המאמר מבן עשרים – שנדפס אח"כ בלקוטי תורה – וכפל את ברכתו הק' שאצליח בכתיבת חדושי תורה בנגלה ובנסתר.

קבלת שבת כרגיל. ערבית של שבת. ספירת העומר (ארבעה וארבעים יום, גבורה שבמלכות).

אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התוועדות.

סוף זמן קריאת שמע: 9:11.

קריאת התורה: פ' במדבר.

לעולם קורין במדבר סיני קודם עצרת וסימן מנו ועצרו [מנו לשון מנין, כלומר פרשת במדבר שיש בה מניין של ישראל קודם שבועות שנקרא עצרת].

עזרא תיקן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים [פרשת בחקותי] קודם עצרת, כדי שתכלה השנה וקללותי, שעצרת גם כן ראש השנה היא, לפי שנידונים בו על פירות האילן. אבל אנו מוסיפים וקוראים גם פרשת במדבר קודם עצרת, כדי שלעולם תפסיק פרשה זאת בין פרשת בחקותי שיש בה קללות התוכחה ובין חג השבועות, לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרוא שבת אחת קודם עצרת בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל, כדי שלא להסמיך הקללות שבבחותי לעצרת.

הפטורה: מחר חודש. יקום פורקן.

מברכים חודש סיון. נכון לידע המולד קודם שמברכין החודש. מולד חודש סיון: יום שבת קודש בשעה 2:52 (לפנות בוקר) 141 חלקים.

ראש חודש סיון מחר¹⁸ ביום הראשון הבא עלינו לטובה.

אומרים אב הרחמים.

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מד.

מנחה: קריאת התורה (פ' נשא). מנחה של שבת. ומסיימים לשלישי (וכן בקריאת שני וחמישי הבעל"ט): זאת עבדת. . בני מורי. . אהרן הכהן (נשא ד, לג).

אין אומרים "צדקתך". פרקי אבות פרק ו'¹⁹.

בלקוטי שיחות²⁰: ש"ק פ' במדבר, מברכים החודש וער"ח סיון, הוא הזמן הכי מתאים להדגשת אחדותם של ישראל. ולאור כל האמור לעיל – באה ההצעה והבקשה דלקמן, בקשה נפשית: ביום השבת הבעל"ט, ש"ק פ' במדבר, מבה"ח וער"ח סיון, בעלות המנחה (שאז מתחיל כבר ענין האחדות דר"ח סיון. .) – יתאספו בכל מקום ומקום רבים מישראל, אנשים ונשים וטף, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", "שבת אחים גם יחד" להתוועדות רעים, עד לסעודה כפשוטה ("גדולה לגימה

שמח"ת תשכ"ג בסופה. ש"פ תזריע תשמ"א. וראה לקו"ש חט"ז ע' 578) – לא יאמרוהו בשבת (ובפרט לדעת אדה"ז בסידורו שהחמיר מאד בדבר. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' יב"דא. וש"ג. וגם להסברא להתייר בקשת צרכיו רוחניים – ראה שם. וראה גם אצלנו ס' יט'קעה – הרי בתפלה הני"ל נכללו גם בקשות נשמיים, לחיים ארוכים, וליתן בריאות וכו', וקומה יופי, ודי מחסורם וכו'. ובכלל, לא ניחא לן להתפלל כן בנוסח קבוע, ויקדימו לאומרה לפני שבת. (18) ראה שו"ת באתרא דרב ס' ה'ש. וש"ג.

(19) נהוג להחמיר שלא לבטא האזכרות שבפסוקים בשעת הלימוד כשאינו פסוק שלם. ומפי השמועה שכן הורה כ"ק אד"ש בקשר לאמירת פרקי אבות, לפי שהוא לימוד, משא"כ ב"כנוונא" שהוא תפילה (והארכנו בדבר בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג ס"ג במילואים (ג) בשוה"ג הא' להערה בד"ה ובהיותי בזה. וש"ג). ובפרק זה – במשנה י פסוק "עד יעבור" ופסוק "מכון לשבתך" אינם בשלימות. (20) חלב"ב ע' 266. וראה שם בארוכה. וראה גם שם חכ"ז ע' 297 ואילך..

שמקרבת" – אנשים לחוד ונשים לחוד (כמובן וגם פשוט), שבה ידברו דברי-תורה בכלל, ובמיוחד – בענייני אהבת ישראל ואחדות ישראל.

יום ראשון, ר"ח סיון, מ"ה לעומר

בראש חודש מתגלה בכאוו"א מישראל ניצוץ משיח שבו, בחי' היחידה, שהיא ניצוץ מבחי' היחידה הכללית, נשמתו של משיח, וגילוי זה פועל חידוש בכל מציאותו וכל עניניו שנעשים חדורים בבחינת היחידה, והעיקר, שע"ז נעשה התגלות וביאת משיח צדקנו ועד כפשוטו ממש, נשמה בגוף, "מלך מבית דוד כו"²¹.

צאת השבת בשעה 8:59.

בתפילה ובברכת המזון: יעלה ויבוא. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. ערבית. אין אומרים ויהי נועם וגו' ואתה קדוש וגו'.
הבדלה. ויתן לך.

במעין שלש: "זוכרנו לטובה ביום ראש החודש הזה". דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. מלוה מלכה: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת בכל מיני סידור הנהוגים אצלו בעריכת השולחן לסעודה גמורה, אף על פי שעכשיו לא יאכל אלא כזית [ואם אינו אוכל כביצה – יטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים], הן מחמת שאין לו יותר. . . מכל מקום יש לו לעשות הכנה וסידור השולחן כגון פריסת מפה²² וכיוצא בזה כמו לסעודה גמורה כדי ללוות את השבת ביציאתו דרך כבוד כמו בכניסתו".

בשחרית: חצי הלל²³. ואברהם זקן וגו'. קדיש תתקבל. שיר של יום. הושיענו. ברכי נפשי. קדיש יתום. קריאת התורה.

בקריאת התורה: ארבעה קוראים בפרשה של ר"ח. לכהן קוראים שלשה פסוקים עד "עלה תמיד". ללוי חוזרים וקוראים מפסוק "ואמרת להם" עד "רביעית ההין". לשלישי ממשיכין מן "עלת תמיד" עד "ונסכה". לרביעי מן "ובראשי חדשיכם" עד סוף הפרשה. חצי קדיש. הגבהה וגלילה.

אחר הגבהה וגלילה: אשרי ובא לציון (ואין הש"צ מסיים בקול), אחר כך יהללו, ואחר החזרת ספר תורה להיכל – חליצת התפילין והנחת תפילין דר"ת, [מזמור²⁴ תהלים ע"ה הש"צ לפני קדיש], חצי קדיש, מוסף²⁵.

הלכתא למשיחא: מוסף ר"ח (2 פרים, איל, 7 כבשים לעולה, ושעיר לחטאת).

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יעלו לרגל לא רק שלש פעמים בשנה, אלא "מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו".

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מה.

מצוה להרבות בסעודת ראש חודש.

"מנהג עתיק ללמוד בכל ר"ח פסוק אחד עם פרש"י, ואפשר להוסיף עם עוד פירושים, מהקאפיטל בתהלים שהוא מסומן כמספר שנות חייו, ואם הקאפיטל מחזיק פחות מ"ב פסוקים, וכן בשנת העיבור, אז כופלים שיעלה כמספר חדשי השנה ואם הוא מרובה בפסוקים אזי לומדים שנים או יותר פסוקים בכל ר"ח".

(21) שה"ש תשנ"ב ע' 123.

(22) ראה מזה בשו"ת באתרא דרב סי' יד'תתקט.

(23) בנוגע לברכת הלל כשאין גומרין הלל – ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשנ.

(24) ראה שו"ת באתרא דרב סי' כד'תקיו. וש"נ.

(25) בנוגע להוראה מפי השמועה ע"ד אמירת "קוה" ו"אין כאלקינו" בר"ח מתוך סדר התפלה לשבת בסידור, ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יט'קצו.

תחנון

"נוהגין במדינות אלו שלא להתענות ושלא לומר תחנון מראש חודש עד ח' בו ועד בכלל"²⁶. חתן ביום חופתו מתענה בימים אלה (חוץ מאסרו חג). ומנהג ספרד [וכן מנהגונן] שלא לומר תחנון עד י"ב בו ועד בכלל, דהיינו חמשה ימים אחר שבועות כי החג יש לו תשלומין כל שבעה"²⁷. ובמיוחד – שהרי אחכה לו בכל יום שיבוא, וכשמישיח יגיע תיכף ומיד ממש, יביאו עולת ראי' ושלמי חגיגה בימי התשלומין [וי"א] – גם שלמי שמחה למי שלא הקריב ביו"ט"²⁸.

בימים שאין אומרים בהם תחנון ובמילא א"א למנצח גו' יענך, אומרים אחר התפלה לפני אמירת תהלים את המזמור למנצח יענך, אבל לא בתור סדר התפלה כי אם בסדר תחנונים.

הלכתא למשיחא: חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברבים הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל דהיינו מחמשה באייר ואילך ידרשו הלכות עצרת לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג' קרבנות עולת ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה וכל קרבן צריך להיות נקי מכל מום ומשאר דברים הפוסלים את הקרבן לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל שלשים יום לפניו כדי להזכיר העם את הרגל שלא ויתחו להכין בהמות הכשרים לקרבן וייהיה להם שהות כל שלשים יום"²⁹.

(26) שו"ע אדה"ז סתצ"ד ס"כ.

(27) סידור אדה"ז לפני למנצח יענך.

ולענין תענית בימי תשלומין – ראה ראב"ה ח"ב חגיגה סתת"ו – הובא בלקו"ש דלקמן. וראה שם מו"ק סתתמ"א סקי"ח. ושם סק"ע. אגודה חגיגה פ"ב. שו"ת בנימין זאב סצ"ב. וראה ב"י או"ח סת"כ. אבל להלכה לא קייל"ן הכי. וראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 26 הערה 17. וצע"ק ברשימה בלה"ק משיחת ש"פ נשא תשכ"ט שאסורים בהספד ותענית ממנהגא [ואינו בהנחה באדיש]. ויל"ע בחתן ביום חופתו, כיון שנוכר בגמ'.
(28) הנה, בכלל, שקו"ט אם שייך תשלומין לחיוב שמחה, שחיובו מצ"ע בכל ימי הרגל. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ד. אבל בחגה"ש שקו"ט מטעם אחר, אם שייך שלמי שמחה בימות החול. ונפק"מ הן לגבי הבאת הקרבן והן לגבי אכילתו לשם שמחה. וראה טו"א חגיגה ה, ב ד"ה ושמחה. משל"מ אבל פ"ג ה"י. שו"ת חיים שאל ח"א סע"ח. חת"ס או"ח סכ"ח ד"ה ומיהו. מנ"ח מ' תפח. הגד"י פערלא על הרס"ג מ' נח ד"ה ועכ"פ מובאר (ע' רגג). יצחק יתן אבל שם. (וצ"ע בשמחה בזה"ז [אכילת בשר ובגדים ותכשיטין וכו'] לדעת המשל"מ ודעמי' אי ס"ל דמניה גם בימי התשלומין שהם חול גמור).

ועוד צ"ע דל"ש תשלומין אלא בחזי בראשון. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' ט"ג.

(29) אבל אחר שחרב ביהמ"ק לא נהגו שהחכם דורש בשבת שלפני שבועות, שעצרת אין בו הלכות מיוחדות שכל איסור והיתר הנוהגין בו נוהגין ג"כ בפסח וסוכות – שו"ע אדה"ז סתכ"ט ס"ב במוסגר.
אמנם, להלן ס"ד, בתקנת מרע"ה לדרוש בו ביום, נזכר הלכות הצריכות גם בנוגע לעצרת. וצ"ל שהכוונה להלכות שתי הלחם, וכמפורש בב"ח. (וכמו שהוא בהזכר לליל בס"א בתקנת חכמים הראשונים בזמן שביהמ"ק הי' קיים לדרוש לו' יום לפני החג, שלפני עצרת ירושיים גם בהלכות שתה"ל, נוסף להלכות קרבנות היחיד – ראי' שמחה וחגיגה). וכ"כ בתה"ל"ד הל' פסח ה"א (ע"פ הב"ח). וכן מסתבר. וגם במ"מ שיעה"ג בשו"ע אדה"ז והקרבנות מונבנות כבר קודם שדפוסו שנת"י התה"ל"ד (ראה ערך"ז) [והוא דלא כר"א חגיגה ושמחה. וברגליות מראשית, בהערותיו על שו"ע אדה"ז (נדפס בקובץ גיד"ת (ג'י) חו' ט ע' כז), שקצת הלכות נוהגות בעצרת כגון איסור תענית הלום ומנהג מאכלי חלב וסדר קריה"ת].

ואף שד"ה נוגע רק לקרבנות ציבור, וא"כ אינו מ"הלכות הצריכות לבו ביום. האסור והמותר בו ביום" לכל יחיד – י"ל שיעקר הענין לדרוש בהלכה ברגל הוא ומותר לענינו של יום", ולא בכדי "לידע המעשה אשר יעשו", וגז' בגדר ענינו של יום (וכדמוכח בפירוש"י מגילה טז, א ד"ה הלכות קמיצה, דמיירי נמי מקרבן ציבור, וגם אחר חורבן ביהמ"ק). וי"ל שפ"ה תתיישב גם אריכות לו' רש"י (ד"ה וידבר – מגילה לא, א) "להודיע חוקי האלקים ותורתיו וקבלו וקיימו שכר המצות עליהם ועל בניהם בזה ובבא", דקשיא לי' מהי התועלת בלימוד הלכות קרבנות ציבור לכל יחיד, ומבאר שגז' בכלל "חוקי האלקים", ושתועלת הדרשה – ש"קיימו וקבלו שכר המצות". ואף שאפטיק שתה"ל אינו דוחה יו"ט, והקרבנות מונבנות כבר קודם שדפוסו שנת"י (ראה ערך"ז) [בשיחת פורים תשכ"ה לגבי קרבנות ראי' חגיגה ושמחה. וברגליות הקלטה משיחה הנ"ל (ואינו בהנחה) שהוקדשו לפני יו"ט ג"כ, ולכא"ו קאי אחגיגה ושמחה שא"צ להקריב ביו"ט] – מ"מ כמה הלכתא גבירתא איכא בדיני שתה"ל הצריכות ביו"ט.

[וראיתו למי שפ"י ש"הלכות עצרת" היינו דיני לקט שכלה בפאה, שזמן הקציר מעצרת ואילך, וגם דיניהם נזכרו בתושב"כ אחרי דיני עצרת (אמור כג, כב). אבל פשוט ששא"מ"ל לעמיסין כן ב"ל אדה"ז "הלכות הצריכות לבו ביום", שהרי ביו"ט אסור בקצירה (אף שעצרת הוא "חג שאברהם ומתן לעשות ביו"ט", אבל אינו, של' אדה"ז מורה שהדרשה "בהלכות הצריכות לבו ביום. . . האסור והמותר ולכא"ו אפ"ל באו"א, דלעיל מיירי שידרוש החכם במיוחד בשבת שלפני העצרת, ואין טעם לזה כיון שאין בו הלכות מיוחדות, אבל בתקנת מרע"ה לדרוש ברגל, כיון שבלא"ה נתקבצו כבר בני העיר ביו"ט לשמוע דרשת החכם בענינו של יום באגדה, בנס הנעשה בו ביום, ממילא דורש להם גם באיסור והיתר הנוהגין גם בפסח וסוכות (וראה גם שיחת פורים תשכ"ה). ולפ"ז ה"ז מתאים ללשון הב"י והדרשה, שדורש "בשבת אסור ומתן לעשות ביו"ט", אבל אינו, של' אדה"ז מורה שהדרשה "בהלכות הצריכות לבו ביום. . . האסור והמותר בו ביום", ולא לדיני יו"ט בכלל. וגם בפשטות, הדרשה צ"ל בהלכות עצרת, ולא בהלכות יו"ט בכלל, וכמו שהוכיח בב"ח. (ובביצה טו, ב (שצויין עה"ג) שנוכר "הלכות יו"ט" – איכא לפרושי שהכוונה לאותו יו"ט ולא הלכות יו"ט בכלל. ועוד דאח"כ, דתרווייהו איתנהו, הלכות עצרת וגם הלכות יו"ט. וכו"ה בסידור היעב"ץ שמחת יו"ט ס"ח). ועוד, שהדרשה בהלכה היא לפני הסעודה, וההתאספות לשמוע הדרשה באגדה היא אח"כ (ראה בשו"ע אדה"ז סתקכ"ט בקו"א סק"א. וצ"ל בשיחה הנ"ל, אף שדחוק קצת, שאין הכוונה שדורשים בשניהם

הכנות

"מר"ח סיון . . התחיל משה להתעסק עמהם בענין קבלת התורה וכו'".³⁰

הקהל: בכמה שיחות קודש נת' השייכות ד"הקהל" ומתן תורה, שכל ענינו של "הקהל" הוא שמזמן לזמן צריכים לחיות מחדש (איבערלעבען) מעמד הר סיני.³¹

בשיחת ש"פ נשא תשמ"ח: **הקהל** – לא רק בנוגע לעצמו, אלא גם בנוגע לפעולה על הזולת, עד לכלולת ישראל היינו, להקהיל ולאחד את כל בני"בלימוד התורה – בהתאם לתוכנה של מצות הקהל כפשוטה, ועד למעמד הראשון של "הקהל" – **במתן תורה**, "יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים גו'", "יום הקהל", הקהלת כל בני"ב, לא רק בדור ההוא, אלא גם כל נשמות ישראל עד סוף כל הדורות.³²

בשלשלת היחס שבתחילת "היום יום" בשנת תשמ"ח: מציג שבימי הכנה לזמן מתן תורתנו ילמדו המאמר ד"ה בחודש השלישי גו' (בתורה אור פ' יתרו).

ע"ד מעלת ר"ח סיון בדא"ח – ראה הנסמן בהערה.³³

"בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה – זה ראש חודש – באו מדבר סיני, ויחן שם ישראל – ויחן לשון יחיד, כאיש אחד בלב אחד – נגד ההר לקבל התורה מהר סיני. וביום השני נאמר להם ואתם תהיו לי (לשון ציווי ולשון הבטחה) ממלכת כהנים וגוי קדוש. וביום השלישי נאמר להם מצות הגבלה השמרו לכם עלות בהר וגו'. וביום הרביעי נאמר להם מצות פרישה – מהחומר והגשם – היום ומחר, ולהיות נכונים בימים אלה ליום קבלת התורה, ששה בסיון בו ניתנה תורה. והימים האלה נזכרים ונעשים מדי שנה בשנה כחדשים, ועד – חדשים ממש – קבלת התורה בשמחה ובפנימיות."³⁴

"והנה הימים האלה נזכרים ונעשים, ומזה מובן גם בנוגע לזמן מתן תורתנו שבכל שנה ושנה, שבכל שנה ישנה נתינת התורה מחדש ובאופן נעלה יותר, שבכדי לקבל התורה בחג השבועות צריכים להיות ההכנות הנ"ל מראש חודש סיון, מעין שה' בזמן מתן תורה בפעם הראשונה. והיינו דנוסף על זה שכל הכנה צריכה להיות מעין ובדוגמת הדבר שהוא נושא ההכנה, ובנדון-דין הוספה בלימוד התורה בימים אלה, צריך להיות גם מעין ההכנות פרטיות שהיו בפעם הראשונה."³⁵

בספר השיחות תשמ"ח³⁶: ההכנה **העיקרית** לקבלת התורה היא ע"י לימוד התורה [ובפרט הלכות החג, כולל ובמיוחד – לימוד חלקי התורה המבארים גודל והפלאות הענין דמ"ת (הן בנגלה דתורה, לדוגמא: הסוגיא דמ"ת במסכת שבת, והן דרושי מ"ת בתורת החסידות) שעיי"ז ניתוסף בהתשוקה והגעגועים לקבלת התורה].

בהלכה ואגדה בחדא מחתא, אלא שלא תיקנו להתאסף בימים שאין דורשים בענינו של יום. ועוי"ל, ודלא כנ"ל, שבקו"א שם מיירי בזה"ז דוקא, שכיוון שאין נוהגים לדרוש בהלכה, וגם אין לדרוש הלכות אחר הסעודה דשכיחא שכרות, אין להקדים לדרוש באגדה קודם הסעודה משום שמחת יו"ט. אבל מצד תקנת מרע"ה שדורשים בהלכה ובאגדה דורשים תרווייהו כחדא קודם הסעודה).

30) לשון אדה"ז בשו"ע או"ח סתצ"ד.

31) ראה בארוכה לקו"ש חל"ג ע' 189 ואילך. ועוד.

32) וראה גם במכתבים שבלקו"ש חל"ג ע' 20–218.

33) ראה ד"ה בחודש השלישי בתורה אור פרשת יתרו. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז. תורת חיים פ' יתרו [בהוצאה החדשה ח"ב ע' רנא ואילך]. אור התורה פ' יתרו (ע' תשעב ואילך. ח"ח ע' ב'תתקעה. סה"מ תרל"ג ח"א ע' רצג. תרנ"ה ע' פח. תש"ב ע' 99. מלוקט ח"ד ע' קנה וע' רנט.

במעלת הביטול בר"ח סיון, "לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא", כהכנה לקבלת התורה, ראה בארוכה לקוטי שיחות חכ"ח ע' 7 ואילך.

34) מכתב כללי מר"ח סיון תשמ"ט, נדפס בסה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 783.

35) לקוטי שיחות חל"ח ע' 5.

וראה גם ד"ה אנכי ה' תשמ"ט. ועוד. ושם בהערה 36: וע"פ מ"ש בפנים יומתק מה שמאריך בשו"ע שם בפרטי הענינים שהיו בהימים שלפני מ"ת – אף שענינו דהשו"ע הוא הלכות ופסקי דינים וטעמיהם – כי גם זה הוא הלכה, שבכל יום (בכל שנה) צריכה להיות העבודה בהענין שה' ביום זה בפעם הראשונה.

36) ח"ב ע' 462.

יום שני, ב' סיון, מ"ו לעומר

יום המיוחס

בר"ד משיחת ש"פ במדבר תשמ"ז: אודות ענינו של יום ב' סיון – איתא בספרים שנקרא בשם "יום המיוחס" או "יום יחוס" ע"ש שביום זה נתחדש היחוס המיוחד דישאל – "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". ובהקדמה – שבספרי חסידות חב"ד לא מצאתי לע"ע (גם לאחרי העיון והיגיעה כו') שידגישו את מעלת היום, אבל, אעפ"כ, מכיון שנתפרש הדבר בספרי גדולי ישראל בדורות שלפנינו, גדולי ישראל אמיתיים, שהעמידו מאות ואלפים תלמידים כו', שלאורם הולכים בני"ע עד סוף כל הדורות, יש מקום לגלות ולפרסם את הדבר (בהתאם להשתדלות להוסיף ולגלות ענינים חדשים כו') בתוספת ביאור כו', ו"תן לחכם ויחכם עוד". ועוד ועיקר – שתוכן הענין נתפרש גם בשו"ע של רבינו הזקן, בסיום וחזרתם הלכות שבועות (שבסוף הלכות פסח) . . תוכן הענין שבשני בסיון "נאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו'" ידוע ומפורסם גם ללומדי השו"ע של רבינו הזקן; וההוספה בהאמור לעיל אינה אלא בנוגע להדגשת מעלת היום, שמכיון שבו נתחדש ונתגלה יחוסם של ישראל נעשה "יום זכאי" בנוגע לענין היחוס – יום יחוס" ויתירה מזה, שהיום עצמו נעשה "יום המיוחס"³⁷.

כ"ק אד"ש כותב אודות כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע: "ימים האחרונים לפני העצרת מייקר הזמן".

התגלות מתן תורה בחג השבועות

"לקראת חג השבועות ה'ש"ת כתב כ"ק מו"ח אדמו"ר מכתב מיוחד לתלמידי הישיבות³⁸ . . מכתב הנ"ל צריכים ללמוד וגם לפרסמו בין אלה שאין יודעים אודותיו"³⁹.

להלן כמה ציטוטים ממכתב הנ"ל⁴⁰:

"בעוד ימים ספורים נזכה – בחסדי אל עליון – לאור כי טוב, אין טוב אלא תורה, הוא יום הבהיר חג השבועות, זמן מתן תורתנו. התורה הקדושה אשר היתה ספונה טמונה וגנוזה באוצרותיו של הקב"ה ושעשועיו יום יום, אשר אלי' נכספו ונשתוקקו מלאכי השרת בהתחננם אל בורא העולם באמרם אשר תנה הודך על השמים, התורה הקדושה הלזו נתנה אלקינו ואלקי אבותינו לנו ולכל ישראל ללמדה בשביל לקיימה.

כל חג וחג הוא זכרון לקביעות הראשונה שקבע הקב"ה לחוג את החג הזה, ולכן נקראים החגים בכתוב בשם מועדים כאמור אלה מועדי הוי' אשר תקראו אותם במועדם, ובו ביום בכל שנה ושנה מאיר ומתגלה אותו האור שנתגלה בפעם הראשון. ובכן, הנה בחג השבועות שהוא זמן מתן תורתנו, בשני ימים הבהירים הללו, שהם מועדי ה', מתגלים ומאירים אותם האורות והגילויים שהאירו ונתגלו בשעת מתן-תורה. הנשמות שהן בגן עדן התחתון והעליון מתאספות למתיבתא דרקייע, ויבדלו לחיים טובים כל ישראל בכל מרחבי עולם באים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לקבל את התורה הקדושה.

...המעייין בשיטת התוספות בד"ה תורה היכן היא, במאמר ריב"ל⁴¹ יבין שחג השבועות הוא זמן עת רצון למעלה והשי"ת מטריד את המקטרג על עם ישראל כדוגמת הטורדתי בשעת התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום כפורים.

זאת אומרת, אשר חג השבועות הוא זמן המוכשר לעשות הכל לטובת לימוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בהנוגע לתורה באין מפריע משטן המקטרג כדוגמת זמן התקיעות בראש השנה ויום הקדוש דצום הכפורים.

(37) וראה שיחת ש"פ במדבר תשל"ג.

(38) נדפס באג"ק שלו ח"ה ע' עו.

(39) שיחת יום ב' דחגה"ש ה'תש"י.

(40) חלקם הועתקו גם ב'לוח היום יום'.

(41) שבת דפ"ט ע"א.

שלשת ימי הגבלה (ג' – ה' סיון)

תספורת

מנהגו ע"פ קבלה⁴² שאין מסתפרים עד ערב שבועות. כשהסתפרו בימי הגבלה קודם ערב חג השבועות לא היתה רוח כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע נוחה מזה.

נישואין

בשנים הראשונות הורה כ"ק אד"ש להחמיר גם לגבי נישואין בשלשת ימי הגבלה, ורק בשנים האחרונות התייר חתונות בשלושת ימי הגבלה⁴³. בנוגע לפרישה – ראה בהערה⁴⁴.

מוזיקה

אע"פ שנוהגין להקל בג' ימי הגבלה לערוך חתונות, מקום לומר שאין זה היתר גורף לריקודים ומחולות של רשות (וכפי שמובא באליה רבה⁴⁵), וכל-שכן לפי מנהגו שנוהגין אבילות עד ערב שבועות⁴⁶.

42 וראה לקו"ת במדבר יד, ד (עיי"ש, מפע"ח שער ספה"ע פ"ז). אוה"ת ויקרא ח"ד ע' א'נב. סה"מ תרכ"ט ע' קעז. ולא (רק) מטעם אבילות. וראה בהערה הבאה.

43 בנוגע לסיור חו"ק בג' ימי הגבלה – ידוע שבשנים הראשונות לא נהגו כן. וכ"ה באג"ק ח"ח ע' שיח. (ויל"פ ברתת: א) כהשי' שדעת האריז"ל להחמיר גם בנישואין (אף שמד' האריז"ל לא משמע כן כלל), ושמה"ט, עדיף באם אפשר, גם לא בלב"ב (עיי"ש. וכ"ה באג"ק שנדפס בשלחן מנחם ח"ו ס' קנה). (ב) ויעקיר: שהוא מטעם אבילות – וכהדעה בשו"ע אדה"ז. וכ"מ בלוח כולל חב"ד. ובישיחת ל"ג בעומר תשמ"ו (מסרט הקלטה), וכן בלקו"ש (חל"ז ע' 123 הע' 8 – משיחה הנ"ל) מ' שמנהג חב"ד להחמיר באבילות (לא רק בתספורת) כהדעה הנ"ל בשו"ע אדה"ז. [ולהעיר שבשיחה הנ"ל (מסרט הקלטה) נקט ר"ח סיון כדוגמא להיתרא, ולא ג"י הגבלה]. ויש לדחות שהכוונה בהציון לשו"ע אדה"ז היא להשי' שהוא עד ג' ימי הגבלה ולא עד ערב שבועות. ומהל' בהיום יום ג' סיון ש"לא היתה רוח אדמו"ר נוחה מזה" – משמע יותר שאינו מדינא או ממנהגא, שבאמת המנהג הפשוט הוא להתייר מג' ימי הגבלה (ראה גם מג"א סתצ"ג סק"ה ומשנ"ב שם סקט"ו), אלא שיש להחמיר ע"פ הקבלה. (וכ"ה הל' בשה"מ תרכ"ט שבהע' הקודמת: מיהו ע"פ הקבלה אין לגלח עד ערב שבועות. אלא שיעקר הכוונה שם לאפוקי היתר בלב"ב). ויל"ד, שכיון שאי"ז לכל הדעות והמנהגים לא היתה דעתו נוחה. וזוהו שמקילים להסתפר בע"ש כשחל ערב שבועות בשבת – אין ראוי, שבכ"ג שאני מפני כבוד השבת והרגל, וכמי שנהג אבילות שבעה ופגע בו שבת ערב הרגל שמתור להסתפר בע"ש – ראה שו"ע אד"ר סתקמ"ח ס"ח וי"ד שצ"ט ס"ג. אבל ראה זה חדש בתשובה למהר"ם חביב (בעל כפות תמרים וגט פשוט) מכת"י שנדפס באורייתא גל' יח, שאם הוא ע"ד הנהגה אין להסתפר בע"ש. ושבו דחה שיש מקום לומר דדמאי ללג"ב שחל ביום ראשון שמסתפרים בע"ש. וראה שקו"ט בהתקשרות גל' תשכו ותשכט). והעירוי ח"א שיתכן לפרש דלא מסמנא מילתא לענין נישואין, כיון שי"ג אז באבילות. ודווקא.

השינוי בשנים האחרונות להתייר נישואין בג' ימי הגבלה – לכאורה ברור שהוא על יסוד ההוראה שלא לדחות נישואין וכו' ושאינן להחמיר בקביעות מי נישואין מלבד המפורשים. ועוד להעיר – שלכמה שיי' – גם המחמירים באבילות עד ג' ימי הגבלה – התיירו נישואין מרח"ט סיון. אבל ראה אג"ק ח"ט ע' מו. ודון מינה ואוקי באתרין.

44 ראה א"ר סר"מ סק"א משיירי כנה"ס. סיורו האריז"ל (לרש"ר) סדר השכיבה – הובאו בלקו"ש חל"ח ע' 6 הע' 53. ועיי"ש בפנים. אבל ראה משנ"ב סר"מ סק"ז.

45 סתצ"ג סק"ב הובא בפמ"ג ובשעה"צ שם. והובא גם בזכ"ל"א (אלקלעיו) אות ס, לסתצ"ג ס"א – ע, ב. וכ"כ בהליכות שלמה להגרשז"א פ"א סט"ז. וכן הביאו גם בשם בעל שבה"ל ועוד. וראה גם במסורת משה ח"ב אות רכא – ע' קזו. ומצינו עדי"ז במל"ח פ"ז ס"א להחמיר ברקודין ומחולות של רשות מל"ג בעומר ואילך (למנהגם. ומצינו לא"ד).

46 דוגמא לדבר בחתונה ביום ל"ג בעומר שממשיכים עם המוזיקה לתוך הלילה שלאחרי זה, בזמן (של ספירה) שנוהגים בו אבילות, וכמובן שאין בו היתר למוזיקה של רשות.

והעירונו הרה"ח הירל"ג ע"ה, חבר המזכירות: להעיר, אירע מספר פעמים, כאשר בל"ג בעומר התקיימה חתונה בשכונתנו, הורה לי כ"ק אדמו"ר נשיא' דרונו, ללכת להאולם בעוד מועד, ולמסור בשמו שהמוזיקה תמשיך רק עד צאת הכוכבים ולהפסיק אחרי זה, אבל יכולים להמשיך עם הריקודים, ע"כ מדבריו.

[ואם הדברים מדויקים נמצא שכ"י זמר חמירי מריקודים ומחולות (אף שלא נתפרשו להדיא). ולהעיר ממג"א סתקנ"ח סק"א דכ"י שיר חמירי מאכילת בשר במוצאי ת"ב. ועוד להעיר, שאף שמיצנו בכמה פוסקים שהתירו בשופי להמשיך בריקודים וכלי זמר בחתונות במוצאי לג"ב, התינה להמתירים רקודין ומחולות של מצוה מעיקר הדין, אבל יל"ע אם הדבר מתאים לדעת אדה"ז שגם בסעודת מצוה אין לעשות רקודין ומחולות. אבל יל"ע בשבוע"ע אדה"ז שם מיירי לענין קידושין, ונישואין שאני, שרגל הוא ודוחה אבילות (כמ"ש בפוסקים). וראה שו"ת כפי אהרן אפשטיין (ס"ב ד"ה ולענין) שגם לענין חתונה צע"ג. אלא שמשמעות דבריו נוטה להתיר. וגם בא"א מבוטשאטש תניא סתצ"ג, והועתק בדע"ת תצ"ג ד"ה מיהו, משמע קצת דאין ולא רפיא בידי'. אבל משמע שם שיעקר תו"ד שיהא לש"ש ולא לשם הלולות, או שמחפשים טעדיקי לרקוד ואין כוונתם מחמת הנישואין. ובדע"ת העמתיק מקמ"א בשמו שמותר לגמור בליל ל"ד. והביא כ"ז בשלחן העור ס"ד ס"ו סק"ג. וראה הדרש והעיון מאמר פ"ה לענין הסעודה שאין להחמיר, ועכ"פ בדיעבד אם נתאחרת אין לחוש. וראה מש"כ בטעם המנהג להתייר בקונטרס שירי מנחה שבס"ס מנחת העומר פריעד מדין קדשים שהלילה הולך אחר היום. וכן הורו פוסקי זמננו – שו"ת אג"מ אה"ע ח"א סצ"א. ושם או"ח ח"ב סצ"ה גם במשך כל ז' ימי המשתה. אשרי האיש פס"ה סכ"ח. הליכות שלמה מועדים פ"א סכ"ב בהערות. שו"ת משנ"ה ח"ו ס' קט (בימי בין המצרים. אבל ראה שו"ת שרה"מ ח"ב ס"ג). קובץ מבית לוי. חוט שני שבת ח"ד ע' שפ.

לענין בגד חדש בשלושת ימי הגבלה – ראה בהערה 47. [ולצורך מצוה, לקנות לאשתו בגדים מחמת מצות שמחת יו"ט, ודאי אפשר להתייר].⁴⁸

תשובה"נ ח"ה סי' קנט. ויתר על כן, מצינו בא"א שם, הביאו בדע"ת ושלוחן העזר, להתייר במקום אונס שנתאחרו שאפשר להתחיל החופה בליל ל"ד במקום חשש קלקול השידוך. אבל ראה שו"ת מנח"י ח"א סי' קיא. שם ח"ד ספ"ד.

בגוף הענין – הנה, בהשקפה ראשונה צ"ב בטעמא דמילתא לאסור רקודין ומחולות בימים שאין נוהגים בהם אבלות. ולכא"ו ה' אפ"ל דס"ל לא"ר כמ"ד שמתו בכל ימי העומר ומתבאלים רק ל"ג יום. ואולי סברתו שבחספנות קשה להחמיר כולי האי, וכש"כ בנישואין שמצוה הוא, משא"כ ברקודים ומחולות של רשות שאין הכרח בדבר. וראה בא"ר שם סק"א שמהראוי ה' לא לגלח גם בל"ג עצמו (שימי העומר הם ימי דין) אלא שנהגו להקל. ועכ"ז, המעייני בפנים בא"ר שהזכיר הספק רק עד ר"ח אייר ומר"ח סיון עד שבועות יראה דמשמע דקאי רק להמנהג שנוהגים אז באבילות, ודלא כמשמעות הפמ"ג ובשעה"צ הנ"ל (שהרי לא הובא שם בלבוש מנהג אחר, כ"א סיון). ועוד שבא"ז שם סק"ה בשם הלבוש שמחמירים בכל ימי העומר, ומ"מ לא נקטו לחומרא זו רק לענין תספורת ונישואין. ותו, שבא"ר גופא מקום לפרש להיפך ממש, שבא להקל ולא להחמיר, ור"ל דלמנהג שנוהגים אז באבילות יש להסתפק שמא יש להקל עכ"פ ברקודין ומחולות של רשות. והי"ט, שעד ר"ח אייר וכן מר"ח סיון שא"א תחנן קיל טפי משאר ימי העומר. ועכ"פ, גם אם נפרש שבא להחמיר, קאי רק להמנהג שנוהגים באבלות. וראה עוד אצלנו בשו"ת בארתא דרב סי' יד'תקנא. ושנ"ת.

ולאידך, אין הכרח גמור שמנהגנו להחמיר בשלושת ימי הגבלה באבילות (כנ"ל), ואולי רק לענין תספורת והוא ע"פ קבלה. וכיון שבכלל, הלכה כדברי המיקל באבל, ובפרט בנדו"ז שהוא אבילות ישנה, ורק ממנהגא. וספק בכונן דא להקל. ובפרט שתלוי במנהג וכמדומה שהמנהג להקל. ועוד זאת, שמצד המנהג גופא יש ספק בחשבון הימים, וכל כי האי א"צ להחמיר (ראה עד"ז בח"י סתצ"ג סק"ב). ולענינו, בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג ס"כ (בנוגע לספיקו של הא"ר הנ"ל): דבדינים אלו ספיקא לקולא. וראה גם בכה"ח סתצ"ג סק"ט להקל מטעם אחר.

וכן ילה"ע לאידך גיסא, שהרי לדין בשאר ימי הספירה אסורים ריקודין ומחולות אפ"ל סעודת מצוה (כפשוטו דברי אדה"ו רס"י תצג), וא"כ אין מקום לחלק בין ריקודין של רשות לשל מצוה, משא"כ לדעת הא"ר ודעמי"א (פמ"ג עמוד), דס"ל להתייר ריקודין ומחולות בסעודת מצוה בכל ימי הספירה.

[אבל להעיר שבמג"א הנ"ל משמע היתר כלי זמר בסעודת מצוה (ולאידך בשו"ת דברי נחמיה ס"ע סק"ד העיר מאירוסין בבין המצרים). והנה, יש שפי' בלקו"ש חל"ז ע' 122 דמייירי בכלי זמר (או בהקלטה עכ"פ) בקשר עם סיום. ותפסו להיתר בסע"מ ע"פ השיחה הנ"ל וניסו לתווך עם שו"ע"ר בכל עיקולי ופשוירי. (והרחיקו לכת לדייק בל' אדה"ו ש"בסע"מ אסור ריקודין ומחולות, אבל הותרו "שמחות תירות", ופירשו מד"ע דהיינו כלי זמר (להעיר מרש"י סוכה ג ב)).

אבל (נוסף לזה שאין לדיקו הנ"ל בשו"ע אדה"ו מקום לחול, כפשוטו, הנה), קושיא מעיקרא ליתא, שכ"ק אדמו"ר נתכוון לחומרא ולא לקולא. והרחבנו הדיבור בזה במכתב לא' הרבנים שליט"א, ומועיקת כאן: בהקדמה שבכ"מ מצינו שהשתדל כ"ק אד"ש שיהא מותר בשופי – וכמפורש גם כאן (בטייפ וגם בישיחה שהוגהה) "לכתחילה בלי שום ספיקות בדבר" – ולדוגמא התוועדות בימי בין המצרים. ועוד כיו"ב. ובנדו"ז הודגש גם שיהא באופן אחדות ללא חשש – ראה שיחת ש"פ בחוקותי תשנ"ו לעשות כינוסי אחדות בשבת דייקא מה"ט. ואת"ל, חשש הלכות הקדמונים למעט בניגונים בימי העומר. ובאם יקשיב להטייפ יווכח ש"כ"ה, ושההדגשה ע"ד בניגונים וריקודים הו"ל בפ"ע ובשיח בפ"ע.

ולאחרי שהלה הרבה לשאול עד"ז, באנו בלוחות שניות מד"ס ויצא עת"ק כאן: א. לא נזכר כאן לא דבר וחציו דבר בשייכות לכלי זמר. (וכנ"ל, משמע דכלי זמר חמור מריקודים ומחולות). ב. צע"ג להתייר כלי זמר בסעודת מצוה. ואכ"מ. ועכ"פ, הכי נהוג שלא להתייר. ג. דוחק גדול שבא לחפש כאן – שלא כדרכו בכלל – היתר מיוחד. ואדרבה, הסגנון כאן שרובא שניעשו באופן המותר לכתחילה ולא להיפך לחדש היתר מיוחד. (וכנ"ל, שבלא"ה צע"ג להתייר כלי זמר בסעודת מצוה. ואכ"מ. ועכ"פ, הכי נהוג שלא להתייר). ד. הסגנון שיהא באופן ד"היתר בשופי" (בטייפ) "בלי שום ספיקות בדבר" (בלקו"ש) וכיו"ב מורה שהמדובר בדבר המותר מלכתחילה ע"פ שו"ע. ה. בשיחת ש"פ בחוקותי תשמ"א – שבא בהמשך לשיחת לג"ב, נדפס בלקו"ש חכ"ו וחל"ב, גם עד"ז לעשות כנסי אחדות בשב"ק שיהא ללא חשש, אף שאין סרך איסור במסיבות הרשות. דוחק לומר שגם שם מייירי בכלי זמר, שהרי לשונו שם סעודה של שמחה, או התוועדות של שמחה. וההצעה היא לעשות בשב"ק "ש"לש לעשות עם כלי זמר. וראה בשיחת ט"ו תמוז וש"פ בלק תשמ"ה לערוך התוועדות ב"ט תמוז באופן המותר. ועוד"ז בלק תשמ"א. וכן בכ"מ, אף שמדינת מורתג סעודת הרשות. (וראה מג"א תקנא י, ערוה"ש ז. ו). יתכן שחשש שהוא בגדר שמחות יתירות ושכסעודת מצוה הותר. (ולהעיר משו"ת אג"מ אה"ע א, צח)).

47) מחד גיסא דלמות המנהג שלא לכוך שהחייני חידוש הוא (אף שנתברר שהזכור מכבר). וכמה אחרונים דחו למנהג זה, כידוע. [ולהעיר שבאג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ט"ו ע' קנ הובא המנהג בסגנון אחר קצת: ה' קל הובא יבוא אלא אשר בימי הספירה יודיש לו לכוך ברובת שהחייני וכו' שמעתי ממנו פעם א' מנהג ישן, אז בימי ספירה לאזן נעך ניט מאכין ברובת שהחייני]. לאידך, תסימת הלשון מוכיח שהכוונה לכל ימי הספירה. והרי בתשובה"ג ג' שבזמנם נהגו באבלות כל ימי הספירה. וכ"ה ה': כתב רב שרירא גאון . . גזרו חכמים שלא לעשות שמחה בין פסח לעצרת, ושלא לעשות כסות חדשה עד שבועות. ועד"ז הוא בכ"מ. ואם נפשך לומר, מקום להחמיר באמירת שהחייני משאר מנהגי אבלות, כיון שעיקרה לא משום אבלות אלא שלא לומר שהחייני בימי פורענות. והרי עיקר הפרעות וכו' היה דוקא בימי הגבלה, כידוע. וכמאבא בפוסקים בעניינא. (אמנם, כאן השקו"ט בנוגע בגד חדש מצינו בלא אמירת שהחייני. ואכ"מ). זאת ועוד, שכנ"ל בא"ר ר"ל להחמיר לגבי רקודין ומחולות של רשות בג' ימי הגבלה – גם לדידהו (המקילים באבלות מר"ח וכו'). וכ"ש לדין. אבל להעיר מלקט יוסר ע' 98 להתייר להלביש בגדים חדשים משבת קודם שבועות. ואם מייירי (כמשמעות שם) לחתונה דוקא (ובהמנהג לעשות בגדים חדשים בשבת שלפני החתונה), צ"ב מדוע נזקק להמתין עד שבת שלפני שבועות, שהרי מנהגם לעשות חתונות מר"ח (כמ"ש שם). ואם הכוונה בכלל, הרי לעיל מיי"ל כתב שלא רצה להתייר לתלמידו להפוך הסרבל (דס"ל שהוא כבד חדש) עד אחר ר"ח סיון. ואולי הפיכת הסרבל מייירי לכבוד הרגל – ראה שם לעיל ע' 97, שלצעמו לא ה' מתקן בגדים לרגל עד אחר ר"ח. ולאידך, הורה לאחרים להתייר בתיוקן בגדים (ולא בקנין) לרגל אחר ל"ג בעומר, עיי"ש. דוחק לומר דמייירי דוקא בקביעות שערב שבועות חל בשבת. ועכ"פ, א"א הפיכת מנהגם, שהרי נהגו היתר גם בחתונות מר"ח. ואילו בשאר המקומות (אצל הראשונים וקדמונים) שהובא מנהג זה – הובא בסתמא עד העצרת.

שמחת יום־טוב

ביום טוב של עצרת חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו, ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמחן? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים⁴⁹ והגשים קונה להם⁵⁰ בגדים⁵¹ ותכשיטים כפי ממונו. [ואגשים – כדלקמן ביום א' דשבועות].

מזה מובן, שמצוה דאורייתא על הבעל לקנות לאשה בגדים ותכשיטים, וכן לילדים קליות ואגוזים, או דבר הדומה לזה. (בספר השיחות תשמ"ח⁵²: מה טוב – אז פאר יום טוב זאל מען קויפן א קינד א נייעם סידור וכיו"ב. במכ"ש דערפון וואס ע"פ דין דארף מען אים קויפן "קליות ואגוזים" – דברי רשות).

כתב הרמב"ם: כשהוא אוכל ושותה [ביום טוב] חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה כזו קלון היא להם.

בכמה שיחות קודש⁵³ נזכר שיש לדאוג לספק צרכי החג בהרחבה לכל הנזקקים עבור חג השבועות (אף שאין בו ריבוי הוצאות), בכדי לקיים מצות "ושמחת בחגך" לעצמם ולכל בני ביתם והסמוכים על שולחנם, עבור מאכל ומשתה, עבור בגדים ותכשיטים לנשים, ועבור קליות ואגוזים ומגדנות לקטנים, כדי שתהי' שמחת יו"ט – "ושמחת בחגך" – אצל כל אחד ואחת לפי ענינו, שמחה בשלימותה. ואדרבה, בחג השבועות ישנו חיוב לאכול ולשמוח יותר משאר יו"ט⁵⁴, "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם", "להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל", "יום שניתנה בו תורה".

יום שלישי, ג' סיון, מ"ז לעומר

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מז.

יום רביעי, ד' סיון, מ"ח לעומר

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מח.

49) ובסה"ש תשמ"ח (ח"א ע' 317 הע' 120) מעיר מל' הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ח: קליות ואגוזים ומגדנות. ועיי"ש עוד (הע' 119) [לענין חג הפסח]: ופשיטא – לא להגות עליהם, ח"ו, היתכן שכשאר מדברים אודות ענינים הלכיים, יצ"מ כו' זקוקים הם ל'קליות ואגוזים'! אלא, לכל לראש, יש לשמחם לפי מעמדם ומצבם, ואח"כ יסביר להם עניני יצ"מ וכו'.

50) דיוק הלשון "קונה להן" ולא שהן לובשות בגדים חדשים – אף שפשוט שהשמחה היא מהלבישה (ולא מהקניה) – י"ל, דאשה בעלה משמחה (ראה בס"מ ולח"מ ריש הל' חגיגה. אבל ראה ר"ק ולח"מ מעה"ק פי"ד הי"ד. וראה שיחת ש"פ נח תשמ"ה. לקו"ש ח"ז ע' 237. ח"ט ע' 368 הע' 51. ח"ל"ג ע' 66 הע' 37. שיחת ו' תשרי תשכ"ח. וכבר העירו מרמב"ם ע"ז פי"ב ה"ג. פיה"מ קדושין פ"א מ"ז. ולג' הרמב"ם (בסהמ"צ דלקמן) בפסחים קט, ס: חייב אדם לשמח בניו ובנותיו – משמע שבאשתו היא עצמה חייבת. [ולהעיר מפסקי רבינו אשתרוק דבלנש לפרק ערבי פסחים] נדפס פסח"י בקובץ ישורון גל' מ – ניסן תשע"ט): וחייב ג"כ לשמח הבנים בשמחתו]. וראה שיחת ב' דחגה"ס תשי"ב. ש"פ ויקהל תשמ"א. נשא תשמ"ג. ולהעיר מסה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 הע' 138. ואכ"מ).

ומש"כ בכ"מ (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע נד. חינוך מ' תפח. ועוד) ללבוש בגדים חדשים – התם קאי על חובת הבעל בשמחת עצמו (ולהעיר שבסהמ"צ וחינוך"כ בנוגע לנשים "חילוק מיני מתיקה"), וכבגמ"ז פסחים עא, א שמשמחו בכסות נקי'. וכ"ה בשר"ע אדה"ז סתקכ"ט ס"ז, שבגדי יו"ט הוא מדין שמחה. אבל באר"ח ה' חוה"מ סל"ד: נשים שמחות בבגדי צבעונין. וי"ל.

51) בירושלמי פסחים פ"ה ה"א: נשים בראוי להן כנון מסנין וצוצולין. וראה קה"ע ופנ"מ שם, דמסנין היינו מנעלים. ובפי' הפנ"מ מציינ לכתובות טו, ד (במשנה): מנעלים ממועד למועד. ופירשו: מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים. ושם (בגמ') סה, ב: ניתביניהו ניהלה במועד כי היכי דניהו לה שמחה בגווייהו. וראה מהר"ם שיי' שם. ובאגודה פסחים פ"י שלכה"פ יקנה מנעלים. וכ"ה במהר"ל הל' יו"ט, הובא בא"ר סי' תקכט סק". וראה חמ"ש שם. ולהעיר משיחת ר"ח שבט תשמ"א (מסרת הקטלה): "שמחה מיט נעלים און שמלות ובגדים יפים איז דאס א מ"ע מה"ת".

[ולכא"ו מקום לומר, שאינו חייב לקנות בגדים חדשים בכל רגל ממש, כ"א שיהיו בגדים מיוחדים ליו"ט, ויפין יותר משל חול ושל שבת, ולכל היותר – שיהא חידושן ניכר, וכבגדים מוגהצים לבני א"י. וקמ"ל שגם כשאין ידו משגת לבגדים מיוחדים ליו"ט, יוצא יד"ח במנעלים חדשים, אף שבלא"ה צריך לקנותם כמ"פ בשנה, כיון שמתקלקלות במקום הרים, כבגמ' כתובות שם. ואכ"מ].

52) ח"א ע' 343. וראה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 227.

53) ראה שיחת ליל ערב חגה"ש תשמ"ג. ש"פ במדבר תשמ"ו. ג' סיון תשמ"ח.

54) וברוקח סרצ"ה: צריכין ישראל לשמוח שמוחל הקב"ה עונותיהם. ובסידור בית יעקב להיעב"ץ, שמצות שמחת יו"ט הקדוש הזה גדולה מאד ורבה היא על כל שמחת הימים הקדושים. ולהעיר מהגהת מהר"ל לוח"ג צנ. א: הוא הי"ט היותר משובח. ובנצו"א שם: קדושתו גדולה שלא הל' ולא יהי' יום יותר מקודש ממנו.

יום חמישי, ה' סיון, ערב חג השבועות, מ"ט לעומר

שיעור היומי במסכת סוטה – דף מט, וסיום מסכת (שלמדוהו בימי הספירה – דף ליום).

בד"ה אנכי ה"א תשמ"ט נזכר ע"ד "ההכנה דהקדמת נעשה לנשמע, שהיא ההכנה העיקרית למתן תורה, כמובן גם מזה שהכנה זו דהקדמת נעשה לנשמע היא בחמישי בסיון שהוא הערב של ששי בסיון שבו ניתנה התורה. והוא, שבמשך היום יתבוננו בהענין דהקדמת נעשה לנשמע, התבוננות המתאימה שמביאה לידי פועל, שבכל ענין דעבודת ה' צריך לכל לראש לקיימו בפועל (נעשה), ולאחרי זה להבין את הענין בחב"ד שלו (נשמע). ואף שיום זה (חמישי בסיון) הוא ערב יו"ט שישנם בו כמה טרדות דהכנות צרכי החג [כשחל בחול], הרי ידועה תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר שבחג השבועות ועד"ז בערב (ומעין) חגה"ש אין שליטה (כ"כ) להצד שכנגד, ולכן הוא זמן המוכשר לעשות הכל לטובת לימוד התורה והעבודה כו".

ההוראה מזה ש"בחמישי [בסיון] בנה מזבח והקריב עליו קרבן", "עולת תמיד העשוי' בהר סיני", שגדר הקרבן כקרבנות שלאחרי מ"ת – שבערב מתן תורה מתחילים כבר העניינים דמתן תורה. והימים האלה נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה – ראה הנסמן בהערה⁵⁵.

תספורת

מצוה על האדם לגלח בערב יום-טוב, שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול⁵⁶ [ומפני טעם זה אסרו לגלח בחול (המועד)], ובפרט בערב שבועות (כיון שלא הסתפרו בימי הספירה)⁵⁷. ניתן להסתפר גם בליל ערב שבועות⁵⁸.

נטילת צפרניים

גם המקפידים לא לקצוץ צפרניים ביום חמישי, כשחל ערב יו"ט ביום חמישי מותר (ומצוה) לקצוץ⁵⁹.

בדיקת דם

יש ליזהר מלנעשות בדיקת דם בערב שבועות כשאין בהם צורך מיידי⁶⁰.

מיני מאפה חלביים

גזרו חכמים שלא לעשות לחם חלבי או בשרי ואם עשה כן כל הפת אסור. וכמו כן, אין לאפות פת עם מאכלים בשריים או חלביים בתנור אחד⁶¹. וכך הובא בשולחן ערוך⁶²: "אין לשין עיסה בחלב שמא יבוא לאכלו עם בשר. ואם היה דבר מועט . . או ששינה צורת הפת [לפני גמר האפי']

55) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ע ע' 15 ואילך.

56) שו"ע אדה"ז סי' תקכט.

57) הלכתא למשיחא, והוראה נפלאה בענין "אחכה לו בכל יום שיבוא", בטעם התקנה לגלח לפי שמהרה יבנה המקדש ויצטרך לגלח על מנת ליכנס לעזרה ואסור ביו"ט, בשו"ת בנין שלמה ס"י, וז"ל: ונראה שהטעם שחייבו חכמים לגלח ערב הרגל, כל עצמו של תקנה זו לא נתקן רק בזמן הבית, דהיו חייבין ברגל בראיית פנים בעזרה כו' שאסור לכל אדם כו' להכנס למקדש כולו מתחילת עזרת ישראל ולפנים כשהוא כו' פרוע ראש דרך ניוול כו', דבשביל זה חששו חז"ל והזהירו לגלח ערב הרגל, כדי שלא יבא מניעה בשביל זה לבטל מ"ע דאורייתא כש ראית פנים, או דיכנס כשהוא מנוול לעזרה ויעבור על עשה דמקדשי תיראו, ותקנה גדולה תקנו בזה כו' (ו)כיון דנתקן אז תקנה הראשונה לא זזה ממקומה, משום דמהרה יבנה ביהמ"ק כו', וכמו דחייבים האידנא לטהר את עצמו ברגל, ואף דהאידנא ליכא קרבנות ראי', וע"כ דהטעם משום דמהרה יבנה המקדש כו'. ואין לדחות כו' לכאורה גם לענין ישראל נמי י"ל דאם יבנה ביהמ"ק ויצטרך לעלות לרגל ולהתראות פנים בעזרה יספר אז ועייל כו' – דהכא עיקר חיובא ביום ראשון הוא, ואז אסור להסתפר מחמת שהוא יו"ט, ועוד כו' (ד)אין שייך לסמוך ע"ז בכל ישראל דיספרו עצמן.

58) ראה פקודת אלעזר או"ח סתצ"ג ס"ב בהערה בשו"ג. וראה בארוכה אצלנו במ"מ וציונים להל' יומית אות תצא. וראה השקו"ט בהתקשרות גל' תשכט. וראה גם במ"מ ללוח יומי דאשתקד לענין ליל ששי כשחל שבועות ביום ראשון, וכש"כ בליל ערב שבועות.

59) ראה בשו"ת באתרא דרב ס' ב'רנח.

60) ואף שיש מקום לומר שבידיקות דם אינן בגדר הקזת דם, וכבר האריכו בזה – מ"מ, בערב חג השבועות, שיש בו חשש סכנה, יש מקום להחמיר. ועל דרך (אף שיש חולק) מה שהחמיר אדה"ז בשולחנו (או"ח תס"ח ס"ג) לענין אחר לגבי ערב שבועות.

ולענין חיסונים בערב שבועות – ראה שו"ת באתרא דרב ס' יד'תתקצד.

61) אבל אין איסור לאפות פת בתנור חלבי או בשרי שבימינו, ואף באופן שמחמירים שהפת נעשה בשרי או חלבי, הפת מותר באכילה במינו (מכמה טעמים. ויש להוסיף בערב מש"כ בשו"ת הצ"צ ס"ט שגם בספק שמא זב חלב תחת הככר, מותר ע"י טעימה שאין בו טעם חלב).

62) יו"ד סצ"ז ס"א.

שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר מותר". וכתב הרמ"א שם: "ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב בחג השבועות . . . כי כל זה נחשב כדבר מועט [כיון שנאכל תוך יום⁶³] גם כי צורתן משונה משאר פת. וכל־שכן פלאד"ן [עיסה ממולאת בגבינה] או פשטיד"א שמתורים [מאחר שניכר בהם החלב או הברש"ר]."

אבל אם הפת נאכל ביום השני של חג, אין להתיר ללוש עיסה בערב יו"ט בחלב, אלא אם כן שינה

63 דעת המחבר להתיר רק "כדי אכילה בב"א, אבל להרמ"א, מותר גם בנאכל ליומו (כ"ה) להדיא בתנ"ח כלל ס"ב, ע"פ הגש"ד סל"ה סק"ט, וד' הגש"ד הובאו בב"ב שם). וכן ביאר בפמ"ג בש"ד סק"א (ראה גם פסקי פמ"ג לבעל שעה"כ אות ל סק"ה) ובידי"ב בביה"ק סק"א. ועוד. ובהו"ד (בב"ר סק"ד ובב"ר סק"ג) ועוד משמע שפי' כן גם בדעת המחבר.

[וראה במזמור לדוד (להגד"ר פארדו) על הפ"ח סק"ב, שכתב לחלק בין שבת שההיתר הוא לכל היום, משי"כ בחול שהוא רק לסעודה אחת, שבשבת כיון שמוכרח להכין לג' סעודות דומה לסעודה אחת בחול. ובב"ח חילק באו"א עד"ז. אבל כל הפוסקים סתמו דבריהם ולא חילקו דבר].

והנה, יש בזה מקום עיון, בההיתר ב"לחמים שעושים לכבוד שבת . . . ונאכל מהר [ויג' מחר] בשבת" (כל' הגש"ד), שה"ז נאכל לאחר יום האפי'. ובהכרח לפרש לפ"ז ד"נאכל ליומיו" לאו דוקא, וגם תוך מעל"ע מישרי שרי. וכ"כ בערוה"ש ס"ד. וצ"ע שהרי עזרא תיקן שתהא אשה משכמת ואופה, וקאי (גם, או בפרט) בע"ש (ואכ"מ בזה), והחלות נאכלות בסעודת שחרית של שבת, או גם בסעודה שלישית. ודוחק לומר שלכבוד שבת (ויו"ט) שאני, והתירו גם ביותר מיומו לצורך שבת.

ועכ"צ, ש"מ"מ התירו כיון שלא נשאר מהן לאחר השבת (ראה בב"ח ד"ה אין לישין), ועשוים רק ליום אחד. ומ"מ מובן שאסור להכין אפילו דבר מועט, היינו כמות אכילה ליום אחד, אם אינו אוכל הפת מיד למחרתו (כגון במציאות ימינו ששומרי במקמיא לצורך חתונה וכדומה), דחיישינן לתקלה כיון שמשעה הפת במשך זמן, שכ"מ בכל הפוסקים שההיתר הוא מחמת שנאכל מיד – ראה פירש"י פסחים ל, א ד"ה כעין. וכ"כ בכמה ראשונים, שההיתר בעונה קטנה שנאכלת מיד. ולהעיר שבת"ח העתיק בשם רש"י "עונה קטנה" ואינו ברש"י לפנינו. אבל כ"ה גם בטור משמו. וכן באגור דיני או"ה סי' א'רס). ואף שאין הכרח שדעת הגש"ד ודעמי' ופס"ד הרמ"א וכו' עולים בקנה אחד עם דעת רש"י ודעמי', נראה להדיא שהשווה ביניהם. וראה בה"ח ב"ח ס"ב. פמ"ג שם. דע"ת סי' א'. בד"ה ש"ק ס"ג. שם בב"י ד"ה ולכן נוהגים. וראה גם בפ"ש ש"סוק"ה. (וכ"מ קצת בב"ח שם ש"תלה הדבר באם במציאות נשאר אחר השבת. אמנם, איהו אזיל בשיטה אחרת, שטעם ההיתר שאין לך עני מישראל שאינו אוכל בשר בשבת).

אמנם, יד הרוחח נטוי, דאיכא למימר בדוחק, דה"נ בפת המשוומר ליומא אחרת א"צ לאכלו מיד, ורק כשמתחיל לאכול הימנו עתה חיישינן לתקלה באם ישנה ממנו יותר מיום אחד. ועפ"א א"ש נמי בדברי הפוסקים שהשוו בין דעת רש"י (ודעמי') לפס"ד הרמ"א, אף שברש"י הדיגש להדיא שאוכלי מיד, שכונתם ברוחה, שההיתר באחד מהשתים: (א) באוכלו עתה שבוה צריך לגמור כולו מיד, (א) כשנאכל ליומו, שבוה יכול לגמור אכילתו במשך היום. אלא שכ"ז דחוק, ומדוע לא ניוחוש בעשוי ליום אחד לתקלה במשך היום, ומאי שנא מאוכלו עתה. ועכ"צ' בדעתם, ד"מיד" כאן ברש"י לאו דוקא. ועוד, שממה שהאריכו בכמה פוסקים להוכיח כממה דוכתי בש"ס שכל ליומו ליכא תקלה (וכיו"ב באריכות דבריהם) משמע שגם במשוומר ליום אחד יש לחוש באם אינו מיד למחרתו.

איברא, דאמתי י"ל דשאני שבת שכינא"פ לאמפת בשבת לא חיישינן לשבחה, עד"ז גופא מזכירו, וממילא זמנו מתחיל בע"ש. (ולהעיר גם מסברת המזמור לדוד הג"ל לחלק באו"א בין שבת לחול, כיון שמוכרח להכין לג' סעודות). ומכיון שכן, נצטרך לומר שבשבויות לא נקרא דבר מועט א"כ באופהו בחג ממש, ולא באופה בעיו"ט (דוק בל' הרמ"א ששינה טעמו ולשונו: "עם חלב בחג השבועות", ומיד לאח"ז "שמונן לכבוד שבת"). וי"ל דלדיקא נחית שרק בשבויות עצמו הותר, אף שבפשוטות כוונתו שבשבת ל"ב בו ביום). אלא שכ"ז מחודש ולא נזכר בפוסקים. וגם גוף הסברא טעונה ביסוס ויסוד.

וע"כ פ"ל הג"ל, אולי י"ל דה"ש שבת בתנ"ח שם כתב לגבי לחמים שנהגו ללוש בשבויות ד"אפשר דזה מיקרי דבר מועט" [ובהגהותיו במפה שעל השו"ע כתב כן בפשיטות], וה"ר מלחמים שעושים לכבוד שבת, דסגי במה שנאכל ליומי, ולכאורה תיקשי דהיינו הך, ומאי מספק"ל – שבשבויות שאני שנעשה לב' ימים. (ואחרי כתיבת דברינו כאן שו"ר כסברא זו בשו"ת בצה"ח ח"ו ספ"ד סק"ה. ושם כתב כן בפ' דיוק ל' הרמ"א שכתב "בחגה"ש" ולא "לכבוד שבויות" ולא "ע"ל כ"ז דחוק. ומה גם שברמ"א גופי' (באו"ח ספ"ד ס"ג) מוכח שנהגו רק כן ביום ראשון של שבויות. ולא עוד, אלא שגם ביום א' דחגה"ש אפ"ל לחם אחר לצורך סעודת הברש (ממפורש באו"ח שם), משא"כ בשבת שכל הלחמים נאפו עם השומן.

ואולי טעמו באו"א, דשאני בשבת שנוסף גם הוא בסברת ההיתר שאין רגילות לאכול חלב בשבת (כבב"ח. ולפ"א א"ש נמי שבב"י העתיק ד' הגש"ד, אף דלדיד' היעור רק כדי אכילה בב"א).

ויותר נראה שכיון שבשבויות הלחמים ארוכים ולא עגולים (יעו"ש) – מספק"ל א"ג גם בכלל "עונה קטנה". ואף שבשבת עושים "גדולים קצת", כהמשך דבריו, מ"ה בשבויות ארוכים טפי. והא גופא בא שם לבאר ולהכריח ד"קטנה" לאו דוקא. (וראה חי' תל' הרשב"א פסחים ל, א, שכעני תורה היינו כתלם השור, והיינו גדולים וקצרים ברוחב. ובחי' ר"י מלוניל חולין קת, א, כעני השור, שהם לחמים קטנים וארוכים. אמנם, הם פירשו שעושה שינוי בהגורה. וכאן קאי מחמת הכמות). ויתכן שמה"ז גופא בשבת לא נשאר ד"כ ממנו (כבב"ח שם), לפי שעושים רק פירוש לחמים לצורך הסעודות, וכאן שארוכים הם שייך שישאר הימנו, אף שמצ"ע נאכל ליומי. ד"כ להעיר שחלוקים המה גם בניין אחד, שבהגע"ז כתב שכלכוד שבת נאפים עם הברש (עם הפשטידא), אבל כאן ל"ש בחלב ממש. אלא שבכ"מ (כברמ"א בהגה) מוכח שנעשו לשבת בשומן. (ולהעיר שביש"ש חולין פ"ז ס"ד משמע שבנילוש בחלב ממש עדיף מהנאפה בתנור עם פלאד"ן שעי"ז נשתנה תוארו משאר לחם. וד"ז תלוי במציאות. כן משמע שם שבשבויות גרע טפי מלחמים לשבת. ונראה שהכל לפי הענין, דביש"ש מירי שעשאוים עם פלאד"ן בתנור, ולא נילושו בחלב, ולפי"ז ליכא ההיתר דשינוי צורה, לפי שהם לחמים רגילים, אלא שנאפו עם הפלאד"ן. ומשו"ה לית בהם הגם ההיתר שעושים ליום אחד, דמיניין בכל החלות שנאפו ליו"ט, והיינו גם ליו"ט, אלא שנאפו במציאות בתנור אחד עם הפלאד"ן).

ועכ"פ, איך שיהי' הפי', לדינא כתב בשו"ת נפש חי' יו"ד סל"ו (ד"ה ועתה וד"ה וא"כ), והביאו בדרכ"ק סק"ג, להתיר רק ליום א' דחגה"ש ולא ליו"ט"ש. וכן העלה בשו"ת בצה"ח שם. ולפ"א, גם כשערב שבויות חל בשבת, קשה להתיר ללוש בע"ש עבור יום א' דחגה"ש שחל ביום ראשון.

צורת הפת באופן הניכר שאין רגילים לעשות פת בצורה כזו, או אם ניכר עליו שהוא חלבי. מיני מאפה מתוקים שנאכלים בדרך כלל לבד, ואין הדרך לאוכלם עם בשר, מותר לעשותם חלביים. ומכל מקום נכון הדבר לרשום איזשהו סימון על האריזה שהוא חלבי משום מכשול.⁶⁴

הכשרת התנור⁶⁵

מבואר בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן⁶⁶ שהנהוגים לאפות דברי מאפה חלביים זיהרו כשמכשירים התנור המיועד לבשרי [ורוטב של בשר נשפך עליו לפעמים ונבלע בתוכו] שקודם האפייה יסיקהו יפה בענין שיהיו נצוצות ניתזין ממנו (ושיהיו הגחלים מהלכים על פני כולו).⁶⁷

במציאות ימינו, שהתנור עשוי מאמאיל Enamel (שיש בזה מחלוקת מה דינו), והדרך לאפות בו רק במגשים ולא ישירות, ונמצא שהתנור נאסר רק על-ידי זיעה⁶⁸, מקילים הרבה פוסקים להכשיר את התנור על-ידי ליבון קל. ובפועל – להדליק את התנור בחום הכי גבוה ולהשאירו דלוק למשך זמן. ועל כל פנים, ניתן לסמוך על כך, כשמכשירים מבשרי לחלבי. ובתנור שמקור האש נמצא בתא נפרד מתחת לתנור עצמו, יש להוציא את קרקעית התנור, באם אפשרי, כך שהאש תכנס ישירות לתנור.⁶⁹

גם המחמירים באמאיל לדונו ככלי חרס, או שחוששים שלא להכשיר כלי זכוכית מצד הדלת העשוי מזכוכית, אם התנור הוא מסוג הנקרא Self-Cleaning ניתן להכשירו על-ידי הפעלת מחזור הניקוי, ללא כל פקפוק.

דבר נוסף⁷⁰: יזהרו ליקח מרדה חלבית⁷¹ להוציא בה עוגות אלו מן התנור ולא יוציאוהו במרדה הרגיל שמוציאין בה שאר כל הדברים, אפילו אם רוצים להפכה על צדה השני.

הכשרה בחג

בליבון קל הנעשה לתנורים של ימינו, על-ידי הפעלת החום למשך זמן, כאמור, בדרך-כלל לא ניתן לעשותו ביום טוב⁷². שכח להכשיר לפני החג – הנה, מעיקר הדין, מותר לאפות מאכלי חלב בתנור בשרי אם הם עטופים ומכוסים בצורה אטומה, וגם הרשת (rack) נקיה לגמרי. וכדאי לכסות

64) וראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' י'ק. ולהעיר מרשימת ענינים וספורים (להרב"ש ז"ל שניאורסאהן) ע' קט בטעם שמחמירים בענין זה.

65) יש כמה פרטים בנוגע להכשרת תנורים וכירים מבשרי לחלבי. ואין כאן המקום להאריך במסגרת זו. ומובא כאן רק השייך להמבואר בשו"ע אדמו"ר הזקן הלכות חג השבועות (סתצ"ד). וראה אצלנו בהלכה יומית אות תשיט ואות תשכו. וראה עוד אות מט ואות תרכב ובמקורות ועיונים לשם.

66) שם סט"ז.

67) ואף שלהלכה בכל הכשרה מבשר לחלב ("התיירא בלע") אין צורך בליבון גמור, ומספיק לעשות הגעלה או ליבון קל (ולשיטת אדה"ז – הגעלה מועילה אפילו כשמכשיר כלי שנאסר ע"י שנבלע בו בשר ואח"כ חלב) – כאן הדין שונה. וההסברה הפשוטה היא, שהתנור עשוי מחרס, וכלי חרס אין לו תקנה כי אם על-ידי ליבון גמור, ואף גם זה רק כשמקור האש הוא בתוך התנור עצמו ("מסיק בפנים"), וגם רק אם הדרך הוא להשתמש בתנור כל השנה על-ידי שמיסיקו מבפנים.

68) בגוף הענין אין יש לחוש לזיעה בתנורים – ראה אצלנו בקובץ הערות הת' ואנ"ש 770 שבט תשע"א בשוה"ג להע' 12. מקורות ועיונים להלכה יומית אות תרכב. שם אות שסז.

69) ויש להאריך בכ"ז (מה שאופים בתבניות מדין ב' קדירות, ליבון קל – יס"ב או קש נשרף – בהיתרא בלע, הכשרה ע"י זיעה, אופן ההכשרה מצד מיעוט תשמישו, היסקו מבחוץ (ושצ"ל גם דרך להסיקו מבפנים) במתכת ובליבון קל, אמאיל). והארכנו בכ"ז במק"א, וגם בקובץ הנ"ל. ולא עת האסף פה.

70) מובא בשו"ע אדמו"ר הזקן שם.

71) וה"ה כפפות תנור, אלא אם כן עשויות מלב (ולא סיליקון) וכבסו אותן במכונה במים חמים עם סבון. וראה בשו"ת באתרא דרב סי' ז'רעב. וש"נ.

72) כיון שבכך מוציא אש חדש בחג. ובלא"ה, שכיון שאין הדרך לאפות בחום הכי גבוה אי"ז הבערה לצורך אוכל נפש. בכלל, כלי הצריך הגעלה או ליבון אסור להגיעלו או ללבנו ביו"ט מפני שהוא מתקן כלי ביו"ט, ואפילו אם רוצה להשתמש בו ביום לצורך אוכל נפש. אבל מותר ללבן ביו"ט כלי ברזל שאפו בו מאכל של בשר כדי לאפות בו ביום מאכל של חלב, אע"פ שהיה אפשר ללבנו מערב יו"ט, לפי שאינו ניכר שמתקן כלי אלא הוא מחממו כדי לאפות בו, ובלבד שמיד שיעבירו מן האש יתן בו המאכל של חלב, אבל אם יצטנן הכלי ואח"כ ילבנו שנית כדי לאפות בו א"כ הרי ליבון הראשון לא היה רק להכשירו ונמצא עשה הבערה כדי לתקן כלי ביו"ט. וכל זה כשמלבן מבשר לחלב, כיון שאין צריך ללבנו היטב אלא די לו בליבון קל, אינו ניכר שמתקן כלי אלא הוא מחממו כדי לאפות בו. כלי שטעון הגעלה או ליבון מחמת חומרא בעלמא ולא מן הדין, מותר להגיעלו או ללבנו ביו"ט, אע"פ שהיה אפשר ללבנו מערב יו"ט, דכיון שמן הדין אינן צריך כלל ליבון ולא הגעלה הרי אינו מתקן כלום.

גם הרשת בנייר-כסף. אבל לכתחילה יש לזוהר שלא לעשות כן, אלא אם כן המאכלים עטופים בשתי כיסויים. וגם אז כדאי שלא לסמוך על זה מכמה טעמים⁷³. וכדאי ונכון להכשיר התנור לפני זה (אף שבדרך כלל נוהגים שלא להגעיל מבושר לחלב או להיפך)⁷⁴, כדלקמן.

אופן ההכשרה בחג: נוסף לליבון קל לפני האפיה, על ידי חום האש שבתנור **הדולקת כבר מערב יום טוב** (אלא שאינו בחום הגבוה ביותר, כפי שעושים בדרך כלל, שאסור להגביה חום האש ביום טוב בכדי ללבן), ירתיח קדירת מים – שהוחמו כבר מערב יום טוב ולא נצטננו, או שחמים ביום טוב לצורך אוכל נפש ועדיין לא נצטננו – בתוך התנור, כך שיעלה זיעה מרובה. אבל אסור להרתיח מים מחדש ביום טוב עבור ההגעלה.

פלטת: במקום הצורך, מותר לחמם מאכל חלבי על פלטה בשרית, בתנאי שהפלטה נקיה מאוכל בשרי, ושהמאכל החלבי נמצא על גבי חתיכת נייר כסף וכדומה. כמובן, אסור לחתוך בשבת וחג חתיכות מגליל נייר-כסף לצורך זה, אף אם החתיכות גדולות יותר מהמידה הנצרכת, משום אסור מתקן מנא.

עוגה פרווה המונחת לצורך חימום על כיסוי הסיר הבשרי: אין לאוכלה ביחד עם מאכלים חלביים⁷⁵.

פרחים

אלו שנוהגין לשטוח פרחים בבתים⁷⁶, **מותר לשוטחם אף ביום-טוב**, כיון שחשב עליהן לטלטלן מערב יום טוב⁷⁷. בכלל, אם חשב לטלטלם או שהוכנו לתשמיש מסויים וכן פרחים ריחניים – אינם מוקצה⁷⁸. עלים הנופלים מהפרחים אסורים בטלטול משום מוקצה, ואסור להעבירם מעל השולחן בין בידי בין בדבר אחר שבידיו כגון בסכין וכיוצא בו, אבל מותר לטלטלם בגופו שלא בידי⁷⁹.

מותר להעמיד פרחים במים בשבת ויו"ט⁸⁰, אבל רק בפרחים ושושנים שאינם נפתחים מלחלוחית המים. וצריך לזוהר שלא ליתן מים לתוך האגרטה, אלא יעמידם רק באגרטה שהיו שם מים מזומנים מכבר, מערב יו"ט (ובשנה זו – מערב שבת). וכן אם הוציאם מהמים מותר להחזירם למים. **אסור להחליף את המים באגרטה של הפרחים במים חדשים.**

להוסיף מים: בפרחים שנפתחים מלחלוחית המים (כמו שושנים וכיו"ב) אסור בשבת ויום טוב (משום שזה גורם להם להפתח). ובפרחים שאינם נפתחים – ביום טוב מותר [להוסיף עד מחצה]⁸¹,

73 ראה שו"ת כת"ס יו"ד סנ"ד. אג"מ יו"ד ח"ג ס"י. (וראה שם יו"ד ח"א ס"מ. שם סנ"ט). בדה"ש סצ"ב ס"ק קפג. קובץ מבית לוי פסקי חודש ניסן. שבות יצחק דיני מיקרוגל פ"ה סק"ג.

ובענין החומרא לכתחילה בשתי קדירות וגם במכוסים – ראה אצלנו בקובץ הערות הנ"ל בשוה"ג הב' להערה 12. מקורות ועיונים להל' יומית אות שגב.

וכ"ה גם אם תמיד אופים בשר בתנור רק כשמכוסה.

74 ראה שו"ת מנח"ה ח"ה ס"כ. ויש שחששו לא להגעיל מבושר לחלב גם בענינו – ראה שו"ת חלק"י יו"ד סכ"ג סק"ג. להורות נתן ח"א סל"ד סק"ב. וראה בדה"ש סצ"ב ס"ח בביאורים ד"ה לכתחילה (ע' רטו). וראה אצלנו בהל' יומית אות תשכז. באתרא דרב ס' ר'תנה. וש"א.

75 בנוגע אכילת מאכלי חלב אח"כ: אם זיעה מהבשר שביסר עולה ונוגעת בעוגה, דין העוגה כבשר ממש, ויש להמתין שש שעות לפני אכילת חלבי (ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' ו'קסט). אבל אם המכסה אטום לגמרי, מותר לאכול חלב מיד אחר כך.

76 בשו"ע אדמו"ר הזקן מובא שנוהגין לשטוח עשבים בבית הכנסת ובבתים בשבועות זכר לשמחת מתן תורה וכן נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים כדי להזכיר שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהם. והובא גם בלוח כולל חב"ד. וכן נהגו בביהכ"נ בניקולייב. אבל בקהילות אנ"ש לא נהגו לשטוח עשבים ולהעמיד אילנות בבתי-כנסת לכבוד שבועות.

77 אדה"ז סתצ"ד ס"ד.

78 אדה"ז סי' ע"ח סנ"ה.

79 כמו כן אם נפלו על המפה שעל השולחן יכול לטלטל המפה ולנער המפה והם ננערו ג"כ ונפלים מעליה מאליהם.

80 והיינו שמותר אפי' להעמיד מלכתחילה אם המים מזומנים מבעו"י – ראה שו"ע אדה"ז שש"ו ס"ח (והביאו במשנ"ב בשעה"צ סקמ"ח). וכ"מ בל' הרמ"א שם סי"א. וכ"כ בכפפות תמרים סוכה בדעתו. וכ"כ הפמ"ג בא"א סק"ג, ודייק כן מל' הרמ"א. וכן מוכח במקורו, במנהגי מהר"ל הל' שבת סי"ט והל' לולב ס"ט. ודו"ק. וראה גם בבכ"ז סתרנ"ד. וש"מ אריכות מזה בס' כרם חמד (משיח) ח"א סכ"ה.

81 כ"כ במקור"ח סתרנ"ד. ערוה"ש שם ס"ב מד"ע. וצ"ע.

ובשבת אסור⁸².

בפרחים שנפתחים י"א שנכון לזוהר שלא לטלטל בחזק, כי על ידי תנועת המים עלולים הפרחים להפתח. ויש לפקפק בחשש הנ"ל – ראה בארוכה בהערה⁸³.

הדס [או פרחים] **מחובר מותר להריח בו** בשבת ויום טוב (ומברך עליו "בורא עצי בשמים" [בהדס וכל מין עץ] או "עשבי בשמים" [במין עשב]) שהרי אין הנאתו אלא ריחו, וזה יכול לעשות אפילו בעודו מחובר, ולמה יקצצנו. מה שאין כן דבר הראוי לאכילה שיש חשש שמא יתלוש.

עירוב תבשילין

לפרטי הלכותיה – ראה בהערה⁸⁴.

כדאי לעשות תזכורת על הטלפון ובאימייל וכדומה, כי ישנם רבים ששוכחים וזו בעיה חמורה (כדלהלן).

סדר עירוב תבשילין: כשחל יום טוב ביום ה' וביום ו' או ביום ו' ובשבת יקח בערב יום טוב הפת משבת [בשיעור כביצה] וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג [בשיעור כזית] ויתן ביד אחר [ולכתחילה עדיף שיהא מיישהו שאינו מבני הבית, ואפילו אם האחר אוכל משלו וסמוך על שולחנו ממש, ויכול לזכות אפילו ע"י בנו הגדול אם הוא נשוי אע"פ שסמוך על שולחנו ממש. וכשאין לו אחר יכול לזכות לכתחילה ע"י אשתו ובנו ובתו הגדולים האוכלים משלו] לזכות על ידו לכל הקהלה, ואומר: **אֲנִי מְזַכֵּה לְכָל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל עֵרֹב זָה**.

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח וחוזר המזכה ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך:

בְּרוּךְ אַתָּה אֱ-דֹנָי אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת עֵרֹב.

בְּדִין יְהִי שְׂרָא לָנָא לְאַפְיֵי וּלְבִשּׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׂרֹגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעְבַּד כָּל צְרַכְנָא מִיּוֹמָא טְבָא לְשַׁבְתָּא לָנָא וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת.

82 שו"ע אדה"ז ששל"ו סי"ח. וראה לקו"ש חכ"א ע' 385.

83 בברית עולם קוצר סט"ו כ' דצ"ע אם מותר לטלטל. וראה שלמי יהודה פ"ג הע' סד. מעשה איש ח"ה ע' יח. והועתק כן בפשטות בכמה מס' המלקטים דררא בתראה.

אבל שמעתי מכמה חכמים שהדבר אינו נכון במציאות, שעליית המים מחמת הטלטול אינה פועלת לפתוח הפרחים, כיון שהפרחים יונקים מלמטה ושם הרי הם בתוך המים. ושאינו הוספת מים שריבוי המים גורם להזריע יותר.

ועיקר, שלא מצינו בפוסקים שהזהירו בזה, וקו"ל בן כללי הפוסקים שבדבר הרגיל ושכיח טובא הו"ל להשמיענו. וראה גם בשש"כ פכ"ז הע' צו שמו"ת להוציא מהמים וא"ב משום תולש (אבל מש"כ כן בשם טל אורות לא מצאתיו. וראה שו"ת אפרקסתא דעניא ח"ב סנ"א. ולכא"ו היינו לשיטתו שהוא איסור דאורייתא, כדלקמן). [ולהעיר, שגם בעצין נקוב שיי"ב עפר, נחלקו אם אסור לטלטל מקרקע לקרקע (ראה לכלת שבת מלאכת זורע. מנחת שבת ס"פ ס"ק קצד. תה"ד ששל"ו סק"ו. הגהות מנחת פתים ששל"ו. שבינת השבת זורע סק"ד ע"פ מאירי שבת פ"א, קצוה"ש ס' קמב בבדה"ש ס"ה (ודחה ההוכחה ממאירי). שש"כ פכ"ו הע' ו), והבו דלא לזיף עלה]. ואם מטלטל בנחת, ודאי לית לן בה.

ולהעיר, בנוף האיסור להחזירם למים כשנפתחים, שלכא"ו איסורו רק מדרבנן (ראה מהר"ל מנהגים הל' שבת סי"ט. שם חדש ח"א זמנים קיז, ד והו"ד בפתה"ד ששל"ו סק"ח. שו"ת חקקי לב או"ח ס"י. אג"ט זורע סי"ט. וצ"ע בערוה"ש ששל"ו סי"ל ומשנ"ב שם בשעה"צ סקמ"ח. ו"ל, שבערוה"ש קאי לשיטתו שם שבזריעה בעצין שא"נ חייב. וראה גם שלחן עצי שטים ס"ג זורע. שו"ת אפרקסתא דעניא שם), וגרע מזריעה בשאר עציץ שא"נ (שנחלקו אם הוא דאורייתא. ראה עין חיים דלקמן, ומוכיח מדין תולש מעציץ שא"נ דפטר, וה"ט שאין דרך זריעה שם (ירש"י ד"ה לא – שבת קח, א. שו"ע אדה"ז ששל"ו סי"א), וא"כ הה"ב בוורע (ודלא כחיי"א בנשמ"א כלל יא ס"א. וראה מנ"ח מוסך השבת סק"ג). והאריכו בזה. ואכ"מ. וצ"ע בדעת הרמב"ם – ראה בתשו' הרמב"ם שבפ"י קדמון ממזרים שבת פ"ח ה"ב. ולשונו דחוק למעיין. וראה אתה יצרת בן פורת ס"ג מה שבי' בדעתו. ויל"ע).

והאיסור כאן משום דדמי לזריעה (או ע"י מוליד, או כעין מתקן נמא). וי"ל שהוא כעין שורה זרעים במים כדי שיצמחו. וה"נ כאן שעושה מעשה בידים, וי"ל גם שמתכוון לכך (וכדויק ל' אדה"ז: "כדי שיצמחו"), וגם פעולתו ניכרת להדיא (משא"כ בנטילת צנן תלוש הטמון בארץ כשלא השריש אף שנתכוון לזריעה כשטמנו שם והוסיף מחמת לחות הקרקע – ראה שו"ע אדה"ז סי"א ס"ד. ששל"ו סי"ג. וראה בארוכה שו"ת כרם חמד ח"א סכ"ו).

ולהעיר, שבכ"מ כתבו דשריית חטים גרע משאר זריעה בעצין שא"נ, כיון שדרכו בכך, וגם כוונתו לזרוע אח"כ בקרקע, ומכין לזריעה (ראה שו"ת הרדב"י בלשונות הרמב"ם סרמ"ח [אתריא]. הקדמה לעץ חיים האגוז קוצר סק"ג. טל אורות זורע בסופו (במהדו"ח ע' צה. אבל ראה שם ע' צ). שו"ת שבה"ל ח"א סנ"א. שם ח"ג סל"ט. ועוד. ולכא"ו בפרחים דרך זריעתו בקרקע דוקא, ובכלל הוא לנוי בעלמא. ויל"ע בל' הלבוש ששל"ו סי"א. והעיר מזה בכנה"ג סרנ"ב בהגה"ט סק"א. גם להעיר שבחטים שאני שמצמיח דבר חדש ממש. ועו"ל שהוספת המים היא רק גרמא, עבלא"ה נפתחים ממאליהם, ופעולתה היא רק לאח"ו. וראה בארוכה קובץ מכון הוראה ומשפט ג' ג ע' מד ואלך. ועייש"ע שהעיר בחלק מהנ"ל).

84 ראה בשו"ע אדה"ז סי' תקכו.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק נר ולתקן ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת, לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת".

אם שכח לערב בעצמו – למרות שלפעמים אפשר לסמוך על העירוב של הרב, אך מכיון שבכמה אופנים עצם השכחה נחשבת כפשיעה⁸⁵ ופושע לא יכול לסמוך על העירוב של הרב – לכן, מי ששכח צריך לשאול רב אם במקרה שלו יכול לסמוך על העירוב של הרב.

מי שנזכר בחג יש **כמה** אופנים להתיר לבשל מאכלי השבת, וצריך לשאול רב. אולם, לא כל האופנים מועילים להדלקת הנרות של שבת⁸⁶, במציאות ימינו שיש נר החשמל.

גם מי שאין בכוונתו לבשל מיו"ט לשבת (מאיזה סיבה שתהי'), זקוק לעירוב תבשילין⁸⁷ – בברכה – עבור הדלקת נר שבת, ובלא זה – אינו יכול להדליק הנר ביו"ט לצורך שבת.

בני ביתו האוכלים מעיסתו ומתבשילו מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיו"ט לשבת ע"י עירובו של בעל הבית⁸⁸. אבל אם אחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעל הבית אלא בעל הבית נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו או שמצוה לאחר לבשל לו צריך עירוב בפני עצמו⁸⁹.

אורחים המתארחים אצל אחרים בחג, ואוכלים ממאכליהם, ה"ה כבני ביתם, ויוצאים בעירובם. ומכל מקום, מסתבר שאינו מועיל מה שיאכלו על שלחן בעה"ב בשבת או ביו"ט, ורק אם סמוך על שולחנם בערב יו"ט. ונכון לצאת מידי ספק, ולעשות בעה"ב שליח עבורו, ובעה"ב יזכה לו חלק מהעירוב ע"י אחר⁹⁰.

הקהל: השייכות דעירוב תבשילין ל"הקהל" – ראה בהערה⁹¹.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (לערך 4:33 אחר הצהריים), כדי שיוכל לאכול סעודת יו"ט בלילה לתיאבון.

טהרה

חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו לטבול במקוה בערב הרגל. ויכוון בשעת טבילה שהוא טובל לכבוד הרגל ולהמשיך עליו קדושת היום בשמחה ובטוב לבב. ואף מי שאינו טובל בכל ערב שבת, חייב לטבול עצמו בכל ערב הרגל. [וכמובן שזה כולל גם כן טהרה רוחנית. ובשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע⁹²: "האם הפירוש של "לטהר עצמו" הוא בבגדים חדשים? הלא הכוונה של "לטהר עצמו" היא טהרת כוחות הנפש, טהרת המחשבה דיבור ומעשה"].

בשל"ה ריש מס' שבועות שלו: "וחייב אדם לטהר עצמו ברגל ולילך לטבול ומכל שכן ברגל הזה שבו טבלו את עצמן כל ישראל אנשים ונשים בציווי השם יתברך, כמו שכתוב לך אל העם וקדשתם גו'. ובזוהר פרשת אמור (ח"ג צז, ב) משמע לטבול קודם עלות השחר לאחר שלמדו כל הלילה. וכן הוא המנהג בארץ ישראל. מכל מקום נראה לי לטבול גם כן בערב הרגל כדי שיטהר בהכנסת הרגל, וגם זכר לאבותינו שטבלו בערב הרגל קודם שקיעת החמה כדמשמע פרק רבי עקיבא⁹³. . . ניתנה תורה לטבולי יום".

(85) שו"ע אדה"ז סתקכ"ז ס"ד.

(86) ראה שו"ע אדה"ז שם סכ"ט.

(87) ולכל הדעות, כדברי המג"א וכפס"ד אדה"ז שאין בזה מחלוקת.

(88) לפי שהן טפלים לבעל הבית ונגזרים אחריו כיון שהן אוכלים מאכליו.

(89) שאינו טפל לבעה"ב.

(90) וראה בארוכה בחוברת "באתרא דרב" גליון ב.

(91) ראה שיחת ליל ער"ה תשמ"ז. ליל שמח"ת תשמ"ח.

(92) אחש"פ תש"א – הנחה נדפסה בתשורה גארדאן-רייניץ שבט תשע"ח.

(93) שבת פו, ב.

הלכתא למשיחא⁹⁶: כתב הרמב"ם⁹⁵: כל ישראל⁹⁶ מזהירים להיות טהורים כל רגל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים.

הלכתא למשיחא: תומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל.

הלכתא למשיחא: אפיית שתי הלחם ולחם הפנים אינם דוחה יום טוב אלא אופין אותן מערב יום טוב⁹⁷.

הלכתא למשיחא: מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין⁹⁸.

94) יש שכתבו שכל המועדים אינם בטלים לעת"ל חוץ מחגה"ש – ראה יפ"ל או"ח סתצ"ד סק"ד, הובא בכה"ח שם סקס"ח, בשם אמרי נועם (לר"י מדיילישקאש) ס"פ פניחס. ומקורו ממושב זקנים לבעלי התוס' שם. וכבר העירו (קובץ המאור אלול תנש"א ע"א 19). ועוד דליתא שם כלל, שהקשו מדוע לחות השניות יזוהכ"פ לא בטלו היר"ט דשבועות מחמת מ"ת לדוחות הראשונות שנשברו, ותיצרו משום מעלין בקודש ואין מורדין. וכ"ה גם ברוקח פ' אמור. ותו לא.

ובכ"מ להדיא שכל המועדים בטלים היינו פסח שבועות וסוכות. וילה"ע שלהרמב"ם מגילה ספ"ב "שכל זכרון הצרות יבטל" – הרי חגה"ש אינו שייך ל"זכרון הצרות". ומצאתי בפ"י גאולת הגר התלמיד מהר"ל על תרגום למגילת אסתר ט, כח: לעתיד דואי כל המועדים בטלים, דפסח שהוא על שם גאולת מצרים יתבטל ישועות הראשונות לא יזכרו עוד נגד אחרונות, שבועות זכר למתן תורה לא יזכר שהקב"ה יחדש לנו התורה עם כל סודיה, סוכה זכר להיקף עננים לא יזכר נגד ההיקף והכבוד שיהיה לעתיד דכתבי כי על כל כבוד חופה, משא"כ פורים, יעו"ש.

95) הובא ונתבאר בלקו"ש ח"ב פ' שמיני באורך.

96) ולענין נשים – ראה טו"א ר"ה טז, ב ד"ה חייב. אבל ראה ערו"ג יבמות כט, ב בד"ה ולא מיטמאת. (וכש"כ למ"ד שהיא עצמה חייבת בשמחה ולא בעללה בשמחה)).

97) רמב"ם תמידין מוספין ח, ט. ונת' בארוכה בכינוס תורה דאסרו חגה"ש תשע"ב מדוע אין זה משום לינה.

ובפשטות, יש להקדים לאפות לחם הפנים תחילה [שאפייתן מע"ש ובקביעות ש"ז הל' חז ביו"ט ואינה דוחה יו"ט] משום תדיר (ראה סוכה נו, א – לענין חלוקה. וראה לקו"ש ח"ט ע' 59 בשו"ג). אבל בגמ' שם, דתליא אי חיובא דיומא עדיף מתדיר, ופלוגתא דתנאי היא איזה מהם קודם. והרי הלכה קייל"ן סוכה ואח"כ זמן. אלא, שבנוגע לאפי' בלא"ה שאני, דשניהם שוים לגבי גדר חיובא דיומא. ועוד, שבתוס' שם ד"ה והלכתא, בתי' ב', שלמסקנא לחה"פ ג"כ חיובא דיומא. וראה מרכה"מ כהמ"ק פ"ד ה"ה שלכן השמיטו הרמב"ם, דלמסקנא איזה שירצה יקדים. ועו"כ בכ"מ ליישב דברי הרמב"ם בכמה אנפי. וכן להעיר שלכמה דעות לא קייל"ן כרב דסוכה ואח"כ זמן, שהרי להרא"ש (וכן מנהגו) הוא רק בליל א', וטעמו לא משום חיובא דיומא, אלא שהזמן חוזר על הסוכה. (ובזה כתבו לבאר בל' הגמ' שלא אמרו "הלכתא כרב", וכן בטור לא הביא הטעם שבגמ')).

וראה בזמבז אבנים ח"ב ס"ח סוסק"ח שכל עוד טעם שאם יקדים אפיית שתה"ל שהם חמץ תהא בליעת טעם חמץ בתנור, ואין לאפות בו לחה"פ שאפיות מצה. אבל במדכי פסחים פ"א רמז תקע, שאפו לחמי תורה חמץ ומצה בתנור אחד, ועכש"ל דליכא למיחש בליעת טעם חמץ בלחה"פ (ושם, שבפת לא אמרינן ריחא מילתא. וראה שו"ת ערוה"ב ס' קלג. ועוד. ואכ"מ).

ולהעיר שבתוספתא מנחות פ"א ה"א אמרש שהיו ב' תנורים לשתה"ל ולחה"פ. אבל פשטות הגמ' זבחים צה, ב שה' תנור א' לכל מנחות – ראה תוס' מנחות סג, א ד"ה וכו'. וכמ"ב ברמב"ם ספ"ב מהל' מעה"ק. ואכ"מ.

98) רמב"ם אבהו"ש פ"ג ה"ה – משמנה שקלים פ"ח פ"א. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגזרו רובם על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת תומאה (שם ה"ד), ביו"ט חזקתן טהורין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא גזרו תומאה (שם. מטמאי מו"מ פ"א ה"ב), וכנראה הטעם כיון שזוהרה הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים (ראה מאירי ופי' הר"ש סירילאו שקלים שם מ"א לענין רוקים הנמצאים בירושלים). ובמאירי שם מ"ב (לענינו): שהוא מקום מוחזק בטהרה. ועד"ז כ' בפסחים ע, א: אין אין חזקת תומאה בירושלים שהטהרה מצויה לכל. וראה גם לענין אחר (להלן ח"ט ע' 24) – לדעת הרמב"ם, בסכנייה לשחיטת קדשים גזרו מפני חומרת הקדשים (ובמאירי שם (ושם) פי' באו"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשטו, שהסכנייה טהורין ביו"ט גם לשחיטת חולין. ואדרבה.

והנה, ברמב"ם שם מצא הסכין בירושלים. ועיי"ש בראב"ד ובנו"כ. ויל"ע בדעת הרמב"ם, דמקוי לה במצא בירושלים, והלא גם חוץ לירושלים חזקתם טהורים, את"ל (ראה ערוה"ש הערתו (ס"י קבא אות ג-ד), הובא בלקו"ש ח"ט ע' 25 הערה 48. ובלקו"ש שם נראה כנוטה לסברא זו. וכ"כ בלקוטי הלכות חגיגה כו, א בע"ת ד"ה ויאסוף בשי' הרמב"ם. וראה שייח צחק חגיגה שם. ואולי איכא למשמע הכי מראב"ד שם ה"ה, עיי"ש). ויתכן שסב"ד נהו קו מסב"ד (זו) שהדין שכל ישראל חברים ברגל (רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט) אינו רק בירושלים, והרי ד"ק גאי על כלים (כמפורש שם).

[להעירי מלשונו כאן, שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין, ולא התנה שזהו דוקא בירושלים. (משא"כ לפנ"ז, במצא ביר"ד ניסך, שפי' דקאי בירושלים). וכמו"כ ילה"ע, דמשמע קצת, שד"ז הוא בכל הכלים, שחזקתם טהורים, ולא רק בסכנייה הנמצאים, ולפ"ז אין הטעם משום שבדאי הטביל לצורך שחיטה, וכמ"ש בפיה"מ שם (וכבר העיר בעמ"ש כ"מ הרמב"ם כ"א לפרש באו"א, לפי של"ג על כלים הנמצאים ביום זה) – שרק ביר"ד ניסן אמרו כן, שצריך להטביל סכנינו לצורך שחיטת פסחו, משא"כ בשאר יו"ט ל"ש למימר הכי. אבל משמעות סוגיית הגמ' פסחים שם, וכן במאירי שם, שגם ביו"ט הוא מה"ט. אלא, שבשאר כלים בלא"ה טהורים בירושלים, כנ"ל].

(ובאמת, עיקר כוונת הרמב"ם שאפי' בירושלים במצא ביר"ג שונה ומטביל, וכמ"ש הראב"ד בביאור דעתו, דאוקי לה בנמצאת בירושלים, דעכש"ל דלא מיירי חוץ לירושלים, שבלא"ה חייב טבילה. והכריח מזה, שגם בירושלים גזרו על כלים הנמצאים, חוץ מהנמצא ביר"ד וביו"ט. וא"כ אפ"ל, שלענין זה – קאי גם בנמצאת חוץ לירושלים. אלא שד"ז לא נתפרש להדיא ברמב"ם).

ולכא' צ"ל, דאף שגזירת כלים הנמצאים הוא בפשטות מחשש שנפלו מע"ה (וראה אפיקי מים טהרות (מיטלמן) סס"ב סק"א, בשלילת ד' הח"א טהרות ס"ז סק"ד דמיירי ברובם חברים. וראה שם ס"ח סק"ד שהוא מחשש מינינו זבים), מ"מ חמירי מכליו של ע"ה בנינן זה, שלא אמרו שחברים הם ברגל וכליהם טהורים רק בכלים של ע"ה, שאפשר לברר אצלו אם נטמא (אף שאי' צ' לברר בפועל), וכאן מיירי בכלים הנמצאים (בשווקים וכו'), ויש לחשוש שמא בזב או במת נטמאו (שם ה"ד), שהרי לא כאו"א יכול לטהר עצמו. (וכמו רוקים הנמצאים

המשתמשים בשעון-שבת, יכוונו אותו באופן שהזמנים יהיו מתאימים לשני ימי החג.

צדקה

הרגילים בנתינת צדקה בכל יום – בערב יו"ט יתנו גם בעד שני הימים דחג השבועות. ועד"ז בכל עש"ק וערב יו"ט כו⁹⁹. יש להזכיר אודות נתינת צדקה לכל הזקוקים (כדלעיל). [ובמקום אחר¹⁰⁰: צריך להיות בערב חג השבועות, ערב זמן מתן תורתנו, הוספה מיוחדת בנתינת הצדקה, ועד שנתינת הצדקה ביום זה תהי' באופן של פתיחה חדשה וכו', עיי"ש].

הלכתא למשיחא: לענין תקיעות בערב יו"ט – ראה בהערה¹⁰¹.

הכנת אש לנרות

אין מוציאין אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט¹⁰². לכן, יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש-מאש עבור הדלקת הנרות בליל ב' דחג השבועות.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל.

אסור לחמם נר ביו"ט כדי להדביקו במנורה, ולכן יכין הנרות עבור ליל ב' של יו"ט מערב יו"ט. מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט¹⁰³ מים או שמן בכוסית בערב יו"ט [ומותר לעשות כן] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל ב' דיום טוב.

בירושלים, שאף שבאמצע הדרך טהורים מה"ט גופא, לפי שכל ישראל טהורים ברגל, שבצדדים טמאין, כיון שהטמאים ברגל – והיינו, מי שנקאר טמא ואינו יכול לטהר (פיה"מ שקלים שם מ"א) – מועטים ופורשים לצדי הדרכים (משנה שקלים שם. רמב"ם אבהו"ט פ"ג ח"ה). [ואף שלשנו במטמאי מו"מ פ"א ה"ב משמע קצת דשון אהדדי (כלים של ע"ה וכלים הנמצאים) – יל"ד. ובלא"ה מוכרח לחלק ביניהם (ולהיפך). שהרי כלים של ע"ה טמאים גם בירושלים, והיינו אפי' טומאת מת, משא"כ בכלים הנמצאים (וראה גם ח"א שם ס"ח סק"ג)]. ומ"מ הקלו ביו"ט בירושלים, אף בנמצאים. [וצ"ע מ"ש מרוקים הנמצאים, שבצדדים עכ"פ טמא. ולהעיר ממאירי פסחים יט, ב שגם בכלים הנמצאים, באם מצאם מוקצים במבואות קטנים, כמו שפינהו אדם לשם, טמאים. ונראה שפי' כן מש"א בפסחים שם בגזיתא". וצ"ע דבגמ' קאי לר"מ דוקא].

ואף שע"ה אין בקיאין בדיני טומאה (ראה פיה"מ כלים פ"י מ"א. מטמאי מו"מ פ"י ה"א) ובפרט בטומאת היסט (מטמאי מו"מ פ"ג ה"ד) וכן אין יודעין הלכות טבילה וחציצה (שם ה"ב), ומה שייך לברר אם נטמאו או לא. וצ"ל שגם לזה ל"ח מה"ת כ"א מחמת גזירה, לפי שרובם בקיאין ונזהרים, ורק מדרבנן חיישינן למיעוטא, וברגל ל"ג לחוש לזה. [נדוגמא לדבר: דין טומאת מת, שבכלי סתם של ע"ה חוששין שמה טמא מת הוא (מטמאי מו"מ פ"א ה"ב). שם פ"ב ה"א], ובאמר להדיא שכלי זה טהור מטומאת מת נאמן (פ"א שם. וראה לקו"ש שם ע' 23). וכן במכירו שאוכל בתרומה (פ"ב שם). וכל גזירות חכמים הם כך, ולדוגמא, שמחד גיסא ע"ה מטמא גם בהיסט (לדעת הרמב"ם. ובמק"א הארננו. ואכ"מ), ולאידך בסתמא ל"ח לטומאת היסט בע"ה, אף שאין בקיאין בטומאת היסט, ורק כשנמצא לבד ללא השגחה (פיה"מ טהרות פ"ז מ"ב). ולהעיר מתפא"י טהרות פ"ח מ"ב (בבועז סק"ד) שאשת ע"ה נאמנת לפעמים. ומצינו כמ"פ שנאמנים – נוסף לתקנות מיוחדות בזמנים ומצבים מיוחדים (ראה מטמאי מו"מ פ"א כמה דוגמאות) – ראה טו"א פ"ט ה"ז. שם פ"א ה"א. פ"ט ה"ב. ושם הטעם שאינו משקר אלא דאניו בקי בדיני טומאה – ערוה"ש העתיד סי' קפד ס"ב ואכ"מ]. ויומקת יותר להגות' בלקו"ש שם ע' 25, שברגל חל גד ציבור על כולם. (ולהעיר, שבשעתו בהשיחה – כ' חשון תשמ"ו – נת' בזה, שהוא מעין **דוגמת** ("כעין דאורייתא תקון") הדין דטומאה הותרה בציבור).

ובראב"ד (הנ"ל) כ' שחוף לירושלים יש לחוש משום מגעות עוברים ושבים, משא"כ בירושלים שאין טמאים מצויים שם. ופשוט, שאין לפרש בכוונתו דחיישינן לנתינת נכרים – דלשנו ל"מ כן. גם יל' דמייירי בישראל החשווד על טהרות יותר מע"ה, שע"ה רובם נזהרים מטומאה ורק מדרבנן גזרו, משא"כ במי שלמטה מדרגת ע"ה.

(99) "הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות", נדפסו בלקו"ש חכ"ח ע' 315.

(100) בד"ה אנכי ה"א תשמ"ט (ס"ה).

(101) שקו"ש בכ"מ, בנוגע לערב יו"ט (משא"כ בע"ש וערב פסח), אם תוקעים גם להבטיל ממלאכה ולהבדיל בין דקש לחול, כבערב שבת (נוסף לז' שבכל יום), וכן בנוגע לערב יו"ט האחרון, בין חוה"מ ליו"ט – ראה פירש"י חולין כו, ב ד"ה תקיעה. פיר"ח שבת קטו, א בשם רה"ג. פי' הרע"ב חולין פ"א מ"ז. ק"נ ביצה פ"ה סק"ו. שפ"א סוכה נד, ב. ועוד – נסמנו באוצר מפרשי התלמוד סוכה נג, ב. קובץ בית אהרן וירושלם גל' צא. ושוב איקלע לדי שו"ת שיח יצחק ח"ב שו"ל ז"ע מכת"י, וראה שם סכ"ז מזה.

וראה עוד בנוגע לתקיעות בזמננו – להלן בערב שבת (יום א' דחגה"ש) בהערה.

(102) שו"ע אדה"ז סק"ב ס"א.

(103) אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי.

נר נשמה ליארציית שחל ביום טוב, וכן אותם המדליקים נר עבור יזכור¹⁰⁴, עדיף שידליקו היום בנר שדולק לשתי ימים, שכן לכמה דעות אסור להדליקם ביום טוב (אלא אם כן מדליקם ביחד עם שאר הנרות במקום ולצורך הסעודה, או כשמדליקים בבית הכנסת אצל עמוד התפלה לכבוד בית הכנסת)¹⁰⁵.

ימשמש בבגדיו עם חשיכה (שלא יהיה בהם מוקצה¹⁰⁶).

סדר הדלקת נרות

מדליקין הנרות לפני הברכה כבשבת, ואח"כ מברכים "להדליק נר של יו"ט" ו"שהחיינו" [טעמה בהברכה או שכחה לברך "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח]. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש.

בהברכה או שכחה לברך "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח]. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש.

זמן הדלקת נרות יום טוב בערב החג בשעה 7:56 (18 דקות לפני השקיעה).

אם איחרו את הזמן, ניתן להדליק גם בחג, מאש דולקת.

באם שכחו להדליק הגז וכיו"ב מערב יו"ט, אפשר לבקש מגוי שידליק אש מוכן עבור היהודי.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

ליל ששי, ליל א' דחג השבועות

"הסתלקות הבעש"ט – ביום הרביעי א' דחה"ש תק"ך ומ"כ במעזיבוש. אדמו"ר הזקן אמר ע"ז – יום ד' כ' בכסלו תקנ"ט בפעטערבורג – ביום הרביעי נטלו המאורות¹⁰⁷."

בכמה שיחות קודש מדובר ע"ד השייכות דחג השבועות לשלשת הרועים: משה רבינו, דוד המלך, והבעש"ט.

ובד"ה אתה הראת תשמ"108: "ידוע שחג השבועות קשור עם משה רבינו שקיבל אז התורה מסיני, ודוד המלך והבעש"ט, דבעצרת הוא יום ההילולא דדוד המלך. . וגם יום ההילולא דהבעש"ט (כנ"ל). [ויש לומר עוד דחג השבועות הוא גם יום ההילולא דמשה רבינו, שהרי בשעת מ"ת פרח נשמתו של כל ישראל והחזירה בטל כו' ובהכרח לומר שענין זה הי' בכל ישראל למקטנם ועד גדולם. . כולל משה רבינו. ונמצא שביום זה הי' גם ענין יציאת הנשמה (פרחה נשמתו) במשה רבינו, ענין הילולא]."
בנוגע ליום הסתלקותו של דוד המלך בעצרת, ששה בסיון או שבעה בסיון – ראה בהערה¹⁰⁹.

רבינו הזקן הי' מחבב ביותר את היו"ט דחג השבועות, כידוע¹¹⁰.

"הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הצ"צ האט דערציילט בשם הוד כ"ק אדמו"ר הזקן וואס ער האט געהערט מרבו הרב המגיד ממעזריטש: אז מיר זיינען געווען חג השבועות ביים רבי'ן – מורנו הבעש"ט – איז געווען נפתחו השמים ואראה מראות אלקים. און הוד כ"ק אדמו"ר הזקן האט געזאגט: אז מיר זיינען געווען ביים רבי'ן – הרב המגיד ממעזריטש – חג השבועות האט מען געזעהן און דערהערט."
דער בערדיטשעווער איז געווען א עמקן גדול. אמאל האט ער געזאגט א ענין אין נגלה און האט

104) ואין כן מנהגנו.

105) וראה שו"ת באתרא דרב ז'תתקס. ולהעיר, שמנהגנו גם שלא להדליק נר מיוחד להבדלה ריב"ב ביו"ט בכדי שיוכל להבדיל על אבוקה. (וראה שו"ת ריב"א אה"ע סי' קז).

106) ראה שו"ע אדה"ז קו"א לסרנ"ב סקי"ד.

107) 'לוח היום יום' ליום א' דחה"ש.

108) סה"מ מילוקט ח"א ע' תסג.

109) בנוגע ליום הסתלקותו של דוד המלך בעצרת, ששה בסיון או שבעה בסיון – ראה לקוטי שיחות חלק ח' ע' 22 הערה 8. וראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ח. ר"ד בעת הסעודה ביום א' דחגה"ש תש"ל.

110) שיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ו. ועיי"ש הטעם.

אנגעהויבן מיטן פסוק¹¹¹ הנה ד' רוכב על "עב" "קל". האט ער געזאגט ע"ב קושיות און ק"ל פירוקים. הוד כ"ק אדמו"ר הזקן האט אויף דערויף געשריבן פיר הונדערט בויגן. און האט געזאגט דערנאך אז דאס קומט ניט צו דעם וואס מ'האט געזעהן שבועות ביים רבין.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הצ"צ האט אויסגעפיהרט: דאס איז ניט נאר ביים מגיד נאר ביי אלע רביים, און ניט נאר אין יענעם זמן – נאר אין אלע זמנים. נאר מען דארף האבן כלים פנימיים [ועיי"ש עוד בהמשך השיחה ע"ד ה"כלים פנימיים"¹¹²].

קבלת עול תורה

כתב השל"ה בשם תולעת יעקב: כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשיג ולדרוש על מעשה בני אדם כי הוא יום הבריאה הראשונה וחיידוש העולם כמו שתיקנו לומר זה היום תחלת מעשיך וכו' כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חיידוש העולם להשיג ולדרוש על מעשה העולם וכו' והעולם נידון ביום זה על התורה שניתנה בו¹¹³.

"שבועות ביינאכט דארף יעדערער אויף זיך מקבל זיין דעם עול התורה. עס דארף זיין קבלה בלב, קבלה בפה און זאגען רבוש"ע איך בין אויף זיך מקבל דעם עול התורה."¹¹⁴

"כשם ווי ר"ה דארף יעדער איד נעמען אויף זיך א דבר נוסף אין עבודה, אזוי איז שבועות דארף איטליכער איד נעמען אויף זיך דבר א נוסף אין תורה. ווארום יעדער איד וועלכער האט נאר א שטיקעל דעת. . איז דאך שייך צו תורה. . שבועות דארף יעדערער נעמען אויף זיך בקבלה בנדר ובלב שלם און ניט בלי נדר וקבלה בלב. עס איז זייער שווער צו זאגען א קבלה בנדר, ווייל עס קען נאך זיין, – ווי מ'זאגט אויפ'ן לשון פון די היגע מדינה – "טראבעל", אבער עס דארף זיין מיט א קביעות אין נפש און מיט א מסירה ונתינה אנצוהאלטען דעם דבר נוסף אין תורה, הן אין לימוד פאר זיך אליין און הן אין אוועקגעבען זיך צו לערנען מיט אנדערע און החזקת התורה, מאכען אנדערע לערנען."¹¹⁵

"קבלת עול פון שבועות איז בחי' יחידה פון עצם הנשמה. און דורך דעם דערהערט מען דעם אור התורה. ווארעם מען קען לערנען תורה און די תורה לערנט עם ניט, אדער אפילו אז די תורה לערנט עם אבער דער אור התורה איז ממנו והלאה."¹¹⁶

"הרה"ג החסיד ר' אייזיל האט דערציילט, אז אמאל זיינען געזעסן חסידים פאר חגה"ש און מען האט גערעדט צווישן זיך וואס דארף מען בעטן ביים אויבערשטן שבועות ביינאכט. האבן זיי געפרעגט ביי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, זיי האבן גערעכנט אז ער וועט ענטפערן פנימיות התורה, הבנה והשגה. אבער הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי האט געענטפערט: איך וואלט זיך ווינטשן צו האבן דעם לבת אש פון מתן תורה."¹¹⁷

"איתא בספרים¹¹⁸ בהרמז במאמר רז"ל "הכל מודים בעצרת דבעיני נמי לכם", ש"עצרת. . הוא הזמן המוכשר לעת רצון להתפלל לקרב קץ הגאולה. . דבעיני לשון אם תבעיני בעו, והוא לשון תפלה ובקשה, נמי לכם גימטריא קץ, היינו, שאז זמן המוכשר להתפלל שיתקרב קץ הגאולה", "קץ הימים" ו"קץ הימים"¹¹⁹."

ערבית

בליל שבועות מאחרין להתפלל לאחר צאת הכוכבים (בשעה 8:54), שאם יקדימו ויקבלו קדושת

111 ישע' יט, א.
 112 סה"ש תש"ג ע' 120.
 113 וראה ר"ד משיחת הגה"ש ט"כ, שה"ז דבר הפשוט, שבזמן מתן תורתנו, שהיא חיינו ואורך ימינו, נמשך ענין החיות, ולכן נמשך ופועל המעמד ומצב שבו עומדים בחג השבועות על כל השנה, שהרי כל עניני האדם תלויים בענין החיות. ושם, שכן מבואר בנגלה דתורה, שיום טוב של עצרת ברור סימן יפה לכל השנה כולה, שחג השבועות פועל על כל השנה כולה. ונתבאר שם, שמ"מ אינה נקראת בשם ראש השנה, שמורה גם על השייכות לימי השנה – כיון שענינה של עצרת הוא מתן תורה, והתורה היא למעלה מענין הראש שיש לו שייכות לאברי הגוף, להיותה לגמרי למעלה מהעולם.
 114 סה"ש תש"ד ע' 127.
 115 שם ע' 129.
 116 שיחת חגה"ש תש"ב – סה"ש תש"ב ע' 123. הובא בהיום יום ח"ב.
 117 סה"ש תש"ה ע' 108.
 118 מאמר מרדכי מסכת פסחים.
 119 שיחת ש"פ נשא ה'תנש"א. וראה גם ר"ד ליל ב' דחג השבועות ה'תנש"א לקהל שיחיו שחזרו מתהלכה – ספר השיחות תנש"א.

יום טוב בתפלה מבעוד יום הרי זה כמו שחסרו מעט ממ"ט ימי הספירה שלפני חג הזה והתורה אמרה שבע שבתות תמימות תהיינה¹²⁰.

שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים.

אומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום חג השבועות הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן מתן תורתנו מקרא קודש וכו"¹²¹.

טעה בתפלת העמידה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מאחלים איש לרעהו: גוט יום טוב.

אין מקדשין הלבנה בליל יום טוב.

קידוש

אתקינו סעודתא דמלכא וכו', בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, שהחיינו.

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש¹²².

בחג השבועות, אין לקדש קידוש היום מבעוד יום.

טעה בקידוש, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מנהגנו לא לצרף הפת דעירוב תבשילין ללחם משנה, כי אם בסעודות שבת¹²³.

בשיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ד נאמר: אע"פ שהלשון¹²⁴ הוא שמנה רבותינו נשיאנו ה' לחזור מאמר ולספר סיפור מהבעש"ט בחג השבועות¹²⁵, מ"מ, כיון שכ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר לנו אודות מנהג זה (ובאופן שניתן להעתיק), נכון הדבר, שכל אחד ואחד – כל מי ששמע אודות מנהג זה – יחזור תורה מהבעש"ט בכל חג השבועות, יום ההילולא של הבעש"ט, ויספר סיפור אודותיו.

בנוגע לשמחת יו"ט – ראה להלן בסעודת היום. בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – ראה בהערה¹²⁶.

ברכת המזון

יעלה ויבוא. הרחמן ליו"ט. שכח יעלה ויבוא בברכת המזון, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

120 (120) שו"ע אדה"ז סת"צ ס"ב.

121 (121) ביאור הנוסח "מן מתן תורתנו" – בשו"ע אדה"ז רס"י תצ"ד ובלקוטי שיחות ח"ג ע' 997 ואילך.

122 (122) וכ"ה בהוספה לליקוטי מנהגים (נדפס גם בס' המנהגים ע' 60) לגבי ר"ה. ופשוט שה"ה בכל שאר יו"ט (ודלא כמי שרצו לחלק), וכמפורש בשי"ת תשובה מאהבה ח"ב סור"ט לגבי ליל פסח (אף שברכת שהחיינו בקידוש קאי גם על מצות הלילה) שה"ז ברכה לבטלה. וכבר כתב עד"ז בהגש"פ המרובה לספר (קולסרווא, תקנ"א) לבנו של הקרבן נתנאל (אחרי קידוש) בשם אביו שאם בירכה בעת הדלקת נרות לא תברך זמן בקידוש. וראה גם כה"ח סתק"ד ס"ק קיב. ועוד. אבל להעיר מאלפסי זוטא ר"ה ספ"ג, במקדש בליל פסח לאחרים שאומר זמן אח"כ שמקדש לעצמו הואיל וברכת שהחיינו שייכא נמי לאכילת מצה].

וגם לפמש"כ אדה"ז בשו"ע סתרמ"א ס"ג שברכת שהחיינו קאי "על מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן" – ולהעיר מלקו"ש חל"ז ע' 15 הע' 12 ש' אדה"ז כאן צ"ע – אין לחדש עפ"ז חובת שהחיינו בשביל קידוש, כשכבר קיבלה קדושת היום בפועל בשעת הזה"נ. [ולהעיר שבכ"מ בשיחות קודש שהאנשים מברכים דוקא בקידוש והנשים בהדלקת נרות, וכמ"פ נחית למנינא במספר הפעמים שאומרות שהחיינו בחגי חודש השביעי. וכיו"ב. ואכ"מ].

בנוגע לעניית אמן ע"י הנשים על שהחיינו (כיון שבירכו כבר בשעת הדלקת נרות) – נהוג עלמא לענות אמן. ואף שכמה אחרונים כתבו לחוש משום הפסק, ולכאורה נכון לחוש לדבריהם – כבר כתבו בכ"מ ליישב המנהג. וגם אני בעניינתי, יש לנו אריכות דברים במק"א מזה. ואכ"מ.

123 (123) דיילמא אכלי להו לפני גמיר להכין צרכי שבת. ועוד להעיר שכל שלא הכין צרכי שבת, א"ר לאכילה. ועד שיש שדנו לאסרו משום מוקצה מחמת גופו או מצותו (ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"ב לשו"ע ס' תקצו. מאמר סתקכ"ז סקט"ז. שבת שמעון ביצה יז, ב ד"ה ואם. שו"ת חלק לוי ס' קלו. מנחת שלמה קמא ס"י הע' 3. שש"כ פ"כ הע' סז. שו"ת מגדנות אליהו או"ח ח"א סצ"ד סק"ב). ועוד טעם, ראה מהר"א אבובא לטור סרע"א בשם נמוקי"י (ונמצא הוא לפנינו בנמוקי"י ברכות לט, ב. ובעי"ז הוא במאירי שבת קיז, ב) מה שא"ב משום תבילות חבילות, דמצות עירוב כבר אזלה לה. ועפ"ז מובן שביו"ט אין לעשות כן.

124 (124) בסה"ש תש"ד ע' 140.

125 (125) וככמה שיחות קודש דחגה"ש, וכן בעת הסעודות, נזכר גם לנגן ניגון מהבעש"ט.

126 (126) בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – ראה שו"ת שאג"א סס"ח באריכות – הובא בהגש"פ ע"ס לקו"ט ד"ה מצה. וראה גם שיחת שמחת ביה"ש ושבת חוהמ"ס תשי"ט. אבל ראה שיע"ט ס' תקכט סק"ה שהוכיח ממג"א ס' תקמו סק"ד (ועיי"ש בחמ"מ). שו"ת אבנ"ז או"ח ס' תכג. ועוד. וראה גם שיחת ליל שמחת תשכ"ד. ולקמן בסעודת היום נזכר מנהג תלושות יין בכל סעודה.

ולענין חובת אכילת בשר בליל שבועות בפרט – ראה דרכ"ת ספ"ט סק"י"ט. אבל להעיר משפ"א סוכה מה, א דבחדא מינייהו – ביום או בלילה – סגי.

במענה לשאלת רבים: להוציא האשפה מביתו ביו"ט – באופן שאין חשש משום מוקצה (כיון שהוא גרף של רעני וכו'. ואכ"מ) – הנה, יש שכתבו להחמיר שאסור להוציא ביו"ט כשמטרת ההוצאה רק בכדי לסלק החפץ ממקומו. ולדינא יש להקל כשהריח מפריע, או כשצריך למקומו להכניס עוד זבל. אמנם, בנמצא כבר בחצירו שאינו קובע שם ישיבתו וכל שכן אם רוצה להוציא לרחוב בכדי שיאספוהו עובדי העיריה למחרת אסור¹²⁷.

תיקון ליל שבועות

נוהגים הרבה להיות נייעורים כל הלילה לעסוק בתורה. ועיקר העסק יהיה בתורה שבעל פה. בטעם הדבר, מובא בזהר שהוא בכדי להיות עם הכלה בלילה לפני שנכנסת לחופה ולתקן אותה בתכשיטי כלה. ובמגן אברהם הוסיף וכתב, שאפשר לתת טעם לפי פשוטו לפי שישראל היו ישנים כל הלילה לפני מתן תורה והוצרך הקב"ה להעיר אותם לכן אנו צריכים לתקן זה.

מי שלא ישן כלל ועיקר [אפילו רגע אחד] בלילה זה ועוסק בתורה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק¹²⁸.

בהתוועדות שמח"ת תרנ"ב¹²⁹ אמר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: יש תחת ידי כתב יד אדמו"ר האמצעי נ"ע וכתוב שם שהוא מבטיח למי שיהי' נייעור בליל שבועות כל הלילה יזכה לכתר תורה, און דער מיטעלער רבי איז געווען א פוסק. (ועמד אדמו"ר על רגליו ואמר:): הערט אלע אידען שבועות'דיגע נאכט דארף מען אויף זיין. (ואח"כ ישב ואמר:): מי מיינט טאקע אז מ'זאל אויף זיין, גאר פשוט אז מ'זאל גיטש שלאפען.

מנהגו שאומרים "תיקון ליל שבועות"¹³⁰.

(127) ראה בשו"ת בארתא דרב ס' כא'תקסט.
 (128) באר היטב או"ח סתצ"ד בשם ס' הכוונות. וראה זהר ח"א ט, א.
 (129) תורת שלום ע' 3.
 (130) ככל הנראה, אין מנהגו לומר הבקשות ותפלות שב"תיקון". וראה ר"ד בעת הסעודה ליל א' דחגה"ש תשכ"ח.
 כמה שיינוי נוסחאות בנוסח התיקון, הן בסדר הדברים, והן במספר הפסוקים (ובפרט בנוסח ספר יצירה ותר"ג מצוות. ובכ"מ – טה"ד דמוכח. וראה קובצי העו"ב חנה"ש, נשא, בהעלותך, קרח, מטו"מ, ונצבים תנש"א. אחו"ק תשנ"ג. זרע יעקב גל' כב. ועוד). ואכ"מ. ובכללות, נראה שמנהגו מתאים לסדר האריז"ל, ועם ההוספות שהביא השל"ה.
 וכן מנהגו שאומרים המשניות, וכברוב הדפוסים. וכמ"ש בזהר ח"ג צת, א: דאורייתא דבעי ל' למלעי בהאי ליליא אורייתא דבעל פה. ובהקדמת הזר ח, א: "ובמדרשות דקראי". ובש"ע אדה"ז סתצ"ד ס"ג: "ועיקר העסק יהי' בתושבע"פ". וכ"ה בשיחת ש"פ בהו"ב תשמ"ז.
 לוח לילדים ה' סיון תש"ג. כתי"ק במבית המלכות, תשורה לחתונת ראשטטיין-בינייש, טבת תשע"ה. וראה ר"ד בעת הסעודה ליל ב' דחגה"ש תשכ"ז.
 ובכ"מ, וכן בדא"ח, שאחר חצות עוסקים בתורה שבע"פ.

בסדר הנביאים, בכ"מ שראיתי הוא בסדר ישעיה ימלי יחזקאל, וכ"ה גם בפנ"ח שער חגה"ש (קכז, ג), אף שאינו סדר שבגמ' וש"ע. וכמו שהוא בדפוסים נ"ך. והיינו לפי סדר הדורות. וראה גם הקדמת האברבנאל ורד"ק לישע"י בטעם המנהג בסדר נ"ד שלנו. ומתאים גם לסדר הצירופים. וראה גם קובץ אור תורה סיון תשנ"ד (ונדפס גם במבוא לתיקון ליל שבועות שבעוד יוסף חי מחזור לשבועות) שכתב שכן מדויק בדברי החיד"א בתיקון קריאי מועד (ש"ל בחייו), שכן נהגו בתיקון ליל שבועות.

כמו"כ שקו"ט בכ"מ בסדר הכתובים וחמש מגילות. [ויש שהעתיקו כוונות ופסוקים לעזרא ולנחמ' בפ"ע. ואכ"מ]. וכמה אופנים בזה, הן במשמעות. ודברי המקובלים (בכוונות וכו', שבכת האריז"ל ועוד הקדימו חמש מגילות לנ"ך. וצ"ע), והן בדפוסים. וראה גם מש"כ ידידנו הגרול"צ שליט"א ראסקין בקובץ העו"ב כ"ב שבט תשע"ג ונתחבט מאד בזה. וראה פתח עיניים החדש ח"ז עיונים סמ"ט בארוכה. ולפמש"כ בקובץ אור"ת הנ"ל ענף א"ד חיד"א, א"ש היטב הסדר שברוב דפוסים תיקון המצויים, כולל תיקון ליל שבועות עם מנהגי חב"ד. אלא שלדברי יש להקדים עזרא לפני דה"י (ובדלקמן). וכ"ה גם בסדר התיקון שבסו"ס תיקוני שבת, קראקא, שע"ג, ובכו"כ דפוס התיקון.

[להעיר שבנגיד ומצוה למהר"י צמח (שבועות) מתייחס ל"ספר תיקון שבועות" הנמצא "על מזבח הדפוס". ועפ"ז מובן מה שנתקשו כו"כ במש"כ בפע"ח בהגהת מהר"י צמח, וכ"ה בנגיד ומצוה שם, שצריך לקרות דניאל לפני דה"י, דמאי קמ"ל – שכנראה ר"ל לשנות סדר הדברים מהנמצא בדפוס (בזמנו, ולא הספיק הזמן לחפש ולברר) לקרות דה"י לפני דניאל. [וכבר העירו שיל"פ בכוונתו לקרוא דניאל ועזרא (ונחמ"י) – ד"כחד חשיב" – לפני דה"י, וכנ"ל. ומשמע קצת שלדעתו בשאר הדברים יש לעשות כתיקון שבדפוס, אף שאינו כבסדר הכוונות (שלאחמ"כ). אלא שצריך בירור לאיזה דפוס כוונתו. ולהעיר, שגם בפע"ח שם: וכבר נדפס. וכן בשל"ה: כבר נתפרסם ונדוע לרבים ע"י הקונטרסים שנתפשטו. אבל בשניהם לכאן קאי על סדר האמירה, ולא על ספר תיקון ליל שבועות שבדפוס. וראה אגרות ר"ש שלומל, האר"י לוסיא, אגרת רביעית, ע' קג, שעדיין לא נדפס במדינות אלו].

בנוגע לעירוב ומסכתות (ולהעיר מהסדר שבלקו"ש ח"ה ע' 57 הע' 4), הנדפס לראשונה בשלימות בתיקון ליל שבועות הנקרא "שפר התיקונים", ויניציאה ת"ח, ומאז בשאר מהדורות תיקון ליל שבועות שלאחריו – כבר העירו שהוא ע"פ משניות ע"פ כף נחת, לר"י גבאי, ויניציאה, שס"ט. ולהעיר שסיום מסכת אבות בתיקון ליל שבועות (ברוב ככל הדפוסים) שונה מהנוסח שבפרקי אבות בסידור אדה"ז. אבל ראה לקו"ש ח"ז ע' 394 הערה 51 (ושם הערה 49).

כן להעיר, שלאחרונה נתגלה כתי" מהרש"ו של סידור חמדת ישראל ח"ב (ואינו הנדפס). ושם נתפרש לקרוא ג' פסוקים ראשונים

בר"ד משיחת ש"פ במדבר תשמ"ח¹³¹: "יש לנצל את השעות שנותרו עד לאמירת תיקון ליל שבועות – לעורר ולפעול על כאו"א (שיכולים להגיע אליו) שאמירת התיקון תהיה באופן הראוי, כאילו מקבלה עתה מהר סיני, "מה להלך באימה וביראה כו' אף כאן כו"י עי"ז שמסבירים לו בסגנון המובן לו טעם הדבר . . שברגע זה ממש הקב"ה קורא ושונה כנגדו . . ולהוציא מדעתם של אלו הטוענים לשם מה "לבזבז הזמן" שבביל אמירת ה"תיקון", הרי, יכולים לנצל את הזמן ללמוד בעיון המשך ע"ב... או ענין כיו"ב בפנימיות התורה, במקום "לומר" תיקון, עד למנין המצוות . . כי ההכנה האמיתית לקבלת התורה היא – ע"י "תיקון ליל שבועות", אשר, מעלתו מודגשת בשמו אשר יקראו לו ע"פ מנהג ישראל (תורה היא) – "תיקון ליל שבועות!"

בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ג: יהודי שהוא גדול שבגדולים, כאשר מגיע זמן מתן תורתנו, הרי הוא מתגאה ואומר: אהה! זהו היום שלי...! מכיון שזהו היום שבו קיבל משה רבינו את התורה, והרי – טוען הוא – "תורת אמת" אומרת שכל יהודי שלומד תורה כדבעי (כמותו) הוא בבחינת "משה", ועד שאומרים עליו "משה שפיר קאמרת", מפני ששיכנה מדברת מתוך גרונו בדוגמת משה רבינו . . ומכיון שהוא מקבל את התורה ביום זה – מפני היותו בבחינת משה – הרי זהו יומנו...! ומכיון שכן, הרי כשם שבנוגע למשה רבינו נאמר "ויהי בישרון מלך" . . יתנהג גם הוא כמלך היושב על כסאו, ו"מלך ביפיו תחזינה עיניך" . . ואם בכל השנה כולה מונח הוא בכל ישותו בלימוד התורה, הרי עאכור"כ שכן הוא בחג השבועות – "זמן מתן תורתנו". וכאשר אומרים לו שבליל שבועות צריכים לומר "תיקון" – עונה הוא: אמירת "תיקון ליל שבועות" הרי זה דבר טוב עבור יהודים פשוטים, "פיצלאך קינדער", וכיו"ב, אבל לא עבורו – גדול שבגדולים – שביכלתו לתרץ רמבים מוקשה שעד עתה לא הצליח אף א' לתרצו, לתרץ "צריך עיון" של אדמו"ר הצ"צ בתורת החסידות, וכיו"ב, בענינים כאלו מתאים לו לעסוק בליל שבועות . . בידעו בליל שבועות שמחר בבוקר מקבל משה רבינו (וכן משה שבדורו) את התורה מחדש – והרי שמע מכמה "עדים נאמנים" שהוא משה שבדורו, א"כ כיצד יכול להתיישב ולומר "תיקון"? אמירת "תיקון ליל שבועות" נחשבת עבורו לביטול תורה!

"הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פלעגט אנהויבען זאגען תיקון שבועות באלד נאך ליכט צינדען אין אנהויב פון ליל חג השבועות, דערנאך מפסיק געווען און נאך דער סעודת יו"ט ווייטער ממשיך געווען."¹³²

בעשרת הדברות שבתיקון ליל שבועות אומרים בטעם התחתון לפי שהוא ביחיד¹³³. והמנהג שלא לעמוד¹³⁴.

מי שלא גמר תיקון ליל שבועות בלילה ישלים ביום.

בלקוטי שיחות¹³⁵ נדפסו שני תיקוני טעות בנוסח "תיקון ליל שבועות" הנפוץ, כדלהלן:

"בתיקון ליל שבועות" – בכל הדפוסים שראיתי – הסיום דספר יצירה הוא: ". . . נאמנת בפנים . .

ואחרונים מכל ספרי תרי עשר. ובלשונו: א"כ תקרא תרי עשר מכל נביא ונביא, ג"פ הראשונים ו"ג"פ האחרונים, ובהגיעך לחבקוק תקרא ההפטרות של יום שני של שבועות. וכ"מ קצת גם בל' שעה"כ (פט, א) גופא ממש"כ: ובהגיעך אל חבקוק וכו'. וכן הובא משמו של בעל בית לחם יהודה (הר"י פתייא). ומצאתי שכ"ה גם בתיקון הראשון שבדפוס ("סדר קריאת ותיקון לילי חג שבועות והושענא רבא", ויניציאה ת"ח, ונמצא בספריית חב"ד). וכן בתיקון (סדר קריאה ותיקון) הנדפס באמסטרדם, תכ"ט. [אבל, בשני הנ"ל הביאו גם פסוקים בפ"ע ל"ש"א וש"ב וכן ל"מ"א ומ"ב (נוסף לעזרא ולחמאי, כ"ל). וכבר העירו מכללים שעשה הרח"ו בספרו"ס עין חיים כלל יח (בדפוס ווארשא תרנ"א – קיח, ב). קהלת יעקב מערכת שמואל]. וגם סדר הנ"ך שם, באו"א קצת. ובכמה דפוסים (כולל דפוס סלאוויטא) השמיטו אפילו אמירת ג"פ ראשונים מ'ס' חבקוק, המפורש להדיא בשעה"ב.

[ולעיר, שיש שהרחיקו לכת לומר שט"ס בשעה"ב, ושא"צ לומר כלל ג"פ מחבקוק, דמ"ט יאמר ג"פ מחבקוק. אבל (נוסף לזה שאינו מסתבר לתלות דבר שכזה (הוספת קטע שאינו מובן) בטעות, עוד זאת ועיקר, ש)כ"ה גם בגוכתי"ק מהרח"ו בשער התפלה (אהבת שלום, ירושלים, תשס"ד). ולהל"ל א"ש טפי, שאכן הכוונה שיאמר כן בכל ספרי תרי עשר. וראיתי למי שהקשה שלפ"ז ה"ז יותר מכ"ד ספרים, ושבע"פ כתב ש"תרי עשר כחד חשיבי". ואינה תשובה, דהיינו רק לענין חשבון כ"ד ספרים, ועיקר כוונתו לצירופי השמות, והרי גם בחומש קורא מכל סדרה ג"פ, ועכצ"ל שא"ז סותר להכוונה].

אבל להעיר שלא נזכר מזה כלל ברשימת התיקונים שבלקו"ש (דלקמן). וי"ל.

(131) ובהנחה ש"ל בשנים האחרונות נמצאים עוד פרטים, יעו"ש.

(132) סה"ש תש"ט ע' 328.

(133) ובכמה דפוסים תיקון ליל שבועות נדפס בטעות בטעם העליון.

(134) וכן בקריאת עשרת הדברות שגמ"ת, לפי שהמנהג לעמוד הוא רק בקריאה בציבור בדוגמת מעמד הר סיני. אבל מותר לעמוד כמו בקריאת"ת בציבור. ואדרבה, ביחיד עדיף שאין חשש תרעומת המינים ביחיד (ראה שו"ע אדה"ז מהדו"ק ס"א סי"א).

(135) חלק כ"ח ע' 315 (בכותרת: "הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות").

אחד בפה ואחד בלב".

ולפענ"ד אינו נכון. כי (נוסף לזה שחסר סיום בדבר טוב, הרי) נוסח זה אינו מובן כלל.

וצריך להיות, כמו שהוא בכמה וכמה הוצאות דספר יצירה הנדפס בפ"ע: ". . . נאמת ג' רעות ללשון דיבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב ג' טובות ללשון שתקה ושמירת הלשון ודיבור אמת".

ומענין לענין: ב"תיקון" שנדפס בסלאוויטא (ועוד) בהעתקת מאמרו של רשב"י: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב כו", הובאו רק ב' פסוקים.

וצ"ל כזהו: "אנן בחביבותא תליא מילתא דכתיב ואהבת את ה' אלקיך וכתוב מאהבת ה' אתכם וכתוב אהבתי אתכם אמר ה'".¹³⁶

נהוג להחמיר שלא לבטא האזכרות שבפסוקים בשעת הלימוד במשנה וגמרא כשאנו פסוק שלם.¹³⁷

צריך לזהר להוציא בשפתיו ולהשמיע לאזניו כל מה שלומד אלא אם כן בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר. וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה ידי חובת מצות ולמדתם אותם.¹³⁸

בתורה שבכתב, אם מוציא בשפתיו אף על פי שאינו מבין אפילו פירוש המלות מפני שהוא עם הארץ הרי זה מקיים מצות ולמדתם. אבל בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד כלל.¹³⁹ ואף על פי כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין. ולעיתים לבא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעולם הזה ולא השיגה מקוצר דעתו.¹⁴⁰

אין להעיר חבירו שנדרם בעת אמירת ה"תיקון"¹⁴¹, וכל שכן שאין להעיר אביו משינתו, אבל אם יודע שנוח לו בכך מותר להעיר גם אביו. וטוב יותר באם אפשר שיעירונו אחר ולא הבן בעצמו.¹⁴²

136 ובהערה שם: עיין לקוטי לוי"צ הערות לזהר פ' נשא ס"ע שנה ואילך – ביאור ג' פסוקים אלו. (137 מפי השמועה שכן הורה כ"ק אד"ש בקשר לאמירת פרקי אבות, לפי שהוא לימוד, משא"כ ב"כנוונא" שהוא תפילה) והארכנו בדבר בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג ס"ג במילואים (ג) בשוה"ג הא' להערה בד"ה ובהיותי בזה. וש"נ).

138 ראה בארוכה במ"מ וציונים להל' יומית אות רס, ונת' בארוכה גם בכינוס תורה לחגה"ש תשע"ה.

139 וכן"ה בנוגע לתיקון ליל שבועות בר"ד ש"פ במדבר תנש"א. וראה ר"ד בעת הסעודות יום א' דחגה"ש תשכ"ח (בב' האופנים, לכאן ולכאן).

140 ולהעיר מאמרי פינחס אות עדר.

141 שאפי"ב בק"ש רק בפסוק ראשון מצעירין.

142 ראה ס"ח ששל"י. והו"ד בבאה"ט יו"ד סר"מ סט"ז. חיי"א סס"ז ס"א. קיצור שו"ע ס' קמג ס"ד. ועוד. [הנהגה, בס"ח איכא לפרושי שההיתר לדבר מצוה הוא ג"כ מטעם שנוח לו בכך. וכ"כ ברוח חיים פלאגי יו"ד סר"מ סקט"ו. ונפק"מ מזה בדבר מצוה שיודע שאינו חפץ בכך. אבל בחיי"א וקשו"ע ועוד הוסיפו וכתבו שכולם חייבים בכבוד המקום. וכ"ה בפ' מפורש לס"ח (לר"ד אפטרודי מפפד"מ, פפד"מ, תפ"ד) וביעלו חסידים לס"ח שם. וגם בחסל"א סר"מ סקט"ז משמע הכי מדחילקם לתרתי (ולפ"ז סותר למש"כ בספרו רוח חיים). וצע"ק דל"ש ר"ק רז בעבירה ולא במניעת מצוה. וכבר העיר בזה בהערות הגריש"א קדושין לא, א].

ויותר טוב ע"י אחר ולא בעצמו – כ"כ בערוה"ש יו"ד סר"מ ס"מ, ושכן המנהג. ואף שממנ"פ, באם מותר להעירו מצוה בכך, ועדיף שיקיים המצוה בעצמו, ובאופן האסור לא מהני כשמבקש ע"י אחר – י"ל, עפ"מ ש"כ ב"פ"ל יו"ד סר"מ סק"ד להתיר לעשות סגולה שיתעורר בעצמו.

והה"נ במבקש מאחר. וצע"ע שו"ס מצטער בכך. ואם ביקש להדיא שיעירונו, ודאי יש להעירו. וכ"כ ב"פ"ל שם.

ובענינו, ראה שו"ת משנת יוסף ח"ז סצ"ד.

[להעיר מדברות משה קדושין ס' נ' ג' יז, וכן בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ה סכ"ו, בנוגע לדמא בן נתניה, דתיקשי שבדאי ישמח אביו מחמת הריח שהריח בנו – ש"ל שאביו לא הי' שפוי בדעתו (וכ"ה בתוס' קדושין לב, א ד"ה שאלו) כתב שאין כיבוד זה מצד החיוב בערוה"ש שם שהכל לפי מה שהוא אדם. ואולי כוונתו בפשטות, שחשובה בעיני אביו הנהגתו במצות כיבוד או"א יותר מכל הון. ובעיקר הענין שאביו של דמא לא רצה בריח בנו – כ"מ גם בת"ז סר"מ סק"י.

ובפשטות י"ל שהרי לא הי' צריך לספר לאביו שהפסיד מוון, ואולי לא עשה כהוגן, אלא שמ"מ למדנו ממנו גוף מדת כיבוד או"א. (אבל בדברות משה שם שאם שמיחם בכך מצוה להעירם ולספר להם). ואכן בפנ"י (קדושין לב, א ד"ה שאלו) כתב שאין כיבוד זה מצד החיוב כלל, דמסתמא לא יקפיד דרווחא כי האי עדיפא ל' מצערו דהקיצה משנתו, ולא איירי אלא לענין קיבול שכר. וראה ש"ל מ"נ (קדושין לב, א ד"ה שאלו) שהקשה דבלא"ה פטור שהרי הוא משל אב (כקושיית הראשונים שם). ומיישב (בת"י הב') דלא קאמר דמחוייב בהכי אלא לשאת ק"מ מאותו גוי. והרי בלאו ה"ט פטור שגויים אינם מצויים בכך, כבהמשך הגמ' שאינו מצווה ועושה.

וראיתי למי שפ' הדתם שאני שבב"נ ל"מ מחילה (ראה אה"ח ויחי נ, יט). ור"ל דלא סגי דנהנה מזה שהעיר, שעל צערו ל"מ מחילה (ובאמת לכמה דעות גם בישראל צערו אינו מחול), ורק במצטער חייב להקיצו. ועו"ל ולחלק, דשאני כשמרויח בעצמו, שמתר להעירו, לפי שיצא הפסדו בשכרו, אבל הכא שנוח לו לסבול מחמת ריח בנו כה"ג לא הותר כלל שארשהו להדיא. וכ"מ בגוף ד"ס"ח שם לחלק

שיחה בטלה

פשוט שאין לבלות הזמן כשניעורים בלילה לדבר דברים בטלים¹⁴³, שאם כן יצא שכרו בהפסדו. ויושב בטל הרי הוא כישן. והזהירו הפוסקים, שלא לדבר שיחת חולין כל הלילה, וכל שכן דברים בטלים, ובפרט במקום שיש אסיפת אנשים שדרכו של יצר הרע להכשילם לדבר דברי חול.

והובא בשם הבעש"ט¹⁴⁴ ליהזר משיחה בטילה עד קדושת כתר (כמובן שאין הפי' שאחר כתר יכולים להתחיל לדבר...).

ביומן של א' התמימים משנת תשט"ו מסופר ע"ד המאמר בליל שבועות: המאמר שאומר לפנות בוקר כל שנה בליל חג השבועות הוא מראות אלוקים שלא מעלמא דין, ואנחנו מצפים לזה בכליון עיניים יותר מכל השנה. גם השנה, כמו תמיד, ההרגשה היא כמו שזה מעמד הר סיני ממש. נזכר אני במאמר שאמר בשנה שעברה, פניו להבים, ובאמצע אמר "מה להלן באימה ביראה ברתת ובזיע אף כאן באימה ביראה ברתת ובזיע". וכשאמר מילים אלו היה נדמה לכולם שהשולחן והכיסא והמפה מתחילים פתאום להתנועע לכמה שניות כמו ערד ציטערניש [=רעידת אדמה]. בתחילה חשבתי שרק העיניים שלי מתעתעות בי, אבל לאחר המאמר שמעתי מכולם שראו אותו דבר, ונפל פחד ממש, ויהי לפלא.

כתבו הפוסקים¹⁴⁵ שהעומדים בבית ה' בלילות, אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה, ומשימים לילות כימים ועוסקים בלימוד התורה עד אור היום, ונוהגים לשתות קאו"ע בדרך קביעות פעמיים ושלש במשך הלילה, שצריך צריך לברך ברכה ראשונה ואחרונה על כל כוס וכוס. מותר להחזיר ה"תיקון" לביתו כדי שלא יגנבו ויאבדו, ובתנאי שהוליו לבית הכנסת ביום טוב. אבל אם הוליו לשם קודם יום טוב, אסור להחזירו לביתו ביום טוב¹⁴⁶. גם אם הוליו לבית הכנסת ביום טוב, ואם יש לו ארון בבית הכנסת ויכול להניחו שם במקום המשומר אסור להחזירו לביתו, וצריך להניחו בביהכ"נ בארון שיש לו שם המשומר מגניבה (זולת אם יש לו צורך בה"תיקון" בביתו שמותר להחזירו לביתו).

טבילה

באשמורת הבוקר, מעט לפני עלות השחר (ראה זמנו להלן), נוהגים לטבול במקוה ארבע טבילות. [בכתבי האריז"ל¹⁴⁷ איתא בזה"ל: ובהגיע אשמורת הבוקר, מעט קודם עלות השחר, בעת שמשחירין פני הרקיע במזרח, אשר אז נקרא אילת השחר כנודע, אז צריך שתטבול במקוה, ותכוין אל מקוה העליון, שהוא כתר עליון דז"א, הנמשך לו בלילה הזה, והוא נקרא שער החמשים, כמ"ש. ועליו נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כו', ועי"כ אנו מקבלים תוספת קדושה מבחי' הכתר הזה. ושיעורו – "כמו רביע שעה קודם אור היום"¹⁴⁸ או "קודם שיאיר היום כמו חצי שעה"¹⁴⁹].

בהכ"י. וכן הועתק בכמה אחרונים שהב"ד. אבל בשכנה"ג סר"מ בנב"י סק"ז העתיק רק החילוק אם האב מצטער או שמח יותר כשמקיצו. (143) ראה בפ' הרמ"ז לח"א ח, א. בא"ח ש"א פ' במדבר ס"ג. כ"ח סתצ"ד סק"א. ועוד.

(144) סידור ר' שוקת חי"ג לו, ב. זוהר חי"ג לה, ב.

(145) ראה שו"ת חובת חיים נאגין ס"א בארוכה. ועוד. ושקו"ט מזה בכ"מ. וראה בארוכה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' ח'ק"ב. ושנ"ת. ובכלל, בדיני שיעור עיכול באכילה מועטת – ראה אצלנו שם ס' י'תרפח.

(146) וראה בלוח ל"ה תשפ"א – בדיוק ל' אדה"ז בנידון. ושם שבהוליו מעיו"ט לצורך יו"ט, כשיו"ט חל בשבת, שאני.

(147) שער הכוונות, הועתק גם בלוח כולל חב"ד. וע"פ דא"ח – ראה ד"ה להבין ענין הטבילה בליל שבועות תקע"ט (מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ב ע' שמח ואילך). סה"מ תרנ"ט ע' קפא. המשך תרס"ו ע' של. ד"ה צאינה וראינה תשי"ז. ועוד.

(148) מעין גנים לרמ"ע מפאנו. סידור קול יעקב. ועוד.

(149) טור ברקת. סידור ר' שבת. ועוד.

ואף שאילת השחר ד' מיל לפני עלוה"ש (אבל ראה תבואות שמש מאמר אילת השחר. ואכ"מ) – אין כאן סתירה, דקושתא קאמר בשעה"כ שהוא בשעת זמן אילת השחר, אבל לא שזמנו התחלת אילת השחר השעה כשירה לכך. וראה תורת חכם נז, ב, הב"ד בשו"ת רב פעלים ח"ג או"ח ס"ב. ועוד, שאילת השחר פעמים מאחרת ופעמים שמקדמת. [ולהעיר, שמצינו בכתהאריז"ל שלפעמים נק' עלוה"ש גופא בשם אילת השחר – ראה שעה"כ דרושי הלילה סוף דרוש ד. דרוש ק"ש דרוש ג. וראה זרח השמש (ירושלים תרנ"ח) שגם כאן הכוונה כך, ודבריו "אז נק' אילת השחר" חזורים ארישא, זמן עלוה"ש. ודוחק. ועוד זאת, שבשאר מקומות ל"מ כן].

אכילה

אסרו חכמים לאכול ולשתות לפני תפלת שחרית משהגיע זמן תפלה, היינו עלות השחר¹⁵⁰. אם אינו יכול לכוון דעתו בתפלתו עד שיאכל או שישתה, מותר לאכול ולשתות, אפילו עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו בזה.

עוד איסור יש ע"פ קבלה משום תוספת כח בסטרא-אחרא, ונחלקו בזה אם זמן האיסור הוא גם כן משהגיע זמן התפילה, היינו עלות השחר, או לפני מחצות הלילה ואילך. וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו כיו"ב. לדברי הכל, אין איסור לאכול קודם שעלה עלות השחר אם לא ישן עדיין, או שישן פחות משיעור ששים נשימות¹⁵¹.

קריאת שמע שעל המטה

"אין ליובאוויטש איז געווען געכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט . . . ליל שבועות. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט¹⁵². אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשע"ה - כנ"ל - איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין דעם פירוש המלות פון קר"ש¹⁵³".

כמובן, אם הולך לישון קודם עלות השחר קורא ק"ש המטה עם המפיל, כרגיל.

זמן עלות השחר¹⁵⁴: 3:48.

יום ששי, א' דחג השבועות, ו' סיון, (יום שבו ניתנה תורה)

הכנה לתפלה

מה ששואל, **אם להתפלל בהשכמה כשניעור כל הלילה**, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכון לקראת אלקיו - תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה¹⁵⁵.

מה שכותב שיש ב' סברות במי שהי' ניעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנוח או לישן קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתיים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמלתא אלבושייהו יקירא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי ליל א' שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם הי' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעתי¹⁵⁶.

150 בנוסף לזה, תוך חצי שעה לתפלת שחרית אסור לאכול. אבל טעימה מותרת, והיינו כביצה המוציא או מזונות (ראה בארוכה בלוח לפורים בדין טעימה קודם קריאת המגילה) ולא יותר, וכן פירות וירקות [ושאר מאכלים] אפילו הרבה, ושתיית משקה שאינו משכר.

151 וראה בכל זה באג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' עה"ו. ועיי"ש שבאשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) סובר, שאם לא יהי' ניעור מעלות השחר עד זמן התפלה אלא ילך לישון עוד הפעם קודם עלות, מותר לו לאכול. ובאשל אברהם משמע שגם אם ילך לישן לאחרי עלות, מותר לאכול קודם גן החמה.

152 וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 1 ע"ד פסק הלכה מאדמו"ר מהורש"ב ב"נ ע"פ כתבי הראי"ל (ראה נהר שלום לרש"ש) ל, ג. דברי שלום (לנכדו) מנהיג בית א-ל ס"י. שם סט, ג ואילך (ובמהדו"ח - ע' 233 ואילך) לומר פ' ראשונה מכוון בחצות. ובשיחת ליל שמח"ת תשי"ד, שכן מובא בספרים לומר כל הג' פרשיות ולפחות פ' ראשונה. ולהעיר, שכאן נראה שמחלק שבלילות הנ"ל שצ"ל ניעור א"צ לקרוא קשעהמ"ט כלל. וכ"ה בחמ"י חלק שבועות פ"ב (בדיני תפלת ערבית). אבל ראה בא"ח ש"א פ' פקודי סי"ד. שם פ' ברכה סי"ג (וראה שם פ' ווארא סי"ב). כה"ח תרס"ד סק"ד.

153 ספר השיחות תש"ב ע' 100.

154 72 דקות לחשבון 16.1 מעלות.

155 אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד.

156 שם ח"ט ע' רלט.

זמן קריאת שמע

כפשוטו, שיש לזוהר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש יצא שכרו בהפסדו, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר. וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממתנם דהיינו שיאיר היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מנץ החמה. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר. ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית: 4:31 ("משיכיר". ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר¹⁵⁷ משעה 3:48). סוף זמן קריאת שמע: 9:09.

נחלקו הפוסקים¹⁵⁸ אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאין לו מי שיקצינו לקריאת שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהיודע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישון בלי לסדר מישהו שיקצינו.

וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר על-תנאי שאם יעבור סוף זמן קריאת שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

ברכות השחר

לענין ברכות "על נטילת ידים ו"אלקי נשמה" כשניעור כל הלילה (ולא ישן שיעור שיתין נשמי) – הוראה בחשאי לאומרים¹⁵⁹. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה לא פשוט בגדיו ולא לבש אחרים. אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר¹⁶⁰. וכן ברכות התורה, אם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום כמו כל ברכות השחר. ברכת ציצית אינו מברך עד לאחר זמן "משיכיר" (4:31).

ברכת התורה: צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך¹⁶¹. ואם ניעור

(157) בכס"מ הל' ק"ש פ"א ה"ב בשם רבינו מנוח, והובא להלכה במג"א ס"ח ס"ק ג' ובשו"ע אדה"ז שם ס"ו, שכשיש קבורת מת בעיר או מילה או יום ערבה שמרבים בתחנונים אחר התפלה וצריכים למהר להתפלל יכולים לקרות ק"ש משעלה עמוד השחר. ובסידור יעב"ץ הל' ק"ש ס"ג, וכן בערוה"ש ס"ח ס"ט, ועוד, כ"כ גם בנוגע להמתפללים באור בוקר ביום א' דשבועות שיכולים לקרותה מיד אחר עלוה"ש. ונראה שה"ה בניעור כל הלילה והולך לנוח לפני התפלה שתהא תפלתו בדעה צלולה, ומחמת רוב העייפות קשה הדבר להמתין עד "משיכיר".

והנה, במשנ"ב ס"ט ס"ק א' כתב שמ"מ צריך לזוהר בחגה"ש שלא לקרוא כ"כ בהשכמה קודם "משיכיר". ולכאורה ס"ל לחלק, דשאני כל הנ"ל, שה"ז טירדא דמצוה, דמי לאנשי משמר, לפי שהתירו להקדים רק במקום מצוה, מנהג או אנוס, משא"כ במתפלל בהשכמה בחגה"ש שיכול להמתין, ואין להקדים רק משום טירחת הציבור שיוכלו הציבור לילך לישון יותר מוקדם. (וכנראה ס"ל דשאני יום ערבה שצריך להקדים עצמו להרבות ברחמים, או שכיון שמרבים בתחנונים אחר התפלה, אם לא יקדימו ילכו הציבור ויבוטל התמיד. וראה משה"ק בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה ס"ה בתחילתו). וראה גם שו"ת רביד הזהב (לבעל שתילי זיתים) סי"ג מש"כ לבאר בכל הנ"ל שהוא משום כבוד המצוה, עיי"ש. (אמנם, ברבינו מנוח גופא משמע באו"א שהוא משום זריזין ומקדימין למילה וקבורה). או"י בדעת המשנ"ב, דס"ל שרק בחול שיש ביטול מלאכה התירו.

ומ"מ נראה שגם לדד"י כשיש חשש שאם ימתן עד אז יירדם ויעבור זמן ק"ש, או שיקרא ק"ש שלא ככוונה, ש"ד, דלא גרע מיוצא לדרך לעסקיו, שמשום ביטול כוונה מותר לו להקדים. ואנן קיי"ל דכל שעת הדחק כדעבד דמי.

(158) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כו"תצ. וש"ג.
(159) ואם עשה צרכיו תחילה או הטיל מים ושפסף, עדיף טפי. וראה פמ"ג, הובא במשנ"ב ס"ד ס"ד ג. קצוה"ש ס"ה ס"ב. היכל מנחם ח"ב ע' ריג.

כמו כן, אם אפשרי כדאי לאומרו לאחר השינה – כ"ג מסברא. וש"מ כע"ז במקור"ח סמ"ז סק"א לענין ברכה"ת. וכן מוכח בסידור יעב"ץ בדיני שבועות. והובא גם במנהגי חת"ס החדש פ"א ס"ג (עיי"ש במנהג החת"ס בכע"ז). וראה גם ברכת הבית של"ה ס"ח. שם של"ו בשע"ב סק"ז. אבל ראה שו"ת מהר"ם שיק או"ח ס"א. וראה שו"ת מחזה אליהו פאלק ח"א ס"א ואילך. ועיי"ש לענין הישן לפני נה"ח. וראה גם שו"ת תשוה"נ ח"ה סוס"י קס. ומצאתי אח"כ שהעלה כן בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב ס"א עיי"ש בטוטר"ד.

(160) בפ"י "ולא נתחייב בהן" – ראה מה שכתבנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב ס' א'תתקנו. וש"ג. וראה שם ס' ב'ע'ד בנוגע לההידור להביא עצמו לידי חיוב. וראה לקמן בנוגע לברכת התורה בהערה.

(161) בנוגע להמשך ללמוד לאחר שיעלה עה"ש ללא ברכה"ת – אף שיש מקילים (ראה תוספת חיים על חיי"א כלל ט סק"ו) (כשהולך לישון. וראה שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ו ע"ז מד"ע). שו"ת מהרש"ג ח"א סס"ב (שלו"ת שצריך לברך גם בניעור, אין איסור ללמוד לפני

ברכה"ת להדיא לפני נה"ח. ורדף לברך ברכה"ת אחר שישן ואחר נה"ח. שו"ת לב אברהם ע"ש (לענין אמירת ק"ש). ועוד) – מצינו בכ"מ שכתבו להדיא לאיסור (וראה כף אחת (להחיד"א) פ"כ (לענין ליל שבועות), שאחר עה"ש זוהר שלא יאמר שום פסוק עד שיברך ברכה"ת. והובא גם בשנות חיים (להגרא"ח על ג' נאה) ס"ח במק"ח סק"ח. וכ"כ בבא"ר ח"ג ויחלש ע"ש ס"ג. וראה שו"ת משיב דבר ח"א סמ"ז. שבה"ל ח"ה סע"ז סק"ב). וכ"ה גם בלוח כולל חב"ד (ליל הושיע"ר). ולהעיר גם מר"ד ליל ב' דחג"ש תשכ"ז ע"ד ההנהגה בליובאוויטש. (ובכר העירו שצ"ע"ק בסה"ש תרצ"ג ע"ז 78 ע"כ אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לא אמר ברכה"ת עד שהאיר היום, וא"כ היאך למד אז פע"ח (ראה סה"ש תרצ"א ע"ז 146. ועוד). ודוחק גדול לומר דקאי להדעות שעל חכמת הקבלה א"צ לברך (ראה מק"ח סמ"ז ס"ב (בנוגע לס' דרוש רק כשיש פסוקים). ערוה"ש ס"ח. שלחן מלכים (לאנדא) ס"ח סק"ד. לקט הקמח החדש שם סק"ל. ובפרט שביעור"ש שם כתב בדין אדה"ז ס"ב שחייב בברכה"ת. וראה כה"ח סק"ג). וכן דוחק לפרש הטעם שהי' מתוך הרהור (וראה שו"ע אדה"ז מהדו"ב ס"א ס"ו. וראה ד"ה וידבר גו' אנכי תשי"ג. שיחת ליל שמח"ת תשט"ז. עקב תשכ"ח. מוצ"ש בשלח תשל"ד. שמות תשמ"ז. ליל ב' דחה"ס תשי"ג), ובפרט שהי' מתוך הספר (ראה מנחת אהרן כלל ה סל"ד. מו"ק סמ"ז ס"ד סד"ה וכתב הרד"א. פתה"ד סק"ב. ועוד. אבל ראה ט"ז סק"ג. אבל אדה"ז השמיטו. וראה מנחת אהרן עיונים להל' יומית אור"ס). ואולי לאו בחדא מחתא נאמרו הדברים. ובלא"ה צ"ב בטעמא דמילתא שאמר ברכה"ת רק כשהתחיל להאיר (משא"כ בשאר ברכות השחר. ולהעיר מהחילוק שברכה"ש הן על מנהגו של עולם, אבל ברכה"ת אף שתקנו רק פ"א ביום – היינו על הלימוד בפועל – ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעז. וראה לקמן מזה). ואולי מחמת שהיתה שינת עראי. ולהעיר מדעות בכה"ח סמ"ז סק"ו. וסדרה הקושיא).

ומה שכתבו בכ"מ מסבא, בכללות גבד דחובת ברכה"ת, שאין איסור ללמוד ללא ברכה"ת כ"א חובת ברכה – להעיר מל' אדה"ז בסידורו (ונתק כאן בפנים. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב, ובמה שהובא שם משיחת אחש"פ תשל"א). כן ילה"ע שלפענ"ד מוכרח כן גם מהמענה להרב העכט (נדפס בתשורה העכט כסלו תשס"א. ליקוט מענות תשמ"ו ע"ז 144). ואכ"מ. ובלא"ה, סבא זו לשלעצמה אינה מועילה, דס"ס שיש כאן חובת ברכה ואין לעשות מצוה ללא ברכה, וכדין ערוס לא יתרום. [אלא שמקום לומר שכיון שבפעולת מברך אח"כ לית לן בה. אבל להעיר מפמ"א א"ח ס"ח במ"ז סק"ט. או"י בדעתם, לדית לן משום ערוס לא יתרום בברכה"ת, שהוא גבדו ברכת המצות לדעתם (וראה שו"ת מהרש"ב ע"ז 148 ע"ד בלקו"ש ח"ד ע"ז 148 * (וראה גם בהמשך בהשחתה) שברכה"ת יש גדר ברכת המצות (נוסף לברכה על גוף תנית התורה, מעין ברכת הנהנין. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעז). וי"ל הדמיר טפי משום ברכת המצות, שהברכה שייכת לגוף המצוה, והברכה נכללת בגוף מצות ת"ת, והיינו שהברכה היא דין וגדר בלימוד התורה ולא משום דין ברכה קאיתנין עלה, ומעכבת המצוה. וראה שו"ת דבר אברהם ח"א סמ"ז סק"ז. ובארוכה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב ה"ל. ואכ"מ]. ועוד ילה"ע, והוא העיקר כאן, מל' החינוך מ"ת: תל: כל שקרא בתורה בשחיית קודם שיברך הברכות המתוקנות בתורה ביטל מצוה דאורייתא. ומ' להדיא דלא מהני מה שיברך אח"כ, והוא מעוות לא יוכל לתקון.

איברא, שיש המגדדים לקולא ממה טעמים אחרים, שבספק אם עלה השחר יכול להקל, והרי כמה דעות בזמן עלוה"ש (אבל ראה בא"ח שם). ויש שהפליגו בדבר שעד נה"ח בספק קאי. ובאו"י, שכיון שנתפסקו הפוסקים אם חייב ברכה"ת בניעור כל הלילה, יכול לסמוך בענין זה על הפוסקים. (ראה ש"כ"ה רק להסברא שאין איסור עצמי בלימוד ללא ברכה"ת). וא"כ לאידך, שהאיסור הוא רק בעת הברכה וכשא"י לברך (מחמת ספק בזמן עלוה"ש, או בגוף החיוב) ליכא איסורא. וראה שיחת אחש"פ תשל"א. ועדיין הדברים תלויים ועומדים בהשק"ט אי קייל"ו סב"ל בברכה"ת, שלכמה דעות ה"ז מה"ת, ונפק"מ בספק אם ביו"ב ברכה"ת אם חייב לברך (והארנו בהו"ב במק"א. ואכ"מ). ועוד איכא בגווה, דאיכא להנדין בסבא ה"ל, דליכא איסורא כשא"י לברך, דיל' דל"מ סבא ה"ל למ"ד דברכה"ת דאורייתא, וכדמוכח מב"ק שמתברך לאחריו כיון שהוא דאורייתא, וא"ש ד' החינוך ה"ל. ולהעיר מבאורייתא ברכות כ, ב ד"ה יש בטעם שלא חייבו לב"ע"ק להרהר בברכה"ת לפני ק"ש].

אמנם, ילה"ע בדעת כמה מהמקילים, דס"ל מעיקר הדין שביעור כל הלילה פטור מברכה, ורק בכדי לצאת ידי ספק כתבו שיש לשמוע מאחר ולהתכוון לצאת. ואמטו להכי, שכאין מי שיוציאו, כל כי האי לא החמירו עליו ולבטל מדברי תורה, ושפיר יכול להמשיך בלימודו. אמנם, לדין שקייל"ו לעיקר שמברך ועד כדי כך שלכתחילה נהוגים בשופי לברך בעצמו, הו"ט שדינו בברכות השחר (לפי שמעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה, או מצד ברי' חדשה, ובדלקמ"ה צ"ע להתי' להמשיך ללמוד ברו"ח. ובפריטיות יותר, שכיון שדעת אדה"ז (סמ"ז ס"ז) כשיטת ר"ת, שרק עלוה"ש מחייב בברכה"ת (אלא דס"ל בדעת ר"ת שגם המשכים לפני עלוה"ש מברך מיד), ואילו שינת קבע ביום וגם נמלך אינו מפקי' כלל, ממילא מוכרח לברך מיד (משא"כ בשיטת המ"א דס"ל שביעור כל הלילה חובת הברכה בעלוה"ש היא מחמת שדעתנו לפטור יום ולילה, שמקום לומר שבכאן דעתו לפטור גם על זמן שאחר עלוה"ש). וראה תה"ד סמ"ז סק"ח. ועוד להעיר, שגם לסבא שהניעור כל הלילה אינו חייב בברכה, היינו רק כשלא הסיח דעתו ללמוד, כמ"ש אדה"ז להדיא, ולא כו"ק צדיקי גמריי נינהו. ואכתי איכא למימר, שגם לדין שנתחייב בברכה"ת, חיוב הברכה מצד בריה חדשה (ראה גם שיחת יט"כ ופ"ש וישב תשט"ז) הוא על הגבא ("כמו כל ברכת השחר" – ל' אדה"ז בסידור. וכ"ה גם בשו"ע שלו סמ"ז ס"ז: "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אף על פי שלא נתחייב בה" וראה מה שביארנו בזה בעניינות במקורות להל' יומית אות שעז ה"ל). אבל עדיין יכול ללמוד על סמך ברכתו מיום שלפנ"ז. עוד יש לצרף באורם תהילים מדין תחנונים (ראה א"ל מבוטשטש סמ"ז ס"ט – בנדו"ל), או באמירת מנין המצות, ללא טעמי ההלכות. ולחד מ"א א"צ לברך לתלמוד ולמדורש (ברכות יא, ב. ועיי"ש ברי"ף. וראה גם במקורות ועיונים ה"ל).

ויש המביאים רא"י מהנהגה בעת ההתועדויות שנמשכו עד אור הבוקר, או מאמרי חגה"ש לפנות בוקר, וקשה לה"ר מכל כיו"ב, ובפרט – באופן של ידעת השלילה, הבעדר ידעת כל פריטי הדברים על בורין, ואין למדין הלכה מפי מעשה. ולפום ריהטא, בעינינו בימינום ובלוחות כמה שנים נראה שהי' לפני זמן עלוה"ש הנקוב בלוחות. (והארנו במק"א מ"מ בבירור מ"מ עלוה"ש לשיטת אדה"ז). ולהעיר, שגם תל"ל כמקילם, צ"ע הסברא להקל לברך, שע"כ לא מצאנו אלא באנוס וא"ו לברך, אבל כאן הרי ברכה לפניו, ואמרינן ל' זיל ברוך, ולא להשתמש מקיום מ"ע דאורייתא (לכמה דעות). וגם למקילים, היינו רק כשהוא באמצע לימודו שיש כאן גם דררא דביטול תורה, ולא באופן שתרבה בעלים לפניו, מאחר דמפקי' ומבטל בלא"ה, וכגון שטבל כבר במקוה וכדומה. ועוד ועיקר, שהרי אפשר בהרהור, וליכא משום ביטול תורה. אבל כולי האי א"צ להחמיר, לבטל מלימוד התורה בזמן עלוה"ש הני מוקדם. וק"ל.

וימה שעדיין ל"ע, האם כדאי להתחיל לברך ברכה"ת רק אחרי שניעור משנינות אצלה דתי הסבורים שבישן שינת קבע ביום מחוייב בברכה"ת (שבפשוטו כ"ה מעיקר הדין אלא שהמנהג אינו כן), וכן שהניעור כל הלילה אינו מברך רק כשישן לפני"ז. ואף גם זאת, שגם למה שנהגו שלא לברך בשינת קבע ביום, מקום לומר שב"ז רק בישן שינת קבע בלילה, שלגבי שינת הלילה ה"ז בגדר שינת עראי (ולהעיר מחי' הרה"ה ברכות יא, ב בעניינות מילתא שאינו מברך על שינת היום, שביום לאו זמן שינה היא. ועד"ז הוא בשבה"ל סוס"י ה). אבל בניעור כל הלילה שאנו, שינת היום היא שינת קבע שלו. אלא שהפוסקים סתמו בהו. (ותלי בעינינו המנהג שלא לברך בשינת היום. וכן ל' לסברת המ"א שם שדעתנו שלא לפטור עד לחמור, שבישן אח"כ דעתו שלא לפטור עד אחרי שינת קבע ביום, וראו מהרש"ב ע"ש. ועוד.) ועוד זאת, שלסברת רעק"א שבה"ע הבאה, בניעור כל הלילה וישן ביום שלאחריו, ממנ"פ מברך). ולאידך, נכון שיקרא ק"ש קודם שינתו, ואין

כל הלילה מברך לכשיאור היום¹⁶².

בברכת התורה, בכל יום, ובפרט ביום מתן תורתנו, נכון הדבר להתבונן בלשונו הזהב של אדמו"ר הזקן בשולחנו¹⁶³: יראה כל אדם, שתהיה כלי חמדתו של הקב"ה, שהיה משתעשע בה בכל יום, חשובה בעיניו לברך עליה בשמחה יותר מעל כל הנאות שבעולם, שזה מורה שעוסק בה לשמה. ויזכה לשלשלת הנמשך לעוסק בה לשמה, שהוא: לא ימושו מפיד ומפי זרעך וגו', שתעשה שאלתו ובקשתו שמבקש בברכתה: ונהיה אנחנו וצאצאינו".

ידועים דברי הב"ה¹⁶⁴ בנוגע לכוונת ברכת התורה: שנהי' עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו ית', שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ד' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה, והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, ובזה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והי' המשכן אחד. . לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה

לקרוא ק"ש ללא ברכה"ת לפני', ובפרט לפמשנת' אצלנו במק"א (נדפס בס' זכרון תפארת איש) שק"ש אינו נגדר תחנונים וחייב בברכה"ת לכ"ו"ע (ולא נחלקו בגדר ק"ש רק לענין קריאתה אחר ברכת אהבת עולם שצ"ל "נראית ברכה לשם עסק התורה" (שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ו) וק"ש ותפלה לא חשיבי לימוד לענין זה" (כל' הבי"ש)).

והחושש שישתקע בשינה, נכון שיברך ברכה"ת מיד וקרא ק"ש, וליתר שאת יכוון אח"כ באהבת עולם לצאת ברכה"ת למ"ד שמברך על שינת היום.

162) סידור אדה"ז. והמשך לשונו: "כמו כל ברכות השחר". וצ"ע ששינה בלשונו שבנוגע לברכה"ש כ' אחר שיעלה עמוד השחר". אבל פשוט שהכוונה כאן לעלוה"ש דוקא. ודלא כמי שרצה להעמיס באו"א. וכ"ה הלשון במג"א סתצ"ד. וראה שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז ואילך. והנה בשו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז הביא שהרובה לצאת ידי ספק ישמע ברכה"ת מאחר ויתכוון לצאת יד"ח אם אפשר ואם לאו יברך בעצמו. ובסידור השיטתו. ולכא"ו ה"ט שהכריע במוחלט כסברא בתרייתא. וכדעת הראי"ל בשער הכוונות ברכת השחר (א, ג), ופע"ח שער הברכות פ"א. וכן הכריעו על המקובלים. וכדרכו בקודש בסידור הלכריע כמ"פ כדעת חכמי הקבלה. (וכ"ה בנוגע לברכות השחר בכלל, שבשו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז כתב שלכתחילה טוב להביא עצמו ליד חיוב כל הברכות אם אפשר לו. ובסידור השמיטו ג"כ).

ואף שמקום לומר בזה "דכיון שאין זה אלא אם אפשר לא העתיקו בסידורו" (ראה בכיו"ב הגש"פ עם לקו"ט ד"ה קדש. ולהעיר מכוני"ז בגא"ק חט"ו ע' קנז. ודעת לנבון נקל לחלק בין זה לראש מקומות בסידור שהעתיק דנים עד"ז), ובפרט בגדו"ד שהוא רק ל"הרובה לצאת מכל ספק" – יותר נראה כנ"ל. וכן גם בקצוה"ש ס"ה ס"ח השמיט לגמרי מש"כ אדה"ז בשו"ע (אף שהביא כן שם ס"ז לגבי שאר ברכות השחר. וצ"ב החילוק. ולהעיר מהנהגת אדמו"ר מהרש"ב נ"ע בשה"ש תרצ"ג (שבהע' הקודמת) שבידך כל ברכה"ש לבד ברכה"ת כשיעור משינתו. כן להעיר שחלוקים הם בטעמא דמילתא שמברך גם כשלא נתייב, שבברכה"ש מברך בכ"ו מחמת מנהגו של עולם, אבל בברכה"ת הטעם באו"א (לפי שדעתו לפטור רק עד למחר או מצד ברי' חדשה, ראה בהע' הקודמת). וי"ל בפשיטות, דבשאר ברכה"ש ההיזרו הוא להביא עצמו ליד חיוב, משא"כ בברכה"ת שההידור לשמוע מאחר ולא לברך בעצמו. ולהעיר מהמסופר בהקדמת ס' אור מלא, בנוגע להמהדרים בשובותו לברך בשמחה מאחר. והוא אין קיימ"ש שמברך בעצמו עדיף – ראה שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ו. וכ"ה בכל המאה ברכות שלכתחילה אין לשמוע מאחרים (ראה ב"ח סמ"ז ד"ה ומ"ש אבל. הגהות חכמת שלמה שם). כן להעיר מהשקו"ט לצאת ברכת השבב ע"י אחר – ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שנו. ושם גם בנוגע לברכה"ת). ולמעשה, כן המנהג פשוט.

והרובה להחמיר בדבר, יוכל לברך רק אחרי שינתו כאור הבוקר, ראה עד"ז לעיל לענין ברכות השחר. כמו כן יוכל לכוון בברכה"ת דיום אתמול שלא לפטור רק עד למחר בבוקר, ובכגון דא ודאי מהני כיון שמפסיק מלימודו בינתיים (ראה שו"ת קרן לדוד סנ"ט. ויען יוסף שטט"ו. אבן ישראל ח"ט סס"א). ועוד. וכן אם ישן שיתקע קבע ביום בערב שבועות מהני לכ"ו"ע מנופ"ג (ראה הגהות ורקע"א למג"א סמ"ז סק"ב, והובא במשנ"ב סק"ח). ויש שפקקו בזה. גם צ"ע בעצם הענין, מ"ט עדיף לן לצאת יד"ח האומרים שלא לברך בניעור כל הלילה, ומחמת זה ליכנס לבית הספק בין שינת קבע ביום. ולהעיר שכשחל ערב שבועות בשבת, אם עלה לתורה בשבת מנחה נפטר מברכת אשר בחר. וגם כשלא נתכוון לכך (ובמק"א הארכנו שגם ברכת אהבת עולם פוטרת שלא במתכוון). ומש"כ בכ"ה ס"י קלט סמ"ז – היינו שלכתחילה נכון לכוון לכך.

163) סמ"ז ס"א.

164) אור"ח סמ"ז ד"ה ומ"ש דאמר. והובא בכ"מ בשיחות קודש.

ובר"ד משיחת יום שמח"ת תש"כ: אז תורה היא שעשועי המלך בעצמותו, וכמ"ש ג"כ הב"ח בענין ברכת התורה אז תורה היא אלקות. ווען מען וואלט ניש געזעהן דעם ב"ח אינועוויינג האט מען געקענט זאגן אז דאס האט געשריבן א חסידישער רבי. די מעשה אבער איז אז דאס איז א ב"ח אין גליא דתורה. ועד"ז בר"ד משיחת ש"פ תשא תשכ"ד, שישנם שם לשונות שלא מוצאים כדוגמתם כי אם בתורת החסידות. ובר"ד משיחת יו"ד שבט תש"ל: א ב"ח נפלא ביותר, עיי"ש.

ובר"ד משיחת אחש"פ תשכ"ט: ווי מ'זעט פון דעם ב"ח אז כדי צו וויסען ווי צו לערנען תורה און מאכען א ברכת התורה דארף מען וויסען קבלה וחסידות וכו'. עס איז א פלא אויף די ליטווישע, אדער ווי מ'פלעגט זיי אמאל רופען מתנגדים, וואס זיי שטעלן זיך נישט אפ אויף דעם ב"ח, וואס אזוי שטייט דאך אין אלע דפוסי הב"ח, אפילו נאך איידער עס איז געווען א חסידישע דרוק. אך האב גערעדט מיט א ראש ישיבה אז מ'זאל לערנען חסידות באים אין ישיבה. . אז עס איז בפינויער פס"ד אין ב"ח אז מ'מוז לערנען פנימיות התורה. וואו איז דער ב"ח? האט מען ארויסגענומען א טור און גענוען אינועוויינג וואס דער ב"ח זאגט. איז וואס איז די יצה דערצו? האט ער פארמאכט דעם ספר אז צוריק אריינגעשטעלט אין פאליצע... – וואס דאס איז א בפינויער ב"ח, און דער ב"ח איז א דער ב"ח איז דאס מייסד אויף גמרא און ראשונים און אויף דעם רבינו יונה (הובא בר"ן נדרים פא, א), וואס רבינו יונה איז דאך מקובל אין אלע ישיבות.

לעמו ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך, והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו על קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהי' משתעשע בה בכל יום, כדי שתתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה, ולהוריד השכינה בקרבנו. צריכים לזהר שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה. וטוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו.

שחרית

המתפללים שחרית בהשכמה, יתעטפו בטלית אחרי השעה 4:31 ("משיכיר"), ויתחילו תפילת העמידה בנץ החמה – 5:31 (לערך).

באמירת איזהו מקומן (ש"אין¹⁶⁵ קריאת פרק זה עולה ללימוד משנה אלא למי שמבין אבל אם אומר המשנה ואינו מבין אינו נקרא לימוד כלל): "זבחי שלמי צבור" הם שני הכבשים שהיו מקריבים בחג השבועות ונקראים כבשי עצרת, ובאים ביחד עם שתי הלחם, ואין לנו שלמים בציבור אלא אלו¹⁶⁶. [גם מזכירים באיזהו מקומן "חטאת הצבור" . . שיערי [ר"ח] של מועדות" שמקריבים היום].

זכירת מעמד הר סיני מ"ע של תורה¹⁶⁷, וטוב לזכרו אצל קריאת שמע, שכשיאמר "ובנו בחרת" יזכור מתן תורה "וקרבתנו" להר סיני¹⁶⁸.

שחרית ליום טוב. תפלת העמידה לשלוש רגלים.

נדרם באמצע תפלת העמידה ואינו יודע באיזה ברכה עומד חוזר לראש הברכה שבספק אם אמרה¹⁶⁹.

הלל

מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים בכל שלש רגלים לגמור ההלל¹⁷⁰ ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל.

אין להפסיק באמצע הלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

מצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש¹⁷¹. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה – הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאינו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחרי גמר הציבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן לגמור תפלת השחר עם הציבור ולאמר הלל עמהם".

165 ע"פ שו"ע אדה"ז ס"נ ס"ב.

166 אבל להעיר מפ' הראב"ד לספרי פ' ראה פיסקא סד, דקאי על שלמי חגיגה הבאים בכנופיא (ראה יומא נא, א. פירש"י חגיגה ו, א ד"ה שתי אכילות ושיח יצחק שם. אבל ראה משך חכמה דלקמן שהקשה מתמורה י, ד. ואולי חגיגה דאז שאני. וראה או"ש (להנ"ל) חגיגה פ"ב ה"א).

ועוד להעיר ששלמים שהביאו בהר סיני בשעת מ"ת היו ג"כ שלמי ציבור – ראה זבחים צז, ב. ויש שפ"י שהיו שלמי חגיגה, וכ"מ בחגיגה שם. ובכריתות ט, א שהיו קרבן הגר, והרי קרבנו גם שלמים (רמב"ם מעה"ק פ"א ה"ו. וראה באבהא"ז ועוד שם).

[וכן מצוינו שלמי ציבור בהר עיבל, במילואים, ובחנוכת ביהמ"ק בימי שלמה. וראה משך חכמה משפטים כד, ה. ואכ"מ בכ"ז].

167 והוא כנגד חגה"ש (כ"ה בכתבי האריז"ל (שעה"כ ענין כוונת יוצר. ועוד), שד"ה הזכירות כנגד פסח שבועות וסוכות ור"ה. וראה שו"ת מנח"א ח"ב סע"ח סק"ב).

168 ובשעה"כ שם: זכרון מעמד ה"ס וקבלת התורה. ועד"ז הוא בשל"ה בחלק דרך חיים פ' יתרו: לזכור בכל יום ויום במעמד הר סיני ובמ"ת. וראה גם מג"א ס' ס"ק"ב. וכבר נתחבטו רבים בביאור ב' הפרטים: מתן תורה ומעמד הר סיני. ולהעיר מלקו"ש חל"ד ע' 190. שם ע' 192. ואכ"מ. ולהעיר גם מנוסח דיינו בהגש"פ: אילו **קרבנו** לפני הר סיני ולא נתן וכו'.

169 ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב ס' א'תקמה.

170 בלבוש כתב ש"גומרים הלל בשני הימים שאומרים שירה על נתינת התורה". ולהעיר מפסחים קיח, א: מ"ט אמרינן האי שיש בו וכו' מ"ת דכתיב ההרים רקדו כאלים. אבל בפשוט דין הלל הוא מחמת יו"ט, ומ"ת אינו ענין לגוף הי"ט. ואכ"מ.

171 ח"ז ע' סז.

כל היום כשור לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים.

י"א שאם דילג מלה בהלל לא יצא ויחזור עוד פעם מתחילתו. ונכון לחזור ולומר ללא ברכה¹⁷². אבל אם טעה ואמר חצי הלל כמו שאומרים בראש חודש וכבר סיים עם ברכת יהללוך, חוזר ומברך¹⁷³.

אחרי הלל, קדיש שלם, שיר של יום, קדיש יתום¹⁷⁴.

קריאת התורה

ויהי בנסועי. י"ג מדות ו"רבונו של עולם". בריך שמי'.

מוציאין שני ספרי תורה. וקוראים בספר תורה ראשון – חמשה קרואים בפרשת יתרו ("בחודש השלישי לצאת וגו'" עד סוף הסדרה) שהוא ענינו של יום שבו ניתנה התורה. אחרי גמר הקריאה, מניח ס"ת השני על הבימה [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות¹⁷⁵]. חצי קדיש. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. [ולא יפתחו השני ולא

(172) במשנ"ב סתפ"ח סק"ב כתב שלא יצא. אמנם, דבריו מחודשים. ואדרבה, בטור שם וכן בסתמ"ד מוכח שבנוף הדלוג אין כאן חשש, רק מחמת נוסח הברכה להמברכים בל' "לגמור", לדעת מהר"ם. וכש"כ להרא"ש שהביא בטור שם שאין לדקדק בנוסח הברכה. (וכ"ה בפרישה סתפ"ח סק"א שאף אם יארע שדילג תיבה או שתיים אין ברכתו בטלה. ואיהו קאי גם לאלו שמברכים לגמור). וכן הוכיח מזה בשו"ת מעט מים סנ"ג. (אבל מש"כ שם לדמות לפסדו"ז – צ"ע שבהלל מפורש שאין לדלג. ואנו קיימין השתא רק לאחר מעשה, ובמי שדילג רק תיבה אחת, אם יצא). ובשעה"צ שם סק"ג דחק בזה. ומה שתי' שם בפ"י דברי הטור, שדעת מהר"ם שגם במגילה אין מדקדקין באותיותי' – אינו מעלה ארוכה, חדא שאינו עולה יפה עם דעת הטור הרא"ש ושאר הראשונים. ועוד, שזהו רק לענין שינוי המשמעות ולא בדלוג תיבה. וכש"כ שאין לפרש בדבריו שר"ל דקאי להדעה שגם בדילג תיבה יצא במגילה, ועוד שהעיקר חסר מן הספר. ואולי כוונתו לומר שבטור מייירי במי שלא דקדק בקריאתה. אבל הפקיע ל' הטור מפשוטו, שכתב להדיא דקאי בחשש שיחסר תיבה אחת. ועוד, דמאי שיאטי' דשינוי משמעות התיבה לנוסח "לגמור". וכן קשה, שאם באמת יצא יד"ח בלא דקדק בקריאתה, מדוע לא יברך לגמור, שכן ה"ז בגדר הלל בשלימות. ועוד אחת היא לנו, לדבריו המשנ"ב דמקשינן למגילה לכל מילי, הא אנו קייל"ן גם במגילה שלא יצא כח"ג במפסיד המשמעות. (ובאמת ילה"ק לאידך גיסא, שמנין לנו ללמוד הלל ממגילה להקל גם בזה שלא לדקדק באותיותי', דשאני מגילה שמקולי אגרת שנו בה). [ואולי י"ל שמדברי הטור ליכא לאוכוחי, דקאי בחשש וספק שמא ידלג, ואמטו להכי כתב שמברך לקרוא ליכא למיחש, לפי שספיקו לקולא, משא"כ במברך לגמור, שאין לו לברך כך מחמת הספק שמא ידלג. אמנם, בודאי דילג אכתי איכא למימר שלא יצא. אלא שנוסף לזה שבשעה"צ לא רמו כלל לפי' זה, גם בדברי הטור רחוק הוא ממשמעות דבריו. וגם בעיקר הענין – ילה"ע מבה"ל סתכ"ב ד"ה ולמקום, שבספק טעה בהלל יש לו להחמיר מחמת הברכה, דהו"ל ספק דלא תשא. וראה שו"ת שאג"א רס"י סט]. ובכלל, שאני מגילה שלא יצא בחיסור תיבה דכתיב בה ככתבם ולשונם, וכמפורש ברמב"ן מגילה יז, א. ואילו הלל דמאי להפלה וברכות, ונתקן בתורת שירה. ומפורש הפכו בפמ"ג סתפ"ח במ"ז סק"א. וכמ"כ בשו"ת נוב"א סמ"א שגם בדילג הלל שייך עלה שם הלל. ומוכח נמי במג"א סתכ"ב סק"י: אם דילג פסוק אחד (ולא כתב בדילג תיבה). וכן מפורש גם בר"ד בעת הסעודות ביום ב' דחג הסוכות תשכ"ט.

ויש להוסיף, שאם נאמר שבדילג תיבה לא יצא, הרי בשמינת הלל מהש"צ ועניינת ראשי פרקים (וכפי שנהגו גם היום אצל יוצאי תימן), איכא למיחש שמא יפנה לבו לדברים אחרים כבברכות ק"ש. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 232 הע' 29, שמה"ט הבקיאים אמרו עם הש"צ. ולכאן לא מחמת שמעכב בלא שמע תיבה או שתיים, וכמו בברכות ק"ש שאינו מעכב, אלא שראוי לשמוע כולו. וגם לפעמים יפנה לבו ויחסר ענין שלם.

ואף שכ"מ קצת בתוס' ברכות טו, א ובאגודה ברכות פ"ב סמ"ד, ועוד – נראה דקאי אק"ש ומגילה, או שבאם רוצה לחזור יאה על הסדר, ולא קאמר אלא להשוות לענין זה שאין לקרוא למפרע.

ועכ"ז כתבנו לחזור עוד הפעם, מטעם אחר, שלא לגרוע בתקנת אמירת הלל. (וא"ש הא דקיי"לן שבעטע חוזר. ובלא"ה איכא למימר דקאי בטעה ודילג פסוק כבמג"א ה"ל, או ענין שלם כבה"ע הבאה). וגם בפמ"ג שם כתב שאם אומר לקרוא ולא לגמור אם "ידלג באונס יצא אע"פ שמחויב לגמור כולו". [וצ"ע בכוונתו שא"כ שעדיין מחויב לגמור כולו מה שייך לומר שיצא. ואולי ר"ל שמעיקרא ה' מחויב לגמור כולו, אלא שבדיעבד דילג באונס יצא. ועיני' ל', דקאי לענין הברכה, שא"צ לברך שוב, אע"פ שמ"מ עליו לגמור בשלימות]. וראה גם בשו"ת שבה"ח ח"ל דלקמן שמ"מ לא קיים תקנתם לגמור כולו.

ורשום אצלי שדנו בה בשו"ת שבה"ל ח"ז סס"ב. שם ח"ח סל"ט סק"ב. חזו"ע חנוכה ע' רבי. זה השולחן סתפ"ח. שואלין ודורשין ח"ד סכ"ד. הרי קדם סי' קפ. רשימות שיעורים סוכה ע' דש.

והנה, במג"א סתכ"ב סק"ח שאם שמע מהש"צ יצא אלא שמוטב לומר בעצמו בנחת. וכבר כ"כ בסדה"ה בענין כוונת הלב ואגידתו ד"ה אחר, הובא במקו"ח שם. והטעם, שאף ששוכ"ע לפעמים אינו מכוון ולפעמים הש"צ מאריך בניגונים.

(173) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כה"ר. ושנ"ת.

(174) בשו"ע אדמ"ר הזקן מוזכר מנהג (שהובא בספרים שלפניו) לחלק עשבי בשמים לציבור בבית הכנסת בשבועות. ומהזיה שלא לחלק מברוך שאמר עד לאחר שמונה-עשרה. ככל הידוע, בפועל לא נהגו כן.

(175) מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"א או"ח סוסי' קמו. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז.

ומקצת חכמים בעיניהם מתעקשים לומר שאי"ל מנהג חב"ד, וכאילו מנהגו היפך השו"ע רח"ל. ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים בן כ-1770. ואין טענה זו כדי להשיב עלי'.

יסורו המפה עד שיגללו הראשון, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה¹⁷⁶]. המפטיר קורא בספר תורה שני בפרשת פינחס וביום הביכורים וגו'.

אקדמות

בשו"ע אדמו"ר הזקן מובא שבמקום שאין מנהג יותר טוב לשורר אקדמות קודם שיתחיל הכהן לברך לפני קריאת התורה. וכן נהגו לומר זה הפיוט בכמה מנינים שמתפללים בהם נוסח אדמו"ר¹⁷⁷, וגם ביקטרינוסלב¹⁷⁸. אבל בלוח היום יום ובספר המנהגים: "אין אומרים אקדמות"¹⁷⁹.

עשרת הדברות

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר תורה¹⁸⁰.

נוהגין לקרות בציבור בטעם העליון (לעשות מכל דיבור פסוק אחד) לפי שבו ביום ניתנו עשרת הדברות לכך קורין אותו כמו שניתנו כל דיבור בפסוק אחד. ויש נוהגין לקרות בציבור בטעם העליון לעולם אף בשבת פרשת יתרו ובשבת פרשת ואתחנן, רק היחיד הקורא לעצמו קורא בטעם התחתון.

בשלשלת היחס שבהקדמת לוח היום יום: "תש"מ . . . מעורר שילדי/ילדות ישראל, אפילו "טף" ממש, יבואו לביהכ"ס בחה"ש לשמוע "עשרת הדברות".

ב"הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג השבועות¹⁸¹: "כמדובר כמה פעמים – ע"פ מרז"ל "אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה"¹⁸² – כשם שאמירת עשרת הדברות בפעם הראשונה היתה בנוכחות כל עם ישראל, אנשים נשים וטף¹⁸³, גם הקטני קטנים – כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה הזאת בזמן מ"ת בכל שנה ושנה, כל בני ישראל, גם הקטני קטנים(ות) יהיו בבית הכנסת¹⁸⁴ (לכל הפחות¹⁸⁵) בעת קריאת עשרת הדברות. ולהעיר אשר מ"ת הוא ע"י אשר "בנינו עורבים אותנו". [ובכמה שיחות, שכדאי גם מבן חודש ומעלה, אם אינו נוגע בבריאות הילדים, והרוצים – אפילו לפני זה¹⁸⁶].

176 ארחות חיים הל' קריאת ס"ת ס"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא ב"י שם. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרנה. שו"ע ס' קמז ס"ח. והטעם – בלבוש סוסי קמו. וראה בשו"ת בעי חיי אור"ח ח"ב ס"ג. ובביהגר"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקור"ט שם שקור"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.
177 ראה שעה"כ פ"מ סק"ז (נוכח בר"ד בעת הסעודות ליל א' דחגה"ש תשכ"ט). ולהעיר מר"ד ש"פ נשא תשמ"ט – ההדגשה באקדמות שנדפס בסידור תורה אור ע"י אאזמו"ר. וראה ר"ד ליל א' דחגה"ש תשכ"ו.
178 וראה גם ר"ד בעת הסעודות יום א' דחגה"ש תשי"ג (שיתכן שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע רצה שיאמרו אקדמות). אבל ראה ר"ד הנ"ל מתשכ"ו.

179 וראה אג"ק ח"ח ע' תכו.
טעם מנהגנו שלא לומר אקדמות – נתבאר בשיחת יום ב' דחגה"ש תשי"ז. ולהעיר מר"ד הנ"ל מתשי"ג שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע אמר שאינו יודע הטעם. וראה ר"ד בעת הסעודות שש"פ תש"ל.

דין אודות מנהג כ"ק אד"ש בזה – נמצא בר"ד בעת הסעודה דליל ב' דחגה"ש תשכ"ז.
180 ויש שנהגו לעמוד איזה פסוקים קודם. וכן ראינו לפעמים במעשה רב.

181 לקוטי שיחות חכ"ע ע' 315.

182 להעיר מסה"ש תשי"ג ע' 119 שהחילוק בין מ"ת שבפ' יתרו לחגה"ש, שבפ' יתרו ה"ז בדוגמת "מלך בשדה", ובחגה"ש – בדוגמת מלך בהיכלו, עיי"ש.

183 ובלקו"ש חכ"ג ע' 250 הע' 56: אף שכמובן בפשטות – אלה בעזרת אנשים ואלה בעזרת נשים וכו', עיי"ש בארוכה. ועד"ז הוא בכ"מ.
184 בלקו"ש חכ"ג ע' 250 (משיחת ער"ח סיון תש"מ, שבו ניתנה ההוראה לראשונה – ראה שלשלת היחס בתחילת לוח היום יום): אין די בתי כנסיות (א מקום קדוש), בשעת קריאת התורה (בציבור ובברכה לפני ולאחרי). וכן שם ע' 251: ווען מ'לייענט די עשה"ד ובחגה"ש, און אין א מקום קדוש, ובציבור במעמד כמה עשיריות מישראל, ובהקדמת ברכה לפני ולאחרי. ועד"ז הוא בכ"מ. ובשיחת ערב חגה"ש תשמ"ב לעניינו, שקריה"ת (ועשה"ד) בביהכ"ג, בית התפלה, הו"ע חיבור תורה ותפלה.

185 עד"ז הוא בכ"מ בשיחות קודש. ובלקו"ש חכ"ג שם: אנהויבנדיק פון "יודבר אלקים". ובלקו"ש חל"ז ע' 124: הערן די עשרת הדברות און די פסוקים בתור הקדמה לזה (עכ"פ). ובשיחת ש"פ במדבר תשמ"א: החל מ"בחודש השלישי גו'" ובעיקר – קריאת עשה"ד. ועד"ז בשיחת ר"ח סיון תשמ"א (וכמ"פ): קריה"ת ובמיוחד – עשה"ד. וראה שיחת כ"ז אייר תשמ"מ. ולהעיר מלקו"ש חכ"ג שם ע' 254: זיין אין שול, הערן קריאת התורה און דאווענען.
186 ראה לקו"ש חכ"ג ע' 251. ובסה"ש תנש"א ח"ב ע' 547: גם הקטנים ביותר ועד לתינוקות שבעריסה. ובשיחת כ"ז אייר תשמ"מ

הקהל: בכמה מקומות נת' השייכות ל"הקהל". ולהעיר שבשנת תשמ"א (הקהל) הייתה התעוררות מיוחדת לעשות כינוסי ילדים שישמעו את עשרת הדברות.

"איך האב זיך דערמאנט דעם יו"ט שבועות פון יאר תרמ"ה. ערב שבועות פון יענעם יאר האט צו אונז געזאגט דער מלמד פון חדר: עס שטייט אין דער תורה ויוצא משה את העם לקראת האלקים, משה רבנו ע"ה האט ארויסגעפירט די אידן צו מ"ת. קינדערלעך – זאגט צו אונז דער מלמד – קומט איך וועל אייך פירן צו מ"ת. . . אז מארגן דעם ערשטן טאג שבועות אין דער פרי זאל מען אויפשטעהן מיט א שעה פריער ווי שטענדיק און קומען אין ביהמ"ד צו קבלת התורה.¹⁸⁷"

בנוגע להיוצאים לסדר קריאת התורה במקומות אחרים, בכדי שיבואו הילדים לשמוע "עשרת הדברות" צריך לפחות ששה שלא שמעו קריאת התורה¹⁸⁸. באם רוצים לשמוע לפני זה קריאת התורה על תנאי, כדי שמצד אחד יוכלו להשלים המנין כשיגיעו לשם, ולאידך, אינם רוצים להחסיר קריאת התורה אם יתברר שאין מנין שם – אין הדבר פשוט כלל שאפשר להתנות בכון דא¹⁸⁹.

הפטרה

מפטיר בנביא במרכבה דחזקאל על שם שנגלה הקב"ה בסיני ברבוא רבבות אלפי שנאן. "ולהעיר מז"ח יתרו¹⁹⁰ דראיית יחזקאל היתה בחג השבועות ביום מ"ת¹⁹¹". ונוהגין לסיים בפסוק ותשאנו רוח אף שאינו כתוב כלל אצל המרכבה¹⁹².

בלקוטי שיחות¹⁹³ נתבאר "מדוע קבעו הפטרה במעשה מרכבה שלא ניתן להבין לרוב בנ"א, כי אף שפרטי עניני המרכבה שנתפרטו בהפטרה אינם בהבנה והשגה כנ"ל, הרי בכחו של כאו"א להבין ולעמוד על תוכנה הכללי של ההפטרה, שכל פרטי המרכבה שראה יחזקאל הם "דמות", שעל ידם ידע יחזקאל והכיר ב"דמות העליונות".¹⁹⁴

ונוהגין במקצת מקומות שגדול וחכם קורא זאת ההפטרה. יש נוהגין לאמרה מעומד ולא המפטיר בלבד אלא אף כל מי שקורא אותה בלחש עם המפטיר קוראה מעומד מפני כבוד¹⁹⁵.

מוסף

מוסף לשלוש רגלים. אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לחג השבועות ("וביום הבכורים"). בנוסח התפילה: בגלל השעיר הנוסף בחג השבועות, הבא ביחד עם שתי הלחם – מנהגנו על-פי נוסח אדה"מ¹⁹⁶ לומר בתפלת מוסף של חגי השבועות "ושני שעירים לכפר"¹⁹⁷.

דיני הטועה בתפילת מוסף, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ברכת כהנים. אין הצבור עונים אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים¹⁹⁸. עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה. יחזירו פניהם נגד פני הכהנים, ולא יחזירו פניהם אנה ואנה שנושאת כפים אינה אלא פנים כנגד פנים. וצריך לשמוע ולכוון לברכתם.

(ועוד): כולל ילדים הכי קטנים שזה עתה נולדו. וראה לקו"ש חכ"ח ע' 238 הע' 61: גם הקטנים וקטני קטנים כו' – להעיר שבקריעת ים סוף. . . "אפילו עוברין שבמעני אמן אמרו שירה".

187) סה"ש תש"ע ע' 100, עיי"ש בהמשך. והובא בלקו"ש חכ"ג שם הע' 55 (לעניינו).

188) הארכנו מזה בהסכמה לס' בירורי מנהגים. וראה גם שו"ת באתרא דרב סי' יב'שלד. וש"נ.

189) וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ה'ריג. ושנ"ת.

190) לז, סע"ד ואילך.

191) לקוטי שיחות חלק לג שיחה א לחגה"ש (ע' 18) הערה 17.

192) ונתבאר באריכות בלקו"ש שם השייכות דפסוק זה להפטרה.

193) שם ע' 23.

194) ע"ש באורך.

195) וראה בר"ד בעת הסעודה דיום א' וב' דחגה"ש תשכ"ח.

196) ודלא כדעת זקנים מבעה"ת פינחס כח, כח.

197) ראה שער הכולל פ"מ ס"ק טו, ובהגהות כ"ק אד"ש לשם. וראה בהנסמן בהמועדים בהלכה ח"ב ע' פב. ונת' בארוכה בכינוס תורה דאסרו חגה"ש תשע"ד.

198) ובפשטות, לא סגי ברוב כהנים וצ"ל כל הכהנים.

הארכת הניגון מכלל הברכה היא, אא"כ מאריך הכהן הרבה, שאז יענה אמן מיד.

כשאומרים תיבת יברכך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר עניית אמן כשעדיין הטלית על פניו.

אחר הדוכן לא יאמרו יישר כח כהנים עד אחר כל הקדיש תתקבל. ולכן במקום שנוהגים לומר יישר כח נכון שלא ירדו הכהנים מן הדוכן עד אחר סיום הקדיש כדי שלא יתבטלו מעניית אמן.

הלכתא למשיחא: אין מביאין בכורים קודם לחג השבועות¹⁹⁹. בחג עצמו, נחלקו הראשונים באם מותר להביא בכורים²⁰⁰.

קרבנות החג: נוסף לקרבנות הפרטיים שעל כל אחד להביא – עולת ראייה²⁰¹ (אלא שבפועל לא דייקו להקריבם ביום טוב), שלמי חגיגה, ושלמי שמחה²⁰² – מביאים קרבנות ציבור לחג, (ומפורטים בנוסח התפילה, "ונשלמה פרים שפתינו"), קרבן מוסף הכולל 11 בהמות: שני פרים, איל אחד, ושבעה כבשים – לעולה, ושעיר עזים לחטאת, כמפורט בפרשת פנחס.

נוסף לכך, מקריבים קרבן מנחה חדשה בחג, והיינו שתי ככרות לחם חמץ מן החטה²⁰³ החדשה ("שתי הלחם"), ומקריבים עם הלחם 13 בהמות: שבעה כבשים תמימים, פר בן בקר אחד, ואילים שנים – לעולה, שעיר עזים לחטאת ושני כבשים לשלמים, כמפורט בפרשת אמור.

בסך הכל, מקריבים 24 בהמות (13 לקרבן שתי הלחם ו-11 לקרבן מוסף), כמנין כ"ד ספרים (13 ספרי תורה ונביאים, ו-11 ספרי כתובים) וכ"ד תכשיטי כלה (13 סוגים של זהב וכסף ו-11 מיני בגדים²⁰⁴).

[199] בכורים פ"א מ"ג.

[200] ראה תוד"ה מלאתך בכורות כו, א. שטמ"ק ומהיר"ט אלגאזי שם. יד דוד וחק נתן שם. מנ"ח מצוה יח סק"ג. צפע"ג נדרים פ"א ה"י. שו"ת אג"מ אור"ח ח"א עניני קדשים סי' א.

[201] מן הבהמה – חגיגה ז, א ובפירש"י שם. אבל ראה רמב"ם ריש הל' חגיגה. וראה ס"מ מלוקט ח"ב ע' עז. [202] ולהעיר נבערה"ש העתידי הל' קדשים סי' קצו סי' וסתפק בעצרת שאינו אלא יום אחד ושלמי החגיגה מספקים לו לאכילת בשר אם צריך להביא שלמי שמחה. ונוטה שא"צ, ומעמיס כן בפירוש הכתובים בפסקי חנה"ש שבסו"פ ראה, שמה"ט נ"ו שם "מסת נדבת ידך" לפי שאינם חובה.

ותמיהי רבה קחינא בגוהו, ומכמה טעמים, שפשטות הכתובים מורים איפכא, דמפורש בקרא חובת שמחה בשבועות (בפ' ראה טו, יא). ואף שאפשר לדחוק (וכדלקמן), תמיה שדוקא בשבועות (וסוכות) נז' ולא בפסח. ואדרבה, ילפינן שאר מועדים משבועות לפי שהקושו זל"ז. ובתוס' חגיגה ח, א ד"ה ושמחת, שגם חובת שמחה דסוכות ילפינן משבועות, וקרא ושמחת בחגך דסוכות בעינן לילפותא שיוצא גם בשאר קרבנות. וגם מסביר יותר נראה שעיקר שלמי שמחה הוא לגבי שבועות, דהכל מודים בעצרת דבעינן לכם. ובתור"ד פסחים סח, ב כתב בדעת ר"א ששמחת חג חובה רק בחג ולא בשאר יו"ט (וכבר תמיהו בזה). ולכאף' כוונתו לשלול רק סוכות ור"ה, שהרי בשבועות מפורש בקרא. כן מצינו שקו"ט (ראה ב' הר"פ לשהמ"צ לרס"ג עשה נח – רנא, א) מדוע לא נמנית מצות שמחת חנה"ש כמצוה בפ"ע. ובשו"ת חת"ס ח"ס סוסי' כח אזיל בתר איפכא ששלמי שמחה דעצרת דוקא דוחים שבת, יעו"ש.

גם ברמב"ם בריש הל' חגיגה נז' בפשיטות שנוהגת בכל ג' רגלים. וכ"ה בפירש"י ראה טו, י. (אבל בפירש"י חגיגה ח, א ד"ה מסת משמע שהיא קרא קאי בשלמי חגיגה. וראה שיח יצחק שם. ולהעיר מערוך ערך חג, ד"חגיגה" בסוכה יא, ב – היינו שלמי שמחה). ודוחק לומר דקאי שאין שלמי חגיגה מספקים לכל משפחתו, או שנטמא הבשר ונאבד – שפשטות הל' מורה דבכל גווי' מצוה שיקריב שלמי שמחה יתר על שלמי חגיגה. ויתירה מזו, ששקו"ט אפי' בנוגע לשלמי שמחה בימי תשלומין דחגה"ש (ראה בהע' בדיני תחנון מו"ח סיון בתחילת הלוח). ובנוגע לדיוק לה"כ "מסת נדבת ידך" – כבר עמדו רבים ופירשו בכמה אופנים. ואדרבה, מסביר נראה שמה"ט נז' בפירש"י לגבי שבועות דייקא, "קדש קרואים לאכול", שבעצרת שהוא רק יום אחד צריך להזמין אורחים כבדי שיוכל לגמור אכילת כל הבשר (לשני ימים ולילה אחד). וראה שיחת ש"פ ראה תשכ"ה. [להעיר מפ' הרמ"ז לוח"ג קד, א ד"ה בעי למחדי, שבשבועות צריך לשמח העניים בשלמי שמחה ובסוכות משל עצמו].

וגם עיקר דבריו תלויים באשלי ררביי אם חובת שלמי שמחה היא גם בהקרבה. וגם למ"ד שהיא רק באכילה (וראה לקמן בסעודת היום בהערה עד"ז) – צ"ע אם יוצאים בשלמי חגיגה, שהרי במשנה חגיגה י, ב נזכרו כו"כ קרבנות שיוצא יד"ח שמחה, ושעיר שלמי חגיגה. ושקו"ט בזה כ"מ, ומכמה טעמים (שחובתה "יתר על שלמי חגיגה" דוקא, או שמקיים רק בקרבן שהקריב ברגל לשם שמחה אבל שלמי חגיגה זמנם ברגל, או שמצוה בפ"ע לאכול שלמי חגיגה ואין אכילתה עולה לאכילת שלמי שמחה). וראה מה"י קורקוס חגיגה פ"ב ה"י. ובשו"ת אבנ"ז אור"ח ח"ב סי' תכנ סק"ב הוכיח שא"פ לצאת חובת שמחה בשלמי חגיגה. וכ"כ באו"ש חגיגה פ"ב ה"י בסופה. ועוד. וגם בערה"ש גופא שם סי' קצו סכ"א נסתפק בדבר, והביא דלא איתמטי בשום מקום לומר שיוצא בזה. ואכ"מ בזה. ועוד להעיר מסביר מחודשת דשאני מצות שלמי שמחה בשבועות שלכו"ע ההמצוה בהקרבה דוקא כבהר עיבל (ראה קובץ עלי אור חו' כל ע' ע"ג 82 ע"פ פשוטן של כתובים). [203] בנוגע להבאת תה"ל מכוסמין – ראה שו"ת באתרא דרב סי' כא'תצו. וש"נ. [204] מה שאין מזכירים בקריאת התורה ובמוספי היום פרשת שתי הלחם, נתבאר בארוכה בכינוס תורה אסרו חנה"ש תשע"ד.

שש זכירות.

מזל טוב

"בא חסידים הראשונים פלעגט מען שבועות זאגן מז"ט. פריער פלעגט מען זאגן מז"ט אין מיטן קריאת התורה, נאר אין ספרים שטייט אז דאס איז א הפסק, שפעטער פלעגט מען זאגן מז"ט נאך קרה"ת, נאכדעם איז געווען דער מנהג צו זאגן מז"ט נאכן דאווענען. איך געדענק זקנים אין ליובאוויטש וועלכע פלעגן חגה"ש זאגן מז"ט.²⁰⁵

תענית חלום

אסור להתענות תענית חלום בחג השבועות לפי שהוא יום שניתנה בו התורה וצריך לאכול ולשמוח בו להראות שנוח ומקובל לישראל יום שניתנה בו התורה לפיכך אינו דומה לשאר יו"ט ושבטות שמוותר להתענות בהם תענית חלום.²⁰⁶

קידוש היום

אתקינו סעודתא (ליו"ט), אלה מועדי, בורא פרי הגפן.
על המקדש לשתות רביעית שלם לצאת מספק ברכה אחרונה על היין.
מכסים המזונות²⁰⁷ בעת הקידוש²⁰⁸.

לא בירך שהחיינו בליל הראשון ונזכר למחר אומר בשעה שנזכר, ואומר אפילו בשוק [=שלא על הכוס].

אין קידוש אלא במקום סעודה. ואפילו אם אכל כזית מחמשת המינים שמברכים עליהם בורא מיני מזונות או ששתה רביעית יין מלבד כוס הקידוש יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה ויכול לאכול אח"כ הסעודה במקום אחר בין מיד בין לאחר זמן. ואינו צריך לברך על הכוס קודם אותה סעודה.

סעודת היום

"סעודת חג השבועות הגם דאס איז דאך א סעודת יו"ט, דאך איז זי בעיקרה א סעודת מצוה . . די סעודה פון חג השבועות איז א סעודה פון קבלת התורה והמצות. והדברים קל וחומר אז מען איז מכניס איין אידיש קינד תחת כנפי השכינה דורך בריתו של אאע"ה אדער דורך הכנסה לחדר, איז די סעודה א סעודת מצוה – מכל שכן אז ששים רבוא יוצאי צבא לבד זקנים נשים וטף האט השי"ת אריין געפירט אין חדר אויף זאגן קמץ אלף אָ, ווי עס שטייט הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, השי"ת האט אריין גענומען די אלע אידן אנשים ונשים אין תורה חדר נגילה ונשמחה בך, כ"ב אותיות התורה, וואס דער ערשטער אות האט השי"ת געזאגט קמץ א' פון דעם ווארט אנכי, דערום איז די סעודת חג השבועות א סעודת מצוה בעיקרה, נוסף אויף דעם וואס זי איז אויך א סעודת יום טוב.²⁰⁹

205) סה"ש קיץ ת"ש ע' 121. ונתבאר ביחית חגה"ש תשי"ג, שמול הו"ע שלמעלה מהשתלשלות וע"י העבודה הקדמת נעשה לנשמי, שהו"ע ביטול לבעל הרצון, מקבל המשכה מלמעלה, מדה כנגד מדה, שנמשך מבחי' שלמעלה מהשתלשלות בכל הענינים דבני חיי מזוני רויחי.

206) נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות חג כג שיחה ב' לחגה"ש (ע' 27).

207) ובקיצור שו"ע סע"ז ס"ז כתב שכשמקדש ביום קודם הסעודה הקבועה ואוכל פת כיסוין יש לקחת שתיים שלימות בשביל לחם משנה. (ובכמה מהדורות הוסיף עה"ג: "וכן ראיתי לנהוג אצל גדול אחד"). והב"ד בכה"ח סער"ד סק"ד. מעורר ישנים (פרידמאן) סכ"ז סק"ד. ועוד. וראה בית ישראל טוויסיג ח"ח לקיצור שו"ע שם שכן נהג גם בעל מנח"א ממונקאטש. וכן נהגו כו"ב. וכמדומה ברור שכן ראינו במענה רב בהתוועדות דיום השק" (אף שבד"כ כבר קידש לפני"ז, ולאידך כמ"פ שלא נטל ידיו לסעודה אח"כ).

ואף שהרבה אחרונים דחו דבריו (אר"ח ספינקא סרפ"ט סק"ה ודע"ת שם ס"א. קצה המטה סתר"ה סקע"ט. ברכת הבית שמו"ו ס"ג. באר יעקב סרע"ג סק"י וסרפ"ט סק"ד. בית שמואל ודוד ע' יז. ועוד. ולהעיר מארחות חיים ספינקא סרצ"א סק"ה בשם מאורי אור (ח"ד עמ"ס שבת קו, ב ד"ה ודע) שאפי' בלחם גמור כשאכל רק קצת לחולשא דליבא א"צ לח"מ), יש שיצידו כמותו.

ספ"ב בבד"ש סק"ה. וראה שו"ת דברי יציב או"ח סי' קכו. מנח"י ח"ג סי"ג. תשוה"נ ח"א סרס"ד. חזו"ע שבת ח"ב ע' קצא.

208) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' טורבג.

209) סה"ש תש"ג ע' 44-143. וראה גם שיחת א' דחגה"ש תש"ה. ונתבאר בכ"מ.

שתי סעודות

נוהגין בכל המקומות לאכול מאכלי חלב²¹⁰ ביום א' של שבועות²¹¹ ומנהג אבותינו תורה היא כי הרבה טעמים נאמרו עליו²¹², ולפי שמצוה לאכול בשר בכל יו"ט לפיכך צריכין להזהר שלא יבואו לידי איסור בשר בחלב ויעשו ככתוב ביורה דעה [וכדלהלן].

בר"ד משיחת יום א' דחגה"ש תשי"א: ביי דעם צמח צדק פלעגט דער ערשטער טאג²¹³ זיין א נגלה טיש, ווארום די רבנים וואס פלעגן ניט קענען קומען אויף אנדערע יו"ט אזוי ווי פסח, ר"ה, סוכות. . . פלעגן זיי קומען אויף שבועות. און ביי דער מילכיקער סעודה פלעגן זיי מציע זיין זייערע שאלות, און במשך פופציק מינוט פלעגט דער צ"צ ענטפערן אויף אלע שאלות. אזוי האט דערצייילט דער רבי. ובכדי אנוואהאלטן דעם מנהג וועל איך זאגן א נגלה ענין.

מנהגנו לאכול מיני מזונות²¹⁴ חלביים, ואחר-כך ליטול ידים לסעודה

210) בכמה קהילות ישראל נהגו לאכול "קרעפכין" (עיסה ממולאת בצורת משולש) בחג השבועות. וזכור גם "בשמעסן" סיון, תש"ו. ועיי"ש בטעם המנהג משום "אוריין תליתאי וכו'". ו"כ"ה בכ"מ. ולהעיר מהביאור בדא"ח, והובא בס' המנהגים ע' 58 בהערות, בטעם אכילתו בעי"ב, ע"ד שתי הלחם ע"ג שני כבשים בחגה"ש. (אלא, שכלל הידוע, בקהילות שנהגו בכך בחגה"ש, העיסה ממולאת בגבינה, ולא בבשר כבעי"ב).

211) וראה שו"ת באתרא דרב סי' ד'שיב. וש"נ. והובא שם גם משיחת ט' סיון תנש"א (יחידות כללית – מסרס קלטה): בחג השבועות און דוקא אין דעם ערשטן טאג וואס דעמאלט ליינט מען די עשרת הדברות עסט מען דוקא מאכלי חלב. ובהמשך השיחה: אין דעם ערשטן טאג פון חג זמן מ"ת האט מען שוין געגעסען מכל עניני מאכלים, סיי חלב און סיי בשר, און דערנאך האט מען דאך אויך געגעסען מתוך שמחה וטוב לבב.

212) דיוק הלשון נתבאר בישיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ה.

213) וראה ביומן התורה וההלכה בתשורה לברמ"צ מטוסוב י"ג סיון תש"ס ע' 18. ו"כ"ה גם באג"ק אדמו"ר מהרי"צ ח"ח ע' צט. וכ"מ ב"תורת שלום ע' 209. אבל באג"ק אדמו"ר מהרי"צ ח"ו ס"ע קעא, ושם ריש ע' קעב, שה'ל ביום השני (נסמן בסה"ש תש"נ ח"ב ע' 287 הע' 3. ובמהד"ק שיחה הנ"ל נזכר רק משיחה הנ"ל בתשי"א). ו"כ"ה בסה"ש תש"א ע' 123. סה"ש תרצ"א ע' 237. וראה סה"ש תרצ"ו ע' 138 (נסמן גם בסה"ש תש"נ שם). ולהעיר מר"ד יום א' דחגה"ש תשכ"ז בעת הסעודה.

214) מחטה דוקא, וכן הלחם בסעודת בשר, ולא משאר מיני דגן, דוגמת שתי הלחם – ראה מג"א סתצ"ד סק"ט ובפמ"ג בא"א שם. וראה שו"ת באתרא דרב סי' כא'תצז.

ולהעיר שאדה"ז השיטת ד"ז. ואולי טעמו לפי שבכלל לא הביא הטעם דשתה"ל, וכתב רק ש"הרבה טעמים נאמרו עליו" (ראה גם במג"א סק"ו. ובפ"ח שם: כמה טעם חלוש הוא זה). וי"ל עוד, שברמ"א גופא, וכן מט"מ סתרצ"ב (ועוד), איכא לפרושי בדוחק שהזכר לשתה"ל הוא בגוף אכילת ב' מיני תבשילים (וראה העתקת ד' הרמ"א בשכנה"ג בהגה"ט סק"ג). אמנם, במג"א סק"ו וסק"ח לא הבין כן בדעת הרמ"א. וראה פמ"ג בא"א סק"ז ובמהד"ש שם. שו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קס. ועוד, שבלא"ה לא נהגו כטעם הרמ"א לגמרי, שהרי אין אוכלים חלב ובשר בסעודה אחת, שהזכר לשתה"ל הוא באותה סעודה דוקא כשלוש חלמים (ראה גם שכנה"ג שם. אג"מ שם). ולהעיר גם שהמג"א כתב בסק"ח ש"נהגו לאפותו עם חמאה" (וכ"מ ברמ"א וי"ד סצ"ז ס"א), ולשיטתו איזל בהסברת הטעם משום שתה"ל, "אזא בודאי יצטרך להביא לחם אחר לאכול בשר". אבל אדה"ז לא כתב כן, והביא רק ש"נוהגין וכו' לאכול מאכלי חלב", אלא שהוסיף והביא הזירות ל"הנוהגים לאפות נילוש בחלב או בחמאה", ומשמע שאי"ז מיקיר המנהג כבמג"א.

[הנהגה, בהשאלה בטעם שלא יתקנו מעיקרא לאכול שתי לחמים (אף שיש שנהגו כע"ז לאפות לחם עם ד' ראשים זכר לשתה"ל – כלבו סנ"ב) (הובא בחי"ט סק"ט ובא"ד סק"י. ועוד). שו"ת תשב"ץ ח"א סוס"ל קלד. ועוד, וכה"ק בשו"ת שם משמעון ח"ב או"ח ס"ד (קונטרס מנחת העומר) ד"ה ומ"ש הרמ"א (טו') ובהחתן סופר מועדים לשבועות ע' רמד, ועוד – לכאורה י"ל דלא מינכרא, שהרי בלא"ה חייב בצבוע על שני ככרות (וראה שם משמעון שם. שו"ת שלמת חיים מהדורת תש"ה סכ"ה). וי"ל, שהדמיון לב' תבשילים הוא שכמו שבפסח העיקר שיהיה ב' תבשילים, אלא שטעמים אחרים נהגו בזרוע וביצה דוקא (ראה פמ"ג שם), הה"נ כאן שהעיקר הוא שתי לחמים, אלא שנהגו לעשות הזכר ע"י דבר אחר, ע"י אכילת חלב ובשר. ואולי ז"כ המג"א, וכן בביהג"א בצינון למג"א, לבאר הטעם מדוע נהגו בחלב דוקא. (ולהעיר, שבאופן זה שמביא לחם אחר אח"כ ה"ז גם דומה לשתה"ל בענין אחר, שנילושות אחת אחת ונאפות אחת אחת (וכשאופה עם חמאה כמנהג הנ"ל שבמג"א, הרי מוכרח שיהא כך גם בזכר שבושים בזה"ז), וגם בחלוקתן – כה"ג נוטל אחת והשני מתחלקת לכל המשמרות).

ואכתי צ"ב, דשאני פסח וחגיגה שכל יחיד חייב, ומה"ט מקום לעשות זכר בשני תבשילין, אבל מה טעם יש לעשות זכר לקרבן ציבור, ומאי שנא משאר קרבנות בכלל, וקרבנות כל המועדים (ראה גם הגהות קרית חנה על המג"א סק"ז (נדפס בשו"ע הוצאת מכון ירושלים בקובץ מפרשים מכת"י). יכהן פאר מבענדין לשבועות בסופו). וראיתי למי שתרצו דשאני משאר קרבנות המועדים, כיון שאין קוראים בתורה בפרשת המועדים בענין שתה"ל (וזכר כתבו בכ"מ שיש לעסוק בפרשת שתה"ל בחגה"ש – ראה יש נוהגין לאבי שלה"ה, הובא בבח"א סתצ"ד סק"ג. ועוד). או"י דשתה"ל שאני שם בחמת מ"ת, וכל עיקרה של החובה לאכול ולשמוח בעצרת הוא מחמת שמחת התורה. ולהעיר שבסידור הרש"ש הובאו כוונות שתה"ל בסעודה. (וראה בישיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ח ע"ד השייכות דשתה"ל לסעודות החג דוקא). ועוד להעיר מהמבואר בכ"מ ששבועות הוא המשך לפסח, ובכח"ש שטע"צ. ואכן, יש שכתב לבאר עפ"ש"כ בתורת משה לחת"ס פ' אמור ששתה"ל הם תשלומין לק"פ. ועפ"א א"ש ד' הרמ"א שמדמה זל"ב.

ובפשוטו י"ל, שבכל המועדים כולם עיקר מצוות החג מקיימים גם בזה"ז, כתיק"ש ב"ה ומצה בפסח וכו', זולת שבועות שמצוות החג היא בהקרבת שתה"ל (שאין מצוה אחרת מיוחדת לחגה"ש. וראה שפ"א סוכות תרל"ח. סוכות תרמ"ו. ועוד. והמבואר בכ"מ שאי"ב מצוה רק העדר עשיית מלאכה, ולכן נק' "עצרת" – היינו בזה"ז דוקא. וכ"כ בקרבן הענין לשבועות ד"ה ויש לחקור. חזון יחזקאל תוספתא ז"ה פ"א ה"א. שם ערכין פ"א ה"ד. (וראה תו"ת ע"ה"פ ראה טו, יב אות מט). ו"כ"ה בישיחת ש"פ נשא תשמ"ג. וראה שיחת ליל שמח"ת תשמ"ה. אבל ראה משה"ב בחקיי זמנים ח"ב ע' רמז, ובהמועדים בהלכה שבועות בהערה. ויש ליישב. וצ"ע"ק בלקו"ש חכ"ח ע' 83 שמקשר ענין

בשרית²¹⁵. אדה"ז כותב (כנ"ל) שיש "הרבה טעמים" לאכול מאכלי חלב. והרמ"א מביא הטעם משום קרבן "שתי הלחם" שהוקרב בחג השבועות בבית המקדש. והיינו שאוכלים ב' סעודות חלבית ובשרית, ומכיון שאוכל לאכול בשר וחלב מלחם אחד – נמצא שאוכל ב' לחמים. וגם למנהגנו שאוכלים רק מיני מזונות חלביים, ולא לחם ממש – הרי גם הם נקראים "לחם" (שאינו גמור)²¹⁶.

כפשוט, שהסעודה החלבית (שהיא מנהג) אינה מחליפה את הסעודה הבשרית שהיא מצוה [מדברנך²¹⁷], משום עונג יום-טוב ושמחת יום-טוב²¹⁸.

מצוה להמנע מלאכול שום דבר אחר קידוש קודם אכילת עיקר סעודת שבת [או יום טוב] דהיינו לחם שמברכים עליו המוציא, לפי שאם יאכל ממאכל אחר קודם אכילת הלחם לא יאכל הלחם לתיאבון. ומכל מקום מותר לאכול אחרי קידוש מיני מזונות (אחרי שקידש על היין כדי שיהא קידוש במקום סעודה) ולאכול לחם לאחר זמן²¹⁹. ומכל מקום נכון להדר שלא למלא כריסו משאר אכילות קודם סעודת הפת.

יין פוטר כל מיני משקין²²⁰ מברכה ראשונה שהיא שהכל נהי' בדברו, אם היו המשקין לפניו כשבירך בורא פרי הגפן, או שהי' אז דעתו עליהם לשתותם.

הנ"ל בקריאת שם "עצרת" עם תשלומי קרבנות חגה"ש שזזה"ב. ו"ל. ודוחק לומר ששתה"ל אינו ממצוות החג עצמו, וע"ד קרבן העומר ביום ב' דחגה"פ (וב"מ בא"ר סת"צ סקט"ו), שהרי עש"ז נק' בשם "יום הכפורים" (וראה ברב"י סת"צ סק"א). וראה גם לעיל בהע' בתחילת הלוח ש"הלכות עצרת" היינו דיני שתי"ל. ואדרבה, י"ל דשאני שתי"ל משאר קרבנות, לפי שהם גוף ועיקר חובת היום, ושייך לקביעת גוף המועד, ומשום"ב בא בפרשת מועדות בפ' אמור, ולא בגדר מוספי החג), ומה"ט נוהגים לעשות זכר והיכר. ועוד, שזוכים בדין (שנודונים על פירות האילן, כולל חטים) ע"י שתי"ל, ע"ד שזוכים בדין ע"י תק"ש (ר"ה טז, א).

ועוד נראה דשאני שתי"ל משאר קרבנות, דלאכילה אתי, שכולו נאכל לכהנים, ומצות אכילתם מצוה בפ"ע (סהמ"צ הרמב"ם מ"ע מו. ואינה בכלל מצות אכילת שירי מנחות – שם פח), ואכילתם היא עבור הציבור, ונחשבת כאכילת מזבח (וראה שו"ת לחמי תודה סט"ז. אבל ראה אג"ק ח"ב ע' קעב). [ולאידך גם בגדר קרבן, ועד שנקרא "ממנו לאשים" (מנחות נו, ב) ו"לאתוקדא על מדבחא" (זח"ב קפג, ב. וראה שו"ת יוסף אומנין סמ"ג. רשימת חו' קמו. אג"ק ח"א ע' עז ואילך), והה"ג על השלחן שדומה למזבח (כברמ"א שם. ולכאן' בהכרח לפרש כן גם ברמ"א שהרי אין מביאים שתי"ל על המזבח), ועוד מיוחד בשתי"ל (שכמעט – ראה לעיל בהערה בתפלת שחרית) אין לנו שלמי ציבור חוץ ומכבשי עצרת], ודומה לק"פ שמתחילתו לא בא אלא לאכילה, משא"כ בשאר קרבנות שיש גם אכילת מזבח, והיא העיקר. ועוד דמיון לב' תבשילין לאידך גיסא, שגם בב' תבשילין הזכר בהבאה על השולחן בשעת ההגדה, וכע"ז בשתי"ל שהמצוה רק בתנופה עם הכבשים (ולמעשה התנופה סמוך למזבח – רמב"ן וריטב"א ב"ב פא, ב), אבל הוא עצמו אינו קרב על המזבח, והה"ג במנהג לאכול חלב, שהזכר אינו באכילת ב' הלחמים מצ"ע כ"א להביאו על השולחן שדומה למזבח (כל' הרמ"א. וראה שכנה"ג סתצ"ד בהגה"ט סק"ד, והביא ד"ב פ"ד ע"ג, ומנהג אכילת חלב באי"ש סק"ד), וטעם האכילה רק מחמת שאין לאכול בשר וחלב מאותו לחם. ויש להוסיף, שלאכילת שתי"ל גופא מקום לומר שא"צ לעשות זכר לפי שאינו נאכל אלא לכהנים (ראה גם אג"מ שם. ולהעיר מפיר"ח פסחים סב, ב: לכהן הם ולא לציבור), ודלא כנ"ל, משא"כ ההבאה (והאפי') היא עבור הציבור, ובא משקלי ציבור (ראה שקלים פ"א מ"ד). (215 ע"פ שו"ע אדה"ז תצ"ד סט"ז.

ולהעיר ממענדי יו"ט עהרא"ש ברכות פ"ז סק"ג (סק"ז) דעיקר שמחה בבשר הוא עם הפת.

ו"ל שמתאים לדעת אדה"ז בשו"ע סי' קפח סי' שחיוב פת ביו"ט משום שמחה. והוסיף על דברי הרא"ש והביא קרא' ו"שמחת בחגך". וראה אג"ק ח"ה ע' רנו. הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וכבר העירו מדיק לשונו דאדה"ז שם של"כ "אין שמחה אלא בלחם" כ"א בלא אכילת לחם, וי"ל פ' כדברי המעני"ט שהקביעות שאוכל הלחם בתוך הסעודה גורמת לשמחה שמצד הבשר. וראה גם לשונו בקו"א סי' קסח סק"ד. אבל ראה קובץ העו"ב חגה"ס תשס"ח שפ"ל באו"א. ולהעיר שעיקר כבוד היום הוא כשהוא בתוך הסעודה דוקא – ראה רשב"ם פסחים קה, ב' ד"ה קידוש וד"ה וליעבדו. ח"י חת"ש שם. נמוקי או"ח סתע"ה. אלא שבשר ענינו עונג, ולא כבוד. אבל כ"ה גם בין משום עונג יו"ט, שיהא באמצע סעודת דוקא.

(216 ולהעיר שבאכילת מיני מזונות מתוקים ה"ז גם קיום המנהג לאכול דבש (שבכלבו סנ"ב. צדה לדרך כלל ד מ"ד פ"א. שכנה"ג סתצ"ד בהגה"ט סק"ג). ועוד. ובמנהגי דבי מהר"ם מרוטנבורג ע' 30: כל מיני מאכלים מתוקים כגון דבש וחלב. ובספדי"ה סדר חגה"ש: מטעמים מתוקים ומוטעמים לחכו וכו' ויש נוהגין בתבשיל של חלב ונותנין דבש עליו. והב"ד הכלבו בח"י סתצ"ד סק"ט ובא"ר סק"י (ושם הב"ד הצדה לדרך ג"כ. ועוד).

(217 ראה לקמן בדיני מצוות עונג יו"ט בהערה.

(218 עיין שו"ע אדה"ז סי' תקכ"ט ס"ד וס"ז. וראה שו"ע אדה"ז סתצ"ד שם.

בנוגע לבשר בהמות דוקא (ששק"ט מזה באחרונים. ואכ"מ) – ראה שיחת ש"פ בשלח תשכ"ו. ש"פ בחוקותי של"ל. ליל הושע"ר תשמ"ה. ר"ד בעת הסעודה ליל ב' ד"ה תשכ"ט.

(219 שנוסף לזה שאין למחות ביד המקלין (כיון שמן הדין אין חיוב גמור לאכול סעודת שבת לתיאבון), הרי מותר לכתחילה לאכול פת הבאה בכיסנין שנאכלת לתענוג ולמתיקה וגוררים את התיאבון וממשיכים הלב למאכל, וכן אם אינו רוצה לאכול עכשיו אלא לאחר זמן מותר לו לאכול דבר מועט אחר הקידוש (ראה בב"ז בקו"א סרמ"ט סק"ג וסק"ד). ובפרט כשאוכל הסעודה לאחר זמן רב, שאין לחוש שיביטל התיאבון. ועוד ועיקר שלפי הגהת מהר"ל ע"ה בשו"ע אדה"ז סי' קפח סי' יוצא יד"ח סעודת שבת (ויר"ט) גם במיני מזונות.

(220 ראה באורך בהלכה יומית את תשאל ובמקורות ועיונים לשם.

כמו כן נפטרו שאר המשקין מברכה אחרונה בברכת על הגפן. ואפילו אם הוצרך לברך עליהם ברכה ראשונה שהכל נה' בדברו, כגון שלא היו לפניו כשבירך בורא פרי הגפן וגם לא הי' אז דעתו עליהם.

השומעים קידוש, שטעמו רק קצת מהיין (פחות משיעור רביעית), אין צריכין לברך שהכל על שאר משקין, אבל צריכים לברך בורא נפשות רבות על שאר המשקין אם שתו מהן רביעית. בנוגע ל"איסור דגים בחלב"²²¹: אף ש"חושבים לפליטת הקולמוס" – "בכל זה מערבין עוד מה (חמאה, סמעטענע [=שמנת])."

בין החלב לבשר

אסור לאכול חלב ובשר בסעודה אחת, גם כשממתין כשיעור הנדרש ביניהם, ולכן צריך לברך ברכה אחרונה על הסעודה החלבית²²², לפרוס מפה חדשה ורק אז אפשר להתחיל הסעודה הבשרית.

מנהגנו לחכות שעה אחרי חלב (בפשטות, חישוב השעה הוא: **מסוף אכילת החלב** בפועל עד התחלת אכילת הבשר, ולא מאחרי ברכת המזון עד נטילת ידיים השניה²²³). כפשוטו, שצריך **לחנך קטנים** לחכות בין חלב ובשר, כל א' לפי ענינו²²⁴.

נוס של קידוש, אפילו אם הוא נקי ומשתמש בו בסעודה החלבית, אסור אח"כ להשתמש בו בסעודה הבשרית משום שיכול להיות ששיורי חלב נדבק בו אלא אם כן מדיחו יפה²²⁵.

כשאחד מבני המשפחה מאחר לסעודה, יש להיזהר שאין לאכול חלבי ובשרי על שולחן או מפה אחת. ויש להניח מפה מיוחדת או לעשות היכר.

גבינה קשה

בנוגע למנהג לחכות שש שעות אחרי גבינה קשה, הנה בגבינה יש כמה סוגים: יש גבינה עם מראה 'פלאסטי', הנקראת גבינה אמריקאית, שתהליך הגיבון שלה נעשה באמצעות "כימיקלים", ועל זה לכוליעלמא מחכים רק שעה אחת. אבל יש גבינות שייצורן אורך ששה חדשים ועליהן צריך לחכות שש שעות, מכיון שה"טעם" מושך²²⁶. ולדוגמא: גבינת פרמסן. (ולהעיר שיש אומרים שלכל חודש של תעשיה – ממתינים עוד שעה). אמנם, יש היום שיטות לייצר את אותה גבינה – שבעבר היו מעבדים אותה במשך ששה חדשים – בזמן קצר²²⁷, ונקראת בכללות "גבינה צהובה", ויש בזה כמה דיעות.

ועוד להעיר שבגבינה שנתרככה, יש מחלוקת, והיד יהודה²²⁸ אומר שבכגון דא אינו צריך לחכות שש שעות, כי הטעם אינו מושך; לכן, כאשר מדובר בגבינה מסוג האמור, שיש לגביה חילוקי דעות אם צריכים לחכות שש שעות – אזי אם התרככה – יש מקום להקל.

דוחקא דסכינא

דבר חריף (כמו צנון, בצל, שום, לימון וכדומה. ובכמה אופנים – יש להחמיר גם בדברים החריפים קצת כמלפפונים חמוצים) שנחתך בסכין בשרי, או שנתרסק בבלנדר בשרי [ויש מחמירים גם

221) ראה שו"ת באתרא דרב סי' א'פט. א'שכנ. ב'ש. וש"נ.

222) ש"ה"מס' שבועות. וראה פמ"ג י"ד ס"טפ"ב מ"ז סק"ג. וראה אג"ק ח"כ ע' רפט. שיחת חגה"ש ה'תשמ"ג.

223) וצ"ע"ק במשמעות הש"ה שם. ויש שנדחקו לומר שהעיקר שיהא סילוק גמור וכסעודה אחרת לגמרי, ואמטו להכי צ"ל גם הפסק שעה בין הסעודות עצמן. ואין דבריהם מוכרחים כלל.

והנה בש"ה שם נזכר גם לעשות קינוח והדחה היטב. אבל שאר האחרונים השמיטו ד"ו. ולא נהגו כן. וראה באג"ק שם שהביא מש"כ בפמ"ג י"ד ס"טפ"ד סק"ז ע"פ הש"ך שם שהפסק שעה מחליף קינוח. (ואף גם להט"ז סק"ב – היינו בגבינה אחר בשר דוקא. ויש להוסיף שכשאוכלים פת ודגים בתחילת הסעודה ה"ז ג"כ כקינוח. וגם איכא רחיצת ידיים בשעת נט"ו).

224) ראה בפרטיות בשו"ת באתרא דרב סי' א'תרכ (ושם, לענין בין בשר לחלב דחמיר טפי). וש"נ.

225) ראה שו"ע י"ד סי' פח.

226) ובכללות – מצינו בפרוסקים כמה הגדרות: נתיישנה ששה חדשים; מתולעת; הועמדה בקיבה ונעשית חריפה וחזקה; גבינות שיש בהן הרבה שמנונית והטעם נמשך הרבה זמן.

227) ויש מפקפקים בהגדרה זו וטוענים שזהו היפך המציאות. ומ"מ יש שכתבו טעמים אחרים עד"ז להחמיר. ואכ"מ.

228) י"ד סי' פט. וראה גם עצי העולה הלכות בב"ח כלל ג סקט"ז ובחוקי חיים סקט"ו. ועוד.

כשנחתך על קרש־חיתוך בשרי], אף־על־פי שהסכין נקי ומקונח היטב, ואפילו אינו בן יומו (היינו – שכבר עברו 24 שעות מעת שהשתמשו בו לבשר חם) אסור לאוכלו עם חלב. וכן להיפך, דבר חריף שנחתך בסכין חלבי, אסור לאוכלו עם בשר.

ולא זו בלבד, אלא שלכמה דעות²²⁹, אם נחתך בסכין חלבי, אסור לאוכלו גם תוך שש שעות מאכילת בשר. [אבל, במקרה הפוך, כשנחתך בסכין בשרי, מותר לאוכלם אחרי חלב. וכן מותר לאכול חלב אחרי אכילת דבר חריף שנחתך בסכין בשרי²³⁰].

כמובן, שעבור מצבים כאלה, כדאי לייחד סכין פרוזה לחיתוך דברים החריפים.

ברכת עוגת גבינה

אפילו בשכבה דקה של המזונות, באם מטרת הקמח להטעים, ברכתו מזונות.

ברכת מעין שלש

שתה רביעית יין ואכל כזית מזונות מברך "על המח' ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן"²³¹. שתה פחות מרביעית יין, ואכל כזית מזונות מברך רק ברכת על המח'. וכן להיפך, בשתה רביעית יין ואכל פחות מכזית מזונות, שמברך רק על הגפן²³². אבל המסופק אם שתה כשיעור יין (כגון ששתה יין בין כזית לרביעית), אף שמספק אינו מברך על הגפן, כיון שמברך על המח' על המזונות שאכל כשיעור, יכול גם על הגפן בברכתו. וכן גם להיפך אם שתה רביעית יין, ומסופק אם אכל שיעור כזית מזונות יכול גם על המח' בברכתו²³³.

טעה בברכת מעין שלש, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בנוגע לאופן חשבון ה"כזית" על המזונות, ישנן שתי דעות, אם אפשר לצרף לשיעור הכזית את כל המרכיבים או שאין מצרפים את שאר המרכיבים רק אם הקמח הוא כזית מהפרס, והיינו שהיחס של הדגן לשאר הרכיבים הוא אחד משה²³⁴. לכן, לכתחילה צריך להיזהר לאכול כזית בכדי אכילת פרס והיינו ששישית מהעוגה יהיה מקמח²³⁵. ובעוגה שיש בה מעט מאוד מזונות, עד שאינו אוכל כזית בכדי אכילת פרס – יש לאכול גם דבר שברכתו האחרונה תהיה "על המחיה" וגם מין אוכל [פרי וכדומה, אבל לא משקים, כיון שאינו מברך עליהם ברכת שהכל וברכת בורא נפשות, כשאוכלם אחרי קידוש, שנפטרו בברכת הגפן ועל הגפן שעל היין (אא"כ לא שתה רביעית יין, כיון ששמע קידוש מאחר)] שברכתו האחרונה "בורא נפשות" בלי ספק. [ובנוסף לזה, גם משום קידוש במקום סעודה צריך כזית "מזונות" או רביעית יין חוץ מהקידוש (לכתחילה)].

בכלל, כשאוכלים מזונות מלחם שאינו גמור, יש להיזהר שלא יאכל מהעוגה יותר משיעור הנקרא כדי שביעה [=קביעות סעודה], שאז צריכים לברך ברכת המזון²³⁶. באם אוכל כשיעור של ד' ביצים של דברי מאפה שהם מזונות [=לחם שאינו גמור] ושבע מזה, [ואף אם אינו שבע מהמאפה לבד, אלא שאוכלו עם לפתן המשביע, הרי זה כאילו שבע ממנו לבדו] ונתחייב בברכת המזון מן התורה.

229) פמ"ג בא"א סתצ"ד סק"ו. ועוד.

230) רעק"א ובית מאיר לש"ך ספ"ט סק"ט. יד יהודא בפיה"א סק"ה. וראה דע"ת או"ח שם. משמרת שלום סוס"י פט. ואכ"מ. ונת' בארוכה במ"מ וציונים להלכה יומית אות ששה.

231) י"א להקדים על הגפן, כיון שאכילת המזונות באה מחמת היין של קידוש (ש"ת שו"מ מהדורא חמישה ס"ח. וראה תורת חיים

כסופר סר"ח סק"ו מטעם אחר). ואין המנהג כן. וכבר העירו ממט"א סתקצ"ז ס"ג שמפורש דלא כוותיהו.

232) כן הסכמת האחרונים. וכן מוכח ממה שכתבו הפוסקים כן רק בספק אם אכל כשיעור (חיי"א כלל נ ס"כ. ועוד. וראה הנסמך בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תתלג), ולא אישטמית חד מינייהו לכתוב שגם באכל פחות מכשיעור יעשה כן. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תכו (בין הדברים) מטעם אחר. ודלא כשו"ת אג"מ או"ח ח"ב סי' קט שכתב לכלול גם באופן כזה. וגם איהו הדר הוא לכל חסידיו בד"ז, כפי שהעידו משמו בס' וזאת הברכה פ"ה (במהדורת תשע"ז – ע' 48).

233) ולכאורה באופן זה עליו להקדים הודאי שהוא על הגפן ואח"כ מוסיף וכולל על המח' ג"כ.

234) וראה בארוכה בסוף הקובץ במילואים (א).

235) ונת' בארוכה במ"מ וציונים להלכה יומית אות תצג.

236) ראה סדר ברכת הנהנין פרק ב. ונת' בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770" אסרו חגה"ש תשע"ז.

כאמור: מברכים על המחיה לפני נטילת ידיים לסעודה הבשרית, ואם שכח – צריכים לברך באמצע הסעודה, ובדיעבד שלא בירך – ברכת המזון פוטרת (רק) ברכת על המחיה ולא ברכת בורא נפשות.²³⁷

במעין שלש: "וזכרנו לטובה ביום חג השבועות הזה". דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שמחת יום טוב

עיקר המצוה ברגל שיהי' שמח וטוב לב, וכל היום חייב בשמחה וטוב לב. ואינה שמחה פרטית אלא שמחה כללית שמחוייב לשמוח ביו"ט בכל מיני שמחה שיכולת בידו לשמוח. וכל שמחה הראויה לאדם וכל דבר המשמחו חייב אדם לעשות ברגל, בכל דבר שלבבו מוצא שמחה וקורת רוח באכילה ושתי' וטיול וכל דבר ששמחה היא לו. ואפילו אם כבר אכל ושתה ושמח בשמחת יו"ט כראוי, אעפ"כ כשעושה אח"כ דבר המביא לידי עצב אפילו על שעה קטנה²³⁸ מבטל בזה מ"ע של שמחת יו"ט.²³⁹

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית²⁴⁰] יין²⁴¹, אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש²⁴². כ"ק אדמו"ר (מהורי"צ) נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. **הקטנים** נותן להם **קליות ואגוזים** משום שמחת יום טוב.

שמחת יום טוב חייבים מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כו' וכמו שכתב הרמב"ם גבי שמחת יום טוב לא ימשך ביין כו'.

מצות עונג יו"ט

צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר²⁴³

(237) עיין ברה"נ א, יז.

(240) אבל להעיר מהעמק שאלה שאלתא סז סק"א: שאין מצות שמחת החג תמידית בלי הפסק אלא הוא כמו כל מצוה זמנית אכילת מצה ותק"ש שאינו אלא פעם אחד ה"נ מצוה לשמוח שעה א' ברגל. אמנם, התם קאי לענין אכילת בשר ושתיית יין (וראה גם שפ"א סוכה מח, א), ולא בעיקר החובה להיות שמח.

(239) ועצ"ע אם הדבר מתאים לגמרי לשיטת אדה"ז – ראה שו"ע אדה"ז סרמ"ב קו"א סק"ב. שם סתקב"ט ס"ז, ונת' בלקו"ש חל"ג ע' 65 ואילך. ואכ"מ.

(241) כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צט, א. ובכ"מ. וכבר העירו ממש"כ החינוך מ' לא: דפחות מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו. ומש"כ בשו"ת הרא"ש כלל כה ס"א – אינו שייך לדין שמחה, כפשוטו]. ולהעיר מביצה ד, א דרב לא מוקי אמורא עלי' משום שכרות, ועכצ"ל שהוא ברביעית. וכן מוכח גם מקושיית מהרש"א שבהע"ל הבאה.

(242) בנוגע למיץ ענבים – ראה הלכה יומית אות תשל"א ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין. ובפשוטות חייב בכך גם כשאינו ערב לו, כדמוכח מסהמ"צ להרמב"ם מ"ע נד. וראה גם יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. ומש"כ בחדא"ג מהרש"א נדרים מט, ב ד"ה אלא קידושא, שבאינו ראוי לו (כר"י בר אילני שה' חוגר צדעיו) פטור משתיית יין – היינו כשמזיקו. ובכל אופן, יכול לשתות מיץ ענבים, כנ"ל.

(243) ראה שיחת אחש"פ תשל"א. וכ"מ בתוד"ה ידי יין – פסחים קה, ב. ולכא"ו לא שנא משלמי שמחה שא"צ שיהא מהחולין ובה אף מהמעשר]. ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. ולהעיר משיחת יום ב' דה"ס תש"ז בתחילתה. וראה שיחת שמחת ביה"ש תשי"ט. ר"ד בסעודה ליל א' דה"ס תשכ"ו. ליל א' דה"פ תשכ"ט.

(243) בנוגע לאכילת בשר משום מצות שמחת יו"ט, שאינה חובה אבל מצוה (מדרבנן – ראה שיחת ש"פ האזינו תשל"ח. ר"ח שבט תשמ"א. ש"פ קדושים תשמ"א. ליל ד' דהנה"ס תשמ"ז), אם צ"ל בשר בהמה דוקא (ששקו"ט מזה באחרונים. ואכ"מ) – ראה שיחת ש"פ בשלח תשכ"ו. ש"פ בחוקותי תשל"ל. ליל השוע"ר תשמ"ה. ר"ד בעת הסעודות ליל ב' דרה"ס תשכ"ט.

וישעורו בכזית – כ"ה בכ"מ (ראה נימוקי או"ח סתקב"ט. דרכי חו"ש אות שצה ובהערה שם בשם בעל ד"ח מצאנו. (וראה סדר שנה האחרונה הע' לג). שו"ת רבבות אפרים ח"א סש"ג. וכ"ה להדיא בר"ד בעת הסעודה דיומ שש"פ תשל"ל. וכ"מ בביצה יא, א. ולהעיר משו"ת אב"ז או"ח סתי"ג. וכ"ה לענין שלמי שמחה – צל"ח פסחים עא, א ד"ה וכן תימא. שפ"א ר"ה ה, א. ועוד. וי"א לאכול בשר לשובע (ראה פירש"י חגיגה ז, ב. וראה אבני המקום חגיגה סמ"ח. וי"ל, שזהו רק מצד אכילת קדשים), והיינו כביצה).

ויצא ידי חובתו גם בבשר שני ימים ולילה אחד משחיתו. (ראה הדעות בב"ז או"ח סתקב"ב). והעירו בזה בכ"מ לגבי שמחת יו"ט (וראה לענין עירוב תבשילין בכלבו הל' ע"ת ס"ט ובאר"ח ס"ב) – ראה בכור שור חולין פג, א. שו"ת חו"י סי' קעה, הובא בפת"ש יו"ד ד ס"א סק"א. שו"מ תנינא ח"ב סוסי' י. שד"ח מערכת יו"ט ס"א סק"ב. שם דברי חכמים סי' קל. והובא במנחת יו"ט סצ"ח סקע"ב. והנה, אף לדעת התוס' תענית ל, א וסמ"ק שהובא בב"י שם שמונים משעת השחיטה ולא משעת מליחתו, וגם לפרישה שם סק"א שגם אם הוא ללא מלח אחר ב' ימים פקעה מעלתו (ודלא כנבורת ארי תענית שם שכתב איפכא שללא מלח איכא שמחה גם אח"כ) – הרי כתבו התוס' שם, הביאו אב"י, שרלדך וגם מליח זמן מרובה בכלל בשר המשמח. וכש"כ בימינו שנמצא במקור ולא חלף והלך טעמו כלל. (אבל להעיר שבמהרש"ל על הטור שם, שאף אם אין שמחה מ"מ איכא עונג). ועוד, שגם בשהה במלחו ג' ימים יש קצת שמחה – ראה לבוש או"ח סתקב"א ס"י. וגם י"ל דל"ד דין אכילת בשר בסעודה המפסקת (שהוא גם מחמת שנתבטלו קרבנות וממילא צ"ל דומה לשלמים) לדין שמחה באכילת בשר ביו"ט. וגם דין שמחה באונן ל"ד לשמחת יו"ט. ובכלל, עיקר השמחה בבשר היא מחמת הסעודה דלא מיקרי סעודה בלא אכילת

ויין ומגדנות כפי יכלתו.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות²⁴⁴ שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה **קדושה** (אכילת קדשים), עיי"ש באורך. השייכות להקהל – ראה הנסמן בהערה²⁴⁵.

קצת דיני אכילת קדשים²⁴⁶

זהירות מטומאה

כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל²⁴⁷.

י"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברחוב. [ואולי ברגל שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואיך שיהי', בודאי צריך לזהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה.

באם נמצא בבית כלי שהי' באהאל המת, אפי' הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בגבד מטה וכסא שאינם בדוקים מטומאה, שמא נגעה בהם נדה וכדומה.

ניתן לישב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה.

מעלה תיקנו בקדשים שסתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים.

אכילת קדשים

אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה.

אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח/על אכילת שלמים.

מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו.

עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (וי"א שצ"ל לשובע - בכביצה).

אשה בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים].

קטנים פטורים מאכילת שלמי שמחה.

אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרדל²⁴⁸.

קדשים קלים, ושלמי שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים].

מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד – פעמיים

בשר – ראה יש"ש ביצה ס"ה. מהח"ש סרמ"ט סק"ו. ילקוט הגרשוני שם סק"ב. עשרים גרה ס"ב. (244) חל"ג ע' 62 ואילך.

(245) ראה שיחת י"ז אלול תשמ"ח. ולהעיר שמצות שלמים נאמרה בהקהל – בפ' קדושים. וראה שיחת ש"פ קדושים תשכ"ה.

(246) פרטי דיני שחיטת, הקרבת והכנת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים – כמה וכמה דעות, ולפעמים – שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתריך ספיקות, ולכשיבוא – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

(247) לענין קיום מצות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה – ראה הגהות חשק שלמה ערכין ג, ב. שו"ת מנחת ברוך רס"י עז. ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לחיד"א) סו"פ מצורע בישוב קושיית ברכת הזבח (הובא במג"א סו"פ) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"נ הכא.

(248) ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר – רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א – בקובץ הללו עבדי ה' – הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרשה לחגה"ש תשע"ה (ב-770) שקו"ט במי שלא הכין חרדל לשלמיו, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בנחלת של מתכת למתקו ביו"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שוה לכל נפש.

[שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כדלקמן, וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים].

נותר

צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו²⁴⁹.

אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשגיח שלא יוותר.

לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים.

מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים - משום הרגל או משום הקרבן²⁵⁰].

שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזריקה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בו' סיון, עד סוף יום ז' סיון. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו).

הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה.

כלי מתכת שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. **וכלי חרס** צריך שביירה. **בכלי זכוכית**, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. **ובכלי פלסטיק** ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שביירה.

מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין²⁵¹.

רחיצה ביו"ט

מים חמין

מותר להחם מעט מים ביו"ט לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו²⁵² ביו"ט, כשרוחץ חוץ למרחץ (אבל בתוך המרחץ²⁵³ אסור לרחוץ בחמין אפילו פניו ידיו ורגליו בלבד). אבל אסור²⁵⁴ להחם מים רבים

249 (לגבי הרוטב - ראה בהערות לוח יומי דפסת השתא בדיני קרבן פסח.

250 (במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אליו", משמע שמצוות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן.

251 ראה בסוף הקובץ במילואים (ב).

252 ונחלקו הדעות במחמם מים לרחוץ שאר אברים, כל שאינו רוב גופו (וכ"ה בגזירת מרחצאות בשבת - אדה"ז ששכ"ו ס"א. ועדיין י"ע בנוגע לאיסור חימום לרחיצה ביו"ט שהוא משום מלאכה שאינה שוה לכל נפש. אבל כן מוכח ברשב"א שבת לט, ב, והביאו אדה"ז שתק"א ס"א "שכל אבר ואבר שהוא רוחץ הוא רוחץ בהיתר". וכן מוכרח בשו"ע יו"ד סי' קצט ס"ו. (ואף שלמחבר האיסור רק משום גזירת מרחצאות, הרי שתק"א ל' הרמ"א שם. ובפרט שהמקור מדברי הרא"ש הל' מקואות ס"ז, ואיהו ס"ל בשבת פ"ג ס"ח לאסור רחיצת כל גופו ביו"ט מה"ת אבל בשו"ת משאת בנימין ס"ה, שהביא בש"ך שם סק"ב, כנראה פ' ברא"ש באו"א - ראה שכנה"ג או"ח ששכ"ו בהגב"י סק"ב). והביא כל הדעות ככה"ת שתק"א סק"ד ובמשנ"ב בבה"ל ס"ב ד"ה אבל לא. ובמ"מ וציונים (אשכנזי) שם נסתפק בדעת אדה"ז, דשמא מש"כ אדה"ז שרוחץ בהיתר הוא רק לגבי האיסור מה"ת בחימום המים, ושמא רחיצת כשלעצמה אסורה והותרה רק בפניו יו"ד. וברשב"א כתב "שרחיצת כל גופו אבר אבר מותר דבר תורה משום דכיון דרחיצת אבר אחד צורך כל נפש ומותר לא חלקנו באברים שנאמר רגליו בלבד מותר אבל זרועו או שוקו אסור". והיינו שגם אבר אבר אינו שוה לכל נפש ומותר רק משום שלא חלקה התורה באברים. וראה קובץ יגד"ת (נוא יארק) חוברת מה ע' קח).

ואם מחמם המים בשביל אברים המותרים לכ"ע כגון לרחיצת פניו, מותר לו לרחוץ שאר אברים כל שאינו רוב הגוף.

253 כגון במקוה וכיו"ב. ואפילו בביתו לא יעמוד מתחת למקלחת (שי"א שדינו כמרחץ. וכש"כ אם נאמר שהאיסור בתוך המרחץ אינו רק משום גזירת הבלנין, אלא מחשש שיבוא לרחוץ כל גופו - ראה משנ"ב סק"ט). ויש שכתבו לדייק בשו"ע אדה"ז שלשטוף - היינו מקלחת - מותר במרחץ. ודיוקא לא חזינא. וראה משנ"ב סי' תקיא סק"ט.

ומשמעות דברי אדה"ז בשולחנו שם ס"א ש"בתוך מרחץ אסור לרחוץ בחמין" דוקא, אבל רחיצת בצונן מותרת במרחץ. וכן הדין נותן שהרי טעם גזירת מרחצאות אינו אלא משום הבלנים שהיו מחמין בשבת, וכל שאין מים חמין אין חשש.

וכ"ז בצננה בביתו, אבל ברבים כגון במקוה, אין להתיר אפילו רחיצת בצונן, כפשוט.

254 ונחלקו ראשונים אם האיסור מה"ת או מדרבנן, ונפ"מ בנוגע מים שהוחמו מעיו"ט, כדלקמן, שאם האיסור מדרבנן לא זורו במים שהוחמו מעיו"ט ברוחץ מחוץ למרחץ (וכדלקמן). ולדינא, אף שהעיקר כסברא שהוא איסור מדרבנן, כבר נהגו להחמיר כסברא שהוא איסור מה"ת. (ועוד נפ"מ, שלדעות שהוא מדרבנן מותר לרחוץ תינוק שדרך לרוחצו כל יום אפילו כל גופו בב"א אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט, אבל רק אם הוחמו לצורך שתי, שאסור להחם מים ביו"ט בשביל רחיצתו בלבד. אלא שלמעשה עכשיו בזמן הזה שאף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים, גם לדעות המקילות אסור לרחוץ כי כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו רוחצו אבר (אבר).

כדי לרוחץ בהם כל גופו. ואפילו מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו²⁵⁵, אסור לרוחץ כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו הוחמו לצורך שתייה, ואפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר, ואפילו חוץ למרחץ אסור.

אם המים הוחמו מערב יום טוב²⁵⁶: נוהגים להחמיר שלא לרוחץ כל גופו בבת אחת ואפילו כשרוחץ חוץ למרחץ²⁵⁷. ואין לשנות המנהג²⁵⁸. אבל מותר לרוחץ כל גופו אבר אבר בחמין

255 ראה שו"ע אדה"ז שם במוסגר. ופשוט, שהכוונה שבאופן זה אין איסור מה"ת מחמת מלאכה שאינה שוה לכל נפש (וראה שו"ת ציץ הקדש ח"א סל"ו ק"ז), אבל עדיין אסור מדרבנן, וכמפורש לעיל שם בסברא הראשונה שאסור מדבריהם. וגם אם נאמר שלדעת התוס' האיסור רק משום מלאכה שאינה שוה לכל נפש, וליכא גזירת מרחצאות מצ"ע, דס"ל דלא גזרינן יו"ט אטו שבת (ראה שו"ת רעק"א סי"ז. חת"ס או"ח סי' קמו). בית מאיר יו"ד סי' קצז) – הרי אנו קייל"ן מעיקר הדין כסברא הראשונה שהאיסור מחמת גזירת מרחצאות, וממילא אסור גם בכה"ג. (ובציץ הקדש שם כתב כנ"ל מטעם אחר. וראה ציץ הקדש סל"ח).

256 וכמה מהאחרונים כתבו לצדד להחמיר שהמים שבביו"ט דינם כהוחמו ביו"ט.

257 ודעת כמה מהמקילים היא ע"פ סברת רעק"א למג"א שסכ"ו סק"ד שבלא נעשה בשבת כלל הוחם מאליו דינו כהוחמו בע"ש, וס"ל שהה"נ כשנכנסים מים חדשים ומתחממים ואין כוונתו לכך. (וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' כ"א רצד). אמנם, רעק"א כ"כ בטעם ההיתר לרוחץ בחמין מע"ש צוננים לתוך חמים שיתערבו. אבל בשו"ע אדה"ז שם ס"ג כתב בזה ש"מותר ג"כ לרוחץ אפילו כל גופו ביחד באמה זו כמו בשאר חמי טבריא", ומוכח שההיתר כיון שהוא חמין טבריא דליכא בהו משום גזירת מרחצאות, ושוב אין הכרח לסברת רעק"א. וכן מוכרח במהרה"ב לסר"ט ד"ה והנה ברמב"ן. וראה העו"ב שם ה"ע 313. ובכ"מ כתבו להוכיח מראשונים דלא כרעק"א. ויש שכתבו לחדק בין נד"ר למים שהוחמו מאליהם, דה"ל מעשה אף שאין כוונתו לכך וה"ו פס"ר. ובלא"ה, י"א שנקרא כוונתו לכך שרוצה שיהיה לו ערך מים חמים. ויש שדנו מדין קמא קרוב בטיל. ואכ"מ. וראה שו"ת להורות נתן ח"י סמ"ב סק"ג. אג"מ או"ח ח"ד סע"ה סק"א. אול"צ ח"ב שבת סל"ה. תשוה"ח ח"ב סר"א. שבה"ל ח"א סוס"י נח (אלא שחזר בו אח"כ ע"פ רעק"א הנ"ל – ראה שם ח"ג סל"ג סק"ג. ועוד).

ולמעשה, אין להקל בכל אופן, כיון שלפעמים נשתמשו כבר במים חמים בהתחלת החג, ובשעה שבא להתקלח יוצאים מים חמים שהוחמו ביו"ט. ולכן כתבו אחרוני זמננו, שאין להקל שלא יבואו לירי מכשול, ויש להחמיר לדון בכל מים שבביו"ט כדין מים שהוחמו ביו"ט. (ויש שחשו בדבר מטעם אחר שכשנכנסים מים חדשים הרי ביטול מים אלו אינו בגדר או"נ ושוה לכ"ג, והו"ל כמכשירי או"נ, אף שלמעשה הו"פ מתיירס לו בפניו ידו"ה, וכן להדחת כלים, ולא חשו בדבר. ואכ"מ. ועוד יש לפקפק, שכיון שאין מתקלחים במים ורותים, הרי בפתיחת הברז והתאמתו לטמפרטורה הנכונה, מתערבים הצוננים עם החמים, ומבשל כעת המים ביו"ט. אלא שבזה איכא למיסבר להתיירס ונחמם הפגת ציה כבהערה הבאה, או"י איפכא שו"ה בגדר הפגת הרוחץ ולא ביטול הקירוס, אלא שלפ"ז צריך לפנות תחילה ברז מים החמים, מה שאינו שייך בד"כ כשיש רק ידית אחת).

257 נסתפקו אחרוני זמננו בנוגע לרחיצת כל הגוף בימינו אם אפ"ל שהוא בגדר "אינה שוה לכל נפש". ודו"ד תלוי בעיקר הסברא גדר שוה לכל נפש. ואכ"מ. ונפק"מ בכ"ז רק בנוגע לחמין שהוחמו מעיו"ט, וכדלקמן.

והנה, בכל אופן, גם לפ"ז אכתי אין לרוחץ ביו"ט כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט, ואפילו אבר אבר, ומכמה טעמים: חדא שגם לדידהו גזרו חז"ל רחיצת אבר אבר אבר אבר, וכמפורש ברמב"א שם: "ולפי דעת רבותינו הצרפתים ז"ל נצטרך לומר דרחיצת כל גופו בפעם אחת מפני שאינה שוה לכל נפש אסורה דבר תורה אבל רחיצת כל גופו אבר אבר מותר דבר תורה משום דכיון דרחיצת אבר אחד צורך כל נפש ומותר לא חלקנו באברים שנאמר ורגלו אבר מותר אבל זרועו או שוקו אסור וכיון שכן נמצא בשעה שהוא רוחץ אבר זה בהיתר הוא רוחץ וכשחזר לרוחץ את השני גם הוא בהיתר הוא רוחץ אלא שאסור מדרבנן". וכן עולה מדברי המאירי ביצה כא, ב. וממילא, גזירה זו שגזרו לא נתבטלה (ואף אם היאסור מה"ת אינה קיימת).

ועוד, שבלא"ה איכא לדעת הרמב"ם, וכוות"ו קייל"ן מעיקר הדין (ראה שו"ע אדה"ז סתק"א סוס"א. א"ר שם סק"א), שאיסור רחיצה הוא מדרבנן משום גזירת מרחצאות, וגזירה זו בתקפה עומדת, שאסור לרוחץ כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו הוחמו לצורך שתייה, ואפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר, ואפילו חוץ למרחץ.

וגם בעיקר הסברא יש לפקפק אם נכון הדבר, ומכמה טעמים, ומהם, שאף שנשנתו הרגלי הרחיצה, לא ראינו שיקפידו בחול לרוחץ כל גופו בבת אחת דוקא, ואדרבה – הרחיצה באמבטיה היא רק למפונקים ומעוננים. (ובכ"מ קצת בתוס' שבת מ, ד"ה אלא, דקס"ד לחלק בין יו"ט לשבת לענין להשתטף, אף שכבר כתבו שרחיצת כל גופו אינה שוה לכל נפש. ועכצ"ל דשאני שטיפה, ודמאי לזיעה ששוה לכל נפש. ולפ"ז למסקנא צ"ל דגזרינן שטיפה אטו רחיצה. ועצ"ע). אלא שלפ"ז גוף החימום לשטיפה לחוד אינה אסורה מה"ת. (ומ"מ אסור מגזירת שטיפה אטו רחיצה). וצ"ע.

גושי שביאהו, שבדבר שהוא בגדר מניוק, אף אם יתרגלו כל העולם לזה, עדיין נחשב כהנאה שאינה שוה לכ"ג. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סי' תקי"ח ע"פ מלחמות בדעת בעה"מ ביצה כ, א) ש"אין יביאו זה צורך אוכל נפש ממש שאפשר לאכול בשר בלא חרדל וא"צ אלא למעוננים". וראה בית מאיר יו"ד סי' קצז ס"ג. ושם כתב דלא תליא ברוב. וכ"מ בפנ"י שבת מ, א. אבל בכ"מ מוכח דסגי ברוב שרגילים לזה ותלוי בשינוי הזמנים.

וכבר העירנו מדברי הפנ"י ובית מאיר שם, שהוכיחו מגמרא שאף בזמן חז"ל היו אדוקין ברחיצה. ולהעיר, שלהעדו שהאיסור אינו משום מלאכה שאינה שוה לכ"ג אלא מחמת גזירת מרחצאות, נכצ"ל דאינהו ס"ל שרחיצת כל הגוף היא בגדר שוה לכ"ג (אא"כ להסברא שדין שוה לכ"ג מעיקרא הוא רק מדרבנן, או שלא נקטו כלל לד"ז. ואכ"מ), ובדאי לא נחלקו במציאות כ"א בגוף הגדרת שוה לכ"ג. ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ה סל"ח ובתהלה לדוד סכ"ו כתבו, שאף שודאי נצרך לכאור"א להתרוחץ, אבל א"צ לחמם מים, וסגי להו בפזשורים. וצ"ב, שהרי הותר בפיר"ו מחמת ששוה לכ"ג. (וראה בהע" הקודמת, ע"ד הסברא שבמים החדשים שנכנסים ליכא ההיתר, שאינה לצורך מלאכת או"נ, ואינה שוה לכ"ג).

ויש שדנו מטעם אחר לומר, שאין בידינו לעקור הגזרה, אע"פ שהמציאות נשתנתה, דגזירה כדאי קאי (ובפרט להסברא שמחמת שאינה שוה לכל נפש גזרו גם גזירת מרחצאות), וכל הרוחות שבעולם לא יזיווהו מקומה, וע"ד הדין שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין, ודבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו אף כשבטל הטעם. אלא שאין הדברים מוכרחים, ויש החולקים בדבר.

שהוחמו מערב יו"ט.

מים צוננים

נתפשט המנהג במדינות אלו שלא לרחוץ כלל בשבת אפילו בצונן, וכן ביום טוב²⁵⁹. אבל מותר לרחוץ פניו ידי ורגליו בצונן²⁶⁰. המצטער בצער גדול²⁶¹, כגון שסובל מזיעה יותר מהרגיל, או פריחה וכיו"ב, מותר לו לרחוץ במים צוננים (או במים פושרים שהוחמו מערב יו"ט²⁶², כל שאינו מרגיש החמימות ואין דרך בני אדם לרחוץ בהן) ואפילו כל גופו. וזוהר שלא לסחוט שערו.

סבון

אסור להשתמש בסבון מוצק ביו"ט. אבל מותר להשתמש בסבון נוזלי²⁶³ שלא במקום שיער (מחשש שחיטה).

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (לערך 4:34 אה"צ), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

שיעור חומש היומי – משישי עד שביעי, עד "זה קרבן אחריו בן עינן" (נשא ז, פג)²⁶⁴.

(וראה בשו"ת בא"מ ח"ח סי' קנ"ט שכתב בחריפות בענין זה: פסקי חז"ל לא ישתנו ואסור לחפש דרכים לקפוץ עליהם ואיננו רוצה אפילו להרהר אחר שום היתר בעולם. ובשבות יצחק יו"ט סי' ג בשם הגריש"א שכיון שמפורש בראשונים ובשו"ע לאיסור אין כח בדינו להתיר. וכו"ב בשם הרמ"ם, שהסבירא נכונה שהיא בגדר שוה לכל נפש, אבל המנהג למנוע. וראה שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ה. וכמו"כ הביאו בכ"מ בשם הגריש"א שלמרות שסבר שמעיקר הדין רחיצה כל הגוף בזמנו היא שוה לכל נפש, לא רצה להתיר למעשה רק בצונן, ואמר ש"בשום אופן לא נשתנה הדין ואינו יכול למחוק מה שמפורש בשו"ע לאיסור". ויש שכתבו בטעמו, שברחיצת חמין יכול להגיע מהר לרחיצה של תענוג, וצריך למצוץ רק לרחיצה קצרה והוא בגדר נתיב דבריך לשיעורין, ולא כל אדם יכול לכוון המדה המתורת, וקו הגבול בין רחיצה בשביל הסרת הזיעה לחלק היתר עליו שהוא של תענוג ואסור בחמין. ולכאורה צ"ע דהא בלא"ה אסור. ואולי כוונתו באופן המתור כמו בהוחמו מעיו"ט, וס"ל שבבבולע"ר או דוד שמש דינו כהוחמו מעיו"ט. ועו"ל, דקאי בשיטת הבית מאיר יו"ד סי' קצז שלחמם המים בכדי להפיג צינתו הוא בגדר שוה לכל נפש. (אלא שבבית מאיר נשאר בספק בדעת הרמב"ם שהאיסור משום גזירת מרחצאות אם אפשר לחלק מטעם הנ"ל, מחשש מכוול. וכבר מצינו עד"ז בפמ"ג סתק"א במ"ז סק"ה, שלהחם מים למקוה קרה מאוד ויש כמעט חולה שאין סכנה אפשר לכאורה לומר דמיקרי שוה לכל נפש כהאי גוונא, וכאן רק להפסיד הקור לא שיהיו חמין, ועל ידי גוי יש לומר דשרי, "ומכל מקום לא רציית להתיר זה דאוושא מילתא טובא". וראה משנ"ב סתק"א בשעה"צ סק"ה. גם בשו"ת נוב"י מהדו"ת או"ח סכ"ה דנחית נמי להאי סבא, כתב רק כשמוכרחת לטבול שכיון ש"על כרחי צריכה היא לטבול כל גופה במים שוב היא שוה לכל נפש שלא לרחוץ בצונן". אבל בב"מ משמע מהתנין גם כשאינו מוכרח ברחיצה. וכן מוכח בדע"ת סתק"א. אלא שכ"ז לא יועיל לנו לדין שבהוחמו ביו"ט אסור גם בפושרין, מדין גזירת מרחצאות, וכדלקמן. וכנ"ל, גם בב"מ נשאר בזה בצ"ע לדעת הרמב"ם. וראה גם לקמן מה שיש לפקפק במקלות שבימינו שמחמם תחילה הקרים).

258) אמנם, מקום לומר שבמקום צער יש להקל כדעת הרמב"ם ולרחוץ כל גופו בבת אחת במים שהוחמו מעיו"ט חוץ למרחץ – ראה בארוכה בשו"ת דברי יציב ח"ז לקוטים והשמטות ס"ל. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' כ"קצ. וש"נ.

259) ראה פמ"ג סתק"א בא"א סק"ח. וכן מוכרח במג"א סי' קכח סק"ע ובמה"ש ש"ס. וכ"ה להדעות שאין לטבול גם ביו"ט כשאין בעלה בעיר (להתעם שהוא משום המנהג שלא לרחוץ בצונן).

260) ואפילו כל גופו אבר אבר, וזוהר שלא יסחוט שערו.

261) ראה שו"ת באתרא דרב סי' כ"קצ. וש"נ.

262) כדעת אדה"ז במהדו"ב סרנ"ז ד"ה והנה ברמב"ן שכל שהופשרו בשבת אסור, אפילו במי הנהר בקיץ, או בחורף כע"ז קצת בבית (ע"פ טור יו"ד סי' קפח. ב"י ופרישה שם. אדה"ש שם סק"ח. וראה העו"ב בשו"ע אדה"ז הלכות הטמנה ב"אור המהדו"ב סי' 312 ואילך.) וראה שו"ת סתק"א באברה ס"ז ד"ה אך בגוף. תפארת צבי ס"ט.

לאידך, בהופשרו מע"ש משמע קצת בדברי אדה"ז שכל שאינו חם שהי"ב הותר (ראה קצוה"ש דלקמן. העו"ב שם הע' 314. וראה גם משנ"ב ששכ"ב בשעה"צ סק"ח וסק"ט). אבל ראה קצוה"ש סי' קלג סק"א שמדברי האחרונים משמע שאפילו אין הי"ב מיקרי חמין. ובהכרח לומר כן, שהרי ברותחין (כשיעור שכרישו של תינוק נכיות) אא"פ לרחוץ (בית מאיר יו"ד סי' קצז). ולמעשה, יש להקל באופן שבתים, שחום המים הוא רק להפיג צינתו.

וראה שו"ת חכ"צ ח"א סי"א. שו"ת זרע אמת סע"א ד"ה וקעת. פמ"ג סתק"א במ"ז סק"ה. שו"ת רעק"א ח"א סי"ד ד"ה אולם יצא. חת"ס או"ח ס"ח ד"ה ומיהו. א"א מבוטשאטש ששכ"ו במהדו"ת. קיצור שו"ע סי' קסב סי"א. דנ"ת סי' תקיא ד"ה ומ"ש. ערוה"ש ששכ"ו סי' ג וס"ו. תה"ל"ד סי' שכו סק"ג. שו"ת משנה שכיר מהדו"ת או"ח סי' קיח סק"י. אג"מ או"ח ח"א סי' קכו ד"ה ועיין בערוך השולחן. שם ח"ד סע"ד חריצה סק"א. מנח"י ח"ד סמ"ד סק"ב. אול"צ ח"ב סל"ה ס"ג. תשעה"נ ח"ב סי' רא ד"ה וביעקר. ואף שכמה מהג"ל דרכו בשיטה אחרת בכל עיקר איסור רחיצה בפושרין, עכ"פ ללמד יצא בגדר פושרין כשהוחמו בע"ש. ועוד להעיר שגם לדידהו שבד"כ מתחממים המים קורים תחילה ואח"כ מתאים המידה שיהיו פושרין, נמצא שחיים תחילה ביו"ט מים לצורך רחיצה כל גופו. ויש להאריך. ואכ"מ.

263) יש המחמירים להוסיף מים קודם שבת. אבל אם הסבון נוזלי ונשפך במהירות, מותר לכו"ע. וראה שו"ת באתרא דרב סי' דקטז.

264) כ"ה בחומש תורה המימה ועוד. וכ"ה בשיחת ש"פ נשא תשמ"ה. ולהעיר גם משיחת חגה"ש תשמ"ב. אבל ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"א – בא"א.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוט²⁶⁵.

צריך לסיים לבשל את כל התבשילים לשבת בעוד היום גדול, באופן שתהיה אפשרות לאכול מהם כבר היום, בערב שבת קודש, כי בלא זה יש איסור הכנה מיו"ט לשבת. ואם כי יש מקום להקל כשנתבשל כחצי בשולו לפני כניסת השבת²⁶⁶ כדאי להחמיר²⁶⁷. אדמו"ר הזקן מביא שנהגו מקדם להתפלל ערבית בערב שבת ביו"ט מאוד מוקדם כדי שיגמרו את כל התבשילים מוקדם. העירוב מועיל רק לצרכי סעודה, כולל הדחת כלי סעודה והדלקת נרות ולכן אסור להכין את הטלית או הס"ת ביו"ט שיהי' מוכן לשבת במקום הנכון²⁶⁸. לזכור לעשות כל ההכנות הנדרשות לשבת קודש, כמו ה"בלעך" וכו', ולסדר הכל לפני כניסת שבת.

ידוע השקו"ט לענין טבילת טהרה לש"ק. ואכ"מ²⁶⁹.

מנחה

אומרים פתח אליהו ואין אומרים הודו. קרבנות, אשרי ובא לציון, תפלה לשלש רגלים.

תהלוכה

בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נהוג מכו"כ שנים שביו"ט הולכים לבקר בני"י שבבתי-כנסיות ובתי מדרשות בכו"כ שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבני"י שבשאר שכונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), גלה דתורה ופנימיות התורה.

בשיחות קודש הובאו כמה ביטויים מיוחדים בקשר למעלת התהלוכה וענינה. להלן לקט חלקי מביטויים אלו²⁷⁰:

• "דאס איז דאך מיינע א שליחות".

• אני לא הלכתי רק אני מקנא אותם שהלכו ועל חשבון זה אומר גם אני לחיים. ובהזדמנות אחרת: אני לא הלכתי רק הי' לי תאוה ללכת ולכן על חשבון זה אומר לחיים.

• רבותינו נשיאנו שמו הדגשה מיוחדת על עניני רגל שבשנמה, ועד לרגל כפשוטו – ענינים שעושים ברגל.

• ע"י עלי' לרגל יזכו להגילוי של והדריך בנעלים, וכן הוא בכל מצוה שעושים ברגלים, ובפרט כאשר משתתפים בתהלוכה שיש בח טרחה יתירה ומהלך גדול.

• ההליכה למקום רחוק לשמח יהודים בשמחת מועדים לשמחה פועלת מטיין רגליין ברגליין עי"ז מקימים השכינה מנפילתה, ועי"ז מגביהים כל סדר השתלשלות, ועד לביאת המשיח שעליו נאמר ועמדו רגליו על הר הזיתים, כיון שביאת המשיח תלוי בעבודת הרגל בזמן של מטיין ברגליין.

• אלו שהלכו בתהלוכה ופעלו שמחה אצל הזולת, ועד שרקדו כפשוטו, יתקיים אצל ההולכים שלימור התורה שלהם יהי' באופן מופלג למעלה מכל ענינים ארציים, וכן יהי' קיום המצוות שלהם באופן כזה.

• תבוא עליהם ברכה, ואצל כולם יתקיים ענין הליכה באופן דילכו מחיל אל חיל – עלי' שלא בערך מדרגה הקודמת, וברכה שבאין ערוך שיהיו מהלכים כל השנה בעלי' מחיל אל חיל.

• אשרי חלקם בזה ובבא. אשרי חלקם וגדול זכותם.

• ההליכה כשלעצמה היא ענין גדול.

265) וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תש"מו שיש שנהגו בזה.

266) פמ"ג במ"ז סוס"י רנט. ובכ"מ. ועוד. וי"א – כשליש. והארכנו מזה במק"א.

267) הגרז"ש ז"ל דווארקין. וראה גם פמ"ג בפתיחה להל' שבת בסופה. פתיחה להל' יו"ט פ"א אות ז.

268) שויע"ר סתק"ג ס"ג.

269) ולהעיר מהמשך תרס"ו ע' שפז: "כמו כן מקדושת יו"ט לקדושת שבת צריכים טבילה במקוה כמ"ש בכתבי האריז"ל".

270) רובם משיחות קודש ע"פ רשימות השומעים בלתי מוגה. חלקם נמצא בקונטרס "התהלוכה". וראה עוד שם.

- שלא יחשבו שהעיקר הוא המקום שהלכו משם והמקום שיגיעו לשם, אבל הדרך בינתיים הוא רק בהכרח, והיינו שנצרך לזה כדי להגיע ממקום למקום, על זה אומרים שמכל פסיעה ופסיעה נברא מלאך.
- יתכן שמקום זה ממתין מששת ימי בראשית שיהודי יעבור כדי לילך לדבר מצוה ולקיים רצון ה'.
- אין לחפש תירוצים להשתמש מהליכה לתהלוכה. לא שיעשה זה מחמת גזירה שגזרתי אלא מתוך שמחה ובאופן של שירה.
- זכות מיוחדת לההולכים רחוק.
- המטרה לשמח יהודים, ולעוררם בעניני יהדות, כולל חיזוק האמונה בביאת המשיח.
- בכל מקום שמגיעים יש לומר חסידות, ויש לומר ענינים קלים.
- אין להסתיר שבאים בשליחות הרבי. יש לדבר בהרחבה ולא להתפעל, אך להיזהר שלא לפגוע.
- כשלא מניחים לדבר, אין להתיימש, אלא למצוא עצות שירשו לדבר.

תזכורת: יש לזכור שבדרך חזרה מהתהלוכה אי אפשר לטלטל, כיון שבשנה זו, הוא כבר אחרי כניסת השבת.

הדלקת נרות

אסור לחמם נר ולדבוק בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור להתנוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול²⁷¹. ולכן, ניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, ושליך השיירים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה²⁷².

הדלקת נרות (בשעה 7:57 – 18 דקות לפני השקיעה) מאש הדלוקה לפני החג.

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת ההדליק נר של שבת ושל יום טוב, שהחיינו. טענתה בהברכה או שכחה "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלוש.

מצוה על כל אדם שימשמש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שביום טוב הותרה הוצאה לצורך יום טוב).

271) בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון לזהר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להחיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים. ואכ"מ.

272) והנה, יש שכתבו להקל שבדברים קטנים שא"ר לכלום ואין להם חשיבות אין דין מוקצה – ראה קצוה"ש ס' קטז בבדה"ש סק"י. אבל הו"ע כתב שזהו דבר חדש. וצ"ע שברעי הותר מדין גש"ר ולא מטעמו – ראה הקדמת הבי"ל לשש"ח. ויש להעיר גם מדין כיבוד הבית – ראה שו"ע אדה"ז ששל"ז ס"ב. וכן בכ"מ מוכח דלא כסברא זו. וראה נתיב הקודש מוקצה ברונג ס"ב. ואוצר נחמד גל' ט' לב ואילך בארוכה. ואכ"מ עוד.

הלכתא למשיחא: כשישראל בישוב²⁷³, יום טוב שחל להיות בערב שבת²⁷⁴ תוקעין ולא מבדילין.

ליל שבת קודש, ליל ב' דחג השבועות

בכמה שיחות הובאו דברי החתם סופר הידועים, שיום טוב שני דחג השבועות חמור יותר מיום טוב שני של כל המועדים, כי בכל המועדים, יום טוב שני הוא ענין של ספק – "ספיקא דיומא": מכיון שבמקומות הרחוקים מירושלים לא ידעו באיזה יום קבעו בית דין ראש חודש (שבו תלוי הקביעות דיו"ט), לכן נהגו מספק יום טוב שני ימים. אבל בחג השבועות לא ה' ספק מעולם, שהרי קביעותו היא: "יום החמישים לעומר", כך שאינו תלוי בקביעות ר"ח סיון אלא בקביעות ר"ח ניסן, ועד חג השבועות כבר ידעו בכל מקום באיזה יום קבעו בית דין ר"ח ניסן. ומה שישנו יום טוב שני בחג השבועות הוא רק "כדי שלא לחלוק במועדות", שלא לחלק בין חג השבועות לשאר המועדים. וכיון שיום טוב שני דחג השבועות אינו משום ספק אלא משום תקנת חכמים "שלא לחלוק במועדות", יש בו כח של ודאי.

מעריב

קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). כגוונא.

ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח. ויכולו (טעה, ראה בהערה²⁷⁵). ברכה מעין שבע. קדיש תתקבל. מזמור לדוד ה' רועי. חצי קדיש. ברכו בתרא. עלינו. קדיש יתום. מאחלים איש לרעהו: גוט שבת, גוט יום טוב²⁷⁶.

273 כ"ה בשו"ע (ודאדה"ז) או"ח סרנו. ול' הרמב"ם (שבת פ"ה ה"ח) מדינות ועיירות של ישראל – משמע רק כשהן תח"י ישראל. ובמער"ק שם שגם בבבל תוקעין, באם העיירות של ישראל, וכדמוכח בשבת לה, ב. אבל בס' החילוקים בין אנשי מזרח ובני א"י (סנ"ד) שבני בבל אינן תוקעין. ואולי בזמנם הפסיקו בני בבל לתקוע.

ולהעיר שבתוס' סוכה ג, ב ד"ה דרבנן מ' שגם התקיעות להבטיל ממלאכה הן צורך מקדש שהתירום משום שבות במקדש, עייש"ה. ועוד להעיר שאי"ז רק בגדר הכרזה, כ"א דין תקיעות ממש, כאשר תקיעות שבמקדש, כדמוכח בתוס' ערכין י, א ד"ה אין שדנו בדיני הפסק.

– בטעם שאין תוקעין בזמנינו – ראה כה"ח סרנו" סק"א בשם רוח חיים שם. שו"ת רשב"ן או"ח סי' קלו. אורה ושמחה שבת פ"ה ה"ח. חי' ר' גדלי' שבת ס"א. חוט שני שבת פ"ט סק"א.

274 והתירו שבות קל כזה משום כבוד שבת. אופן התקיעה להבדיל בין יו"ט לשבת (דבעי שינוי משאר ערבי שבתות) – תוקע ומריע בנשימה אחת, ומ"מ מפסיק בינתיים (כשיטת רב אסי – חולין כו, ב ובפריש"י ד"ב בנשימה. וכ"מ בשו"ת תרוה"ד סוסי' קמב. חי' הצ"צ ר"ה פ"ד ד"ה שלש (עו, ג)).

לסדר התקיעות ביו"ט שחל בערב שבת – ראה פ"י קדמון ממצרים שבת פ"ה הכ"א. מרכה"מ שם. ולהעיר ממשנ"ב סרנו" בבה"ל ד"ה והוא.

275 התחיל לומר קדיש – יפסיק ויאמר ויכולו וברכת מעין שבע. ואם כבר אמר עד "ואמרו אמן" – ימשיך ויפסיק לפני תתקבל (כמו בחצי קדיש). ואחרי ויכולו וברכת מעין שבע יאמר קדיש תתקבל. ואם כבר אמר תתקבל לפני"ז, יאמר קדיש תתקבל עוד פעם אחרי ויכולו וברכת מעין שבע. (בדין התחלת קדיש – ראה שו"ת באתרא דרב סי' טז"ת תדו. וש"נ. ולהעיר מכע"ז בהשק"ט בליל פסח שחל בשבת

כשהתחיל הלל (ראה אצלנו בלוח לפסח תשפ"ב), שאין מפסיקים אותו משום הקדמתו ויכולו שהיא תדירה, לפי שהקדמת תדיר היא למצוה בעלמא. אבל אין הנידון דומה דהכא נחתנין לשק"ט באמירת קדיש לפני מעין שבע, וגם בענין אמירת תתקבל. ומ"מ, הדין אמת כנ"ל, שכל ההתחיל קדיש (היינו עד "ואמרו אמן") אין להפסיק. ובנוגע אמירת תתקבל עוד פעם – ראה שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ק סק"ג. אבני

ישפה או"ח סי' ו' ואילך. רבבות אפרים ח"ב סצ"ו (ולא ראה דברי רבו בשו"ת אג"מ). ואף שיל"ד שמעין שבע אינו בגדר תפלה וחזרת הש"צ (וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' יח'תקסו). מ"מ לו יהא שספק בדבר, יש לאומרו עוד פעם. וראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב

סי' טו'רמב, בענין שלילת אמירת תתקבל ב"פ. ומובן, דהכא שאני מטעם הנ"ל. וק"ל).

276 ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בעש"ת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

קידוש

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא²⁷⁷ – בלחש²⁷⁸.

קידוש: אתקינן סעודתא דמלכא וכו', יום הששי, בורא פרי הגפן, מקדש השבת וישראל והזמנים, שהחיינו.

טעה בקידוש, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מצוה מן המובחר להמתין למאכול הפת של עירוב תבשילין עד א' מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו, שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת. ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת, כדי לעשות בו מצות הרבה, שמניחין זה הככר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שני' של שבת, ובסעודה שלישית בוצעין עליו. [באם אינו אוכל סעודה שלישית (וכמנהג חב"ד) יבצע עליו בשבת שחרית]. ופשוט שכן הוא גם בנוגע לאכילת התבשיל²⁷⁹.

ברכת המזון

רצה ואחר כך יעלה ויבוא. דין הטועה או שוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן לשבת ויו"ט.

יום שבת קודש, ב' דחג השבועות, ז' סיון

שחרית כדאמול עם ההוספות של שבת.

מגילת רות

בשו"ע אדמו"ר הזקן מובא ש"נוהגין לקרות מגילת רות בשבועות שהוא זמן מתן תורה כדי ללמוד שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני כמו שהיה לרות כשנתגיירה ואין מברכין כלום על קריאת מגילה זו". ונתבאר בכמה מאמרים ושיחות קודש. בפועל (כפי שכותב כ"ק אד"ש) "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ" [מקומות] לקרוא מגילת רות בביהכ"נ כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

בשיחת יום ב' דחה"ש תשי"ח נאמר: יש נוהגין לקרות מגילת רות בחג השבועות (ביום א' או ביום

277) ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמירא, עד "לסעודא בהדה". (וראה גם אצלנו בלוח ליל א' דר"ה תשפ"א). [ואומר אח"כ אתקינן ליו"ט בקול (ויש שכתב לדלג ולא לומר כלל נוסח אתקינן ליו"ט בקביעות שכוזר)].

וכבר העיר, שבהיום יום ליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקינן סעודתא לשבת. וכן גם בס' המנהגים ע' 28 (לגבי יו"ט שחל בשבת). וכ"ה גם בר"ד שחיה"מ ומוצאי ויחיה"מ תרצ"א ובהוצאות ראשונות דהיום יום לגבי ההוראה (דאז) שלא לאומר. (אבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין אומרים נוסח אתקינן ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שהכוונה גם לאתקינן סעודתא שאחריו, ור"ל דא היא סעודתא וכו" [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהרי אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני']. וראה בהערה למחר בקידוש היום.

[אבל יש שפ' בס' המנהגים הנ"ל, כפשוטו משמעות הלשון, שר"ל לומר רק דא היא סעודתא דחל תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"ז אתקינן ליו"ט בקול (שלא לומר ב'פ' נוסח "אתקינן סעודתא"). ולדבריהם צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמט בקטע אתקינן סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו'). אלא שא"ז עולה יפה בל' שבהיום יום לגבי שבת חוה"מ, שלא נהגו בחוה"מ לומר אתקינן דיו"ט. והבוחזר יבחר. (ולהעיר ממש"כ בס' דרכי חיים ושלום (מנהגי הר"צ וכו' ממונקאטש) אות תקיד (ובכמה דפוסים נשמטו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת)].

בנוגע לזמירות לשבת – אומר בשבחינו וכו' – ביו"ט שחל בשבת, וכן בשבת חוה"מ לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנוהגים לאומרים בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. לאידך, ראינו מעשה רב, וברבים, לומר "בני היכלא" בהתוועדות דיו"ט שני כשחל בשבת. וילע"ע.

278) בלחש – כ"ה הלשון (לענין שבת חוה"מ) בהיום יום (הוצאת תש"ז ויאליך) י"ט ניסן וי"ז תשרי. וכ"ה בס' המנהגים ע' 28 (לגבי יו"ט שחל בשבת). וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הר"ל ג' ע"ה בהערות וצינונים לסידור עם דא"ה (בקידוש לר"ה, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור חב"ד ובסוף קונטרס ר"ה תשי" (נדפס בסה"מ תשי" ע' 26 – לענין ליל ר"ה שחל בשבת). בלחשה. וראה למען ידעו (שוטטערמאן) ע' 97 ש"כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע תיקן בכת"ק וכתב: בלחשה. וכ"ה (לגבי סעודת היום דר"ה) בס' המנהגים גופא ע' 57 (בכמקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכת"ק.

279) וראה בשל"ה (מס' סוכה נר מצוה): וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודת שבת כגון תחית דג חשוב או בשר או תרנגול ומה שחננו ה' המוכן לו לסעודת שבת שחרית או לסעודה ג'. ועד"ו בסידור אדה"ז: יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג. וראה גם לקוטי שיחות חט"ז ע' 187 ואילך בדעת אדה"ז [נעיי"ש בל' מהרי"ל ומנהגי מהר"א טירנא]. וראה בא"ח שנה ראשונה פ' צו ס"ב. דרכי חו"ש מנהגי יו"ט סתקי".

ב). וטעם הדבר – בפשוטות – "לפי שדוד המלך ע"ה מת בעצרת והקב"ה ממלא שנותיהם כו', ובודאי בעצרת נולד, ומגילת רות נכתב לייחס דוד"²⁸⁰. ואף שאין מנהגנו כן – הרי זה רק בנוגע לקריאת מגילת רות בגשמיות, אבל בודאי שישנו הענין עצמו כו'. וראי' לדבר – מה"תיקון" שאומרים בליל שבועות. . שמכל ספר נכללו בו רק כמה פסוקים, ואילו ענינים השייכים לשבועות – כמו מעשה מרכבה וכו' – אומרים בשלימותם, וכן מגילת רות אומרים בשלימותה, מצד שייכותה לחג השבועות.

בר"ד משיחת יום ב' דחה"ש תשמ"ח נאמר: ואף שבחב"ד אין נוהגין לקרוא מגילת רות בפועל (מאיזה טעם שיהי'), הרי בודאי שהעדר הקריאה בפועל אינו גורע בשייכות הענין, ואדרבה הוא ענין של הוספה ועל' כו'. ולהעיר ששייכות דמגילת רות לעצרת הובאה ונתבארה גם בדרושי תורת חסידות חב"ד.

קריאת התורה

מוציאין שני ספרי תורה. בקביעות שנה זו, אין אומרים י"ג מדות ו"רבנו של עולם"²⁸¹.

בקביעות שנה זו, קורין שבעה קרואים בספר הראשון, "עשר תעשר", ומפטיר בספר השני, "וביום הבכורים".

הפטרה: מפטיר בנביא תפלה לחבקוק עד למנצח בניגוניו שמדבר במתן תורה – אל"ה מתימן יבוא – במתן תורה משתעי (מדבר). ויש מקומות שמתחילין מן וה' בהיכל קדשו. וכן מנהגנו²⁸².

אחרי הפטרה וברכות' – יקום פורקן (בקביעות שנה זו).

הזכרת נשמות

גם יחיד שלא הלך לביהכ"ג אומר יזכור בביתו ביחידות.

מדייקין לאחוז בעץ החיים בעת אמירת יזכור²⁸³.

יש לו אב ואם – יוצא מבית הכנסת בעת יזכור. ונהגו לסגור הדלת. בשנת האבילות נשאר בבית הכנסת, אבל אינו אומר יזכור.

בר"ד משיחת יום ב' דחה"ש תשמ"ח: נהוג באמירת יזכור לנדב לצדקה, באופן סתמי או גם לפרש הסכום, נהרא נהרא ופשיט'.

מזכירים שם הנפטר ושם אמו²⁸⁴. ובר"ד משיחת אחש"פ תשכ"ו: מ'זאגט דאך אויך יזכור פאר די נשמות שאינם צריכים כפרה, ווי ס'איז ידוע מנהג החסידים דערמאנען אויך דעם רב'ין דעם שווער, און אויך די רביים שלפניו פאר די וואס האבן זיי געקענט, וואס דאס טוט אויף פאר דעם וואס זאגט דאס, מ'מוז אבער אויך זאגען אז דאס איז נותן כח אויף פאר די וועמען מ'איז מזכיר, כנוסח אמירת ההזכרה.

אב הרחמים (גם בשנה זו כשחל בשבת). "'אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר²⁸⁵.

מוסף כדאמתמול. אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע, דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלקינו את יום השבת הזה ואת יום חג השבועות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת, "וביום השבת", ושל שבועות, "וביום הבכורים"). ישמחו במלכותך. וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי קדשך, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים.

280) שעי"ת סתצ"ד סק"ו.

281) כ"ה בישיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב (מסרט הקלטה).

282) ביחיד יש לומר גם את הפטרה הקשורה עם פרשת השבוע, פרשת נשא.

283) אבל אין מדייקין שמי שצריך להזכיר נשמות עולה לתורה באותו יום.

284) כ"ה בסידור תורה אור. וכ"ה באג"ק מתאריך י"א ניסן תש"ט (נתפרסם בקובץ העו"ב ש"פ תשא תש"ע). וכ"ה בהערת כ"ק אד"ש לסידור התלת ה' מהדורת תש"ז. וראה ר"ד בעת הסעודה ליל ב' דחגה"ש תשל"ו. וכ"כ בה"ח סרפ"ד סקל"ז ע"פ הזהר (ח"א לו, א).

משמרת שלום קודינבו מהד"ב ס"י ס"ו. ועוד.

285) ר"ד משיחת אחש"פ תש"ב.

אומרים פסוקי מוסף המיוחדים ליום השבת ("וביום השבת") ולימי חג השבועות ("וביום הבכורים") דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שיעור תהלים היומי אחר עלינו. ואח"כ²⁸⁶ ולקחת סלת ושש זכירות.

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים.

סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש²⁸⁷. אתקינו ליו"ט²⁸⁸. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שני, אפילו בירך כבר בליל ראשון, חייב לברך היום²⁸⁹.

שיעור חומש היומי – משיביעי ("זאת חנוכת המזבח"²⁹⁰ – נשא ז, פד) עד סוף הפרשה.

מנחה: ואני תפלתי כבכל שבת. קריאת התורה (פרשת נשא). תפלה לשלש רגלים עם ההוספות של שבת²⁹¹. אין אומרים צדקתך.

אין אומרים פרקי אבות (בחו"ל).

בשיחת יום ב' דחגה"ש תש"ד: מורנו הבעש"ט האט זייער מחבב געווען דעם צווייטען טאג שבועות.

286 ראה שו"ת באתרא דרב סי' כה'רצו.

287 ושם נפתר: אומרים מזמור לדוד, אתקינו, ושמו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וכ"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 67 בהערה).

288 ראה בהערה בלוח אתמול (בליל יו"ט).

289 דעת הח"י ש"תע"ג סק"א שגם בעצרת יש תשלומין כל ז' לברכת שהחיינו. וכ"מ במג"א שם סק"א ממש"כ "וה"ה בכל יו"ט", דהול"ל "וה"ה בסוכות", שהרי אין יו"ט אחר חוץ משבועות וסוכות. וכן הבין בדעתו בא"ר סתצ"ד סק"ד. וראה אצלנו בקובץ פלפולים "770" ש"ל לקראת י"א ניסן תשפ"ב, ה' 4, שיש מקום לפרש שגם ב' בדעת התוס' סוכה מו, א ד"ה נכנס, עיי"ש. והאחרונים הרבו להקשות ע"ד מכמה טעמי (ראה א"ה שם. משנ"ב ש"תע"ג בשעה"צ סק"ה. שו"ת מהר"ל דיסקין ח"ב קו"א סנ"ד). ובשו"ע אדה"ז השמיט. ועוד, שלדעת הח"י ה"ז שייך לדין תשלומי קרבנות, אבל אדה"ז פסק שם שמברך גם באחש"פ, אף דלית תמן ספיקא דיומא (ראה פמ"ג שם). ועוד להעיר שבלק"ש חל"ז ע' 14 ואילך נת' דעת אדה"ז שזמן ברכתו כל ז', בכל רגע מימי המועד, ולא מחמת גדר תשלומין. ולא מסתבר לומר כן בנוגע לימות החול. ועוד להעיר שגם לענין תשלומי קרבנות מוכח בכ"מ שהם חול גמור, ולא כחסברא שיש דין יו"ט בימי תשלומין לגבי קרבנות (וראה גם לק"ש חכ"ח ע' 76 ואילך), ולגבי ברכת הזמן – לא מסתבר שמברך בימי החול. ועייל' בזה.

290 כ"ה בחומש תורה תמימה ועוד. וכ"ה בשיחת ש"פ נשא תשמ"ו. ולהעיר גם משיחת חגה"ש תשמ"ב. אבל ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו – באור"א.

291 בס' המנהגים ע' 64 בהערה, בנוגע לאמירת "שבתות .. בס' בניעלה, מסיים: "כמובן, כן הוא גם בשבת שחל בו יו"ט". וכבר העירו, שבכל הסידורים – גם בהוצאות שלאח"ז – נדפס כמאז "שבת קדש", ללא שום הערה ותיקון. ועוד ועיקר, שבמקורו – בהוספה לליקוטי מנהגים, שנדפס בסוף מחזור השלם – לא נמצא כלל סיום הערה (צילום כת"ק" מהגהות הערה ה"ל – אחרי שסודר לדפוס – נמצא בתשורה לחתונה רייכמן ז"א תמוז תשנ"ו ולחתונת מינקאוויטש-גאלאווינסקי כ"ב אלול תשנ"ז. וגם שם אינו מופיע). וכן לא נמצא בשאר המקומות (בהוספה לקונטרס חודש תשרי תש"ד – נדפס בסה"מ תש"ד; בהוספות לשו"ע אדה"ז; בהערות וצינונים שבסידור עם דא"ח. ועוד). וכן לא נזכר בלוח כולל חב"ד.

ובכלל, אינו מובן שהי"ט אין אומרים נוסח "וינוחו וכו'". ואם משום אמירת "שבתות" – הרי בפשטות שינוי הנ"ל הוא רק כתוצאה מאמירת "וינוחו בס', ולא להיפך. ועוד, שבנוף ההערה מצויין בטעם השינוי לסידור האריז"ל ומשנת חסידים. ובשיניהם (ובסידור האריז"ל – כ"ה בסידור ר' שבת, ר' אשר, קול יעקב. – בסידור זאלקאווא תקמ"א לא מופיע ב' הענין, כ"א השינוי בנוסח התפלה) מובא הטעם מצד "שם א"ב הכולל כולם", המרומז במלת "בס". [בשעה"כ פ"ז סק"ל א (נסמן בלק"ש ח"ד דלקמן, ובס' המנהגים ע' 27) מצייין בזה גם לתולעת יעקב, ללא ציון מקומו. וראה גם בהוספות לשו"ע אדה"ז ח"ב בסדר קבלת שבת. אבל בתולעת יעקב (ח"ב סתרי תפלות שבת וכו' אות ט) לא נמצאתי מזה רק בנוגע לליל שבת. אלא שמדבריו אפשר להבין בנוגע ליום השבת, אבל לא בנוגע לתפלת מנחה. ואולי נגזר בעל שעה"כ אחרי משמעות העו"ש "סי' ש"ד"ה חב"ו האחרונים). והמעייין היטב יראה שמש"כ בעו"ש בשם תולעת יעקב קאי רק אשפניו, כשוד שלש שיעורות שבת, ולא בנוגע לנוסח התפלה.

ויש מי שר"ל, שנפלה כאן טה"ה בס' המנהגים, וצ"ל "שחל בו יו"כ" (ולא "יו"ט", שהרי אין כאן מקום הוראת מנהגי שו"י"ט), וקאי אשפניו. ועדיין יש מקום לקיים הדברים, לפמשנ"ת בשנה"ג אר"ח סי' רסח בהגה"ט סק"ב (ועד"ז בכ"מ), בטעם אמירת "בס", שבמנחת שבת ה"ה ככלה בבית אבי וחמי, עיי"ש. ועד"ה סודר – בלק"ש ח"ד ע' 19, שבמנחת שבת הוא יחוד ז"א ומלכות. וראה גם שיחת ש"פ וישב תש"ל. ולכאן ה"ז ע"פ ובהתאם להמבואר בהגהות הרמז' לס' הכוונות (נז' כה"ח סרס"כ סק"ב – נסמן בלק"ש שם. וכ"ה בהגהותיו לזהר ח"ב לקה, ג, ובספר א"מ לבינה אות ב' במל"א). ואדרבה. ובה"א ה"ל אפשר לפרש גם באור"א. אמנם כן, שלהנוסח (ונזכר באג"ק ח"ד ע' רחצ בהערה) שברמב"ם (לג' שבכת"י), וכן בסידורי התימנים, שאומרים כך בכל ד' תפילות השבת, מסתבר שעיקר הכוונה לומר "שבתות" בל' רבים, ורק כתוצאה מזה אומרים "וינוחו בס". אבל כפשוט שאין מזה ראי' לענינו לנוסח דידן שאומרים כן רק במנחת שבת. כן להעיר, שבשיחות קודש דשנים האחרונות, ובעיקר – בהתוועדויות דיום השק"ק, נז' כמ"פ (ולדוגמא: ש"פ שמיני ואמור תש"ו. ועוד כמ"פ) ה' (והתנוק): "שבת זו, שבת זה, שבתות אלה" (בהתאם לחילוק בנוסח התפלה: בה, בו, בס).

אבל להעיר, שבאג"ק ח"ט ע' טו, בנוגע לנוסח התפלה בניעלה, מקום לפרש, שר"ל שהעיקר לומר "שבתות", ושמה"ט משנים ואומרים גם "בס". אבל לע"ע לא נמצאתי כן במל"א. ואדרבה. ובה"א ה"ל אפשר לפרש גם באור"א. אמנם כן, שלהנוסח (ונזכר באג"ק ח"ד ע' רחצ בהערה) שברמב"ם (לג' שבכת"י), וכן בסידורי התימנים, שאומרים כך בכל ד' תפילות השבת, מסתבר שעיקר הכוונה לומר "שבתות" בל' רבים, ורק כתוצאה מזה אומרים "וינוחו בס". אבל כפשוט שאין מזה ראי' לענינו לנוסח דידן שאומרים כן רק במנחת שבת. כן להעיר, שבשיחות קודש דשנים האחרונות, ובעיקר – בהתוועדויות דיום השק"ק, נז' כמ"פ (ולדוגמא: ש"פ שמיני ואמור תש"ו. ועוד כמ"פ) ה' (והתנוק): "שבת זו, שבת זה, שבתות אלה" (בהתאם לחילוק בנוסח התפלה: בה, בו, בס).

תיכף נאך די התגלות פון מורנו הבעש"ט, וואס דעמאלט איז געווען די התנהגות בזריות און עפ"י שו"ע, קבלת שבת בזמנה וכו', איז געווען דער סדר דעם צווייטען טאג שבועות צו דאווענען בהשכמה און מאכען א סעודה קלה ביי וועלכע עס זיינען געווען א מנין תלמידים כדי צו בענטשן אויף א כוס של ברכה. שפעטער אין מיטען טאג איז געווען א סעודה גדולה און מורנו הבעש"ט פלעגט א סך פארברענגען, אזוי פלעגט זיך מורנו הבעש"ט מתנהג זיין ביז יום הסתלקותו. ועיי"ש בטעם הדבר²⁹².

התוועדות

נהוג שנוטלים ידים לפני השקיעה, ואוכלים פת (לפחות בשיעור "כביצה"), ומגנים ניגוני רבותינו נשיאינו.

יש להחמיר כסברא שצריך לבצוע על שתי ככרות שלמות, ואפילו סועד פעמים הרבה צריך לכל סעודה לחם משנה, אלא אם כן אין לו שנים שאז לא יפחות ממכר אחד שלם²⁹³.

"הוד כ"ק רבינו הזקן פלעגט רופן די סעודה פון יום ב' דחגה"ש דעם זיידנס סעודה, און אין מיטן דער סעודה פלעגט ער זאגן: ברוך הבא. האבן חסידים שוין געוואוסט אז דער בעש"ט איז דא. אמאל בעת די סעודה פון יום ב' דחגה"ש און הוד כ"ק רבינו הזקן האט נאך ניט געזאגט ברוך הבא, זיינען בעת מעשה געווען דריי זקנים וועלכע האבן נאך געקענט דעם בעש"ט, און איינער פון זיי האט אנגעהויבן דערציילן וועגן בעש"ט – אמאל האט מען גערעדט ביים טיש. – האט זיך אנגערופן הוד כ"ק רבינו הזקן, אז דער בעש"ט איז נאך איצטער פארנומען אין ג"ע העליון אין מתיבתא דקוב"ה. אז עס איז דורכגעגאנגען א שטיקל צייט האט הוד כ"ק רבינו הזקן געזאגט: ברוך הבא. האבן זיי געוואוסט אז דער בעש"ט איז געקומען צו די סעודה. דעם סיפור האט דערציילט הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הצ"צ, וועלכער איז געווען באותו מעמד ווען ער איז אלט געווען א יאר זעקס – אין יאר תקנ"ג – און דער סיפור איז איבער געגעבן געווארן מרבי לרבי²⁹⁵.

בשיחת יום ב' דחגה"ש תשט"ו: (ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיכו לנגן כמה ניגונים, וכ"ק אדמו"ר שליט"א יושב מכונס במקומו, פניו רציניות ביותר וכולו שקוע במחשבותיו, ולאחר משך זמן התחיל לדבר בהתרגשות גדולה:)

אדמו"ר הזקן נהג לומר בסעודת חג השבועות "ברוך הבא", כשכוונתו היתה להבעש"ט, שה"יארצייט" שלו הוא בחג השבועות.

פעם הסבו לשולחן זקנים וסיפרו סיפורים מהבעש"ט – כידוע שע"י סיפורי צדיקים יכולים להמשיך את נשמות הצדיקים. ואמר להם אדמו"ר הזקן שהבעש"ט עסוק עדיין בגן עדן העליון... לאחר זמן מה אמר אדמו"ר הזקן – כדרכו בניגון – "ברוך הבא", ואז הבינו כל המסובים שהבעש"ט הגיע!...

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) מי שרואה ומרגיש²⁹⁶ ויכול לומר "ברוך הבא" יאמר (כ"ק אדמו"ר שליט"א הכריז בניגון) "ברוך הבא"...

(ואח"כ אמר:) כאשר נמצא כאן ה"אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא", שבדורנו הרי זה כ"ק מו"ח אדמו"ר – הרי על ידו נמצא כאן גם אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שהוא (כ"ק מו"ח אדמו"ר) ה' ממלא מקומו (כמדובר כמ"פ בפירוש הענין ד"ממלא מקום", שיש בו כל הענינים של הקודמים לו, ועוד באופן של הוספה), וכאשר נמצא כ"ק אדנ"ע איז נמצא גם אדמו"ר מהר"ט, וכאשר נמצא אדמו"ר מהר"ש איז נמצא גם הצ"צ, וכאשר נמצא הצ"צ איז נמצא גם אדמו"ר האמצעי, וכאשר נמצא אדמו"ר האמצעי איז נמצא גם אדמו"ר הזקן, וכאשר נמצא אדמו"ר הזקן איז נמצא גם המגיד,

292 נת' בלקוטי שיחות ח"ד ע' 1027 ואל"ך. ועוד.

293 ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"א ס"ז – בנוגע לשבת. ובפשטות, כ"ה גם ביו"ט (שחל בחול) – ראה כה"ח סתק"ט סק"א. שש"כ פנה הע' ו. שו"ת שבת הקהתי ח"ב ס' קז. דברי שלום ח"ה ס' ק. וכ"מ קצת בערוה"ש סרצ"א ס"א. ואולי איכא למישמע הכי גם מ' המנהיג ע' קנב. וכן מ' המ"מ שבת פ"ל ה"ט. וכן מעשה רב. ודלא כמשמעות המשנ"ב סתק"ט סק"ט. ולכאורה כן עולה גם ממשנ"ת בארוכה בלקו"ש חל"ו ע' 79 שהחייב "כל זמן שהוא סועד" הוא מצד דין בציעת הפת. ושם ע' 81, שגדר החייב דלח"מ ביו"ט הוא מצד בציעת הפת (ונחלקו אם חייב לח"מ דיו"ט הוא גם מצד החייב דסעודת יו"ט). אבל ראה שו"ת בעל שבה"ל (ועוד) בס' זכור לאברהם רוזנפלד ח"ב סל"א סמ"ט.

294 ובהערה שם: צ"ע, כי ההסתלקות של הבעש"ט ה' ביום א' דחגה"ש. ואולי טעה הרושם וצ"ל: הסעודה דיום א' דחגה"ש.

295 סה"ש תש"ה ע' 107.

296 חסר איזה תיבות בנוגע למי שאינו רואה – המו"ל.

וכאשר נמצא המגיד אזי נמצא גם הבעש"ט.

– בכלל אין שייך לעשות חילוקים בין רבותינו נשיאינו, אבל אעפ"כ, לגבינו, הרי כל הקרוב יותר אלינו, יקר לנו יותר, וכיון שחלק גדול מהציבור²⁹⁷ הנוכח כאן הם חסידיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שהיו עמו בחיים חיותו בעלמא דין, ולומדים תורתו כו' – הרי מובן שכ"ק מו"ח אדמו"ר נוגע לנו יותר.

ישנם אמנם הבעש"ט, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר נ"ע, אבל, מה שנוגע לנו ביותר – הרי זה הרבי, ועל ידו יש לנו גם את אדמו"ר נ"ע, אדמו"ר מהר"ש, הצ"צ, אדמו"ר האמצעי, אדמו"ר הזקן, המגיד והבעש"ט, שקיבל מאח"י השילוני, שהי' גם רבו של אליהו הנביא, שעליו נאמר "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", במהרה בימינו.

בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ד: ישנו פתגם שהיו אומרים פעם בנוגע לחתונה, שמצד רוב הטרדות והבלבולים צריכים להבהיר שלא ישכחו על העיקר, סידור הקידושין שבין החתן והכלה. ועד"ז בנוגע לחג השבועות שהוא זמן של חתונה, כמארז"ל על הפסוק "ביום חתונתו" – "זה מתן תורה". ושני ענינים בזה: א. החתונה של הקב"ה עם בני"ב. החתונה של בני"ב עם התורה. . והנה, בכל נישואין ישנם שעבודי הבעל לאשתו, שמשעבד את עצמו ומתחייב ליתן לה שאר כסות כו'. וגם שתי חתונות הנ"ל ישנו שעבוד הבעל: בחתונה של בני"ב עם התורה, שהתורה "מאורסה" לישראל, משעבדים בני"ב את עצמם להיות "עמלים בתורה", ובחתונה של בני"ב עם הקב"ה, שכנס"י היא אשתו של הקב"ה – משעבד הקב"ה את עצמו לקיים "ונתתי גשמיכם בעתם וגו'" [עיי"ש בארוכה]. "והימים האלה נזכרים ונעשים" בכל שנה ושנה, שבבוא חג השבועות, "זמן מתן תורתנו" צריך כל אחד מישראל לקבל על עצמו החלטה, ובתוקף המתאים, להיות עמל בתורה, ועי"ז משעבד הקב"ה את עצמו אליו ליחן לו ולבני ביתו כל המצטרך להם, למטה מעשרה טפחים. . והיינו שככל שהתייגע ועמל בתורה לפני חג השבועות, הנה מחג השבועות זה – צריך להוסיף בעמל בתורה, וקבלה זו צריכה להיות בתוקף, ולא לדחות זאת למחרת, אלא עוד הלילה, במוצאי שבועות, צריך להתחיל את ההוספה בתורה. .

הכוונה היא לאלו שטרודים בהכנות לחתונה, ואעפ"כ מצד רוב הטרדות יכולים לשכוח על העיקר . . הנקודה העיקרית של החתונה, להגיע לקיטון המלך. כאשר מסיימים את העבודה של ספירת העומר, שענינה בירור המדות. . מצד גודל מעלת העבודה ועוצם הגילויים שבספירת העומר, יתכן שישארו שקועים וטבועים (פארטרונקען) בה, ולא יגיעו לקבלת התורה. . זוהי הנקודה שצריכים לזכור בחג השבועות, זמן מתן תורתנו – שלא להסתפק בכל הגילויים אלא "לקחת" את העצמות, והיינו ע"י הבל-גבול שבתומ"צ. ולכן, בכל שנה ושנה, בבוא חג השבועות, צריך כל אחד לקבל על עצמו להוסיף בתומ"צ, בכל ג' הקוין דתורה תפלה וצדקה באופן בלתי גבולי. והיינו, שלמרות שגם קודם חג השבועות עסק בכל ג' הקוין, הרי התעסקותו היתה במדידה והגבלה, וראי' לדבר: בנוגע לצדקה – כיון שנשאר לו ממון, הרי מוכח שנתנית הצדקה היתה בהגבלה; כיון שנשאר לו כח – הרי מוכח שהעמל בתורה ה' בהגבלה; וכיון שנשאר במציאותו – הרי מוכח שהענין ד"אשפוך את נפשי" לא ה' בתכלית. ולכן, הנה בחג השבועות (בכל שנה, ובפרט בשנה זו) צריכים להוסיף בכל הענינים, ועד לאופן של בלי גבול.

במאמר יום ב' דחג השבועות תשמ"ח: והנה המשכות אלו שנמשכו בחג השבועות לכאו"א מישראל כנ"ל נותנים לו כח בעבודתו בימים הבאים וכשחסר ח"ו בעבודתו הרי המשכות הנ"ל אינם נותנים לו מנוחה ודוחפים אותו לעבוד עבודתו בימים הבאים בתכלית השלימות, מתחיל מימי התשלומין דחג השבועות עד י"ב סיון ועד בכלל (שבימים אלו אין אומרים תחנון, כמ"ש אדמו"ר הזקן בסידורו, מכיון שהם ימי הקרבת הקרבנות דחגה"ש), ועד שממשיכים ענינים אלו במשך כל השנה כולה. ועי"ז תהיה שנה הכוללת כל הברכות הנרמזים בכל אותיות הא"ב, עד לשנת תורה כו'. ובפרט שעומדים בשנת הקהל, שנת תשמח (פועל עומד) ותשמח (פועל יוצא). ועד לברכה העיקרית שיהיה הענין דהקהל בפשטות, באופן דמראה באצבעו ואומר זה, הקהלת כל ישראל בארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, ובבית המקדש ובעזרה, שאז קורין פרשיות שבתורה והרי זה כאילו שומע אותן מפי הגבורה, עד שזה פועל ליראה את ה' כל הימים גו'.

התוועדויות אלו, דובר כמ"פ אודות התחזקות והוספה בלימוד התורה, כולל שיעורי חת"ת ורמב"ם. ולדוגמא: בהתוועדות חגה"ש ה'תנש"א²⁹⁸: "אזוי אויך אין די שיעורי חת"ת הידועים – לערנען

297 (אולי אמר: "רובם" – המו"ל.

298) ספר השיחות תנש"א ח"ב ע' 560.

בכל יום דעם שיעור חומש (כפי שנחלק לימי השבוע), שיעור תהלים (כפי שנחלק לימי החודש) און שיעור תניא (כפי שנחלק לימי השנה) – וואס די דריי שיעורים זיינען כנגד מיט די ג' רועים פארבונדן מיט חג השבועות: חומש – כנגד משה רבינו שקיבל תורה מסיני. תהלים – ספרו של דוד המלך, שמת בעצרת, און תניא – ביאור בתורת ישראל הבעש"ט וואס אויך זיין יום ההילולא איז בחגה"ש; און אויך מה טוב ונכון וכו' אין דעם לימוד הרמב"ם (כפי שנחלק לשנה אחת (בערך) דורך לערנען ג' פרקים ליום, אדער לג' שנים ע"י לימוד פרק אחד ליום, אדער אין ספר המצוות)."

כשנמשכה סעודתו עד שחשיכה אפילו כמה שעות בלילה מזכיר רצה ויעלה ויבוא בברכת המזון לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום (אא"כ הבדיל, קרא ק"ש²⁹⁹ או התפלל ערבית). דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם.

מוצאי יום טוב בשעה 9:06.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו. ויהי נועם. ואתה קדוש.

קידוש לבנה: ניתן לקדש הלבנה הלילה³⁰⁰.

בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, עם ברכת הבשמים והנר (כיון שבקביעות שנה זו, הרי זה מוצאי שבת ג"כ). ויתן לך.

בלקוטי שיחות³⁰¹: (אחרי תפילת ערבית והבדלה – שהבדיל בעצמו על הכוס – נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הקדושה לכל אחד מהנאספים מהכוס של ברכה, שבייך עליו ברכת המזון, וטרם צאתו אמר: אסרו חג איז דאך ברי' דמועדא, און עס שטייט דאך יפה כח הבן מכח האב, זאל מען ממשיך זיין דעם יום טוב אין אסרו חג, און פון אסרו חג על כל השנה, אז עס זאל זיין א שנה מבורכת בלימוד התורה.

299) ראה אצלנו בשו"ת באתר דבר סי' כד' תשצ"ג.

300) בנוף העינין, במש"כ בטושו"ע או"ח סתכ"ו שמקדישים במוצאי שבת, אם הכוונה גם למוצאי יו"ט – הנה, לג' הראשונים במס' סופרים רפ"ב "משתתבשם", ר"מ שהכוונה במוצ"ש שמברכים על הבשמים (תר"י ספ"ד דברכות ד"ה נהרדעי. אבודרהם ברכות ש"ח. ועוד). ולג' אינו שייך במוצאי"ט. ולג' ידון "כשהוא מבושם" (וכ"ה בטושו"ע רס"י תכנ) – הנה בשו"ת רמ"ע מפאנו סע"ח מפרש דהיינו מצד סילוק הנשמה יתירה, ובאותה שעה מבושם כשמלוה את המלך. ועד"ז בשו"ת הרדב"ז ח"ד א'רנאקלג) "ליתובי דעתה ולפיסה"ה כשמלוה המלך ונסתלקה הנשמה יתירה. ולפ"ז, לפס"ד אדה"ז בשו"ע רס"י תצא ש"ביו"ט אין לאדם נשמה יתירה כלל" (וראה בארוכה לקו"ש חלא"א ע' 191 ואילך), אינו שייך למוצאי"ט. וגם ע"ד הסוד – ראה בפע"ח שו"ת פ"ג משום שהביהמ"ק נחרב במוצ"ש. [אבל ראה ברמ"ע מפאנו שם]. ועוד טעמים נאמרו ועד"ו השייכים רק במוצ"ש (ראה צפני"ג עהרמב"ם ברכות פ"ה ה"י שבמוצ"ש נתמעטה הלבנה. ועד"ז בנפש חי' מרגליות סתכ"ו).

אמנם, פשוט דברי השו"ע "כשהוא מבושם ובכלים נאים" – שייך גם למוצאי"ט. וכ"כ בשו"ת הרמ"ע מפאנו הנ"ל [אלא, שלדבריו גם במוצאי"ט יש סילוק נשמה יתירה, וכדעת המקובלים], והובא בא"ר שם סק"ה ובמשנ"ב סק"ה, שה"ה למוצאי יו"ט. ובפמ"ג בא"ר סק"ב, דהיינו במוצאי חגה"ש. ולהעיר מחכמת שלמה שם.

בפועל, לאחרי חלוקת כוס של ברכה לא נהגו בקידוש לבנה, וגם לא כשחל מוצאי יו"ט במוצ"ש, וככל הנראה, מסיבות פרקטיות (זמן סיום חלוקת כוס"ש וכן האפשרות במציאות לראות הלבנה) ובימונים משנים שעברו, נראה שקידוש לבנה נעשה במוצאי שבת או בימים הסמוכים. וראה גם סה"ש תנש"א ע' 596 הערה 159.

[ולהעיר, בנוגע ההמתנה למוצאי שבת, הנה ברמ"א שם – והובא בשיחת ש"פ נח תשנ"ב (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 68) – שאין להמתין למוצ"ש באם הוא אחר יו"ד לחודש. [ולכא"ו הכוונה, מילתא בטעמא, יו"ד למולד ולא לחודש. וכ"ה להדיא ביוסף אומץ יוזפא סתע"ב. ולהעיר שבמג"א שם ב' אופנים דבר: שאין להמתין רק אם מוצ"ש אור ל"א (ואולי – רק כשהוא אור ל"ב, עיי"ש), או אפי' כשמוצ"ש אור ליו"ד. אבל למסקנא הכוונה דוקא באופן שמוצ"ש אור ל"א. וכן מוכח מל' הלבוש שם ס"ד. וכ"נ גם מוד' הט"ז סק"ג. וכ"פ במשנ"ב שם סק"ו. אבל ראה חיי"א כלל ק"ח ס"ד. ובסה"ש שם בהע' 120 מ' קצת שמפרש שרק באופן שמוצ"ש אור ל"ב בחודש (וכבקיעות שנה הנ"ל) אין להמתין (וכתחילת דברי המג"א). ועי"ל. אולם, בסו"ד המג"א משמע, שבלא"ה לדידן לפס"ד הרמ"א (שם ס"ג, שכן נוהגין לכתחילה עכ"ל) אי"ז תלוי בימי החודש כלל, וצריך לחשב שבמוצ"ש יש יארו עוד ה' לילות עד חצי כ"ט ב' תשצ"ג מהמולד. וכ"ה גם במשנ"ב שם. ואולי כיון שלדידן נוהגים להקל בדיעבד עכ"פ כדעת המחבר, א"צ להחמיר כולי האי בנוגע ההמתנה למוצ"ש]. ויתכן שבמקומות חמים ויבשים (ובק"ץ) לית לן בה. [וכ"ה בר"ד משיחה הנ"ל. והכי איכא למשמע משו"ת נוב"י או"ח סוס"י מא, עיי"ש.ה. ובסה"ש הנ"ל, שבנוגע לפועל, "במקום שיש שאלה וספק יעשו כהוראת רב מורה-הוראה שעל אתר"ם].

יום ראשון, ח' סיון, אסרו חג, "יום טובח"

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת נשא, בפעם השני'.

ימי תשלומין

עד י"ב בחודש – ועד בכלל – אין אומרים תחנון.

בשיחת יום ב' דחה"ש תרח"ץ: אדמו"ר הצמח צדק שאל את אדמו"ר הזקן מפני מה חוגגין את חג השבועות ז' ימים עד י"ב בסיון (שאינן אומרים תחנון וכו'). וענה לו אדמו"ר הזקן שזהו כמו הסוחרים שנוסעים ליריד גדול על ב' ימים וקונים שם הרבה סחורה, ולאחרי היריד כשצריכים לנסוע הביתה הם שוהין איזה ימים כדי לכוון היטב – גוט גוט איינפאקן – את הסחורה, ובפרט שצריכים ליסע לדרך רחוקה, אשר יש חשש שלא יגנבו או יאבדו. וכמו"כ הוא בזמן מתן תורתנו אשר בודאי כל אחד קנה לעצמו איזה קנין מגילויי החג הזה, דארף דויערן ביז מען פאקט דאס איין. וזהו ענין שהיית איזה ימים אחר החג לכוון אותם היטב שלא יאבדו בטרדת הזמן.

יום טובח

היום שלמחרת חג השבועות נקרא יום טובח³⁰², דהיינו שבו מקריבים עולות ראה [כדלקמן]. מטעם זה, אסור להתענות באסרו חג שבועות מעיקר הדין (ולא רק משום מנהג כבשאר אסרו חג). ואפילו לחתן ביום חופתו.

אסרו חג

כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתיה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופ' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח.

יש לזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")³⁰³.

כינוס תורה

בשיחת ב' דחה"ש תשמ"ט נאמר: המנהג שנקבע מכו"כ שנים ובכו"כ מקומות לערוך "כינוסי תורה" לאחרי ובסמיכות לכל א' משלש רגלים (שלש פעמים בשנה), כולל ובמיוחד חג השבועות, שלהיותו "זמן מתן תורתנו" ה"ז הזמן הכי מתאים לעריכת "כינוסי תורה". וכפי שכבר הכריזו אודות הכינוס תורה כאן – בביהכ"נ וביהמ"ד זה, שמגדלין בו תורה ותפלה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם התפלל ולמד כו' במשך עשר שנים, וקדושה לא זה ממקומה – שיתקיים למחרת חג השבועות, "אסרו חג". וכאן המקום להציע שישתדלו בפירסום מנהג זה בכל שאר המקומות שעדיין לא נהגו כן – שגם במקומות אלו יערכו "כינוסי תורה" כהמשך ובסמיכות להימים טובים, ב"אסרו חג" או בימים שלאח"ז, באופן שיוכל להיות ברוב עם, כפי תנאי המקום.

בר"ד משיחת ב' דחה"ש תשכ"ג: ע"פ המנהג בשנים האחרונות – עורכים כינוס תורה, ובודאי ישתדלו כולם להשתתף וליתול חלק בזה, אם ע"י דיבור, או ע"י שמייעה, או ע"י שניהם יחד. וכנהוג, ההתחלה בזה היא בהתוועדות שנערכת ביו"ט, זמן מתן תורתנו, וממשיכים זאת בהכינוס באופן שיומשך על כל השנה כולה. וכשם שראש השנה הוא הזמן שממנו נמשך ענין הקבלת עול על כל השנה כולה, ושמחת תורה הוא הזמן שממנו נמשך ענין השמחה על כל השנה כולה, כמו כן חג השבועות, זמן מתן תורתנו, הוא הזמן שממנו נמשך הענין דלימוד התורה על כל השנה כולה. ולכן ביום זה צריך להיות לימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז. ולכן משתדלים גם בנוגע להכינוס תורה שהתחלתו תהי' כאשר נמצאים עדיין בזמן היו"ט, קודם ברכת המזון. והתחלה זו צריכה להיות באופן שהוא מעין הכינוס תורה – לבאר ענין בנגלה דתורה.

מהביטויים בקשר לכינוס תורה: כיון שהכינוס מתקיים בד' אמותיו שבהם כ"ק מו"ח אדמו"ר

302) ובחוף לארץ שעושים יום טוב שני – באסרו חג (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1030 הערה 26).

303) ולהעיר מס' לקט יושר הל' צדקה (יו"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

התפלל ולמד משך כמה שנים, אזי ישנה סייעתא דשמיא ביחוד לכוון אל האמת, והלימוד יהיה באופן של לימוד המביא לידי מעשה (ב' דחה"ש תשכ"ד). ויה"ר שיהי' "כינוס של צדיקים" אשר "הנאה להם והנאה לעולם" – החל מ"הנאה לעולם" שע"י הכינוס יתוסף בהבנה והשגה בנגלה דתורה ובפנימיות התורה אצל כל המשתתפים בזה ואצל כל השומעים. ו"הנאה לעולם" שאור התורה ("תורה אור") ו"נר מצוה" יאיר הסביבה כולה, הן הקרובה הן הרחוקה עד אשר העולם כולו יהיה זרוע בתורה ומצוות ויהדות, ובלשון הכתוב, "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (אחש"פ תש"מ). והעיקר, שכינוס תורה זה ימהר ויזרז עוד יותר את הכינוס תורה שיהיה בגאולה האמיתית והשלמה, כאשר משיח צדקנו ילמד תורה את כל העם כולו, שכן, גם בזמן הזה ישנה מעלת יתירה בתלמוד תורה דרבים לגבי תלמוד תורה דיחיד, ועאכ"כ בנוגע ללימוד התורה ע"י דוד מלכא משיחא, נשמה כללית, שרבים צריכים לו וכו' (שמח"ת תשמ"א).

מספר הרב ישעיהו הרצל שליט"א: בשנת תשכ"ו בעמדי בחוץ בחצרו של הרבי שליט"א יחד עם חמי הרב יעקב ז"ל פרידמן בשעת הכינוס תורה באסרו חג דחה"ש פנה אלינו כ"ק אד"ש בשאלה: מדוע עומדים אתם בחוץ מהכנס תורה, ועל תשובתינו מפני חשיבות הענין מצד צרכי חתונה המתקרבם ובאים לא התייחס כלל, אלא העיר עוד הפעם: הלא זה באמצע תורה, ובעניני חתונה צריכים לגזול מן השינה! מאז הוחדר בי החשיבות להשתתף בכינוסים אלו אפילו כשקשה קצת. כשיספרתי כל זה בכנס תורה דחגה"ש שמח מאוד הגאון הרב מנטליק ז"ל ואמר: למה השארת דבר חשוב כזה לסיים הכנס?

הלכתא למשיחא: מי שלא הספיק להביא עולת ראי' ושלמי חגיגה ביום-טוב עצמו, יכול להביאם בימי תשלומין. וי"א גם שלמי שמחה³⁰⁴.

עולת ראייה, אף שמעיקר הדין הלכה כבית הלל, שמותר להביאה ביום-טוב עצמו, מכל-מקום בדבר זה עשו בית הלל כדברי בית שמאי, והרבה מישראל נהגו כמותם, שאסור להקריבה ביום-טוב (לפי שאין בה שום צורך אוכל נפש ואין מחללים יום-טוב בשבילה כיון שאפשר להקריבה אחר יו"ט), והקריבוה אחר יום-טוב, למחרת חג השבועות³⁰⁵.

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל עמי הארץ חוזרין לטומאתן, שכל מה שנגע בו עמי הארץ בשעת הרגל טמא למפרע. לפיכך, משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומן להטבילן, שמטבילין במוצאי יום טוב כל הכלים שהיו במקדש, לטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל³⁰⁶.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, ראה בטבלא בסוף הלוח.

בספר השיחות תש"נ³⁰⁷: "זמן מתן תורתנו", יום השבת שלאחריו (גמר ושלמות – "ויכולו" – דכל ימי השבוע), וכל ימי התשלומין (עד י"ב סיון) מסוגל ביותר לקבל החלטות טובות ולקיימן בפועל בכל הקשור ללימוד התורה, שכן, בידעו שזה עתה נתחדש הענין ד"משה קבל תורה מסיני ומסרה כו'" עד לכאז"א מישאל שבודרנו זה, ובפרט כשמתבונן ש"הניח הקב"ה את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו... לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש ממש בבחי' נשיקין פה לפה לדבר דבר ה' זו הלכה ואתדבקות רוחא ברוחא היא השגת התורה וידיעת רצונו וחכמתו דכולא חד ממש" (כמ"ש רבינו הזקן בספר התניא) – בודאי יוסיף יגיעה יותר בלימוד התורה. ובפרטיות יותר: לכל לראש – להתחזק בשמירת השיעורים הקבועים, הן השיעורים הכלליים השווים לכל נפש, כמו: השיעורים בחומש תהלים ותניא (כתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו), וכן השיעורים במשנה תורה להרמב"ם כהמנהג שנתפשט ללמוד ג' פרקים בכל יום, וכיו"ב, והן השיעורים הפרטיים דכל חד וחד לפום שיעורא דילי, "כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה". ועוד ועיקר – **להוסיף** בקביעת עתים לתורה **יותר** מ"שיעורא דילי" (לפנים משורת הדין), היינו, נוסף לכך שמנצל כל רגע פנוי ("כפי העת והפנאי שלו כמסת ידו אשר הרחיב ה' לו") ללימוד התורה, "לוקח" גם מהזמן שעוסק בעניני הרשות ע"פ התורה ומקדישו ללימוד התורה, ויתירה מזה, ש"לוקח" גם מהזמן שעוסק בעניני קדושה ומצוה (במצוה שאין זמנה עובר ויכולה להעשות ע"י

304) ראה בהערה בתחילת הלוח בדני ר"ח, בנוגע תחנון מר"ח ואילך.

305) שו"ע אדה"ז א"ר"ח סתצ"ד ס"ט. וראה לקו"ש הכ"ח ע' 24 ואילך. וש"נ. וראה גם קו"ב בענין תורה חדשה מאתי תצא, בסה"ש תנש"א לחג השבועות.

306) משנה חגיגה כו, א. רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ו וה"א. ונת' בלקו"ש חל"ז פרשת שמייני (ע' 20 ואילך) באורך.

307) ח"ב ע' 500 (משיחות יום ב' דחה"ש וש"פ נשא)

אחרים) ומקדישו ללימוד התורה שהוא למעלה מכל המצוות. ובמיוחד – להתחזק ולהוסיף בלימוד שיעורי תורה **ברבים ובציבור**, כידוע גדול העילוי ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה", ת"ת דרבים.

יום המישי, י"ב סיון

"בעת מיר זיינען דא געגאנגען שפאצירען האט הוד כ"ק אמו"ר הרה"ק געזאגט היינט (י"ב סיון) איז דער זיבעטער טאג פון חג השבועות און האט גערעכענט די מעלות פון הושע"ר וואס איז דער יום השביעי פון חג הסוכות און שביעי של פסח וואס איז דער יום השביעי פון חגה"פ און האט מבאר געווען דעם ענין פון י"ב סיון וואס איז דער יום השביעי פון חג השבועות³⁰⁸.

בר"ד משיחת ליל י"ב סיון תשמ"ט: בנוגע לפועל, יש לנצל את היום האחרון מימי התשלומין ד"זמן מתן תורתנו" (כולל גם ההכנה לחמשה עשר בחודש שבו קיימא סיהרא דירחא תליתאי באשלמותא) לקבל החלטות טובות ולקיימן תיכף בפועל ממש – להתחזק ולהוסיף בלימוד התורה, החל משיעורי חת"ת, שיעורי הרמב"ם, וכן בכל שאר שיעורים וקביעות עתים לתורה, הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה, כולל ובמיוחד – להוסיף בהפצת התורה ובהפצת המעיינות חוצה³⁰⁹. וכן להוסיף בכללות הענין דאהבת ישראל ואחדות ישראל, כהציווי "ואהבת לרעך כמוך", «זה כלל גדול בתורה», אשר עי"ז מתגלה עוד יותר תוקף האהבה העצמית דישראל להקב"ה, "רעך ורע אביך אל תעזוב זה הקב"ה, ישראל (ובפרט ע"י אורייתא, "אנא נפשי כתבית יהבית") וקוב"ה כולא חדץ וכל ענינים אלו – באופן של **שלימות**, ובאופן ד"כפלים לתושי". וכן יש להוסיף בענין הצדקה באופן ד"כפלים לתושי" (החל מנתינת הצדקה תיכף לאחר הדיבור עתה), ובהדגשה מיוחדת על הנתינה בסבר פנים יפות דוקא דוגמתו בכל ענין של השפעה, הן השפעה גשמית והן השפעה רוחנית, שצ"ל בסבר פנים יפות דוקא כדי לשלול ענין של בושה, וכמודגש גם במ"ת, שאף שניתנה מהקב"ה (מתן תורה), אין זה באופן של "נהמא דכיסופא" ח"ו, כי אם, "מעשינו ועבודתינו" דכללות עם ישראל, ועד למעשיו ועבודתו של כל יחיד מישראל, אנשים נשים וטף, ועד לשלימות העבודה דכל יחיד ויחיד בכל עשר כחות נפשו (ציבור שבו), באופן ד"בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך".

הקהל: משיחת ט' סיון תשמ"ח ("יחדות כללית"): אם הדברים אמורים בכל יום טוב ויו"ט, עאכו"כ בחג השבועות זמן מתן תורתנו, שבו מודגש ביותר ענין האחדות, וכמ"ש "יחון שם ישראל נגד ההר" – יחון לשון יחיד, כי בני"הו איז במצב של "כאיש אחד בלב אחד", שזה היה כבר בר"ח סיון, וכ"ש וק"ו בעת מ"ת עצמה, שבני"הו במצב של אחדות גמורה ושלימה, וכולם כאחד אמרו "נעשה ונשמע", וקבלו עליהם לעשות ולשמעו (ולהבין) כל דברי התורה הזאת (כולל ה"כלל גדול" ד"ואהבת לרעך כמוך").

ו"הימים האלה נזכרים ונעשים", שבכל שנה ושנה, בבוא זמן מתן תורתנו – החל מר"ח סיון, ימי ההכנה לחג השבועות – חזור וניעור הענין של אחדות ישראל, "כאיש אחד בלב אחד", באופן של פעולה נמשכת על כל השנה כולה, שאכו"א ירגיש אחדותו עם כאו"א מבני"ה בכל מקום שהם (ובפרט עם אלו שאתם חגג יחד (כפשוטו) את החג דזמן מתן תורתנו),

אשר, כ"ו הוא גם מצד עצם זמן היו"ט, ועאכו"כ כאשר בני"ה מקיימים את מצוות החג, ואף עושים פעולות מיוחדות לחזק את ענין האחדות – הרי ודאי הדבר שתהיה זו פעולה נמשכת על כל השנה כולה.

ויתר על כן בשנה זו, שהיא שנת הקהל – המסוגלת ביותר לאחדות ישראל, אנשים ונשים וטף.

יום ששי, י"ג סיון

אומרים תחנון³¹⁰.

שיעור חומש היומי – משישי עד שביעי, עד "זה קרבן אחרע בן עינן" (נשא ז, פג)³¹¹.

308 סה"ש תש"ד ע' 143. וראה שם במעלת י"ג סיון.

ונת' ג"כ בשיחת י"ב סיון תש"כ. ושם, במעלת י"ב סיון, שיש בו המעלה דכל השביעין חביבין. ושכיון שבו מסתיימים הגילויים של חג השבועות אזי הם מאירים ביתר תוקף ורעש ("שטורעם") עוד יותר מכפי שהאירו בחג השבועות, מצד המעלה דאור חוזר.

309 סה"ש תש"ד ע' 143. וראה שם במעלת י"ג סיון.

ונת' ג"כ בשיחת י"ב סיון תש"כ. ושם, במעלת י"ב סיון, שיש בו המעלה דכל השביעין חביבין. ושכיון שבו מסתיימים הגילויים של חג השבועות אזי הם מאירים ביתר תוקף ורעש ("שטורעם") עוד יותר מכפי שהאירו בחג השבועות, מצד המעלה דאור חוזר.

310 בנוגע לתחנון בקשה"ט ליל י"ג סיון – ראה בסוף הקובץ במילואים (ג).

311 (כ"ה בחומש תורה תמימה ועוד. וכ"ה בשיחת ש"פ נשא תשמ"ה. ולהעיר גם משיחת חגה"ש תשמ"ב. אבל ראה שיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו – באו"א.

מילואים

מילואים א (הערה 233)

ומועתק בכאן ממענה לשואל כענין בד"ז:

הקשה קושיא קשה כברזל, במה דמצינו בכמה דוכתי למדוד כזית בכא"פ בחלק ששית מהתערובת, שאין החשבון עולה יפה, שאם כזית הוא כחצי ביצה – עכצ"ל שפרס הוא ד' ביצים או יותר, וכמ"ש אדה"ז בשו"ע סי' תפו. ובזכרוני שרבות נתחבטתי בשעתו בד"ז, וק' עתיקא מחדתא. חיפשתי באמתחתי לראות אם כתבתי בנושא והעליתי חרס בדי.

ויש לחדד הקושיא, שבלא"ה אין להחמיר כ"כ לחשב בשיעור ששית, שהרי חצי ביצה לרוה"פ הוא בלא קליפתה, משא"כ שיעור פרס – י"א שהוא ללא קליפה (ואכ"מ). ובפרט אם נאמר שהקליפה מחזקת רבע (ואכ"מ). וראה בחי' צ"צ סוף יומא). ועוד שי"א שכזית הוא פחות מחצי ביצה (מג"א רס"י תפו. אבל אדה"ז לא הביאו. ואדרבה, כתב להדיא בשי"ז ששיעור פרס יותר מד' ביצים, כדלקמן, ודלא כמג"א. וראה בחי' צ"צ). וגם נפק"מ אם הוא שוחקות או בינוניות, שכזית לכמה דעות הוא חצי ביצה בינונית, משא"כ פרס – ראה שו"ע אדה"ז סי' תריב ס"ד.

[כן להעיר מהשקו"ט אם הכזית הוא חלק מהפרס או בנוסף לזה, מלגיו או מלבד (והראשון עיקר). וכן יל"ע שלכאו' שיעור פרס הוא בחטים, משא"כ כזית הוא בלחם עצמו שמתנפח יותר. וראה בחי' וכללות הרז"ה (ועוד להעיר מהפלוגתא, ונמצא מזה גם בתורת מנחם לסברה"ג, אי אכילת פרס שוה בכל המאכלים או לא). אבל בפוסקים לא חילקו בדבר. ולהעיר מל' הגמרא יומא פג, ב: וחצי חצי' טטמא טומאת אוכלין. ומשמע דכחא אינהו. והעירו מזה בפוסקים (נוסף למש"כ בתוס' יומא פ, ב) למילי אחריתי – הנזכרים לעיל].

ואיך שיהי, בודאי הוא פחות מחלק ששית.

וקושיא זו היא בשרש הענין והשיטה דכזית הוא כחצי ביצה, ולא רק ממש"כ אדה"ז, דאף שההוכחה לשיעור חצי ביצה היא משיעור בית הבליעה – שאינו מחזיק יותר מכביצה ואינו מחזיק יותר מב' זיתים – ולא מחמת שיעור פרס קאתינן עלה, הרי במקורו בתוס' (עירובין פ, ב ד"ה אגב) מוכרח ששיעור פרס לפ"י יותר מג' ביצים. ותו, שלדעת התוס' שכזית חצי ביצה – שיעור ב' סעודות (פרס הוא שיעור סעודה אחת) הוא יותר אפילו משמונה ביצים, וכדמוכח מלשון אדה"ז. (ודלא כתוספת יוה"כ יומא שם שהוא ח' ביצים לתוס', דהדק"ל דכזית הוא חצי ביצה, ואיך יתכן שי"ח גרוגרות הגדולים יותר מכזית הם ח' ביצים).

[ובפוסקים מצינו שכתבו החשבון – כט' (משנ"ב שס"ח

בשעה"צ שקי"א), כיו"ד (פר"ח), או כ"ב (ביהגר"א) ביצים. ומצאתי בתוהרא"ש עירובין פג, א – שנקט כדעת התוס' – ששיעור ב"ס לר"מ ור"י יותר מט' ביצים. ותוך כדי עיוני בשיעור"ת, מצאתי לו שם ע' ריט – וכן ע' ריג – שהביא למי שכתבו שדעת אדמו"ר בסברה"נ פ"ב לענין שיעור קב"ס מתאים עם דעת התוס' ששיעור ב"ס כ"ב ביצים, עיי"ש].

ופשוט וברור, שלפי החשבונות, שזית פחות מגרוגרות (שבת צא, א. וראה בתוס' עירובין שם. יומא עט, ב ד"ה לומר. חולין קג, ב ד"ה חלקו), ושיעור עירוב הוא י"ח גרוגרות, הרי באם נאמר ששיעור פרס הוא ג' ביצים (או ג' פחות שליש, וכל' אדה"ז: כג' ביצים), ד' ביצים, או ה' ושלש ביצה – למר כדאית ל' ולמר כדאית ל' – בהכרח שכזית פחות משליש. ושיעור חצי ביצה – מתאים רק אם הוא יותר מט' ביצים. (ועצ"ע שבפוסקים – ולא רק אצל אדה"ז – לא מצינו למעשה שיעור גדול יותר מד' ביצים לכדא"פ. וכבר העיר בזה בחי' הצ"צ סוף יומא שבשו"ע לא קייל"ן כן. ומש"ב ליישב בב"ח סי' תט – מהני רק לענין עירוב דהוא מד"ס. וראה גם שבח פסח מוציא מצה סק"ח. וראה לקמן מזה).

וי"ל קושייתו גם לאידך גיסא, שאם שיעור פרס ג' ביצים כרמב"ם, בהכרח לומר שכזית פחות משליש ביצה, וכמ"ש כל הפוסקים בדעתו.

איברא, שהחשבון בשיעור ששית נמצא בכ"כ מקורות. ועיקרם – בפמ"ג הן בסל' רח במ"ז סק"ב, והן בפתיחה להל' בב"ח. וכ"כ גם בשו"ת גוו"ר או"ח כלא א סכ"ד, במנחת יעקב בסולת למנחה כלל פה סוסק"ג. עץ הדעת טוב שבת יד, א בהגה. וכן בברכת הבית שערי ברכה שי"ב ס"י, זבחי צדק, פקודת אלעזר סתמ"ב סק"א. ילקוט מעם לועזי תרו כ, ז הכלל הג'. שו"ת עמודי אש לבית יוסף סט"ז. ועוד ועוד, כי רבו מלספור. וראה גם שו"ת בית שערים או"ח ששל"ח. ולהעיר גם משיעור"ע ל' רט במוסגר.

וביין המשמח להגאון מפאלאצק סי' קלד חידש שזהו הטעם שייין נפגם בשעה חלקים. וראיתי כו"כ שכתבו כן מד"ע. (ויתירה מזו, מזכרוני, בא"א מבוטשאטש (באו"ח סר"ב סי"א) לענין ברכה"נ במי שלקות. אבל לא נחית לחושבנא שם. ודבריו צ"ע).

ויתר על כן, בשו"ת בית אפרים סי"ג שבכזית של חצי ביצה (כצ"ל ככוונתו) בפרס של ד' ביצים – לרש"י ודאי מברך, ואף שלרמב"ם הפרס הוא ג' ביצים, מ"מ יכול לברך משום ס"ס, ספק הלכה כרש"י, ואת"ל כרמב"ם – ספק שמא הלכה כר"ת, שכיון שטב"ע ולוקה לדבריו בכזית בששים, הרי בא' משישים נהפך כולו לדגן. וצ"ע דאישתמיט ל' שלרמב"ם

או פחות מזה, והרי משום ספק ברכות הו"ל להחמיר שצ"ל שמינית עכ"פ.

ועי"ע בשיעור'ע' רז בנוגע לברכה אחרונה על תערוכות דגן ושאר מינים, שצ"ל כזית דחצי ביצה בכל ג' ביצים, וכן יש לאוכלו במשך זמן אכילת ג' ביצים (שלדעתו ה"ז 4 מינוט). ולא נתעורר מכ"ז.

עוד אחת אעירה, שנפק"מ טובא למעשה בכ"ז גם - והוא העיקר בד"כ - לענין שיעור כזית במשך זמן (ולא רק בתערוכות כנגדו"ד) דאכ"פ. ואכן רגיל הנני לעזור בדרשת שה"ג, שאא"פ לתפוס החבל בב' ראשים, להחמיר בשיעור כזית בשיעור היותר גדול, ולהקטין משך זמן דאכ"פ, שצ"ל כדרך אכילה, ושבשיעור הכי גדול, בודאי גם הפרס גדול יותר, כפשוטו. אמנם, להנת' כאן יוצא שבהכרח ששיעור כזית דחצי ביצה מתאים רק עם שיעור פרס גדול מד' ביצים.

אולם, כגון דא מצאנו להדיא, שבסתפ"ו לענין ברכה אחרונה הורה אדה"ז להדיא להחמיר בשיעור כחצי ביצה. ועכ"ז, וביחד עם זה, ובהאי ענינא ממש, כ' בסברה"נ כנ"ל ששיעור פרס הוא ג' ביצים. ויתר על כן, ועוד והוא העיקר, שבסתע"ה ס"ח כ' אדה"ז הלכה לענין כזית מצה, ששיעורו בכא"פ דהיינו ג' ביצים, ולאידך בסתפ"ו הורה שבמצה שהיא מה"ת יש להחמיר כסברא הראשונה, דהיינו כחצי ביצה. ומוכח שכולם מתאימות ויחדיו יהיו תמים. וראה עד"ז בחי"א כלל נ ס"ב לענין ברכה אחרונה, ששיעור כזית כחצי ביצה, ומיד בסעיף הבא (סי"ג), ששיעור כדא"פ ג' ביצים. וראה גם קצוה"ש סנ"ט סק"א וסק"ד.

[נסתירה עד"ז בנוגע לאכילת מצה, נמצאת גם בדברי הרמ"א (את"ל שהציונים בשו"ע הם לרמ"א. ואכ"מ), שבסתע"ה ס"ו מציינ' בנוגע לשיעור פרס (כן מוכרח בכונתו. וכן פי' במשנ"ב שם סקמ"ג) לסתרי"ב (ולפ"ז צ"ל: ס"ד. ולא ס"ג, כבקצת דפוסים). ושם הובאו ב' הדעות בשיעור פרס. ומשמע, שר"ל בנוגע למעשה - להחמיר בש"ת, או עכ"פ ששקולין הן ויבואו כא', ומיד בסעיף שלאח"ז מציינ' בנוגע לשיעור כזית לסתפ"ו, דהיינו כחצי ביצה (שרק זה נתפרש בשו"ע שם).

וראיתי גם למי שהאריכו בדעת המחבר שזיכה שטרא לבי תרי - כזית חצי ביצה ופרס ג' ביצים (ראה גם סת"ט ס"ז) - והני מילי סתריא נינהו. ובמג"א סתפ"ו ובסש"ח סק"ב ג' שהרגיש בזה. וראה גם פ"ח סתפ"ו. עו"ש שש"ח ס"ג. ביהג"א סתפ"ו. ויש שכתבו שכ' כן רק לחומרא. אבל אין הדבר מוחלט - ראה המובא בברכת יוסף שם].

והעירני ח"א, ידידי הרה"ג הר"מ שליט"א אבישידי, שיתכן לומר, שיש להחמיר בש"ת בשיעור מצה כחצי ביצה לכזית (כבסתפ"ו), וכן יש להחמיר בזמן אכילת פרס ג' ביצים (כבסתע"ה). אלא שההקפדה היא שיאכל רק כשליש ביצה

הרי כזית הוא חלק תשיעית או פחות יותר (עשירית או פחות. וראה צ"צ שם ובחי' לטהרות פ"ג מ"ב שהוא פחות הרבה משליש ביצה). ובהלכה ברורה יוסף סר"ח סק"ל רצה לדון משום ס"ס, ספק שמא פרס הוא ד' ביצים, ואת"ל ג' ביצים - שמא כזית פחות משליש ביצה. (ולהעיר מפס"ד להצ"צ יו"ד סמ"א סק"ד). ולבסוף לא ניחא לי' בהכי. ולא נחית לכל השקו"ט דלעיל שהדברים מצ"ע תלויים זב"ז. וכן לא הביא ד' שו"ת בי"א הנ"ל. וכפה"נ תקפה עליו משנתו בענין זה. [וראה עוד בנוגע לס"ס בפרט, בברכת יוסף ידיד ח"ב אות ז ס"ד - קא, א ד"ה ועכ"פ ואילך].

ודוחק לומר שמכולם נתעלמה הלכה זו, כדי שיבוא הוא ויטול שכרו.

וראה גם בהלכות ליל הסדר אשכנזי סתפ"ו ס"א סק"ח בסופו. וצ"ע שכתב דבריו על אתר, ולא שם לב להסתירה שבדבר - מיני' ובי'.

(ואבל בחי"א כלל מב ס"ב ובמשנ"ב סקמ"ג: שיעור שמינית. וצ"ע בתחילת דבריו, שכ' בפשטות שכזית חצי ביצה, כאילו הוא לכו"ע. ועד"ז הוא בתפא"י חולין ספ"ז ביכין. וכן לשונו דהמשנ"ב "אחד משמינית עכ"פ - מ' קצת שיש מקום להחמיר טפי. ויל"ד. ועד"ז הוא בסידור יעב"ץ. וראה גם יבין דעת יו"ד סצ"ח בפי"ה סק"א ד"ה ודע. דברי יוסף ראזענבערג יו"ד סצ"ג ס"א (סתרכ"ה). וכ"כ עוד. אמנם, בחי"א שם כ' שמינית או תשיעית. ושו"ר בבית ברוך שר"ל שהוא טה"ד וצ"ל ששית. וצ"ב).

ומצאתי בארץ חמדה סכ"ז ס"ד בב' סקי"א, שאכן העיר בכללות הענין, וכ' לנכון שלא יתכן שהוא ששית. וראה גם בית יוסף דירנפלד ברכות לח, א תוד"ה האי דובשא בא"ד אע"ג. ואולי יש להעמיס כן גם בל' תשו' מהרי"ג שנד' בשו"ת הצ"צ (שעה"מ, ובמהדו"ח - או"ח סי' קי בשוה"ג).

ולמעשה, בסברה"נ פ"ח ה"ב כ' להלכה שפרס הוא ג' ביצים. (וראה גם שו"ע אדה"ז בסש"ח עה"ג שהעיקר כסברא הראשונה. ומ' קצת שהוא לא רק לענין עירוב. אבל בשו"ת הצ"צ או"ח סמ"ב שהעיקר ד' ביצים ושכן ראוי לתפוס. ולהעיר גם שבשו"ע אדה"ז סי' קסח ס"ח לענין קב"ס נקט שיעור ג' ביצים וכן בלוח פ"ח ה"א. ובסדר פ"ב ה"ג - כד' ביצים, אף שבשיעור פרס כ' ג' ביצים. ולכאן הו"ל להחמיר לענין קב"ס ג"כ בג' ביצים. וראה שיעור'ע' ריג ואילך שנתעורר בהקושיא כמה ששיעור קב"ס בסברה"נ הוא בד' ביצים. ושם ע' ריז, שג' ביצים היא סעודה פחותה, ול"ח לענין קב"ס. ועו"ש, שו' ביצים היינו סעודה בינונית. וכיון שבהמשך לזה בסברה"נ דן אדה"ז בדין בככא"פ, עכצ"ל שגם בזה הכוונה לפרס של ג' ביצים. ולדבריו, צ"ל שכזית דכאן הוא פחות משליש ביצה, אף שלא נתפרש להדיא. וכמה מן הדוחק הוא. ומה גם שעפ"ז הוא לקולא, דסגי בתשיעית

שיעור חצי ביצה, וליישב פסקי השו"ע הנראים כסותרים ז"א. וראה גם עולת יצחק ציוני ח"ב ספ"ב.

אלא שכ"ז אינו עולה יפה בדברי אדה"ז שכתב להדיא בדעת הרמב"ם שזית קטן מגרוגרת. ויתכן לפרש באו"א, וכן להוסיף תבלין להנת"ל, ובהקדם הדיוק בסגנון אדה"ז, ששינה הסדר, שתחילה הביא שיעור חצי ביצה שבתוס' ללא הסברה בדבר (ושייעורו י"א שהוא כחצי ביצה), ושוב שיעור שליש ביצה לדעת הרמב"ם ונימוקו עמו – הלכתא בטעמא (י"א) שהוא פחות מעט משליש לפמשנת בסשס"ח שזמון ב"ס של עירוב שהוא י"ח גרוגרות יש בהן כו' ביצים א"כ הגרוגרת הוא שליש ביצה והזית הוא קטן מהגרוגרת), ורק אח"כ חוזר ומבאר שיטת התוס' (ולפי סברא הראשונה ה"ח גרוגרות של ב"ס של עירוב הוא יותר מ"ח חצאי ביצה). וטעמא בעי.

ומהרצאת הדברים אתה למד, שיטת התוס' נאמרה מצ"ע ללא קשר לשיעור פרס, ומבוסס רק על שיעור בית הבליעה, וכמ"ש בתוס' חולין. ובמ"מ שעה"ג מצויין לתוס' (כנ"ל. וי"ל שהכוונה רק לתוס' בחולין) ולמרדכי סוף פסחים. והרי גם במרדכי לא נחית כלל לשיעור פרס. והנה שיטה זו שכזית הוא כחצי ביצה נאמרה להדיא בראשונים (כנ"ל. וראה פסקי תוס' חולין שם סער"ב. וכן באגודה סוף פסחים. שו"ת תה"ד ס' קלט. ח"ב סכ"ו. מהרי"ו ס' כג. ועוד) ולכן הביאו המחבר בשו"ע בסתמא (אבל בשם י"א).

אבל השיטה שכזית הוא פחות מעט משליש ביצה לא נאמרה מפורש, ולכן לא הביאו המחבר בשו"ע, והוא דיוקו של הפר"ח בדעת הרמב"ם, בהתאם לחשבון מזון ב"ס, וכמצויין עה"ג בשו"ע אדה"ז: "רמב"ם [נ"פ מה שהכריח ב]פר"ח". ולכן לא צויין בשו"ע אדה"ז לד' המג"א, כיון שבמסקנת דברי המג"א נטה קו מלפרש דעת הרמב"ם כך. ומעתה חוזר אדה"ז ומביא ד' הפר"ח בשיעור ב"ס לדעת התוס' (וכפי שנתפרש גם בתוס' עירובין ויומא). והיינו שהמשך הבי' בשיעור ב"ס (וממילא – גם בשיעור פרס) לפי סברא הראשונה – ג"ז מדברי י"א בתרא. אבל לא ציין בשו"ע אדה"ז כאן לד' התוס' עצמם, כיון שבתוס' כמה ביאורים אחרים.

ומכיון שכן, מובן שאכן שיעור כזית בפחות שליש ביצה תלוי בשיעור פרס כג' ביצים, אבל לא להיפך – שאין להכריח למעשה משיעור פרס הנ"ל לשיעור כזית. וכש"כ שאין להכריח משיעור פרס דד' ביצים לשיעור כזית דחצי ביצה (שבכל"ה לבי' הנ"ל – ה"ז יותר מד' ביצים). וגם להיפך – ששיעור כזית דחצי ביצה אינו מכריח שיעור פרס יותר מג' ביצים.

וא"ש, שבשיעור כזית נז' רק חצי ביצה ופחות משליש ביצה, ובשיעור פרס נז' רק הדעות דג' ביצים וד' ביצים,

בשיעור ג' ביצים (ע"פ סתע"ה), וחצי ביצה (שבסתפ"ו) – תוך ד' ביצים, דהיינו השליש תוך ג' והשאר ישלים עד ד'. ואכן מצאתי בשיעור"ת ע' רו שמורה להקל לענין ברכה אחרונה באכל כזית הקטן בשיעור 4 דקות והוסיף לאכול בשיעור הגדול עד גמר 6 דקות. אבל לא פי' בטעמו של דבר כנ"ל, כ"א מחמת צירוף כ"כ שיטות. והוא פלאי. ובכלל, כפי שציין לנכון ידידי הנ"ל, שדוחק לפרש כך כוונת אדה"ז, ובפרט שלא העיר כלום על כך. ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, ובתראי בפרט דרכם לפרש.

עוד העיר שאפ"ל, וג"ז דחוק, שבהיותו חייב לאכול כשיעור חצי ביצה (בדאורייתא) וכן חייב לאכול כזית (כשליש ביצה) בזמן אכילת ג' ביצים, קשה לחלק ולהורות לאכול שיעור שליש תוך כדי אכילת ג' ביצים ושיעור חצי ביצה בשיעור אכילת ד' ביצים, ומחמת הבלבול יבואו לטעות ולהקל לאכול בזמן ד' ביצים ויתכן ולא יסיפיקו שליש בג' ביצים. [והביא דוגמא מרמ"א י"ד סי' קה ס"ט, שמחמת העדר הבקיאות נהגו שלא לחלק אף שלפעמים יוצא מזה קולא, וכש"כ בנדו"ד להחמיר].

ולחומר הנושא י"ל – ובפרט שלמעשה לא נמצא בשום מקום לשער פרס יותר מד' ביצים, אפי' בנוגע ליו"כ – שבסתפ"ו קאי בהמשך לבי' של הרמב"ם. ומבאר עפ"י דעת התוס' בשיעור עירוב. אבל זהו רק א' הביאורים – ביאור שכתבו בתוס' – לתוון שיעור כזית בחצי ביצה עם שיעור עירוב. ולמעשה יתכן לפרש באו"א. וראה עוד לקמן מזה.

ואכן, ראה גם מש"כ ליישב בתו"י יומא שם, הובא בחי' הצ"צ. וראה ערך השולחן סתפ"ו עד"ז. וראה משה"ק ע"ז בברכת יוסף שם צח, ב ד"ה ולא הבנתי. ובאו"א, ראה בשו"ת נוב"ש סל"ח שכ' שהוא יותר מח' ביצים בפת לחוד, אבל שיעור פרס הוא בלפתו ולכן הוא ד' ביצים. ובחי' וכללות הרז"ה לא ניחא ל' בת' זה. ועיי"ש שכ' באו"א.

ועדיין אינו מיושב, ובעיקר – בדעת הרמב"ם דס"ל שפרס רק ג' ביצים, שאאפ"ל שכזית חצי ביצה, דהא ס"ל להדיא (שבת פ"ח ה"ה. וראה עירובין פ"א ה"ט) שגרוגרת אחד משליש בביצה, וכש"כ כזית שקטן מגרוגרות.

ועכצ"ל מחמת הדוחק, לדדידהו כזית בינוני גדול מגרוגרות, וכמ"ש המג"א, וראה גם במג"א שסש"ח שם ובמה"ש ועוד שם. וראה שו"ת יד אליהו סכ"ו ובהשמטות לשם. וממילא – שיעור חצי ביצה הוא גם הרמב"ם. וראה גם ברכת יוסף שם צו, סע"א ואילך. והרי ברמב"ם – אף שפי' שיעור גרוגרות שהוא א' משלש בביצה – לא נתפרש להדיא שיעור כזית, ומכללא איתמו ולא בפ"י. [ולהעיר שבחינוך שנגרר בכלל אחרי דעת הרמב"ם כ' (במ' שיג) שב' כזיתים הם כביצה (אלא שי"ג: ג' ביצים)]. ועיי"ש עוד בברכת יוסף כמה ישובים בספרי האחרונים לתוון דעת הרמב"ם עם

(ובמאירי (שם ושם) פי' באו"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשוט, שהסכינים טהורים ביו"ט גם לשחיטת חולין. ואדרבה.

והנה, ברמב"ם שמצא הסכין בירושלים. ועיי"ש ברמב"ד ובנו"כ. ויל"ע בדעת הרמב"ם, דמוקי לה במצא בירושלים, והלא גם חוץ לירושלים חזקתם טהורים, את"ל (ראה ערוה"ש העתיד (סי' קכא אות ג-ד), הובא בלקו"ש חל"ז ע' 25 הערה 48. ובלקו"ש שם נראה כנוטה לסברא זו. וכ"כ בלקוטי הלכות חגיגה כו, א ב"ת ד"ה ויאסוף בש"י הרמב"ם. וראה שיח יצחק חגיגה שם. ואולי איכא למשמע הכי מראב"ד שם ה"ה, עיי"ש. ויתכן שבסו"ד נהו קו מסברא זו) שהדין שכל ישראל חברים הם ברגל (רמב"ם מטמאי מו"מ פי"א ה"ט) אינו רק בירושלים, והרי ד"ו קאי גם על כלים (כמפורש שם).

[ולהעיר מלשונו כאן, "שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין", ולא התנה שזהו דוקא בירושלים. (משא"כ לפני"כ, במצא ב"ד ניסן, שפי' דקאי בירושלים). וכמו"כ ילה"ע, דמשמע קצת, שד"ז הוא בכל הכלים, שחזקתם טהורים, ולא רק בסכינים הנמצאים, ולפ"ז אין הטעם משום שבודאי הטבילו לצורך שחיטה, וכמ"ש בפיה"מ שם (וכבר העיר בכס"מ עמש"כ הרמב"ם כאן לפרש באו"א, לפי של"ג על כלים הנמצאים ביום זה) – שרק ב"ד ניסן אמרו כן, שצריך להטביל סכיניו לצורך שחיטת פסחו, משא"כ בשאר יו"ט ל"ש למימר הכי. אבל משמעות סוגיית הגמ' פסחים שם, וכן במאירי שם, שגם ביו"ט הוא מה"ט. אלא, שבשאר כלים בלא"ה טהורים בירושלים, כנ"ל].

(ובאמת, עיקר כוונת הרמב"ם שאפי' בירושלים במצא ב"ג שונה ומטביל, וכמ"ש הראב"ד בביאור דעתו, דאוקי לה בנמצאת בירושלים, דעכצ"ל דלא מיירי חוץ לירושלים, שבלא"ה חייב בטבילה. והכריח מזה, שגם בירושלים גזרו על סכינים הנמצאים, חוץ מהנמצא ב"ד וביו"ט. וא"כ אפ"ל, שלענין זה – קאי גם בנמצאת חוץ לירושלים. אלא שד"ז לא נתפרש להדיא ברמב"ם).

ולכא"ז צ"ל, דאף שגזירת כלים הנמצאים הוא בפשטות מחשש שנפלו מע"ה (וראה אפיקי מים טהרות (מיטלמן) סס"ב סק"א, בשלילת ד' הח"א טהרות ס"ו סק"ד מייירי ברובם חברים. וראה שם ס"ח סק"ד שהוא מחשש מיעוט זבים), מ"מ מיירי מכליו של ע"ה בענין זה, שלא אמרו שחברים הם ברגל וכליהם טהורים רק בכלים של ע"ה, שאפשר לברר אצלו אם נטמא (אף שא"צ לברר בפועל), וכאן מיירי בכלים הנמצאים (בשווקים וכו'), ויש לחשוש שמה בזב או במת נטמאו (שם ה"ד), שהרי לא כאו"א יכול לטהר עצמו. [וכמו רוקים הנמצאים בירושלים, שאף שבאמצע הדרך טהורים מה"ט גופא, לפי שכל ישראל טהורים ברגל, שבצדדים טמאין, כיון שהטמאים ברגל – והיינו, מי שנשאר טמא ואינו יכול לטהר (פיה"מ שקלים שם מ"א) – מועטים

ושיש להחמיר בש"ת ולהקל בד"ס (שו"ע אדה"ז סתר"ב שם. ועוד). ומיושבת הקושיא, מה שצ"ע טובא, ולית נגר דיפרקוני', שלמעשה לא מצאנו בשום מקום להורות בשיעור פרס יותר מד' ביצים, ואפי' בשיעורי אכילה דיו"כ החמורים (ואולי זהו שורש החומרא להחמיר ב"א דקות או יותר. ולא נפנית לעינין בזה) – שמעולם לא נשנית הלכה זו למעשה שפרס הוא יותר מד' ביצים.

(ועצ"ב קצת, שבהמשך דבריו הכריח אדה"ז מזה שבשיעור עירוב נת' שהעיקר כהאומרים שא"צ יותר מכו' ביצים לעירוב לפי שהעירוב הוא מד"ס והולכין בו להקל – שבמרוך שהוא מד"ס וכן כ"ד שהוא מד"ס ששיעורו בכזית יש לסמוך על האומרים שהוא פחות מעט משליש ביצה).

ולהעיר גם שבשו"ע אדה"ז רס"י פא, בנוגע לשיעור כזית מציין לעינין בס"י תפו, ובנוגע לשיעור פרס מציין לס"י תריב (וכ"ה במג"א שם), אף שלדבריו – בס"י תפו – יוצא ששיעור פרס לדידהו גדול יותר.

ורמו לדבר, שבש"ת הצ"צ בשעה"מ – נד' במהדו"ח יו"ד סרפ"ב – בדין בככא"פ מחלק בשיעור פרס בין רש"י ורמב"ם, ולא נחית לחלק בשיעור כזית גופא. וראה גם דרישה או"ח סתמ"ב סק"א. מנ"ח מ' ג.

ובכללות הענין, להעיר גם שמהר"ל בסדר הגדה וכן בהל' חלה כתב שיעור חצי ביצה. ובהל' עירובי חצרות פסק למעשה (אף שהביא ב' הדעות) ששיעור ב"ס ו' ביצים, וממילא פרס – 3 ביצים. ובדוחק י"ל שכ' כן רק מחמת הלכה כדברי המיקל בעירוב (כמ"ש שם. וכ"ה בא"ר שס"ח סק"ב בדעת המחבר), את"ל שלדעתו קייל"ן באמת כשיעור חצי ביצה. וכן בלבוש בסש"ח – שיעור ב"ס כשיעור ו' ביצים, ובסתפ"ו – בפש"י שיעור כזית כחצי ביצה. ובהכרח ליישב כנ"ל. ואכן במהר"ל לקוטים סנ"ה שכזית גדול מגורגרת.

סו"ד, כל הענין צריך תלמוד אצלי ועלי לחזור ולשנות פ"ז.

מילואים ב (הערה 250)

רמב"ם אבוה"ט פי"ג ה"ה – ממשנה שקלים פ"ח מ"ב. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגזרו חכמים על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת טומאה (שם ה"ד), ביו"ט חזקתן טהורין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא גזרו טומאה (שם. מטמאי מו"מ פי"א ה"ב), וכנראה הטעם כיון שזנהו הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים (ראה מאירי ופי' הר"ש סירליאו שקלים שם מ"א (לענין רוקים הנמצאים בירושלים). ובמאירי שם מ"ב (לענינו): שהוא מקום מוחזק בטהרה. ועד"ז כ' בפסחים ע, א: אין כאן חזקת טומאה בירושלים שהטהרה מצוי' לכל. וראה גם (לענין אחר) לקו"ש חל"ז ע' 24) – לדעת הרמב"ם, בסכינים לשחיטת קדשים גזרו מפני חומרת הקדשים

מילואים ג (הערה 310)

בנוגע לתחנות בקשעהמ"ט ליל י"ג סיון: הנה, בקרבנות הלילה הולך אחר היום, וקרבנות החג לא הוקרבו בלילה שלאחריו, אבל לאיך אכילתם והעלאת אברים ופדרים כל הלילה שלאחריו. והנה מצונו ספק כזה גם בר"ח שמקטירים אברים ופדרים בלילה. אלא שלכאורה י"ל דשאני ר"ח שהוא מצד קדושת היום, משא"כ בתשלומין דחגה"ש שהוא מפני הקרבנות. ומצו"ב מה שכתבנו בזה לח"א:

א. בנוגע אמירת תחנות (וידוי) במוצאי ר"ח – אין מקום לדייק בלשון ההנחה שלא הוגהה, ונערכה בשינויים ע"פ הטייפ. בטייפ – נראה לידיי שהספק שוה בשניהם. אלא שמוסיף טעם וסברא נוספת להסתפק מוצאי פסח שני, משא"כ במוצאי ר"ח. ובראשונים מצונו שכתבו שלא לומר. וראה מזה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'תלג.

ב. בטעם שלילת תחנות בר"ח אם מחמת קדושת היום או הקרבנות – במק"א, ונדפס בקובץ מבית חיינו חוברת ו', הארכנו שכל קדושת היום בר"ח מחמת הקרבנות.

ג. לפענ"ד אין לדייק מסתימת הל' "כל שבעה" שפשוט דלא נחתי להכי. ובמכ"ש מהל' במג"א קלא, יח: ויש מקומות נוהגין שלא ליפול שבעה ימים אחר שבועות, דלא דק.

ד. בנוגע לתחנות אם הוא מצד הקרבנות או אכילתם, להעיר שהספק בשיחה בנוגע למוצאי פסח שני הוא מחמת אכילת הפסח. (ואף שבשיחה שם מוסיף שהוא בפרט בק"פ שמתחילתו לא בא אלא לאכילה – להעיר שבשלמי שמחה למ"ד עיש להן יש תשלומין כל שבעה, ואכ"מ, עיקרם באכילה).

וספק נוסף – מחמת העלאת אברים ופדרים בלילה (או מה שהולכים ונשרפים כל הלילה אף שניתנו מבעו"י, ראה מור וקציעה רסז. ועוד).

והנה מחד גיסא ילה"ע שלא נז' מזה כלל בהתוועדות מוצאי י"ב סיון תשל"ח, בטעם ההתוועדות אחרי שעברו ימי תשלומין. אבל כ"ה בשיחת מוצאי י"ב סיון תשמ"ט בקשר לימי תשלומין גם אחרי ערבית. ועצ"ע לפ"י מה שאומרים תחנות במוצ"ש אחרי חצות, ומאי שנא ממוצאי ר"ח לצד הנ"ל.

ה. בטעם השמטת המנהג שלא לומר תחנות עד י"ב סיון בשו"ע אדה"ז – הרי סי' קלא אינה בשלימות והרבה חסר שם (גם תאריכים שהובאו בשולחן ערוך גופא). ובלקו"ש חל"ח ע' 4 בהערה – מיירי בנוגע להשמטה בסי' תצד (אף שהובא בפר"ח וא"י שם. אלא שכמעט ולא נז' הא"ר בשו"ע אדה"ז). והביא גם טעם בפשטות וגם בפנימיות הענינים.

ופורשים לצדי הדרכים (משנה שקלים שם. רמב"ם אבוה"ט פי"ג ה"ח). (ואף שלשונו במטמאי מו"מ פי"א ה"ב משמע קצת דשוו אדהדי (כלים של ע"ה וכלים הנמצאים) – יל"ד. ובלא"ה מוכרח לחלק ביניהם (ולהיפך), שהרי כלים של ע"ה טמאים גם בירושלים, והיינו אפי' טומאת מת, משא"כ בכלים הנמצאים (וראה גם ח"א שם ס"ח סק"ג).

ומ"מ הקלו ביו"ט בירושלים, אף בנמצאים. (וצ"ע מ"ש מרוקים הנמצאים, שבצדדים עכ"פ טמא. ולהעיר ממאירי פסחים יט, ב שגם בכלים הנמצאים, באם מצאם מוקצים במבואות קטנים, כמו שפינהו אדם לשם, טמאים. ונראה שפי' כן משא"כ בפסחים שם "בגזיתא". וצ"ע דבגמ' קאי לר"מ דוקא).

ואף שע"ה אין בקיאיין בדיני טומאה (ראה פיה"מ כלים פ"י מ"א. מטמאי מו"מ פ"י ה"א) ובפרט בטומאת היסט (מטמאי מו"מ פי"ג ה"ז) וכן אין יודעין הלכות טבילה וחציצה (שם ה"ב), ומה שייך לברר אם נטמאו או לא. וצ"ל שגם לזה ל"ח מה"ת כ"א מחמת גזירה, לפי שרובם בקיאיין ונזהרים, ורק מדרבנן חיישינן למיעוטא, וברגל ל"ג לחוש לזה. [ודוגמא לדבר: דין טומאת מת, שבכלי סתם של ע"ה חוששינן שמא טמא מת הוא (מטמאי מו"מ פי"א ה"ב. שם פי"ב ה"א), ובאמר להדיא שכלי זה טהור מטומאת מת נאמן (פי"א שם. וראה לקו"ש שם ע' 23). וכן במכירו שאוכל בתרומה (פי"ב שם). וכל גזירות חכמים הם כך, ולדוגמא, שמחד גיסא ע"ה מטמא גם בהיסט (לדעת הרמב"ם. ובמק"א הארכנו. ואכ"מ), ולאידך בסתמא ל"ח לטומאת היסט בע"ה, אף שאין בקיאיין בטומאת היסט, ורק כשנמצא לבד ללא השגחה (פיה"מ טהרות פ"ז מ"ב). ולהעיר מתפא"י טהרות פ"ח מ"ב (בבועז סק"ד) שאשת ע"ה נאמנת לפעמים. ומצונו כמ"פ שונאמנים – נוסף לתקנות מיוחדות בזמנים ומצבים מיוחדים (ראה מטמאי מו"מ פי"א כמה דוגמאות) – ראה טו"א פ"ט ה"ז. שם פי"א ה"א. פט"ז ה"ב. ושם הטעם שאינו משקר אלא דאינו בקי בדיני טומאה – ערוה"ש העתיד סי' קפד ס"ב ואכ"מ]. יומתק יותר להנת' בלקו"ש שם ע' 25, שברגל חל גדר ציבור על כולם. (ולהעיר, שבשעתו בהשיחה – כ' חשוון תשמ"ו – נת' בזה, שהוא מעין **דוגמת** ("כעין דאורייתא תקון") הדין דטומאה הותרה בציבור).

וברב"ד (הנ"ל) כ' שחוף לירושלים יש לחוש משום מגעות עוברים ושבים, משא"כ בירושלים שאין טמאים מצויים שם. ופשוט, שאין לפרש בכונתו דחיישינן לנגיעת נכרים – דלשונו ל"מ כן. גם י"ל דמיירי בישראל החשוד על הטהרות יותר מע"ה, שע"ה רובם נזהרים מטומאה ורק מדרבנן גזרו, משא"כ במי שלמטה מדרגת ע"ה.

קיצור דיני שכחה וטעות

ראש חודש סיון

טעות	נזכרה/ה	הדין
תפלת העמידה – בראש חודש • ערבית, שחרית ומנחה		
שכח ¹ ולא אמר יעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"יעלה ויבוא" וממשיך "ותחזינה"
	לאחר "המחזיר שכיתנו לציון" קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים
		ערבית: אינו חוזר ²
	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר לרצה ²
		ערבית: אינו חוזר ³
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³	חוזר ⁴ לראש התפילה ⁵
		ערבית: אינו חוזר ³
	בשחרית: לאחר שהתפלל מוסף	אינו חוזר ¹
תפלת העמידה – בראש חודש • מוסף		
אמר "אתה יצרת"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	חוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	אומר "למדני חוקיך" וחוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ⁴

הערות

1. וכן הדין אם מסופק¹.
 2. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה".
 3. והסיח דעתו מלומר תחנונים.
 4. וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "יהי רצון... שיבנה וכו'".
 5. בתפלת ערבית אומר אתה חוננתנו עוד הפעם.
- בתפלת שחרית אם כבר חלץ התפילין – נכון שיניחם שוב².
אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם שכח
- יעלה ויבוא בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין.
ואם שכח יעלה ויבוא במנחה ולא נזכר עד שהגיע זמן תפלת ערבית במוצאי ר"ח מתפלל פעמיים, ראשונה לחובה ושנייה בתורת נדבה³.
ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב) תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תשנ.
6. אם חתם "מקדש ישראל וראשי חדשים". וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו. אם חתם "מקדש השבת וישראל וראשי חדשים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל וראשי חדשים" ויוצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר ל"ראשי חדשים".

טעות	נזכרה	הדין
התפלל מוסף לשלש רגלים	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	חוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	אומר "למדני חוקיך" וחוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	חוזר ל"ראשי חדשים"
התפלל ברכות אמצעיות של חול ⁷	לאחר "יהיו לרצון" השני ³	חוזר ⁴ לראש התפלה
	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "חונן הדעת"	חוזר ל"ראשי חדשים"
	קודם "יהיו לרצון" השני	אם לא הגיע עדיין זמן מנחה: חוזר ל"ראשי חדשים"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³	אם הגיע כבר זמן מנחה: מסיים התפילה ⁸
חתם "מקדש השבת וישראל וראשי חדשים"	תוך כדי דיבור	חוזר ⁴ לראש התפילה ⁹
	לאחר כדי דיבור	אומר "מקדש ישראל וראשי חדשים" ויצא
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³	חוזר ל"ראשי חדשים"
חתם "מקדש ישראל והזמנים"	תוך כדי דיבור	חוזר ⁴ לראש התפלה ⁵
	לאחר כדי דיבור	אומר "מקדש השבת וישראל וראשי חדשים"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³	חוזר ל"ראשי חדשים"
ברכת המזון		
אמר רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר ¹⁰
שכח יעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמיו ירושלים"	חוזר ליעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמיו ירושלים"	חותם הברכה ומברך "שנתן ראשי חדשים" ¹¹
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	לאחר שקיעה: חותם הברכה ואינו מברך "שנתן ראשי חדשים"
	אינו חוזר ¹⁰	

הערות

7. ואם מסופק אם התפלל של חול או מוסף של ר"ח יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ן ויצא ידי חובתו⁷.
8. ועלתה לו למנחה. ויחזור ויתפלל מוסף.
9. ואם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.
10. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.

טעות	נזכרה	הדין
הזכיר חג ביעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חותם הברכה ומברך "שנתן ראשי חדשים" ¹¹
		לאחר שקיעה: חותם הברכה ואינו מברך "שנתן ראשי חדשים"
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	אינו חוזר ¹⁰
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו" (כבנוסח התפילה)	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ואומר "ובנה ירושלים"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	מסיים "למדני חקיך" וחוזר ל"ובנה ירושלים" ¹²
	לאחר שסיים "המחזיר שכינתו לציון"	חוזר לתחילת ברכה שלישית ¹³
מעין שלש		
שכח ולא אמר "וזכרנו לטובה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"וזכרנו לטובה"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא ואינו חוזר ¹⁴

הערות

11. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוקינו מלך העולם שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון". ואינו חותם.
 12. אם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא.
 13. אם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא.
 14. אם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא.

קיצור דיני שכחה וטעות חג השבועות תשפ"ג

הדין	נזכרה	טעות
הדלקת נרות		
אומרת "להדליק נר של יום טוב"	תוך כדי דיבור	ליל א' דחג השבועות אמרה "להדליק נר של שבת קודש"
חוזרת ומברכת ¹³	לאחר כדי דיבור	
אומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב"	תוך כדי דיבור	ערב שבת – ליל ב' דחג השבועות אמרה "להדליק נר של שבת קודש"
אינה חוזרת ¹⁴	לאחר כדי דיבור	
אומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב"	תוך כדי דיבור	ערב שבת – ליל ב' דחג השבועות אמרה "להדליק נר של יום טוב"
אינה חוזרת ¹⁵	לאחר כדי דיבור	
מכוונת בשעת קידוש		שכחה ברכת שהחיינו
קידוש		
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	ליל א' דחג השבועות אמר הנוסח של שבת
חוזר ומברך בורא פרי הגפן ¹⁶ וקידוש	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	ליל א' דחג השבועות הוסיף ההוספות של שבת
חותם "מקדש ישראל והזמנים" ¹⁷	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
אומרו על כוס בתוך הסעודה ¹⁸	לאחר שהתחיל בורא פרי הגפן	ליל ב' דחג השבועות שכח לומר "ויכולו"
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	ליל ב' דחג השבועות אמר הנוסח של שבת
חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ¹⁹	לאחר שסיים הברכה ²⁰	
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	ליל ב' דחג השבועות: לא הזכיר של שבת
חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ²¹	לאחר שסיים הברכה ²²	

הערות

- 13.** כל זמן שהנרות דולקות.
14. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן¹⁶).
15. אבל אינו מברך בורא פרי הגפן. אלא אם כן שבשעה שבירך על כוס של קידוש היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה.
16. לאחר כדי דיבור. אבל תוך כדי דיבור אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא.

- 17.** חתם "מקדש ישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן¹⁶).
18. חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן¹⁶).
19. חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן¹⁶).
20. חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן¹⁶).
21. חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן¹⁶).
22. חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן¹⁶).

טעות	נזכרה	הדין
ליל ב' דחג השבועות: הזכיר שבת וי"ט באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ¹¹
לא הזכיר שם החג	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ¹²
לא אמר "זמן מתן תורתנו"		אינו חוזר ¹³
אמר "זמן חרותינו" או "זמן שמחתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר ¹⁴
שכח ברכת שהחיינו ¹⁵	משך החג	מברך מיד
בירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש	לאחר שאמרה "ברוך אתה ה"	אומרת "למדני חוקיך" ¹⁶ וחוזרת ומברכת בורא פרי הגפן
	לאחר שאמר "אלקינו"	פוסקת וחוזרת ומברכת בורא פרי הגפן ¹⁷
ברכת המזון		
ביום א' דחג השבועות: אמר רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר
ביום ב' דחג השבועות: שכח רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לרצה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם הברכה ומברך "שנתן שבתות" ¹⁸
		לאחר שקיעה: חותם הברכה ואינו מברך "שנתן שבתות" ¹⁹
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	חוזר ומברך ברכת המזון ²⁰
בסעודה שלישית: אינו חוזר ¹⁹		
ביום ב' דחג השבועות: אמר יעלה ויבוא לפני רצה	קודם שאמר "ביום חג השבועות הזה" ²¹	פוסק ואומר רצה ואחר כך יעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא

הערות

17. אפילו שכח רק בליל ב' של יום טוב.
18. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת".
19. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.
20. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב²².
21. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב²².
22. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב²².

טעות	נזכרה	הדין
שכח יעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר ליעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²²
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות יו"ט: חוזר ומברך ברכת המזון ⁷
		בסעודות נוספות ביו"ט: ²³ ובנמשך סעודתו למוצאי יו"ט: אינו חוזר ¹⁹
אמר "ביום ראש החודש הזה" או הזכיר חג אחר ביעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²²
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות יו"ט: חוזר ומברך ברכת המזון ⁷
		בסעודות נוספות ביו"ט: ²³ ובנמשך סעודתו למוצאי יו"ט: אינו חוזר ¹⁹
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו" (כבנוסח התפילה)	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ואומר "ובנה ירושלים" ^{כה}
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	מסיים "למדני חקיך" וחוזר ל"ובנה ירושלים" ²⁴
	לאחר שסיים "המחזיר שכיתנו לציון"	חוזר לתחילת ברכה שלישית ¹²
מעין שלש ובורא נפשות		
שכח ולא אמר "רצה" או "זכרנו לטובה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"זכרנו לטובה"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא ²⁵ אינו חוזר ³
שכח ולא בירך "על המחיל" או "על הגפן" ²⁶ אחר סעודה החלבית	באמצע סעודה הבשרית	מברך מיד
	לאחר שבירך ברכת המזון	יצא
שכח ולא בירך "בורא נפשות" אחר סעודה החלבית	באמצע סעודה הבשרית	מברך מיד
	לאחר שבירך ברכת המזון	מברך מיד ^ח

הערות

וישראל והזמנים.

21. ואפשר שגם בנזכר אחרי שאמר "ביום חג השבועות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.
22. כנוסח שבסידור: **ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג השבועות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים.**
- וביום ב' אם שכח גם רצה מברך: **"ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג השבועות הזה בא"י מקדש השבת**
23. לאחר שיצא י"ח בשתי סעודות של פת בלילה וביום.
24. אם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא.
25. אפילו ב"על המחיל" על פת הבאה בכיסנין וכדומה¹². אבל מי שאין לו פת ויוצא סעודת יום טוב במיני מזונות, חוזר ומברך "על המחיל".
26. אם בירך רק על המחיל ולא על הגפן - ראה להלן.

הדין	נזכרה	טעות
חוזר ל"על המח' ועל הכלכלה ועל הגפן וכו'"	באמצע הברכה	שנה רביעית יין ואכל כזית מזונות ושכח ובירך רק על המח'
יצא ואינו חוזר ²⁷	לאחר שחתם "על הארץ ועל המח' ועל פרי הגפן"	
מברך בורא פרי הגפן ושותה עוד רביעית יין ²⁷ ומברך אחריו על הגפן, או מבקש מאחר ששתה יין שיוציאנו ידי חובתנו בברכה זו ²⁸	לאחר שחתם "על הארץ ועל המח'"	שנה רביעית יין ואכל כזית מזונות ושכח ובירך רק על המח'
חוזר ומברך מעין שלש.		טעה ובירך בורא נפשות על היין או מזונות
תפילת העמידה – ביום טוב • ערבית, שחרית ומנחה		
ממשיך "בחרתנו מכל העמים וכו'"	לאחר שאמר רק "אתה" ²⁹ של ברכת "אתה חונן"	התפלל ברכות אמצעיות של חול
גומר אותה ברכה ומתחיל "אתה בחרתנו" ³¹	באמצע ברכה ³⁰	
פוסק ומתחיל "אתה בחרתנו"	לאחר שהתחיל רצה	
אומר יעלה ויבוא קודם מודים ³² וממשיך להתפלל ממודים עד סוף התפילה	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם "היהו לרצון" השני	
חוזר ³³ לראש התפילה ³⁴	לאחר "היהו לרצון" השני ³²	
הזכיר יו"ט: יצא		ביום א' דחג השבועות התפלל כל התפלה של חול ³⁵
לא הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת		
ספק אם הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת		
אינו חוזר ³⁷	בשחרית אם נזכר אחרי שהתפלל מוסף	

הערות

27. או מיץ ענבים.
28. אם אין לו יין או אי אפשר לו בכך, יכול לאכול עוד כזית מזונות ולכלול על הגפן בברכתו (אף שלכתחילה אין לעשות כן). ואם גם זה לא שייך, יאכל כזית פירות משבעת המינים ויברך על העץ, שבדיעבד פוטרת את היין.
29. וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא תחילתה כגון "חו" - או "חונ" - שאינו גומר הברכה. ואם מסופק
- אם אמר כל התיבה יגמור הברכה.
30. בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול.
31. אם לא אמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר אתה בחרתנו ונזכר אחרי שגמר הברכה לא יחזור.
32. והסיח דעתו מלומר תחנונים.

הדין	נזכרה	טעות
הזכיר שבת וי"ט: יצא		ביום ב' דחג השבועות התפלל כל התפלה של חול ³⁵
לא הזכיר שבת וי"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת		
ספק אם הזכיר שבת וי"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת		
אינו חוזר ³⁷	בשחרית אם נזכר אחרי שהתפלל מוסף	
פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו" ³⁸	באמצע ברכה אמצעית	התפלל של שבת
אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
פוסק ומתחיל "אתה בחרתנו"	לאחר שהתחיל רצה	
ביום א' דחג השבועות: חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	
ביום ב' דחג השבועות: אומר יעלה ויבוא קודם מודים ³⁹	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם "יהיו לרצון" השני	
חוזר ³³ לראש התפילה ³⁴	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	ביום א' דחג השבועות הוסיף ההוספות של שבת
אינו חוזר ³⁷	לאחר שסיים ברכה אמצעית	

הערות

33. וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "יהי רצון... שיבנה וכו'".³
34. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם טעה בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין³⁵. ואם טעה במנחה ביום ב' דחג השבועות ולא נזכר עד שהגיע זמן תפלת ערבית במוצאי יו"ט מתפלל פעמיים, ראשונה לחובה ושנייה בתורת נדבה³⁶.
- ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת
- באתרא דרב ס' כה'תשנ. .
35. ואם מסופק אם התפלל של חול או של יו"ט יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ץ ויצא ידי חובתו.
36. ואפילו הזכיר של יו"ט בייעלה ויבוא לא יצא.
37. אם חתם "מקדש ישראל והזמנים". וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויצא ידי חובתו. אם חתם "מקדש השבת ישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר ל"אתה בחרתנו".

טעות	נזכרה	הדין
ביום ב' דחג השבועות לא הזכיר שבת	באמצע ברכה אמצעית	פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
ביום א' דחג השבועות הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ³³ לראש התפילה ³⁴
	תוך כדי דיבור	אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	אינו חוזר ³⁸
התפלל תפלת מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחזור ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שחתם הברכה	בשחרית: מסיים התפלה ועולה לו למוסף, ואח"כ חוזר ומתפלל שחרית
	לאחר שחתם הברכה	בערבית ומנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו" ³⁷ ומתפלל תפלת ערבית או מנחה
הזכיר שם חג אחר	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"
	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ³³ לראש התפילה ³⁴
לא הזכיר שם החג	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"
	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³⁷
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ³³ לראש התפילה ³⁴
לא אמר "זמן מתן תורתנו"		אינו חוזר ³⁷
אמר "זמן מתן תורתנו" או "זמן שמחתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחזור ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ³⁷

טעות	נזכרה	הדין
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"והשיאנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	מסיים "מקדש (השבת ו) ישראל והזמנים"
	לאחר שחתם "המחזיר שכינתו לציון"	חוזר ל"אתה בחרתנו"
מסופק אם אמר "והשיאנו" או המשיך "ותחזינה" ³⁹	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ³³ לראש התפילה ³⁴
	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר ל"אתה בחרתנו" ^{לח}
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	חוזר ל"והשיאנו"
	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	מסיים "מקדש (השבת ו) ישראל והזמנים"
	לאחר שחתם "בונה ברחמיו"	חוזר ל"אתה בחרתנו" ^{למ}
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ³³ לראש התפילה ³⁴
תפילת העמידה – ביום טוב • מוסף		
לא אמר פסוקי מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ואומר כתיקונו
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אינו חוזר
אמר פסוקי חג אחר במקום פסוקי היום	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ויאמר כתיקונו
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו" ^{לסא}
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ³³ לראש התפילה

הדין	נזכרה	טעות
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	<p>ביום ב' דחג השבועות לא אמר פסוקי מוסף של שבת</p>
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": אינו חוזר	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": חותם "מקדש השבת וישראל וראשי חדשים", ואומר "ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבן מוסף יום השבת הזה" קודם רצה		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": אינו חוזר	באמצע רצה	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": אומר "והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף יום השבת הזה"		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": אינו חוזר		
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": אומר "ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרבן מוסף יום השבת הזה" קודם מודים	לאחר "המחזיר שכינתנו לציון" קודם "מודים"	
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": אינו חוזר	לפני "יהיו לרצון" השני	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": חוזר ל"אתה בחרתנו"		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": אינו חוזר	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג השבועות הזה הזה": חוזר לראש התפילה ³³		
פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	התפלל ברכות אמצעיות של חול או של שבת
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם "יהיו לרצון" השני	
חוזר ³³ לראש התפילה	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	
אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים"	תוך כדי דיבור	<p>ביום ב' דחג השבועות הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד</p>
אינו חוזר ³⁸	לאחר כדי דיבור	

טעות	נזכר/ה	הדין
התפלל תפלת יו"ט ולא מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	חוזר ל"ומפני חטאינו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	אומר קודם רצה "ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"
	באמצע רצה	אומר "והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת המחזיר שכנינתו לציון	אם לא הגיע עדיין זמן מנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³²	אם הגיע כבר זמן מנחה: מסיים התפילה ⁴⁰
	לאחר "חזר ³³ ומתפלל מוסף ⁴¹	
ברכת ההפטורה		
אמר הנוסח של שבת ולא הזכיר יו"ט	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	ביום א' דחג השבועות: אומר למדני חוקיך וחזונו לתחילת הברכה
	לאחר שסיים הברכה ⁴⁶	ביום ב' דחג השבועות: חותם "מקדש השבת ישראל והזמנים"
ביום א' דחג השבועות הוסיף "ועל יום השבת הזה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש ישראל והזמנים" ויצא ⁴² מ ³⁷
ביום ב' דחג השבועות לא הזכיר של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש השבת ישראל והזמנים" ויצא
	לאחר שסיים הברכה ⁴⁶	חוזר לתחילת הברכה
הזכיר שבת ויו"ט באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	חוזר לתחילת הברכה

הערות

40. ועלתה לו למנחה ויחזור ויתפלל מוסף.
41. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר

42. ועלתה לו למנחה ויחזור ויתפלל מוסף.
43. אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

טעות	נזכרה	הדין
תפילת העמידה – מעריב • מוצאי יום טוב		
שכח ולא אמר "אתה חוננתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אתה חוננתנו" ⁴³
		אינו חוזר ⁴³
		טעה ואכל: חוזר ³³ ומתפלל
		עשה מלאכה: אינו חוזר ⁴⁵
הבדלה		
לא הבדיל	לאחר שנטל ידיו קודם ברכת המוציא לאחר שבירך המוציא ⁴⁴ לאחר שאכל למחר	מבדיל מיד
		טועמו מיד ואח"כ מבדיל
		מבדיל מיד
		במוצאי יו"ט שהוא מוצאי שבת – מבדיל מיד (עד יום שלישי)
אמר "המבדיל בין קדש לקדש"	תוך כדי דיבור לאחר כדי דיבור	מתקן ואומר "המבדיל בין קודש לחול"
		שומע הבדלה מאחר ⁴⁵ מד

הערות

44. או "בורא מיני מזונות" על עוגה.

45. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן³³.

לאחר כדי דיבור - חוזר לתחילת הברכה.

43. אבל עדיין אסור במלאכה עד שיבדיל בין קדש לחול.

מקורות וציונים לטבלא דיני שכחה וטעות

ה. שוע"ר סי' קח ט"ז.

ו. ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' כו'תלג.

ז. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בתפלת מוסף שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בנזכר קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה לאפוקי נפשי מפלוגתא ושתהא תפלתו כהוגן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם – כיון שי"א שמחזירין אותו, חותם למדי חוקיק.

ח. עפ"י שוע"ר סי' רסח ס"ט. משא"כ אם מסופק אם אמר יעלה ויבוא שחזור – ראה לעיל הערה א.

ט. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כג'שיב.

י. כבשח באמצע ברכת המזון שחזור למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סקכ"ה מטעם אחר, עיי"ש.

יא. וראה חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה.

יב. מג"א סר"ח, סקי"ז. משנ"ב שם סקנ"ח. כה"ח שם סקס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסוס ס"ט.

יג. ע"פ קו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד. [וראה גם בקונטרס באתרא דרב חו' ג הע' 45 ואילך. והארכנו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצע"ק מש"כ מפי השמועה בס' הרב אכנזי].

יד. ספק ברכות להקל. שיש כאן ב' סיבות המחייבות הדלקת נרות ולא קילקלה בברכתה. נתבאר בארוכה בכינוס תורה דחוהמ"פ תשע"ט.

טו. שהקידוש הפסק, כיון שאינו מענין הברכה שצריך לברך, ואינו בגדר קידוש כלל. ובקידוש על כוס מים והי' בדעתו לשתות יין – ראה מג"א סרע"א סקל"ב ובשו"ע אדה"ז שם סכ"ח (ודלא כרעק"א שם בהגהות שם עה"ג. וראה הגהות רעק"א למג"א סרצ"ט סק"ו) – אין הקידוש הפסק, לפי ששם קידוש עלה, אלא שלא יצא יד"ח כיון שלא הי' על יין. ושו"ד כסברא זו באפיקי מגינים סכ"ה בביאורים סקט"ו שהחשרון הוא מצד אחר. אבל הכא פטומי מילי בעלמא ניהו ואינו בגדר קידוש. וראה כע"ז בשו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ט.

ופשוט שאין מקום לומר שכיון שלמד מ"ד א"צ לשתות הכוס בכוס ש"ב (רק שלא תהא נראית ברכת בפה"ג לבטלה) שוב אי"ז הפסק – חדא שג"ז בפלוגתא תליא. ועוד שבקידוש (בשונה משאר כוס ש"ב) ודאי חייב לשתות. ובלא"ה, כיון שבפועל שותה הרי זקוק הוא לברכת בפה"ג לפני. ואין לומר דדמיא למי שטעה באמצע ברכת הקידוש שאינו הפסק, דהתם עלתה לו ברכה זו לקידוש, שאין שיחה בדברים אחרים פוסלת ברכת הקידוש, וממילא אהני לי גם לגבי ברכת היין. אבל כשכל עיקר ברכתו היא לבטלה כבנדוד"ד, ה"ז הפסק גמור ואינו מענין ברכת בפה"ג, וכברכה שלא בזמנה. וכאשר הארכנו בכ"ז וכי"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרו. ואם נפשך לומר בסברא מחודשת

א. כך נקטו רה"פ וכו"ה ההכרעה למעשה במג"א סי' תכב סק"ד. וכו"ה בלוח כולל חב"ד בניני חול המועד סוכות. וקצות השלחן סי' מז ס"ה (לענין ברכת המזון ביו"ט שחזור). וכו"ה בפשיטות בסידור תהילת ה' במקומו, והוא מהדה"ח. ולא הובא שם כלל מש"כ בנתיב החיים להעיר על הדה"ח. ודלא כמי שכתב שלדעת אדה"ז בסי' רסח ס"ט גם בספק אם אמר יעלה ויבוא יש להסתפק אם צריך לחזור (ויתפלל בתורת נדבה ובשויו"ט אינו חזור).

דהנה, בשו"ע אדה"ז סי' רסח ס"ט הביא מה שכתב בכל בו סי' יא שאם הוא מסופק אם הזכיר של שבת יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל. אבל שם גופא מחלק בין אם התפלל י"ח ברכות ומסופק אם הזכיר שבת שאין ספק שצריך לחזור ולהתפלל שמן הסתם לא הזכיר כיון שאין כן הרגלו של אדם, למי שמסופק אם התפלל י"ח ברכות של חול או ז' ברכות של שבת שאז יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל. ולכן אין להביא ראי' משם לנדוד"ד במי שמסופק אם אמר יעו"י שספק אם חוזר (כנ"ל), שאדרבה יש לומר שההרגל הוא שאין אומרים יעו"י בתפלת י"ח וחזקה מה שהוא למוד מזכיר. ואף שיש לפקפק בסברא זו כמ"ש המג"א בתחילת דבריו שם בשם הדרכי משה דלא אמרינן חזקה שאמר כמו שהוא רגיל אלא בדבר שנתרגל בו הרבה משא"כ ביעו"י דלעולם לא מצינו ל' יום שאינו מזכיר יעו"י לא מקרי הרגל, מ"מ למעשה המסקנא במג"א שם ושאר הפוסקים שחזור שעינינו רואות שההרגל להתפלל בלא יעו"י. וכן האריך בשו"ת צ"צ אר"ח סי' ג סק"ז לא רק מטעם שחזקה מה שהוא למוד מזכיר, אלא גם שמצד הספק גופא חזר ומתפלל, עיין שם בארוכה.

וצל"ע על מש"כ בנתיב החיים על דה"ח שיתפלל בתורת נדבה, ולא הביא מקור לדבריו אף שסתימת רה"פ שחזור ומתפלל בתורת חובה. [וגם לדעת נתיב החיים פשוט שצריך להתנות שאם לא הזכרתי יעו"י תהא לחובתי ואם הזכרתי תהא לנדבה]. ונפק"מ מזה, בשויו"ט שאין מתפללים נדבה, שבודאי צריך לחזור.

וראי' לזה, שהרי במג"א סי' תכב כנ"ל העלה שחזור ועכ"ז בסי' רסח הביא הספק שבכל בו. ועיין שם שציינן גם למש"כ בסי' תכב. ויש מקום לפרש בדברי המג"א שמציינן לדבריו בסי' תכב לומר שלמעשה גם בשבת חזר. אבל בדעת אדה"ז א"א לומר כן, שהרי העלה הדבר בספק בסי' רסח. ועכצ"ל בדעת אדה"ז שיש לחלק בין ר"ח שפסק המג"א לדינא שחזור לדיון שבת שנשאר בספק. גם בכל בו גופא מוכרח שיש חילוק בין שויו"ט לר"ח, שכתב שם בנוגע לשויו"ט שאין מקום לספק לפי שהוא ברכה בפנ"ע. ועיין בב"ח מה שפירש בדבריו. ואכ"מ עוד.

ב. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשכד.

ג. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א דה"ח כדי הילוך שנסתפק בדבר.

ד. ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' י'תשלו.

שמ"ו סי"ט ר"ל שאי"ב הפסק. אבל שוב חזר בו בלוח התיקון שבסוה"ס. וכ"ה בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' ק, ודלא כמ"ש שם ח"ה סער"ד.

יח. כדעת אדה"ז שהזכרת שם חג פלוני מעכבת. ונת' באורך בקובץ באתרא דרב ח'ו ו ס"ד ובהערות לשם. ואם הזכיר זמן מתן תורתנו ולא שם החג לא מהני. דפשוט שאי"ז ענינו של יום. ואפילו בשבועות לא יצא דאינו ענינו של יום כדעת אדה"ז סתצ"ד שם, דלא כשלמי חגיגה ה' יו"ט דיני תפלת המועדות ס"ג סק"ב. וכש"כ זמן שמחתנו שאינו ענינו של יום.

יט. א"צ להזכיר - ראה אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאצ"ל אתה בחרתנו. ובמס' סופרים לא נזכר כלל וכן בנוסחאות קדומות אמרו "זמן שמחתנו" בכל המועדים.

כ. כ"כ בשיח מרדכי וייסמאן ס"ב ספ"ז. ובשש"כ פמ"ז הע' רז נסתפק.

כא. ראה באתרא דרב סי' ז' תריג.

כב. לפי שה"ז הפסק גמור. ועד כאן לא מצינו שטעות בברכה אינה בגדר הפסק, כי אם בבידך ברכה הנצרכת לו כעת, אלא שלא עלתה בידו, כגון בקידוש על היין ונמצא מים, ויין מוכן לפניו לשתותו, שאין ברכת הקידוש הפסק בין בפה"ג לשתית היין, אבל בנדוננו שא"צ לברך שהחיינו או לישב בסוכה שהרי כבר בירך, ה"ז הפסק. ואינו דומה למש"כ הט"ז או"ח סי' קח סק"ב בדין הבדיל בשתיהן יצא לפי שבאמת זמן הבדלה הוא אלא שהוא שלא לצורך כיון שכבר הבדיל, דשאני התם בדין הפסק בתפלה שהעיקר ששייך לתפלה, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. והוא דלא כשו"ת מנחת שלמה ח"א סי"ח. וכפי שהארכנו בכיו"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרו.

כג. ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח סי"ג-יד. ס' המנהגים ע' 60.

כד. סידור. ראה שעה"כ פל"ד סי"א. ולדעת רוב האחרונים - כ"ה גם בנוגע למש"כ אדה"ז סי' קפח סי' שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים - לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה מש"כ אצלנו בלוח יומי בהערה, לענין גדר שמחת יו"ט בנשים. ואכ"מ.

כה. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"א סקכ"ה מטעם אחר, עיי"ש.

כו. וראה חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה.

כז. נתקשו רבים בכגון דא, דכיון שלכמה ראשונים יוצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט במיני תרגימא (וכ"כ מהר"ל בהגה על שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ג, בנוגע למיני לחמים שאין קובעים עליהם סעודה שאדה"ז חזר בו בסוף ימיו ולא הצריך לאכול כשיעור סעודה), וא"כ יצטרך לחזור ולברך גם במעין ג'. ולאידך ג'. עפ"ז מקום לומר שלא יחזור בשכח יעו"י בסעודה שלאחר', לפי שכבר יצא סעודת יו"ט לפני"ז, וממילא לא עדיפא מס"ג בשבת שאינו חוזר. ושקו"ט בזה גם בכל שבת, בנוגע לקידושא רבה הנהוג אחרי מוסף

שבבירך על המים אינו הפסק לפי שבפה"ג וקידוש כחדא מילתא נינהו, וכחדא ברכתא - דבר שזקוק ליסוד ובית אב בראשונים וקשה לחדש כן ללא מקור, ובפרט שד"ז לא יועיל לגבי ברכת הנר על נר שלא שבת ובשמים של ע"ז, ראה מקורות ועיונים שם - ל"ש לומר כן כשאין הקידוש עולה לו, ורק בקידוש שאין פסולו בגופו אלא דבר אחר גרם לו שלא יעלה לו לחובה כיון שלא ה' על המים וכו', אבל כשיעיקר הקידוש הוא שלא כמטבע שטבעו ה"ז ככל ברכה שלא בזמנה. ודומה למי שבירך שהחיינו באחש"פ - ראה מש"כ בקיצור דיני שמחה וטעות שו"ל לקראת פסח השתא. וכן מי שבירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש - ראה מש"כ להלן הערה כב. וכן ראיתי שהעלה בקובץ אור ישראל ח'ו מא ע' סז (מטעם אחר). וי"ל גם בסגנון אחר, דשאני התם בקידוש על מים, שאותה ברכה בעצמה אינה יכולה להיות הפסק, וכל שתיקנו שיקדש אין הקידוש מהווה הפסק לגבי קידוש השני (וראה עד"ז בשש"כ פמ"ז הע' ריח בבירך ברכת היין ב"פ זאח"ז אם השני הפסק, אלא שיש לחלק דהתם אם נאמר שהוא הפסק יצטרך לברך אותה ברכה פעם שלישית. ועוד, דהתם דנים על ברכה השני' שתהא הפסק בין ברכה ראשונה לשת', אבל בקידוש על המים, שקו"ט על קידוש הראשון שתהא הפסק בין בפה"ג לשתי'. וראה אצלנו במקורות ועיונים שם בגוף השאלה), משא"כ בנדוד' שבירך ברכה אחרת לחלוטין. ואף שאין סברא זו עיקר, המסקנא שוה. ול"ד למי שטעה בספה"ע שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא שלא עלה כהוגן (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב), דהתם מיירי בברכת המצוות שנתעסק במצוה זו גופא. אבל כאן הטעם שאינו הפסק הוא לפי שקידוש הוא מענין בפה"ג, לפי שללא קידוש אסור בשת', או שכך התקנה (וע"ד ברכות אחרות שמשדרים על הכוס כברכת הנר ובשמים ושהחיינו), ובנדוד' אינו בגדר קידוש.

וכ"ה בנוגע לטעות בנוסח הבדלה. ובפרט כשאומר "בין קדש לקדש" במקום "בין קדש לחול", "דהוא שקר" (כל' המג"א סרצ"ט סק"ט).

וראה בשו"ת שבה"ל ח"ח סק"ח שמתפתק בטעה ואמר בין קדש לחול, שמא ההבדלה בין קדש לחול היא גם מענין הברכה, שהרי נמנית במנין ההבדלות. וראה עד"ז שש"כ פס"ב סכ"א. ויש להוסיף, שיסוד ההבדלה מצ"ע בין קדש לחול, אלא שטבעו לחמים לומר בדוקא בין קדש לקדש (ומה"ט יוצא יד"ח בשכח להבדיל במוצ"ש בהבדלת בין קדש לחול שבמוצאי יו"ט - ראה בלוח יומי לחג השבועות אשתקד (תשפ"ב) בהערה) ומ"מ כיון שלדינא לא יצא, לא חל עליו גדר הבדלה. ואף הם לא כתבו כך רק כמסתפקים. והבוחר יבחר.

טז. דומיא לברהמ"ג, גגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה מש"כ לקמן גבי ברכת ההפטורה. ועד"ז הוא בתפלה, ראה להלן הע' לד-לה.

יז. ולא יאמרנו בין ברכה (הגפן או ברכת קידוש) לטעימה מחשש הפסק. וראה שש"כ פנ"ב הערה פה. ובברכת הבית

הסעודה כדבעי הוא אח"כ אחרי מנחה. ונראה, דשאני פורים שאין כאן כוונה שלא לצאת לפי שרוצה לצאת גם בראשונה, שמצוה להרבות בסעודת פורים. אבל בסעודת שבת רצונו רק לקיים קידוש במקום סעודה, שבוה גם רביעית יין מועיל, ולא לשם מצות סעודת שבת.

עוד ראיתי למיסבר סברא, שלא יצא גדר סעודה ללא בשר, וממילא רק סעודת פת נחשבת כסעודת שבת (ראה פשט ועיון בברכות מט, ב). או כלך לדרך זה, שהכל כסעודה אחת דמיא (שו"ת תשוה"נ להנ"ל ח"ה סע"ט). ודבריהם מחודשים, ואין להם בית אב ומשענת חזקה בפוסקים. [ופשוט לדידי ולדכוותי שגמר הסעודה לענין זה תלוי בברכה אחרונה או בשיעור עיכול כשכבר אינו יכול לברך, דאלת"ה, נימא שיצא ס"ג גם באמצע סעודה שני' כשאוכל מיני תרגימא בסוף הסעודה].

ונ"ל בפשיטות בטעמא דמילתא שבאינו מתכוון לשם סעודה אינו חוזר, כיון דאי בעי לא אכיל כיסנין עתה, שהרי בדעתו לאכול פת אח"כ, והדר דינא כסעודת הרשות. משא"כ באין דעתו לאכול פת עוד, שמוכרח לאכול עתה. ואף שזה גופא תלוי ברצונו, אם יאכל פת אח"כ או לא, דנים רק על ההווה אם מוכרח באכילתו עתה או לא, דאלת"ה הרי גם כל עיקר המצוה תלוי בדעת האדם, שכשאינו עונג עבורו פטור, וכן מותר להתענות תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"ז סתצ"ה בקו"א סק"ה). ועכצ"ל, שכיון שעונג הוא לו, ורצונו ודעתו לאכול פת, אי"ז בגדר "אי בעי לא אכיל". אמנם, בח"י תלמיד הרשב"א פסחים קא, א, כתב שאף שא"צ לאכול סעודה ראשונה בלילה, כיון שעלתה לו לחובתו ונפטור מחמתה חוזר. אבל אין לה"ו מזה, דהתם שאני שאכלה לחובתו.

[ויש שכתבו להסתפק בד"ז מטעם אחר שכיון שנחלקו הדעות בגדר פהב"ג, שמה דינה כפת וחוזר (וכמובן, ד"ז שייך רק בדבר שהוא ספק לחם גמור). אבל אינו, שהרי לפ"ז מצרידים אנו שיחזור מעי"ג, וה"ז תרתני דסתרי לומר שדינו כפת, ושיחזור ויברך מעי"ג ולא ברהמ"ז. ורק בסעודה שלאחר' בשכח להזכיר שייך לומר שמה יצא יד"ח בסעודה שלפני' מחמת הספק שדינה כפת ולא יחזור לברך. אמנם, באם הוא תוך שיעור עיכול לאכילת פהב"ג, י"ל שבלא"ה צריך לחזור, שהרי אנו קייל"ן שלא יצא חובת ברהמ"ז בברכת מעי"ג (ואכ"מ), ומנופ"פ אם אין דינה כפת לא קיים מצות סעודה (למ"ד שצ"ל פת דייקא), וחוזר מחמת סעודה זו, ואם דינה כפת עדיין מוטלת חובת ברהמ"ז עליו.

ועוד להעיר בגוף הענין, שבלא"ה מקום לומר שלא יחזור בשכח מעין המאורע בברכת מעי"ג, שהרי י"א שא"צ להזכיר מעין המאורע במעי"ג. אמנם, לאו כו"ע מודו בהכי. ובנתכוון לשם מצות סעודת שו"י"ט נראה שלמסקנת אדה"ז צריך לחזור גם בברכת מעי"ג. וראה פמ"ג סי' קפח בא"א סק"ט. לשו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי"ד. קצוה"ש שם].

עוד יל"ע מטעם אחר, שבאינו אוכל בזמן הסעודה, תו אין דינה כס"ג (וראה מח"ב סרצ"א סק"ד). משנ"ב שם סק"ו. אבל

שאוכלים מזונות לפני סעודת פת. [ומה שבפוסקים נזכר רק בס"ג שלא לחזור, דמיירי במי שכל אכילתו היא פת. ועוד, שבס"ג שאני, ד"א דאי בעי לא אכיל אפילו מלחם שאין קובעים עליהן סעודה, וגם לא מעשה קדירה כ"א פירות וכיו"ב].

אבל בקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ח כתב דהיינו רק בנתכוון לצאת בו יד"ח סעודה. וראה גם תורת חיים סופר סקפ"ח סק"ד. ברכת הבית ש"ז, כט. שלחן שלמה (להגרשו"א) סרפ"ט ס"א סק"ד.

איברא, דלכא' צ"ע בדבר, דהא אנו קייל"ן שמצות אצ"כ בדרבנן (וממילא גם בלא ידע שהיום שבת או יו"ט או שאוכל פת יצא – ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה סק"ט). וגם למ"ד שמצ"כ בדרבנן, ובפרט במצות שמדברי קבלה, וכן למ"ד שעונג שבת עיקרו מה"ת (וכן שמחת יו"ט באכילת פת – ראה שו"ע אדה"ז סי' קפח שם), הרי יש בה הנאת הגוף, ובמצות התלויות באכילה יצא גם ללא כוונה. (וראה בית הלוי פ' תרומה ד"ה איתא במדרש. ושם כתב לחלק בין עונג שבת שכל שכונתו לתענוג יצא, לשמחת יו"ט שלא יצא. אמנם לא נחית לדין מצ"כ, ומיירי רק מצד גוף הענין שאין כוונתו לשם מצוה. כן צ"ב במש"כ שבי"ט לא כתיב עונג. ואולי כוונתו רק בלישנא דקרא. אבל ראה שו"ת כת"ס אר"ח סל"ט ד"ה וע"פ דבוינו, שכתב שבאוכל בשבת לשם אכילה גסה לא יצא כלל. (וראה גם שם סוס"י קז. אבל התם מיירי לענין מצות אנשים מלומדה ולא מצד חובת המצוה. וראה גם שם סע"ח). וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ס סק"ה ד"ה והנה. ולהעיר מערוה"ש סרצ"א ס"ו). ויש שתירצו, שה"ז כהיפך כוונה, ומעשיו מוכיחים שאינו רוצה לצאת, שאינו לוקח לח"מ וכו' (אף שיש המהדרים גם בזה, כנ"ל). ועצ"ב להסוברים שבמצות שיעיקרו התוצאה, גם בכוונה הפכית, יצא יד"ח – ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 203.

[ולהעיר מדוגמתו דקייל"ן שיצא יד"ח קידוש בתפלה אף שלא נתכוון לכך, ואדברה דעתו ורצונו לקדש אח"כ על הכוס. ודלא כמאן דס"ל שאינו יוצא בתפלה לפי שמצ"כ, ובפרט שכל אדם דעתו לקיים המצוה כתקנת חז"ל על הכוס – ראה תוס"ש סרע"א סק"ג, הב"ד במנוה"ט שם בקנה"מ סק"א, ובהגהות ועק"א אר"ח סרע"ג לט"ז סק"ב. שו"ת חת"ס אר"ח סט"ו. שם סל"ז. סכ"א. הגהותיו לשו"ע אר"ח סרע"א למג"א סק"ט. שו"ת שו"מ חמישיאה ס"ז. משנ"ב סרע"א סק"ב. ועוד. וצ"ל, דבכוונה לתפלה סגי, שסו"ס מתכוונים להזכיר שבת – ראה מחה"ש סרע"א סק"ב. ישוע"י שם סק"ב. שו"ת ר"י מסלוצק ס"ז. מהר"ם שיק מצוה לא. ועוד. ועוד איכא בגווה שו"א עיקר המצוה לקדש בשניהם בתפלה ועל הכוס – ראה בה"ג ריש הל' קידוש. פנ"י צל"ח וראש יוסף ברכות לג, א. קצוה"ש סע"ט בבדה"ש סק"א]. ומצינו כה"ג במג"א סתצ"ה סק"ט שבאכל סעודה אחת בפורים אינו חוזר בשכח להזכיר ועה"ג, לפי שכבר יצא יד"ח סעודת פורים. וכ"ה בט"ז סתצ"ג סק"ב. ובאמת, בסעודת פורים חמיר טפי, שלפמ"ג סתצ"ה במ"ז סק"א בעי כוונה זכר לנס. וגם בזה, ה"ז ע"ד היפוך כוונה, שיעיקר

שהשמיטו אדה"ז בסדר ברה"ג.

ומריש הו"א שבכלל מאתים מנה, והשמיטו רבינו לפי שמוכח הוא מדין ברהמ"ז, וכפי שמצינו בלבוש סר"ח סי"ז דפשיטא לי' טפי שיצא בעל המח' , והוסף ולא עוד אלא אפ"ל אמר ברהמ"ז יצא. (אלא שהלבוש כ"כ לפי דרכו, שהכל תלוי אם הוא שבח יתירה, יעו"ש). וכמ"פ מצינו כן בפוסקים שהשמיטו דין מסויים לאהבת הקיצור כיון שמוכח מדין אחר כיו"ב. אבל דוחק גדול לומר כן, שהרי במחלוקת שנוי הדבר, ובלוח גופא הביא כן רק בשם י"א, ואיך יוודע הדבר להבין דבר מתוך דבר כשלא נזכר להדיא.

ולכאורה ל"ל, דה"ט לפי שלמסקנא הכריע לדינא כדעת הט"ז סר"ח סקט"ז שלא יצא רק בברכת המזון שנוכח בהם "הזן", משא"כ בעל המח' ששם "מזונות" לא נזכר שם. (ראה בדעתו בפמ"ג שם במ"ז. מאמ"ר סקל"ה. הגהות רעק"א בהוצאת הדרת קודש ונדפס גם בשו"ת רעק"א מכת"י סי"ב. אבל איהו ס"ל שגם להט"ז אפשר דיון שאני מתמרים. ולהעיר מראל"צ ברכות לה, א, שהאר"ך להוכיח שגם בברהמ"ז יצא רק איין ולא אתמרים. אבל בפמ"ג מפורש דהט"ז קאי גם ביין. ומסברא אפ"ל גם לאידך גיסא דיון גרע טפי, דסעידי ולא זיון. וראה חי' הצ"צ ברכות פ"ו אות ג (ז, א). וראה קובץ בית ועד לחכמים (שעי"י בית הועד דביהמ"ד ערוך לנר), חו" ו' ע' 82 ואילך בדעת הרשב"א).

[ומצינו כסברא זו לחלק בין נוסח ברהמ"ז לנוסח על המח', אבל לאידך גיסא, בריטב"א ברכות יב, א, שכתב שרק בתמרים יצא בשלש ברכות, אבל בשאר מינים לא יצא, ד"לא אמרינן מעין שלש לא עדיף משלש, דכיון דשאר פירות לא זייני מברך עלייהו "על הארץ ועל המזון" [כנראה כך נוסחו במעין שלש על הפירות (שהרי במיני דגן ל"ש לומר דלא זייני)] – ולא "מכין מזון לכל ביותיהו" עכ"ל. ואף שצ"ב החילוק והסברא, מוכח דס"ל לחלק מחמת נוסח הברכות. ולהעיר גם מהחילוק בכ"מ בין "מזון" ל"זון" (ראה ברכות לה, ב, ולכמה דעות אינו יוצא אפ"ל על תמרים ויין בברכת במ"מ. וראה קר"א ברכות רפ"ו ד"ה נחזור לראשונות. העו"ב הל' ברכה"נ (כולל צ"צ) ח"ב סי' קעד סקמ"ג (ע' 148)). אבל בשטמ"ק (ברכה משולשת) שם הנוסח הוא באו"א "לא מברך עלייהו על הארץ ועל המזון ולא מכין מזון וכו", וגי' זו מובנת יותר, וא"צ לחדש בנוסח מעין שלש. ולהעיר, שבלוח מספק"ל לאדה"ז גם בבירך ברהמ"ז על מיני מזונות אם יצא. אבל בסדר הכריע בפשיטות שיצא, דלא שנא לי' בין מעין שלש לשלש ברכות].

וכבר כתבו לבאר, ש"מחיי" היינו רק דבר שעליו יח' האדם כמיני דגן, וגם ל' "לכללה" קאי אצרכי האדם בכלל ולא דוקא מידי דזיון. ובפרט לנוסח (אדה"ז) שאין חותמים על הכלכלה. וראה גם שו"ת מהר"ל לבית הלוי כלל ה סמ"ז, והובא גם בקדושה וברכה (לבעל סמיכת חכמים) ברכות יב, א שכתב גם הוא (בין הדברים) בטעם שפירש"י (ברכות שם ד"ה היינו בעיין) דקאי לענין ברכה אחרונה, דלישנא דהזן ומפרנס מועיל גם לתמרים. ובמכתב לחוקי' בחי' לברכות שם, הב"ד מהר"י הלוי, וכתב עלה דלא תיקשי עליו דלא

ראה פמ"ג סי' קפח בא"א סקט"ו. משנ"ב שם סקכ"ו. ולכאו' סותר ד"ע, ומזכה שטרא לבי תרו). איברא, הכא קיימינן באוכל אחר חצות, וה"ז זמן ס"ג.

והנה, למש"כ בלקו"ש חט"ו ע' 284 הע' 7, במנהג אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שבאכילת מזונות אחרי קידושא רבה, אוכלים ס"ג לפני ס"ב (וכנראה לא ס"ל שהוא ע"פ מהרי"ל הנ"ל בשם אדה"ז, חדא דהתם מייירי רק במיני לחמים שאין קב"ס, והמנהג גם לאכול מעשה קדורה וכיו"ב. ועוד, שלפ"ז נמצא שדוקא בס"ג הידר לאכול פת ולא בס"ב, וד"ז רחוק מהסברא. ובפרט, שהמנהג אצלנו בס"ג בטעימת איזה דבר ולא בתת), שוב אינו חוזר בשבח להזכיר כשאוכל הפב"כ שבקידוש לפי שדינה כס"ג. אלא שבינו"ט ל"ש לומר כן שאין חובת ס"ג. (ובכלל, מקום לומר שמש"כ מהרי"ל בשם אדה"ז קאי רק לענין עונג שבת ולא לענין שמחת יו"ט. אבל לא מסתבר לחלק כהכי. וסתימת דבריו דקאי על תרווייהו).

ולמעשה מצינו שכן הכרעת הפוסקים, שרק במי שלא הי' לו פת לס"ב ואכל הפב"כ כתבו שלא יחזור בס"ג, וטעמם שהי' בדעתו שלא לאכול פת ונתכוון לצאת בזה. (ראה שו"ת דברי דוד מילדולה ספ"ו, הב"ד בעיקרי הד"ט סי"ג סי"ד, ובבית מנוחה דיני ס"ג ס"ג, ובחס"ל אר"צ סק"א. והובא לדינא בכה"ח סי' קפח סק"מ. אר"ח ספינקא שם סק"א. תורת חיים סופר שם. ברכת הבית שם. קצוה"ש שם. ולהעיר, שבדברי דוד לא מייירי בפב"כ דייקא). אבל בלא"ה נקטינן שכיון שבדעתו לאכול פת אח"כ חוזר בסעודת פת ולא בסעודת פב"כ. (אבל ראה שיויר טהרה מע' ב סקנ"ב, ובספרו יוקח נא סתרצ"ג סק"ה שלא חילק בין נתכוון לסעודה או לא. וחולק על מח"ב הנ"ל. ואין דבריו מכריעים).

ולכאו' נפק"מ לפ"ז בשבעת ימי המשתה, דקיי"לן שבס"ג א"צ פנים חדשות (אא"כ לאלו שהכריעו כהדעה שגם בס"ג א"צ פ"ח ואפ"ל ללא דרשה. ואכ"מ), שאם אכלו בקידושא רבה אחרי התפלה נצריך פנים חדשות בסעודה שלאחמ"כ אח"כ כדיון ס"ג (שהרי בטעם שאין מברכים ז"ב בס"ג ללא פ"ח, כיון שאינה עיקר כ"כ – שו"ת מהר"י ווייל סי' קטו. ב"י אה"ע סס"ב. אבל לפמ"ש בב"ח שם לפי שבס"ג אין דרך להרבות במנות, וכ"ה בט"ז שם סק"ה, ודאי אינה בגדר ס"ג). ומעולם לא שמענו שזיהרו בזה. ועכ"צ כנ"ל, כיון שדעתם בעת הקידוש לאכול סעודת פת אח"כ.

כה. עיין סבה"נ א, יז.

כט. ראה שו"ת באתרא דרב סי' טו"פו.

ל. יש בזה ספק אם חוזר ומברך על הגפן, ואפרש שיחתי: בלוח ברה"ג פ"א ה"ג, ש"יא שתמרים ויין נפטרים בברכת על המח'. אבל בסדר ברה"ג פ"א ה"ח השמיטו רבינו. ופשוט של"ש לפרש כאן שהשמיטו לפי שאינו מצוי (כבפרטים אחרים שהשמיט בסדר שם – ראה קצוה"ש סי' ס בבה"ש סק"ט, והועתק בתורת מנחם לסדר ברה"ג פ"א ה"ז. ועוד כיו"ב). ולהעיר שגם במשנ"ב השמיט ד"ז. ולפלא שבקצוה"ש סי' ס סוס"ו העתיק ד"ז לדינא, ולא העיר כלל

כמו"כ מצינו בדיון האוכל דייסא בשר ודגים ואמר על המח' ששינה אדה"ז לשונו בסדר ברה"ג מבלוח, שבלוח כתב ש"בשר ודגים ושאר מיני לפתן אע"פ שזנים ומשביעים אינן בכלל מח' כמו תמרים ויין", ואילו בסדר ה"ח שינה וכתב "בשר ודגים אע"פ שמשביעין קצת אינן בכלל מח'". ונראה, דהא בהא תליא, והכל תלוי בהבנת ד' הטור בכלל מיני לפתן, דקס"ד דהטור שברכת על המח' פוטרנו דאף הוא זיין, אלא שהביא שאביו הרא"ש לא הודה לדבריו. ולדעת הב"י כוונתו דאע"ג דזיין לא סעידי. והקשה הב"ח מזה שברהמ"ז פוטרת תמרים כיון דזייני, אע"ג דלא סעידי. ומיישב הב"ח דשאני תמרים שגדלו מהארץ מלפתן שהוא בשר ודגים. (וכ"ה ע"פ דא"ח – ראה לקו"ת אמור לט, ג. ועוד.) ובט"ז לא ניחא ל' בהכי, דסתם לפתן לא קאי אבשר ודגים. ועוד שלפ"ז בשאר לפתן שגדל מהארץ יפטור אותה ברכה מעין שלש. ומבאר הט"ז החילוק בין ברכת הזן לעל המח' כנ"ל. ונמצא לפ"ז, שבלוח נקט כדעת הב"ח, ומשו"ה נקט לישנא ד"לפתן" כבל' הטור, ומפרש כדברי הב"ח, דאע"ג דזיין לא סגי בהכי כיון שאין גדול מהארץ, ומשו"ה אינו בכלל מח' דקאי רק אגדולי קרקע. (וקושיית הט"ז בנוגע לשאר גדולי הארץ – צ"ל שצ"ל תרתי, מיון וגדולי קרקע, ושאר לפתן אינו בגדר מיון.) ומח"ט נקט נמי בל' "שזנים ומשביעים", דבשר ודגים זייני נמי בתמרים, אלא שאינן בגדר מח' כתמרים ויין מחמת שאין גדולן מהארץ. אבל בסדר גנר אחר ד' הט"ז, ומה"ט השמיט ל' לפתן, שלהט"ז סתם לפתן לא קאי אבשר ודגים, ונקט בל' "שמשביעים קצת", שלדבריו החילוק בין תמרים ויין לשאר מינים לענין ברכת הזן הוא שהם משביעים יותר, ומ"מ, אינו מועיל לענין "מח'". דקאי רק על מין דגן.

ובגדו"ד בפרט, שיש לברכה מקום לחול על המזונות, בלא"ה י"א שלא יצא לכר"ע. אבל יש חולקים גם בזה. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תלח. ועוד שקו"ט כיון שלא נתכוון להדיא לפטור יין בברכתו, אף שבברכת הזן על תמרים ויין ל"כ אדה"ז שצריך להתכוון לכך.

[ויש שכתבו לקשר ד"ז בהפלוגתא אם בברכה אחרונה מהני כוונה לפטור רק מין אחד – ראה פמ"ג בא"א סר"ז בא"א סק"א. פתיחה כוללת להל' ברכות אות ג, ד"ה מריש. הפלאה ברכות מד, ב. שו"ת שער אשר קובו ס"ד. רב פעלים ח"ב או"ח ס"ב. אר"צ ס' ק. הר צבי או"ח ח"א ס"צ. ועוד. וכבר העירו מס' הבתים שערי ברכות ש"ט ס"ב בשם הראב"ד דמהני כוונה שלא לפטור. וכבר העירו ממג"א ס' קצ סק"ג וש"ע אדה"ז שם ס"ז, בטעה ובידך ברכה אחרונה ודעתו לשתות עוד, שאי"ז סילוק. אמנם, גם להסברא דלא מהני, שאני הכא שאי"ז ברכתו הראוי', והכי מוכח בפמ"ג שם גופא].

(והנה, מאן דס"ל הכי ה"ר מברכת על הגפן על יין הבדלה שאינו נפטר בברהמ"ז על פתו (שו"ע או"ח סרצ"ט ס"ח). וכ"ה להדיא בביהגר"א ס' קעד סק"א שרק בבידך להדיא על היין לחוד או נתכוון לכך. וכ"כ במשנ"ב ס' קצז בשעה"צ סק"ג. ולענין תמרים – ראה אהעו"ז סר"ח ס"ו, הובא בהל' שם ד"ה והי'. אבל דעת אדה"ז גם ביין הבדלה

נקט דקאי במעין שלש, לפי שכל הפוסקים ביארו דין זה בברהמ"ז.

וכ"כ במלבושי יו"ט שם סק"א שלא יצא רק בברכת המזון או הזן. וראה א"ר שם סק"ז שמדברי רבינו יונה (ברכות ח, א – בדפי הרי"ף) משמע שלא יצא (אף שדחה הראי', והר"ע ס"ל לדינא דיצא. ומה שהביא כן מפירוש"י על הרי"ף – הרי הביא שוברו בצדו, שלא נודע אם ראוי לסמוך עליו. וכ"ה ביד מלאכי כלל רש"י ס"ה. ובכ"מ – נסמנו במתנת ידו על יד מלאכי הוצאת מכוון ירושלים. וראה לקו"ש ח"ט ע' 129 הע' 8. ולאחרונה הוכיחו שבד"כ הוא לר"י זוסלין מגדולי חכמי אשכנז. ומש"כ בחכמת שלמה למהרש"ל בברכות שם, לדייק מל' רש"י שם שנקט בל' "ברכת הלחם" – כבר העירו שבפירוש"י ברכות יח, א (ד"ה ואין) נקט כי האי לישנא וקאי אברהמ"ז). ולהעיר שכן מצינו גם לכמה ראשונים שפ' בגמרא שבידך ברכת המזון על התמרים כרבינו יונה (ראה מלחמות פסחים כד, א. רא"ש ברכות פ"א ס"ד. תר"ל ברכות יב, א. ר"י נט"ז ח"ב. מאירי מכתם ומאורות ברכות שם. ועוד. ולהעיר גם מד' הרא"ש ברכות פ"ו ס"ז לגבי דברים הבאים בתוך הסעודה שברהמ"ז פוטר כל מילי דזיין "דעדיף טפי ממעין שלש לפוטור"). וכבר כתב בישועו"י שם סק"י שמסתמית לשון הקדמונים לא נראה כן (וכנ"ל מד' המכתב לחזקי' שכל הפוסקים ביארו דין זה בברהמ"ז). ועיי"ש שהכריע שלא יצא, עיי"ש טעמו באו"א, שבעל המח' ה"ז בגדר שינוי מטבע.

וכ"כ לדינא בפתחי עולם סק"ו. (וראה בדברות מרדכי שפירא סוסי"ח שהוכיח בדעת המשנ"ב סר"ח בהל' לסי"ח ד"ה מספק, וכן בדעת החי"א כלל נ ס"ב, שלא יצא. ולהעיר שמש"כ במשנ"ב סר"ט סק"ו דמח' נמי מוזן הוא – אינו סותר, הנתם מיירי בברכה אחרונה על הלחם וסיים ובידך הזן, ור"ל שתיבות על המח' בתחילת הברכה אינן סותרין להברכה יעו"ש. ותו, דאיכא לפרושי בדבריו שגם חזר ותיקן תחילת הברכה שתהא כהוגן).

[ולכאורה י"ל גם באו"א, שבמבדך ברכת המזון שאני, שכיון שברכתם מעין שלש יוצא גם בשלש ברכות, וכיון דאינהו נמי זייני מתאימה הברכה גם להם. אבל על המח' ברכה אחרת היא, ותיקונה רק על דגן ולא על תמרים ויין. (וכע"ז כתב בישועו"י שם, באו"א קצת). ובפרט לסברת הרא"צ ברכות לה, א שלחם שבתורה קאי על כל מידי דזיין, ושייך ברהמ"ז מה"ע ע"ז. אלא שד"ז נסתר מזה שיוצא גם בברכת הזן לחוד].

ולחוסוף, שגם בלוח כ"כ רק בשם י"א וספוקי מספק"ל בד"ז, ומשמע שם שהוא רק בגדר "טוב לחוש בספק ברכות". ושפיר אפ"ל שבסדר ברה"ג חזר והכריע במחלט שלא יצא, ומה גם שבהקדמה לסדר ברה"ג כתב אדה"ז שבסדר נטה ממש"כ בלוח ע"פ דעת אחרונים, בהתאם למה שמצינו בספרי הקדמונים. וכיון שכל הראשונים פירשו בסוגיין דקאי בברהמ"ז דייקא, ולא בעל המח', הכריע כן. וראה א"ר שם סק"ג שגם הוא סיים בצ"ע. וראה גם בא"א מבוטשאטש סוסי"ח רח.

לכלול דבר אחר בברכתו א"כ כדלית ברירה (וכאן חמור מספק אכל כשיעור שיש לו חזקת חיוב). וכן ברכת על העץ על היין תליא בפלוגתא, אף שבדיעבד קייל"ן שיצא. ואכ"מ. ופשוט שאין לומר שנפטר בברכת מעי"ג מטעם אחר, לפי ששייך לסעודה שאין קידוש אלא במק"ס – דד"ז ל"ש רק בסעודת פת, לפי שברמה"ז פטור דברים הבאים מחמת הסעודה. אמנם, אם ישתה יין בתוך הסעודה ולא יצא ממקומו, שפיר אפשר שברמה"ז שלאחמ"כ תפטור היין שלפני הסעודה. אלא שבק"א ס' קעד סק"ה בנוגע להבדלה (שהיא רק למצוה ולא לפתוח תאות המאכל, והרי כ"ה גם בקידוש) שיברך מיד ולא יתמתן. וצ"ע בדעת אדה"ז בסדר ברה"ג פ"ד הי"ב שלא נתפרט החילוק בין מבדיל קודם שקבע עצמו או לא.

לא. אמירת יעו"י מהני גם לכתחילה בנוכח אחרי רצה – כ"כ בדה"ח ס' קיא ס"א, והב"ד במקרא קודש (אויבאך) ס"ח ס"ד, ובכה"ח סתפ"ז סק"ו. ודלא כחיי"א כלל כח ס"ו, הב"ד בפת"ש סרס"ח ס"ד ובפת"ע שם סק"ד ובארוחת חיים ספינקא שם סק"ה ובמשנ"ב שם סק"ג ובכה"ח שם סק"ה (וסותר ד"ע ממש"כ בסתפ"ז לגבי יו"ט. ודוחק לחלק בין שבת ליו"ט, כיון שנוסח יעו"י ל"ש לשבת (ראה כע"ז בדעת החי"א בתהל"ד סרס"ח סק"ו). ולהעיר ממח"ש סרס"ח סק"ה שר"ל בדעת הרא"ש לחלק עד"ז בין שבת ליו"ט) – שהרי יכול להזכיר קדושת היום באו"א באמירת גופי" כ"כ גם בנוגע ליו"ט).

[ולהעיר שברדה"ח שם סע"ד ס"ו נשאר בצ"ע. אבל מתו"ד בסי' קיא נראה שהוקשה לו רק כשכבר התחיל מודים. ואולי יל"פ באו"א, דפשיטא ל' רק כשזכר קודם מודים, משא"כ כשזכר אחרי התחלת רצה. ולכא' כשזכר אחרי סיום רצה, אם יאמר ברכה אמצעית של שבת יצטרך לחזור על ברכת רצה עוה"פ והז' ברכה לבטלה, וממילא מורגז ל' שיאמר יעו"י שם. אבל כשלא גמר רצה, שפוסק באמצע הברכה (שבברכות אחרונות לא אמרו שייגמור הברכה, כפשוט. וכן מפורש בדרה"ח סס"ז ס"ב. קיצור שו"ע סע"ז ס"ח. ועוד. וראה תהל"ד סרס"ח סק"ז. ובאמת ליעקב קמניצקי סרס"ח ס"ב עלה ונסתפק בד"ז ואישתיטת' כל הנ"ל), חוזר ומתחיל ברכה אמצעית של שבת (אף שנמצא מברך ל"ט ברכות). וכ"מ קצת בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם סע"ט סק"ו שבזכר אחרי שומע תפלה חוזר לאתה קדשת ולא מהני שיאמר מעין המאורע שם. (אלא שי"מ בדעתו ובדעת אביו הרמב"ם שבדיעבד יצא בהתפלל של חול בשבת גם בלא הזכיר מעין המאורע כלל. ואכ"מ). וצל"ע.

ובעיקר הקושיא שהקשה בדרה"ח – ראה חכמ"ש סרס"ח ס"ד. ומה שתי' שזה משנה ממטבע שטבעו – צע"ג לדידי ולדכוותי, שהרי לכו"ע יצא יד"ח בדיעבד. ורואה גם שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב ששי"ז שינוי ממטבע שטבעו חכמים שהרי מן הדין ראוי ה' לעשות כן. ושו"מ שנתקשה בזה בשו"ת עמק התשובה ח"א ס"ד סקי"א.

שברמה"ז פוטרת (ראה סי' קעד ס"ו. סדר ברה"ג פ"ד סי"ב. וגם בשו"ע הנ"ל – מקום לדחוק דמיידי שלא בירך ברהמ"ז עדיין ור"ל רק שיברך ללא כוס). וראה גם כה"ח סרצ"ט סקמ"ז. שם סי' קעד סקל"ז. וראה בירורי ברכות מיר' ע' ששה ואילך.

ונראה שמקום לחלק בין תמרים ויין בברכת הזן – ולפ"ז גם בעל המח' להסוכרים כן – דהיינו הך לפי שהוא מידי דזיין, שכיון שבלא"ה מברך ברהמ"ז מועילה לו לכל מידי דזיין, ובסגנון אחר שבעצם ה' צריך לברך ברהמ"ז גם על היין מחמת חשיבותו דזיין וסעידי, משא"כ בברכת על הגפן על ענבים. אבל לאידך גיסא מקום לומר שכ"ו ברהמ"ז דוקא, שברכה זו נתקנה על מידי דזיין, ועד שי"א שאפשר אפילו לכתחילה לברך כך על התמרים ויין כשאכל לחם אח"כ, משא"כ בעל המח'.

ואדאתאן להכי, אולי אפ"ל באופן מחדש בטעם ההשמטה בסדר ברה"ג, שבכל הלכות אלו בסדר ברה"ג מיידי דוקא בבירך ברכה אחרונה על דבר המתאים לברכתו, והדין הוא אם עלתה לו גם עבור מין השני, וכבנדון הנ"ל, שבירך ברהמ"ז על לחם ועולה לו לתמרים ויין. ואדה"ז השמיט בסדר ברה"ג דין הטועה ובירך ברכת הזן לכתחילה על תמרים ויין שנו' בלוח (לפי שאינו מצוי, כנ"ל). וכן הזכיר דין המברך ברכת מעין שלש כשאכל דייסא ובשר ודגים (משא"כ בלוח שנו' בדוגמא שאכל בשר ודגים בפ"ע). וכן נז' דין ברכת על הגפן על אכילת ענבים ושתיית יין ביחד (זולת דין הטועה ובירך בפ"ה"ג על הענבים לחוד שנו' גם בסדר). ואמטו להכי לא נחית לפרט דין מעי"ג על תמרים ויין, שבאופן שאכלם ביחד עם מין דגן אה"ג שאינו עולה לו, וכנ"ל בטעמא דאמילתא, ולא רצה להזכיר דין הטועה ובירך רק עליהם, שאין כאן מקומו בסדר מאיזה טעם שיהי'. (ולהעיר ממ"ש בפתיחה לסדר ברה"ג שסדר ההלכות כאן מסודרים באופן נאות ויותר מתוקנים).

עוד אעירה ע"ד סברא שנשמעה בין כותלי ביהמ"ד, שיש מקום לומר בדוחק, שברצה לברך על הכל אלא שטעה דביבורו דאישתקיל מילולי' מחמת הרגילות לברך על המח', ג"ז בגדר כוונה לכך, ואדה"ז שכתב שאין ברכת על הגפן עולה לו עבור ענבים ללא כוונה – מיידי רק בשכח שאכל ענבים. וראה שו"ת יוען דוד ח"ד אור"ח ס"כ באו"א).

ולפי שאין הדבר מוחלט, שהרי כמה פנים לתורה, ומצינו כמ"פ שנשמטו פרטים בפוסקים מטעמים אחרים, ואין אתנו יודע עד מה בטעם ההשמטה בסדר ברה"ג, בשגם שי"ל דאילו ברירה ל' לאדה"ז מילתא שלא יצא, הו"ל לפרושי הכי בהדיא (אף שכמו"כ י"ל איפכא לאידך גיסא) – הרי מידי ספק לא יצא, ואין הכרח לפרש שזה דבר ההשמטה בסדר ברה"ג. ומה"ט כתבנו כבפנים. וכיון שהעיקר נראה לדינא שלא יצא, ואף גם זאת שי"א שברכת מעי"ג מה"ת, כשאכל כדי שביעה עכ"פ, נכון להחמיר כבפנים. ועליו לברך מחדש על היין, שכן כבר גמר בלבו שלא לשתות עוד. ובפרט שגם בירך ברכה אחרונה אף שטעה בנוסח הברכה, ול"ד למי שטעה ובירך ברכה אחרונה דלעיל). ומ"מ עדיף שלא

נזקקו לתקן ברכה בפ"ע בכדי שיהיו במספר שבע, אבל אין כאן חובת ברכה מצ"ע. וראה גם בצ"ח ברכות לג, א ד"ה בתחלה קבעוהו. ויתר על כן, מציינו בברכ"י סי' קכד סק"ג (וראה בשלמי חגיגה הל' יו"ט ס"א ס"ב בהערת הרב המג"י) למיסב סברא להורות לכתחילה לבן חו"ל ביו"ט ש' להתפלל של חול ולהזכיר של יו"ט בעבודה בכדי להוציא בני א"י, עיי"ש בגדון דידי'.

ובלא"ה, כיון שבדיעבד לכו"ע יוצא, ונחלקו האחרונים, הרי במקום ספק נקטינן דסב"ל. (אבל לפום סברא הנ"ל, שכיון שכבר התפלל ברכות של חול אין טעם שיחזור, הרי גם בנזכר אחרי ברכת ש"ת יש להורות שימשיך ויאמר רצה ויזכיר מעין המאוורע ברצה, שהרי כבר גמר ברכות אמצעיות של חול. ולא הכרענו כן בפנים, שהרי גם אם זכיר ברכה בפ"ע לקדושת היום לא הפסיד שאין כאן ברכה לבטלה, משא"כ בנזכר אחרי שגמר רצה).

וצ"ע לסברא זו, כשנזכר אחרי מודים, מדוע יחזור לברכה אמצעית (שכ"מ מסתימת ההלכה בשו"ע סרס"ח ס"ה ובשו"ע אדה"ז ס"ח) ולא יזכיר שם. ואולי אכן כצ"ל, ורק כשגמר כל הברכות וסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו לא מהני הזכרת שבת. ובאמת בהכי מיירי בשו"ע שם, וכן גם במקור הדברים בסמ"ק סי"א, שסיים תפלתו, ולא נתפרש להדיא באופן שנוכח לפנ"ז. ובל' הלבוש סרס"ח ס"ה (ובא בהמשך לס"ד, עיי"ש) מדוייק עוד יותר, שרק בסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו אמרו שיחזור לברכה אמצעית, עיי"ש. ויל"ד. אבל בדרה"ח גופא בס' קיא מפורש שגם לדעתו בנזכר אחרי מודים מורנין ל' לחזור לברכה אמצעית (אלא שנתקשה בטעם הדבר. וראה שם סס"ז ס"ב).

ולמעשה, כיון שיל"א דלא מהני הזכרת שויו"ט רק בברכות אמצעיות או בעבודה ולא בברכות אחרונות (ושקו"ט בזה. ואכ"מ), יש להורות כשנזכר אחר מודים יחזור לברכה אמצעית, והרי גם הדרה"ח נקט לעשות כן (אף שהוקשה לו בטעמא דמילתא). ולאידך, בנזכר קודם מודים יאמרנה שם, שלא ליכנס לברכה לבטלה בחזרת רצה עוה"פ. ומה גם שיל"פ כן גם בדעת החיי"א. והרי הזכרת שויו"ט ברצה עדיף טפי מהזכרה בברכה אחרת, שהרי מעיקרא כך ה' ראוי לאומרה בעבודה לולא כבוד שויו"ט (אדה"ז סרס"ח ס"א. אבל בסתפ"ז ס"ב כתב בסתמא "בברכה אחת מהן"), אלא שיוצא יד"ח באיזה ברכה שיהי' (אדה"ז סרס"ח ס"ז. ומפורש יותר בסתפ"ז שם. ואולי קאי רק בברכות אמצעיות או בעבודה. וראה שו"ת עמק התשובה שם סק"ט בכוננת אדה"ז לגבי הזכרת קרבנות מוסף. ואכ"מ). אבל כשנזכר אחרי ש"ת, וכן באם התחיל רצה ולא סיימה, יחזור לברכה אמצעית, שאין בכך הפסד. ובפרט שכ"מ דעת ר"א בן הרמב"ם כנ"ל. (וראה שו"ת מתת ידו ח"ב סוס"ד" שנקט בפשיטות שאחרי ש"ת חוזר לשל שבת, אבל לא נחית לכ"ז). וכן ראיתי שכתב בפשיטות בכרם שלמה האס דיני תפלת יו"ט (נדפסו אחרי סתק"ט), וכן במעשה בראשית (בן אדהאן – מגדולי רבני המערב, נלב"ע בשנת תרפ"ו) ח"ג מצוה תלג (ע' 36 – במהדו"ח). וראה מש"כ בדעת האול"צ

ולאידך, בדעת החיי"א מקום לפרש דקאי רק כשנזכר בברכת רצה, אבל בנזכר לאחמ"כ יודה שיאמר יעו"י שם, שלא לגרום לברכה לבטלה. ותו, שהרי עיקר טעמו שהזכרת מעין המאוורע מהני רק בדיעבד אבל לכתחילה צ"ל ברכה בפ"ע לקדושת היום, וכל שסיים כבר רצה כבדיעבד דמיא, שלא להצריכו לחזור ולברך ברכת רצה. (ועפ"ז, אולי מקום לומר יתירה מזו בדעת החיי"א, שאם הזכיר כבר של שבת ברצה, אין לו לחזור לאחר המעשה, גם כשלא סיים הברכה). אבל לשונו "דאפי" נזכר קודם מודים לא מהני" משמע דבכל גוונא מיירי. ואדרבה, נקט הדוגמא דנזכר קודם מודים, שבפשטות הכוונה שסיים כבר רצה, ולרבותא נקטי'. ואולי כוונתו להשמיענו שאפי' בברכת רצה שהיא מקום הזכרת יעו"י לא מהני. ועדיין יל"ע אם ס"ל שגם אחרי שכבר הזכיר של שבת חוזר ומברך ברכה בפ"ע.

וראה ברכת הבית ח"ב ש"מ"א סכ"א ובשע"ב לשם ובהגהת המחבר שם. וכן העלה בשו"ת אול"צ ח"ב פי"ט ס"ב לחלוק על החיי"א, ונראה מדבריו שר"ל שכל עיקר הטעם שתיקנו ברכה בפ"ע דלא אטרוהו להתפלל י"ח, אבל כשכבר התפלל ברכות של חול, אין טעם שיחזור. ועו"י בסגנון אחר, שמעיקרא לא תיקנו חובת ברכה בפ"ע לשבת, ושגי בהזכרה לחודה, ורק כיון שפטרוהו מלהתפלל י"ח ברכות ממילא נזקקו לתקן ברכה לשבת, אבל גם אחרי התקנה אי"ז תקנת ברכה כ"א חובת הזכרה, ואמטו להכי, באופן שהתפלל כבר י"ח הדין לעיקר הדין ומזכיר של שבת בעבודה. (ואה"נ שלש' ב"ש שחל ביו"ט שחל בשבת שמברך שתי ברכות בפ"ע לקדושת היום (ביצה יז, א) משמע שאחרי שלא הטריחוהו כבר תיקנו חובת ברכה, אבל אנו בדעת ב"ה איירינן הכי. ויל"ע בדעת הפר"ח סתפ"ז ס"א שבי"ט שחל בשבת וחתם באחד מהן לא יצא, אי ס"ל שאחרי התקנה ה"ז חובת ברכה, או"י שאף שנשארה חובת הזכרה לחוד, מ"מ משנה ממטבע שטבעו במתפלל שבע). ועוד, שכיון שמן הדין ראוי להתפלל כך, "אלא שהחכמים הקילו על האדם" (כל' הרא"ש ברכות פ"ג סוס"ז. אדה"ז סתפ"ז ס"ב), נמצא שאין כאן תקנה לברך ברכה בפ"ע, אלא קולא שלא לברך י"ח. וכל שכבר בירך י"ח אין מקום להורות לו להחמיר לברך ברכה בפ"ע, שאי"ז חומרא אלא קולא. [לאידך, פשוט שאי"ז לכתחילה להתפלל מעיקרא י"ח ולהזכיר של שבת, וכל' כל הפוסקים (ואבהוון דכולהו – בשו"ע סרס"ח ס"ד) יצא", דהיינו בדיעבד, ומפורש כן בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ג, ואף אנו במאי עסקינן כשכבר התפלל י"ח. וק"ל. וכבר האריכו לתוון הטעם שלא הטריחוהו משום כבוד שבת כנ"ל עם הטעם שבירושלמי ברכות פ"ה סוף ה"ב שאסור משום בקשת צרכיו. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"א. ואף אנו בעניינותי' כתבנו מזה – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' יב"ר. ולהעיר מפנ"י ברכות כט, א בפ"י הגמ' שם "הני שבע דשבתא כנגד מי", דמשמע דס"ל שהיתה תקנה מיוחדת לברך ברכה בפ"ע, ודלא כנ"ל. אבל ראה יד דוד יצנהיים ברכות כט, א. ולהעיר ממש"כ שם כא, א). וגם בד' הפנ"י אפשר להעמיס כדברינו, שכ"ז רק כשאנו מתפלל י"ח, אבל במתפלל י"ח חוזר לעיקר הדין, והפנ"י ר"ל שכיון שפטרוהו מלומר ח"י ברכות, ממילא

דסגי במוסף גם לשויו"ט. ועכ"ל דסברי רבנן שגם אם דינו כלא התפלל, מ"מ סגי להש"צ בתפלת מוסף מאיזה סיבה שתהי'. (ויש שביארו בדבר שאחרי שמתפלל מוסף כדן שע"י תפלת מוסף כדן מצטרפת הזכרה במוסף לתפלת שחרית, וחזר הדין בנוגע לתפלת שחרית דהוי כהתפלל כראוי). וחזרנו לתחילת הדין דלא גרע דיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. וראה קובץ אסיפת חכמים חו"י ד' ע' קפח ואילך. ולחנם האריך בזה. (ובשאר דבריו שם בעיקר הדין – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב שם).

איברא, שיש להסתפק בטעה והתפלל תפלת חג אחר, או ביו"ט שחל בשבת, והזכיר רק א' מהן, אם אפ"ל חזר בנוכר אחרי מוסף, וכן בש"צ כשנוכר לפני מוסף, ש"ל דהוי כלא התפלל כלל, כיון שאמר קדושת היום ולא אמרו כדבעי, ולא דמי למי שהתפלל תפלה שלימה של חול ולא הזכיר מעין המאורע. אבל במשנ"ב ס' קבו בבה"ל לס"ג ד"ה והכי נהגו מבואר דלא כ"ל. וראה מה שהאריך בזה בקובץ קול התורה גל' סח ע' קכה ובמעדני כהן קופשיץ ח"ה ס"ה.

לה. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תה"ל ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ.

לו. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בשויו"ט שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בנוכר קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה לאפוקי נפשי מפלוגתא ושתהא תפלתו כהוגן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם – כיון ש"א שמחזירין אותו, חותם למדני חוקיק.

לז. ולא מהני שיחזור לותתן לנו לפי שקלקל הברכה שהזכיר שקר לפני המקום – הקרבת קרבן מוסף.

לח. ע"פ שו"ת גו"ר או"ח כלל ד ס"ט – הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ץ) סכ"ג – באו"א. והנלענ"ד כתבנו.

לט. ראה מקור חיים לחו"י ס' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק בדבר.

מ. ראה קצוה"ש סמ"ז ס"ב. לקט הקמח החדש ס' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה.

מא. נחלקו הפוסקים ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז (בלתי מוגה). ושם, שאף שבלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא – במזכיר קרבן אחר קלקל וגרע טפי. וע"ד הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך לומר כולם. וכש"כ בשינה וקילקל. ועד"ז כתבו כמה אחרונים (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדו"ב) גליון ג ע' 26 בכיו"ב. וש"ג. [וי"ל דוגמא: אמירת "מוסף" ולא "מוספי" ביום א' דר"ה שחזור – ראה הגהות רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה. שע"ת שם בשם הלק"ט. אבל במשנ"ב בשעה"צ סק"ו שחזור רק בלא סיים הברכה. ובה"ח ס' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים." ועד"ז,

במורי' ניסן תשע"ט ומה שהשיגו באדני שלמה סרס"ח ס"ה. ושניהם לא נחתו לכמה מהפרטים לדעיל.

לב. ראה מקור חיים לחו"י ס' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק בדבר.

לג. שוע"ר ס' קח ס"ז.

לד. והנה, בשו"ע אדה"ז ס' קכו ס"ג סתם הדברים, שבנוגע לש"צ הכריע שסומך על תפלת מוסף לכתחילה לא רק בר"ח אלא גם בשויו"ט. אמנם, בנוגע לדין היחיד שבנוכר בדיעבד אחרי מוסף אינו חוזר – הביא ד"ז רק בנוגע לר"ח ולא בנוגע לשויו"ט. וטעמא בעי. וסבור הייתי לומר, שבאמת ה"ה בשויו"ט, ולא נצרכה להדגשה עוד פעם, דהיינו הך, שה"ה והוא הטעם, דלא גרע בדיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. ואדרבה, בר"ח (כשחל בחול) יש מקום להורות לו שיתפלל נדבה. אבל בשבת ל"ש להתפלל נדבה. וכ"כ בפמ"ג ס' קכו בא"א סק"ג. (אבל ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' כו"תלג שביארנו בדברי הפמ"ג באו"א, עיי"ש). והנה, בפמ"ג סתכ"ב בא"א סק"ג נחית לשקו"ט בדן היחיד בשויו"ט, דספק שמא אין דנים יחיד מש"צ, וספק שבשויו"ט ש"צ נמי חוזר. ועכ"ז העלה שלא להחמיר. וכש"כ לדין שאדה"ז השמיט כלל הספק בדן היחיד. והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב שם. ומה גם לדעת אדה"ז בסידורו (בכ"מ ואכ"מ) להחמיר גם בס"ס בברכות. ובקצוה"ש סע"ח ס"ג ובבדה"ש סק"ט פסק נמי דה"ה בשבת. וכ"כ במנחת שבת על קט"ע סק"ה.

אמנם בכלים של שלמה גאלדמאן ס' קכו שם, כתב להכריע בשויו"ט שחזור, ומשני טעמים, חדא מה שהביא בשו"ב ס' קכו סק"א, שאחרי הגלות נגלות שו"ת הרשב"א כת"ש שכתב לפסוק לחזור, ואילו הו" שמיעי להו הו" הדרי בהו, ועוד מחמת דקדוק לשון אדה"ז, וממילא כתב שדיינו לפסוק כן בר"ח. ואף וכתב שבר"ח וחוש"מ בודאי אין לזוז מפסק אדמו"ר ואינו חוזר, אבל בשויו"ט נראה שחזור, עכת"ד.

אמנם אנו בענייתין הארכנו שם שאין להוכיח מאומה משו"ת הרשב"א, ואא"פ לכפול הדברים כאן, קחנו משם. ועוד נת' אצלנו שם כנ"ל שאדה"ז השמיט כל עיקר ד"ז שיש מקום לספק בדן היחיד.

ועכ"ז, אכתי לא ברירא לן מילתא, שיש מקום לומר דשאני שויו"ט שלא יצא כלל חובת תפלה של שבת, ול"ד לר"ח דחסר לו רק הזכרת מעין המאורע. ושאני ש"צ שמקילים גם בשויו"ט דאיכא נמי משום טירחא דציבורא. אבל ז"א, חדא דלכמה דעות גם בר"ח הוי כמאן דלא צלי. ולאידך, גם בשויו"ט י"א שהוא רק בגדר מעיו המאורע. ותלוי בב' הדעות באם מתפלל שוב כשלא ירויח בתפלתו שוב, שנחלקו בזה הן במנחת שויו"ט שהתפלל של חול, והן במנחת ר"ח כשלא הזכיר יעו"י – ראה שו"ע ס' קח ס"א. אדה"ז שם ס"ז). ולאחרי כל ההסברות בדבר, דוחק גדול לחלק בד"ז בין שויו"ט לר"ח. ועוד, שגם בש"צ זקוקים אנו לב' הטעמים טורח ציבור ושתפלת מוסף לפניו, ועל כרחך

גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל תפלתם. ומ' שבזה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים.

ובטעה בספיקא דימא, לכ"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאנין בקביעא דירחא.

ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות ("פסח לה", "וביום הבכורים" בפסח וסוכות, וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לן, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו – שה"ז שקר גמור, דלדין חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ז ל"ש במוסף.

אבל, עפ"ז לכא' נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי החג, או תאריך אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר, שאומר "זאת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור", ומסיים בענין אחר. והדרנין לסברא קמייתא. ראה בעיקרי הד"ט או"ח סי"א. ובשו"ת מנח"י שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא טעות דמוכת. וצ"ב. וראה גם בשו"ת משנה"ה ה"ז סע"ג באו"א. ועד"ז בשו"ת שרה"מ ח"ג סוס"י לא. ועצ"ע בכ"ז.

מב. בברכת הפטרה – לא הזכיר של יום טוב רק בחתימה לא יצא. וראה א"א מבוטשאוטש סרפ"ד שאם התחיל מעל הכל ולא הזכיר שבת בפתיחת הברכה לא סגי. וכן מוכח מהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א לגבי ברכת הפטורה בשמע"צ שחל בשבת, עיי"ש. אף שי"א שאם הזכיר מאורע שלא בזמנו חוזר ומתפלל, היינו משום הפסק, אבל בברכת הפטורה שאני, ודמיה לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה משנ"ב ס"ה סק"א. וילקט יוסף שנה שמינית קונט' ז סס"ח. ומ"מ כל שלא סיים הברכה, יחזור לתחילת הברכה לתקן ברכתו, כיון שאין כאן חשש ברכה לבטלה – ראה קצוה"ש סמ"ז סי"ג ובבדה"ש קכ"ה.

מג. שו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין שחך לומר ועל הנסים בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ג סי' ג. בענין הזכרת השמות שלא לצורך. ואכ"מ.

מד. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחווה"פ תשע"ד ויל' בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח (או ביו"ט שחל בשבת – של שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לפניך קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע – ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קס. וראה מה שכתבנו בענין זה בלוח דיני שכחה וטעות לחנוכה תשפ"ג (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק. ושם, אפי' הזכיר של שבת בהברכה. אבל, נ' פשוט שאם אמר "זאת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים].

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו להדיא דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) – ראה בכורי סתרני"ט סק"א. חיי"א כלל כח סט"ו. משנ"ב סי' קח סקל"ח. סתפ"ח סקי"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בנעימים ח"ב המאסף לחאו"ח סקי"ג. מנח"י ח"ח סמ"ט. שבה"ל ח"ד סס"ג. ח"י או"ח סי"ז שאלה ט (עיי"ש החילוק מקריה"ת שבקרא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ שתייתא סכ"ב דאזיל בתר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל סי' קג. שו"מ רביעאה ח"ב סי' קח (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה הפסק הוא רק בתפלת תשלומין. וילה"ע, שלרוה"פ גם בתפלה עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, ביו"ט ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרסג (שבסוכות שקרבנות מעכבים זא"ז חוזר. וראה הנסמן שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד שם העיר מפסק הרמב"ם (תו"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מעכבין זא"ז. וכבר הקשו (ראה מנ"ח מ' שכ) שד' הרמב"ם הם נגד פשוטות הגמ' (מנחות מד, ב) לחלק בין סוכות לשאר המועדים. ובשו"ת מנח"י העיר לנכון מחי"א כלל כח בנשמ"א סק"א שבמצאו עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ הה"נ בתפלה, עיי"ש מש"כ). הנסמן בארחות חיים סתרס"ג סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קוידנוב בהדרת שלום הוספה לסמ"ג. שו"ת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו סי' רל. תשוה"נ ח"א שפ"ח. בצה"ח ח"ב סס"ח. רבבות אפרים ח"ו שש"מ. שו"ת להורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסיף במספר הקרבנות).

וקצת רא' (ראה עד"ז בשו"ת רבבות אפרים שם) ממה שבספרד ל"א פסוקי מוספין דילמא אתי למיטעי, ועדיפא להו לבטל לכתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד (וי"א שגם בדיעבד ל"י), ולכא' צ"ל הטעם שבטעה